

8° Ph. B. 892.

Apalennus

176. Ph. &

Philos.

Philos. pract. Instit. 1597.

R

Collegij Soc. Jesu Moracy
LVCAE OPALENI
REGNI POLONIAE
MARESCALLI

Olim Anagrammaticè

SUB NOMINE

PAVLINÆOCELI
EDITI

DE

OFFICIIS
LIBRI TRES

IN QUIBUS

Sapientiae Christianae, id
est, Moralis Philosophiae, Jurispru-
dentiae, immò & Theologiae pleraque,
& praecipua; Nova haecenus ratione, ac-
que Methodo accuratè expli-
cantur.

Editio Tertia correctior.

VIENNÆ AUSTRIÆ,

Typis Matthæi Cosmerovij, S. C. M. Typ.

ANNO M. DC. LXXIII.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

*REVERENDISSIMO
ET CELSISSIMO S. R. I.
PRINCIPI, AC DOMINO,
DOMINO.*

**I O A N N I
C A S P A R O
TEUTONICI IN PRUS-
SIA MAGISTERII
ADMINISTRATORI,
ORDINIS TEUTONICI
PER GERMANIAM, ET
ITALIAM
MAGNO MAGISTRO,
REGNI HUNGARIÆ
GUBERNATORI,
DOMINO IN FREIDEN-
THAL, ET EYLLENBERG &c.
DOMINO, ET MECOENATI
GRATIOSISSIMO &c. &c.**

DEDICATIO

*REVERENDISSIME,
ET CELSISSIME*

*PRINCEPS,
DOMINE, DOMINE GRA-
TIOSISSIME &c. &c.*

N Gnosces, non dubito, Re-
verendissime, & Celsissi-
me Princeps, Domine, &
Patrone Gratosissime,
&c. ausui meo, quo Opus istud Tibi
dedico; quia non est nisi obsequentissi-
mi in Te affectus ex recta ratione orti
hic partus. Et verò si Authorem, si
materiam Operis, si Te ipsum spectes;
Cui

DEDICATIO.

*cui potius dicarem ego , quam Tibi?
Author Nobilitate in Polonia, & ibidē
munere Marescalli Illustrissimus est;
Materia , Officium Hominis Christia-
ni: Utrumq; Tu & possides, & aues.
Polono parente natus ego, uno hoc typo,
tertium jam , ac correctius recusō, ser-
vire cupio Authori Polono ; Tibi Me-
cænati vicinam Poloniæ Hungariam
gubernanti ; & per Te denique reliquo
Orbi. Quod cum toto quidem in hoc
opere plenissimè præstari prudens Le-
ctor omnis sit judicaturus ; tūc verò
maximè Tu , Princeps Reverendissi-
me, & Celsissime, &c. fructum capies
suavissimæ voluptatis : quando adver-
tes ea , quæ Author universo Orbi di-
ctaverat Officia ; ac potissimum illa,
quæ Tertia in Parte , de ritè , & Ca-
tholicè colendo DEO , solidissimis fir-
mantur*

DEDICATIO.

*mantur præscriptionibus , suaviter
& fortiter , DE I scilicet, non homi-
num emulando morem , à Te, & per
Te promoveri. Ea nempe agis , quæ
Liber hic docet. Atque utinam quæ
Liber docet , & Tu agis , omnes imi-
tarentur ! Ausim dicere: Nemo fo-
ret A catholicus. Legere , & intel-
ligere Opus hoc ; est assentiri Autho-
ri docenti , & Tibi exercenti. Ipse,
dicet A catholicus quispiam (forte
& Catholicus) de se Author has lau-
des ingerit ; suspecta igitur commen-
datio est. Sic est : initio , & fine,
ac aliàs etiam commendat Author
Opus istud ; verum non suum , sed
Dei. Si Censor quoque ex lectione
profecerit , suo hanc fructu commen-
dationem approbabit. Audeat Le-
ctor A catholicus sibi met præscribere,
ut*

DEDICATIO.

ut sua Conscientia nō contradicat: (Res modica petitur, cum quis ad seipsum, ut postulata præstet, remittitur.) Ex-
perietur præscriptiones ab hoc Autho-
re adversus Acatholicos à folio 305.
positas, etiam nolentem effecturas Ca-
tholicum: totus verò Liber accurate
perlectus, *Et* juxta scientiam Sancto-
rum, quæ practica est, intellectus,
efficiet insuper illum, virum verè
Probum secundum se; verè Charita-
tivum erga Proximum; verè Pium
erga DEVM: quæ sunt Tria ab Au-
thore, rarâ omninò methodo deducta
Officia Hominis Christiani. Funi-
culus hic Triplex, ut instar Triparti-
ti sit, quod non solum difficulter, sed
nunquam omninò rumpatur; Tua
Autoritate, Tuoque Exemplo, Prin-
ceps Reverendissime, & Celsissime,
&c.

DEDICATIO.

*&c. efficietur. Quod dum animitus
advovent, secureque expectant om-
nes boni, Tuique amantes; me quo-
que Tibi omnium minimum Tuorum
humillimè substerno.*

**Reverendissimi, & Cel-
sissimi Principis, ac Domini,
Domini**

Devotissimus Cliens

**JOANNES CHRISTOPHORUS COS-
MEROVIUS von St. Lorentzberg/
S. C. M. Neo-Formatus Aulae
Typographus.**

PRÆFATIO OPERIS,

Ejusdemq; Dedicatio LECTORI.

*U*i enim potius, quàm Tibi **Causa**
Lector Opus meum dedicem? **cur lecto-**
Tibi illud scripsi: laborisq; **ri opus**
opera non aliud mihi preti- **inscriba-**
tura

um, quàm tuum commodum assignavi:
ut legas, inquam, ista: capias: probes:
Et ut are. Merito itaq; ea Tibi inscribo:
utinam tali cura noscenda, qualem ego
impendi: Et quam vel magnitudo, vel **Ejus ar-**
utilitas meretur argumenti. Sapientia **gumentū,**
etenim Christiana, specimen quoddam
adfero: cujus cùm multa sint; quæ fru-
ctum uberem habeant adferantq;, tum
nullus in illa utilior præstantiorq; locus,
quàm hic, quem tractaturus sum de
Officijs: ab eo namque benè sancteq; **Unde**
vivendi præcepta ducuntur. Hæc verò **haustum.**

Nova e-
jus me-
thodus.

An tra-
ctata di-
stinctè.

ut exactè explicarem, non modo putavi
necessarium, conijcere precipua, quæ
Moralis Philosophia continet ac præci-
pit: sed etiam nonnulla è media Theo-
logia petenda censui. Juris quin immò
principia eodem pertinere, ideòq; ex
professo tractanda existimaui. Quæ
omnia deduxisse mihi visus sum, ut no-
va ratione ac ignotâ hætenus metho-
do, ita & raro profectò pro magnitudi-
ne rei compendio: Dum nempe tribus
exiguæ molis libris, totidemque libri cu-
jusquæ capitibus, tantam rerum copiam
includo. Præterea, quod alibi in tracta-
tione Philosophica requirere Cicero vi-
detur; ut fiat distinctè, graviter, & or-
natè, id ut probè implerem animus co-
natusq; fuit, nescio an successus. Di-
stinctè imprimis studui rem aperire: ac-
curatè & aptè (prout quidem captus
meus erat) partiendo argumentum: &
factâ definitione, ac divisione cujusque
rei, etsi ut plurimum novâ, puto ta-
men non incommodâ. Talis autem me-
thodus, artis specimen habet: & enucle-
atius

atius rē explicat: Et melius memorie im-
 primitur. Deniq; præclara Et rara est:
 quia difficilis, Et ardua: cum non possit
 fieri, nisi prius probè cognitâ rei natu-
 râ, Et ut ita dicam, subactâ materiâ.
 Graviter deinde volui in serio hoc scri- Et gravi-
 pto versari. Itaq; nec amœnitatis flu- ter.
 dio, in longas dissertationes me effudi:
 nec declamatoriâ illâ, Et tantalogâ ubi-
 bertate, quâ Seneca præcipuè audit, la-
 sciire volui: nec superfluâ ostentatio-
 ne eruditionis ineptire. In ejusmodi e-
 nim scripture, paucis, sobriè, Et graphi-
 cè decet γνομλογεῖν nihil bis dicere: san- Sententi-
 tire quodammodo Et decernere: sine tiam dice-
 vano lenocinio eloquentiæ; verum, re.
 quod sat per se pulchrum est, aperire:
 denique inferere quædam animis, quæ
 cogitatione propagata, latius sua spon-
 te pullulent, Et fructum per se ferant.
 Attamen nec Ornatum penitus omitte-
 re volui: Necessarium existimans ver- Et non si-
 ba rebus paria reddere: ne vitio ser- ne orna-
 monis, ac vili tractatione, non modo na- tu?

tivam sui cognitionem, sed dignitatem etiam amitterent. Itaque huic fini, commodè ac decorè ab alijs dicta, Operi meo intexui; etsi non editis plerumque Authoribus: ratus; nec eruditis id esse necessarium; agnoscent enim: nec minus peritis proficuum; cum à ratione, potius pondus peterem, quam auctoritate: præsertim verò profanâ, à qua, velut à non idoneo teste, nihil veritati Christianæ accedere posse existimo. Sacram verò ac Divinam, prorsus, ac primo loco, censui advocandam. Quamquam nec hujus anxie (ut plerique solent) loca indicavi, eò quòd, censebam pudorem esse Christiano, ea ignorare. Jam verò, an tria hæc, quæ ex Cicerone adduxi, impleverim præstiterimque; censebis Lector. Censebis inquam: sed baud rectè, nisi legas totum, probeque cognoscas. Quod, ate, & brevitatis libri facile impetraverit: & structura ejusdem omnino requirit. Nisi enim à capite ad calcem decurras; par-

Id judicio
lectoris
subijcitur

Sed si totum, & cū cura legerit.

tium ejus non invenustam Symmetri-
 am, & quomodo prima medijs, & hac
 prostremis, respondeant; videre non po-
 teris. Perieritq; primum labor meus;
 quem scio me non levem, nec tenuem
 subijisse: deinde fructus tuus, qui haberi
 non poterit, propera; & desultoria le- Cur in
summo ex-
emplari
Officia
posita.
 Etione. Ultimum, quod adhuc præfari
 ad te opportunum existimo, est: ne, dum
 de Officijs promisso sermone, in abdi-
 ta pietatis, immò & Sanctitatis Chri-
 stianæ te deduci videbis; ne inquam,
 putes, Titulo libri, Tractationem haud
 respondere: aliudq; promitti, aliud præ- Causa
adfertur.
 stari. Consultò, sine jactantia; & mo-
 dica inscriptione Opus insignivi: tali
 tamen, quæ tractata complecteretur,
 ideoquè requireret. Ut enim Plato
 Rempublicam, Cicero Oratorem, Stoici
 Sapientem, ideo in in summo exemplari
 ostendère, ut excitarent conatum quàm
 proximè accedendi, & citra quamvis
 consistentibus, laudem assignarent; ita
 & mihi de Officijs Hominis Christia-

A Pietate
Sapientia
non posse
separari.

Dei cultū.

Christia-
nè itaque
philoso-
phandū.

ni dicturo, proponendum omninò fuit,
quod summum consummatissimumquè
censerem. Præsertim cùm certissimum
sit, veram Sapientiam, à pietate, &
sanctitate, non posse secerni; & culmen
Christiana Philosophiæ, religionem ac
Dei cultū. Θεοσεβειαν esse. Veteres illi, lumine
fidei orbi, atque destituti, alios ha-
buère, qui Sapientiam profiterentur;
nec Deos quærerent: alios; qui in Deo-
rum vano cultu occupati, Sapientiam
non curarent; ideoq; dum hæc ab invi-
cem sejungunt ac separant, nec veram
(ait Lactantius) sapientiam, nec Re-
ligionem habuère. Nobis Christianis,
par, & juncta cura utriusque: aut u-
nius potiùs, nempe Sanctitatis, sed in
qua totum istud sapere continetur: at-
que adeò tota Scientia, Deus est. Ille
Principium & Finis: ab hoc ducuntur;
ad hunc omnia referuntur. Faceßat
ergo ista ex solo Aristotele desumpta, &
seorsim à doctrina pietatis tractata.
Et bicè, & nescio quæ partitio virtutum,
à Chri-

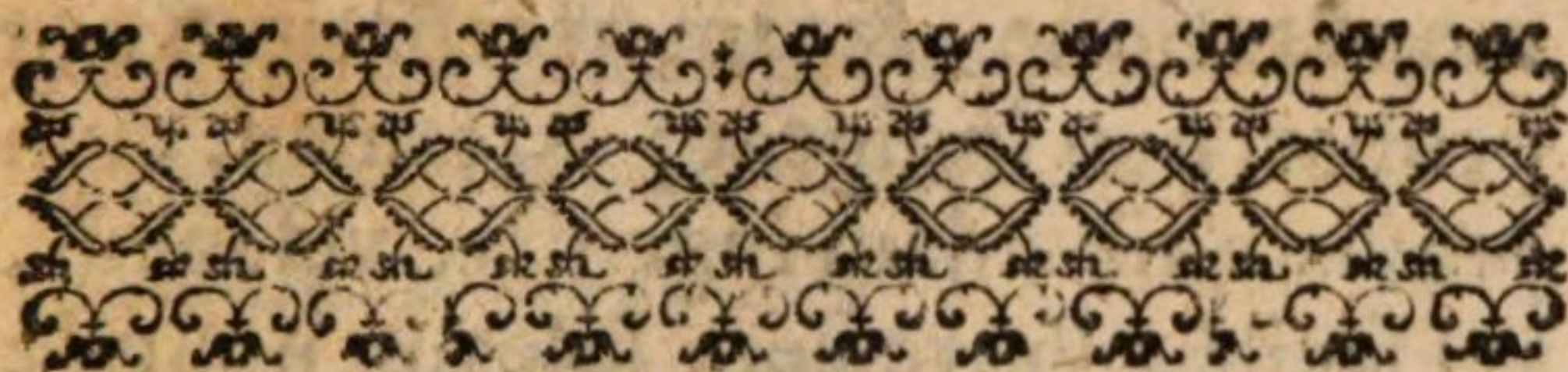
*à Christiana professione, ac perfectione
 sejunctarum. Prodeat verò illa, illa,
 ignorata profana Philosophia, parum
 nota plerisque Christianorum, intra
 penetralia ac cellas ascetarum clausa,
 simplici & humili, ideoquè saepe illusà
 pietate occultata, sed alta profectò, &
 sola vera, quia Divina Sapientia: quàm
 homo hic, officium perfectè implere, &
 olim præmium consequi, ac beatus esse* *Quod*
possit. Feci ego, quantum potui; ut ego cona-
illam proprio vultu ostenderem: facile *tus.*
mibi promittens fore; ut multos subli-
mitas ejus in admirationem rapiat, &
pulchritudo in amorem. Moveat verò
etiam eos; quos vel nimia rerum hujus
vite cura in tantum obruit, vel va-
na seculi eruditio, ac ratio humana,
adeò occupavit, ut fastidire quodam-
modo, & nauseare videantur Christia- *Utinam*
nam omnem pietatem. Faciet Deus, legentiū
ut novo hoc velut condimento, pala- *bono.*
tum eis excitet, novo igne teporem
aufferat, ac fidei fervorem succendat

8 PRÆFATIO OPERIS.

*veritas à multis ignorata, ideoq̃ spre-
ta. Et quidquid, ipso Authore, à me
scriptum est, eo incrementum facien-
te, cedat in bonum tuum Lector;
ipsius laudem, honorem, &
gloriam.*

PRO-

*Prologomena quædam pauca,
quæ velut fundamentum Operi
substernuntur.*

ANtequam Tractationem pro *Fundamē-*
missam ordiar; consultum; *tum poni-*
immò necessarium omnino *tur ope-*
videtur, præmittere solida *ris.*
quædam immotaque, de Deo, & quæ
ejus notionem consequuntur, princi-
pia: quibus Opus tutò inniti, & firmi-
ter superstrui possit. Frustra etenim Of-
ficia ducere conarer, causâ eorum &
origine, quæ Deus est, non deductâ.
Etsi itaque in libro tertio, ubi de Pie-
tate agetur, de illo tractatus erit; attâ-
men hîc etiam præmittenda sunt sal-
tem illa, quæ de eo, recta dictat docet-
que ratio: sepositis in prædictum lo-
cum ijs, quæ à revelatione habentur.

Sit itaque lapis fundamenti, & ini- *Deum esse*
tium sapientiæ; ut certò scias, semper *propter*
que & impressè memineris Deum esse. *atheos*
Istud autem, etsi certius est omni de *probabili-*
mon- *tate*

Atheismi

**Causa a-
theismi
recensetur.**

**1. Ingenij
acrimonia
petulans.**

2. Malitia.

**3. Fero-
cia.**

**4. Dispu-
tandi li-
centia.**

monstratione , & tam necessarium , ut probari non indigeat ; Attamen, cum pravis quibusdam ingenijs , vel inesse, vel facile adhærescere soleant nonnullæ τὰ ἀθεότητα causæ ; omnino , ijs recensitis , argumenta ponenda sunt, adstruendæ Divinitatis. Quod igitur negant quidam, vel non, ut oportet, adfatentur Deum ; Fit primùm , ingenij protervâ & petulanti acrimoniâ , quæ ratiocinando , antecedere principium frustra conatur ; cum illud, nulla antecedentia habeat: Si enim haberet, principium non esset. Dum ergo ex antecedentibus non colligit ; cur , & quomodo Deus sit, ne esse quidem putat : & fidem aspernatur ; qua potissimum Divinitas agnoscenda est. Deinde , fit idem , ex perversitate & malitia , quæ Arbitrum sui defugit : nolletque inesse Deo occultorum scientiam : quia sua occulta nollet prodi ; & ne timeat vindicem, negat Authorem. Tertiò, à rudi quadam ferocia, quæ detrectat à summa aliqua vi domari , ac contineri. Ideoque omnipotentis Domini osor, ac contemptrix est. Quartò , ex vagâ disputandi de religione licentiâ. Tales enim

enim, cum nusquam conquiescunt; desperatione veri, Deum aut non curant, aut diffitentur. Quintò, dum bonis mala, & malis bona vident evenire; de providentia primum queruntur: mox dubitant: & demum illam, atque Deum unâ, tollunt. Postremò, illecebris præsentis vitæ occupata mens, inani- bus curis negotijsq; merfa, se primum fugit: tum verò Deum, qui nequit esse pabulum turbatæ, multiplicis, & inquietæ mentis. His ferè de causis, cum multi, à debita agnitione Divinitatis, arceantur; operæ pretium est, in limine hoc scripti ostendere; Deum esse. Id verò non illis argumentis, quæ ducuntur à priori: (hoc enim probationis genus, ut dixi, locum non habet, in prima & principe causa:) sed quæ colliguntur à posteriori, id est à convenientia rei; & si negetur, ex absurdo. Deinde verò ab effectis, quæ causam aper- tissimè monstrant, ac testantur.

Existere itaque summam aliquam Divinamque naturam; & ratio, & generis humani consensus, & denique ordo mundi, seu creaturæ testimonium evincit. Ratio inquam imprimis facil-
limè

5. Ob ea
eventus
varios,
providen-
tia nega-
tio.

6. Postre-
mò cura
mortales
ac illece-
bra.

Asserenda
ergo divi-
nitas.

Argu-
mentis ut
vocant à
posteriori.

*Ratio e-
vincit De-
um esse.*

limè colligit, mundum hunc non esse
ab æterno. Causa : quia constat par-
tibus, & ex illis compositus est. Quis
autem eum composuit ? Non seipse :
nam conjunctionem partium antequã
haberet, non habuit : ideoque dare
sibi, quod non habuit, non potuit : ne-
cessariò itaque ab alio eam sortitus est.
Si autem ab alio ; deveniendum erit ad
principium, quod non habeat aliud
principium : quod est per se Deus, ne-
cessariò ab æterno existens : qui nisi ef-
set, nihil esset. Quæ enim ab alio sunt ;
aliquando non erant : dum non erant,
efficere ut essent non poterant. Nun-
quam itaque extitissent, nisi quidpiam
per se esset, quod illa efficere potuisset.
Nisi itaq; Deus esset, nihil eorum, quæ
sunt, esset. Atqui se esse quisque sentit
agnoscitque ; necessariò itaque fatebi-
tur, & Deum esse. Quod ipsum non ra-
tiocinando, sed sponte naturâ, & quâ-
dam anticipatione (quam πρόληψιν vo-
cant) agnovit semper, omne genus hu-
manum. Tam firma autem, tam con-
stans, tam communis omnibus, notio
Divinitatis, vel indita à Deo mentibus
nostris sit, oportet : vel à primo Paren-
te

*Et consen-
sus gene-
ris huma-
ni.*

te posteritati per manus tradita.
 Utrocunq̃ue autem modo; ingens pro-
 fectò est veri argumentum. Nihilo au-
 tem minus & illud, quod ducitur à re-
 bus creatis. Habet enim Deus testimo-
 nium (inquit Tertullianus) totum hoc
 quod sumus, & in quo sumus. Nam ex
 tanto, tamq̃ue consummatae artis ope-
 re, quale Mundus est, utiq̃ue Summus
 & Omnipotens Opifex; ex productio-
 ne rerum in pondere, numero, & men-
 surâ Architecti mens immensa; ex E-
 lementorum mira temperie, & in pu-
 gna quamvis, conservatione; vis supre-
 ma, omnia continens; ex motuum cæ-
 lestium certâ, ac statâ vicissitudine,
 motor ipse immotus; ex elegantia, pul-
 chritudine, convenientia, ac demum
 bonitate rerum, unum simplex ac so-
 lum Bonum, in quo fons omnis com-
 municatae bonitatis; ex humani deni-
 que tam corporis quàm animi admi-
 randis, id est, ex compendio ac epito-
 me universi, Author omnium Deus,
 spectatur manifestè.

*Et demum
testimoni-
um crea-
turae.*

Atqui dicunt quidam, hæc non à *Objectio*
 Deo esse, sed à naturâ provenisse. Peto *de natura*
 verò quâ naturâ? si sensu & rationis *solvitur.*
 exper-

experte ; qui fieri poterit, ut quod non sentiat, nec intelligat, causa sit sentientium & ratione præditorum ? Utique necesse est, ut causa effectui, quem producit, aut præstantior sit, aut saltem eum vi & virtute intra se contineat. Quomodo autem res non sentiens continebit vim sentientis naturæ ? quomodo id, quod rationis expers, producet effectum se tanto intervallo potiore ? Quod si naturam dicunt intelligentem, omnium effectricem ; hoc quod naturam vocant, Deus est.

Deus creavit res ex nihilo.

Est ergo, est Deus : & , ut ex dictis patet, conditor est universi : idque ex nihilo. Nam si ei coæternam, increatamque statuamus materiam, illa quoque Deus alter esset, quia à se esset. Quomodo autem à se, quod non possit agere, sed pati tantum & recipere : & quomodo Deus sine sensu ? & Deus corpus, & corpus sine forma ? Verbo itaque ac jussu fecisse omnia dicendus est.

Idemque earum conservator.

Consequitur verò etiam : ut Rector sit ac Conservator ejus, quod produxit. Sive enim voluntatem ejus spectes ; amavit, dum benefecit : & vidit, quod essent cuncta, quæ creavit, valde bona :

bona. Necesse est ergo, ut bonus bonis bene velit. Sive scientiam; scivit condere: oportet ut noverit conservare. Sive denique potentiam; si ex nihilo potuit producere; quantò magis, ne in nihilum recidat, retinere? Et ut paucis totum dicam: cùm ostensum sit evidenter, ab eo fluxisse omne esse, necessario ab eodem dependebit totum hoc existere.

Existere verò, ac conservari id, quod ex tot diversis, ac inter se pugnantis partibus est constitutum, non potest: nisi certo modo, ac ordine, à suprema aliqua vi, ac potestate, præscripto, præfinitoque. Talis autem potestas, non est, nisi plastæ, & Factoris, in opus suum: id est Dei. Hinc prodibit Divina providentia: quæ sine ulla anxia cura, curat res, & omnes, & singulas: earumque naturam, & noscit; & disponit ad finem à se præstitutum.

Neque obstat, quòd Epicurus apud Ciceronem dicit, hoc modo fore inquietum, plenumque negotio Deum. Non enim potest esse ulla inquieta cura illi, apud quem par voluntati potestas est: & qui ut aliquid præstet, non

*Et provi-
dentia
cuncta re-
gens.*

*Sine soli-
tudine
& labore.*

indi-

indiget, nisi seipso : id est voluntate sua. Sollicitudo, & labor eorum est ; qui volunt perducere in potestatem suam, rem sibi non obsequentem. In cujus vero potestate, cuncta sunt posita, is sollicitudinis expers erit : dum ea, quæ sine labore produxit, sine labore gubernabit. Si enim, cum non erant, vocata parvêre, ut essent ; quantò magis, postquam ejus jussu esse cæperunt ?

Ab eo durationis rerum.

Eam homini infinitam datam.

Quod probatur ex animi potentia.

In modo autem gubernandi, præcipuum locum obtinet, durationis cuiusque naturæ terminus : quem ille, quibusdam parcius, abundantius alijs indulgit : prout ejus omniscia disposuit voluntas. Homini certè, jus vitæ prorogasse in infinitum, vel exinde censendus est, quòd animum ejus tam vastum produxerit, ut expleri nequeat ; nisi ipso. Experimento enim didicimus, cuncta hæc creata, nunquam sedasse ejus sitim, sed irritasse : aut certè fastidium sui potius, quam saturitatem se contentam, attulisse. Fassi hoc ultrò sunt, compotes omnis, mundanæ felicitatis. Sed magis hoc ipsum adfateri cogetur, quisquis tres animi facultates, seu potentias, Memoriam nempe, Intel-

intellectum, Voluntatem, expenderit: videritque quomodo nonnisi proprietatibus τὸ ὅλον id est uno, vero, bono Entis, expleri, & in illis tantum conquiescere possint. Videamus hoc paulò attentius: & nulli, quod sciam, plenè notatum, penitus pensitemus.

Dico itaque imprimis: quòd Memoria non possit sibi planè constare, nisi omni multiplicitate rejectâ, cuncta videat redacta ad unum. Nullum autem est unum præter Deum, quod in se cuncta contineat. Hoc ergo solum visum, eam quietam reddere potest. Nempè sine phantasmatum infinitâ copiâ, quæ eam turbant, distrahuntque; dum videbit Deum, videbit totum, quod semper erat, est, eritque. Itaque nullâ reminiscentiâ præteriti, nullâ futuri cogitatione fatigata, unico intuitu, in idea totius quod est, defixa, ac quieta manebit. Intellectus non potest consistere, donec agnoscat Verum. Verum autem non cognoscitur exactè, nisi in Causâ primâ: quæ causas omnes continet, & ultra quam non datur progressus. Talis autem Causa Deus tantum est, ergo in illo tantum subsistit In-

Memoria enim sistit in Vno.

Intellectus consistit in Vno.

tellectus. Tum enim cognoscat, cur, & quomodo ab eo, quod solum verè est, fluat omnis essentia; & quis ille sit nexus causarum sese consequentium, qui initium accipit ab eo, quod non habet initium. Hac verò agnitione, omnem perplexitatem, hallucinationem, falsum, effugit: planèque conquiescet. Voluntas denique non potest expleri, nisi apprehendat bonum. Bonum autem nullum est consummatum, nisi quod à se est. Tale enim cum à se possit habere; non potest non velle sibi inesse omne bonum. Ut verò ipsum solum bonum, ita omne, quod communicatum ab eo. Itaque hoc totum, unicumque est bonum ejus, cui se communicavit. Communicavit autem se Animæ, cum illam esse; & talem, ut est, esse; gratuita bonitate voluit. Ergo hoc solum Bonum ejus etit: ergo in hoc Bono, id est in D E O Voluntatis plena saturitas, & quieta possessio. Concludo itaque locum hunc, & dico: Anima Rationalis quieta, id est, beata esse nequit, nisi viso per Memoriam Uno, agnito per Intellectum Vero, prehenso per Voluntatem Bono Deo.

*Voluntas
conquie-
scit in Bo-
no.*

Quod

Quod si ita est; necessario consequetur; ut, quod non possit, nisi participatione & consortio Divinitatis, quietem, seu finem suum consequi; id Divino auxilio elevetur, ad statum tantæ fortis & conditioni parem. Atque adeo, ut verè potiatur immortalis Deo; immortale sit, oportet: Alioqui nec appetere, nec frui posset, bono sibi non convenienti.

Vnde immortalis status deducitur.

Post hanc vitam igitur, necesse est, vitam nobis alteram superesse: quæ nos Dei compotes reddat. Nam status huius præsentis & mortalis, incapax est plenæ fruitionis boni immortalis.

Et post hanc vitam vitam alteram.

Verè itaque pervulgatum illud Augustini, dici ad Deum potest: Creasti me ad te; inquietum est Cor meum, donec perveniat ad te. Perveniat, inquam, sed tuo auxilio, Nam sicut (ut idem alibi loquitur) non est à carne, sed supra carnem, quod eam facit vivere; sic non est ab Anima, sed supra Animam, quod eam facit beatè vivere. Et ut vita Carnis Anima est, ita vita beata Animæ Deus est.

Qua in Deo.

Idemque summum appetendorum; Summum Bonum, finisque hominis: ad quem benè, rectèque vivendi consilia

Vt summum bonum hominis bonum.

referri ; & quem omne cogitatum , dictum , factum, respicere debet.

*Quod qui
non appetit,
amittit, & perit.*

Porro Bonum hoc, malis ac perversis, qui illud nec appetierunt, nec quaesiverunt , imò spreverunt etiam , salvâ justitiâ, non potest pariter, & ex æquo cum bonis obtingere. Necessariò itaque consequetur ; ut vita futura , dispar sit meritis , ac immeritis : Beata nempè illis , his verò misera & calamitosa.

Sed hæc uberius suo loco. Præmittenda verò hîc erant, seu præparandis, seu excitandis animis ; ut visis solidis hisce principijs , surgentem libri fabricam rectè contueri, ac scandere tutò queant.

LIBER OFFICIORUM PRIMUS.

De Probitate.

Acto Sapientiæ Christianæ *Definitur*
velut fundamento, ad Offi- *Officium.*
cium ejus dum venio; illud
ita definio. Officium, est vi-
tæ institutum, & actio, conveniens
Naturæ rationabili. Dividitur trifari- *Dividitur*
am. Primum enim est, Probitas: quâ *tripliciter*
homo se bonum reddit. Charitas alte-
rum: quâ erga alios bonus est. Pietas
denique: quâ coram D E O bonus est;
cuncta ad eum referens, uti finem.
Tripartita hæc totius Operis & Mate- *Vti &*
riæ divisio, totidem libros requiret: in *tractatio*
quibus explicandæ mibi erunt partes *Operis.*
istæ, compendio quidem & breviter,
sed tamen, ut existimo, accuratè.

*Probitatis
definitio,
Et triplex
divisio.*

Probitatem definitio: Tenacem boni
animum sententiâ, dicto, facto. Tres
ei partes assigno: ἀναμαρτυρίαν, μετριο-
πάδειαν, ἢ εὐπραξίαν seu fugam vitio-
rum, affectuum regimen, & exerciti-
um virtutis. (Ita enim Græca hæc
verto: interpretatione, quæ rem expri-
mat; & quæ, ut Seneca dicit, appella-
tionis vim potius habeat, quàm faciē)
Quæ tria singulis capitibus explicare,
ac complecti conabor.

C A P U T I.

De ἀναμαρτυρίᾳ, Prima Par- te Probitatis.

*Impecca-
bilis ex-
plicatur.*

PRimam Probitatis partem, im-
peccabilitatem seu impeccantiâ
feci. Homo etenim à Deo factus
naturâ bonus, voluntate autem pro-
priâ pravus, & corruptus est, culpâ ori-
ginis. Id est, per prævaricationem pri-
mi Parentis, quæ eum infecit: & loco
debiti ad Unum, Verum, Bonum amo-
ris; indidit concupiscentiam multipli-
cis, falsi, ideoque non boni. Hoc fon-
te derivata labes fluxit ad posteros: id-
que triplici, prout partitur Discipulus
Domi-

*Qua est in
expugnan-
da triplici
concupi-
scentia.*

Domini, rivo. Nempe Concupiscen-
 tiâ carnis, Concupiscentiâ oculorum,
 & Superbiâ vitæ, quibus omnem pec-
 candi materiam ostendam contineri. *Per non*
 Per subsidia igitur, quæ Deus homo fa- *peccandi*
 ctus, sufficientia reparandæ naturæ *propositum.*
 præstitit, opus est eradicare ex animo
 mala, firmumque facere propositum
 non peccandi. Nempe post solennia
 illa Sacramentorum, (de quibus suo *Per Sa-*
 loco,) Conscientia formanda est; tan- *cramen-*
 quam Dux, & custos vitæ innocentis. *ta, & con-*
 Est enim illa: Internum & integrum *scientiam.*
 iudicium, respuens malum; id est pec- *Cuius de-*
 catum: veniens, cum abhorrentia; *finitio.*
 admissum, cum angore; in bono autem,
 cum gaudio conquiescens: idque to-
 tum cum Deo, & propter Deum. Merito
 hæc postrema addidi; nam si rationis
 tantum, non verò religionis dictamine
 oriatur, nihil est. Fit tantum ina-
 nis, vel ostentata Probitas, id est, fu-
 cus. Firmamentum igitur illius unicum
 erit, timor Domini. Porro ut evellan-
 tur vitia, dignoscenda sunt. De
 singulis itaque partitione
 propositâ di-

cam.

Pars Capitis Prima.

Explicatur primus peccati rivus, Concupiscentia Carnis.

*Definitur
Concupi-
centia*

*Pars ejus
prima
Mollites.*

Concupiscentia Carnis est, Abusus eorum, quæ corpori propria. Fitq; tripliciter. Nempe molli ac delicatâ desidiâ, Gulâ deinde, ac demû Libidine. Qui his dediti, illis corpus voluptati, anima oneri est. Mollitiem voco, nimis delicatam curam corporis, quæ desidem & enervem vitam reddit. Sunt enim quidam in cute curanda nimis operosi, nimis compti, nimis culti, odorati, uncti, sensuum oblectamenti inhiantes: idque cum quodam delicato fastidio, quod scitè quidam præferunt, ostentantque. Taliter occupatis, non vacat vivere: & hinc non modo laboris, sed omnis actionis fuga; segne tantum otium, id est vivi hominis sepultura. Gula est in esu, & potu excessus. Dum ganeones isti avidè vorant, liguriunt, ventrem variè faciunt, nec egentem, nec capientem. Deinde potu ad crapulam sese ingurgitant; fructu, nausæ & cruditatis: quâ

*Gula pars
altera,*

quâ evanidi pallent, & in vivis caro *Tertia,*
morticina est. Libidinem vel nomina- *Libido.*
ri vetuit Apostolus: igitur definitione
illam non dignabor.

Hæc sunt vitia, quibus homines in- *Hisc de-*
bruta animalia degenerant: quan- *genera-*
quam vincant ea potius, quàm imiten- *mus in*
tur. Illa enim, etsi hoc unum agant, *bruta:*
& appetant; tamen non ultra naturæ *immò ea*
modum, quem homo excedit. Nem- *super-*
pe Caro concupiscens adversus Spiri- *mus.*
tum, postquam pellexit animum suis
illecebris, frui illis jubet. Dum autem
animus fruitur, & expleri nequit; exi- *Et quare.*
gere illas vult ad mensuram sui appeti-
tûs: & corpus, citò fatiabile, onerat ac
torquet: studetque ingenio irritare, ac
provocare languentem ejus, falsamque
voluptatem. Sed frustra: nam præter
inevitabile fastidium, dolor & morbi,
intemperantiæ comites, tandem absti-
nere vel invitum cogunt. Habes de-
recta mala, quæ Concupiscentia carnis
facit.

Remedia contra eam ut adferam; *Remedia*
Primum erit: ut voluptatem ejus abe- *cōtra cor-*
untem cogitemus. Morsum nempe *poris Co-*
illum, quem aspernatione, & abhor- *luptatem*
B 5 rentia

*Annexū
ei pœnite-
re.*

*Vilis &
brevis.*

Turpis.

Fæda.

Obscena

*Vitanda
hæc igitur
& quia
per se ma-
le.*

rentiâ sui, linoquit. Annexum namq; semper illi, pœnitere. Et si recte expenderis; facile agnosces: istas, quas vocamus voluptates, ubi modum transcenderint, profectò pœnas esse. Deinde, agnoscamus; quàm id, quod in illis oblectat, & vile, & breve sit; tantoque studio appeti non mereatur. Tertiò, ut turpitudinem earum aversemur. Mollitie enim, obliviscimur animi; & velut abdicamus meliorem nostri partem: totâ curâ ad corpus translata. Vitam otio, somno, ignaviâ conterimus; & occupatio, dotibus animi, prorsus contraria est. Gulâ, ad naturam eorum delabimur, quorum tota vita est, ali tantum, & nutriri. Mactatorum animalium, & intra nos putrescentium, sepulchrum sumus. Et multâ ingluvie, & crapula, sordescimus; fætemusque. Libido denique, quàm sit, usu, & obscœnitatis ministerio fæda, fatentur etiam impudentissimi: dum turpitudine adacti, lucem fugiunt, & latebras quærunt.

Vitanda hæc igitur essent Sapienti, seu viro bono; etiamsi non fuissent à Deo vetita: prout etiam docuit vetus illa

illa Philosophia. Quantò verò magis, cum non ratio tantum, sed etiam lex Divina vetat. Profectò & ratione, & præcepto firmatus animus, non modò illecebris corporis se capi & captivari non permittet; sed quò longiùs ab hoc absit periculo, contraria eliget, ac usurpabit. Nempe, prout Schola Christi docet, domabit corpus: & ad servitutem, ac obsequium animi, per necessariam ἀγκησιν, rediget. Vivamus hanc vitam igitur; non tanquam propter corpus, sed tanquam non possimus sine corpore.

Et quia à Deo vetata.

Exercitationem.

Pars Capitis Altera.

In qua ostenditur, quid sit Concupiscentia Oculorum.

Alter peccati rivus est, Concupiscentia oculorum, seu Avaritia: quam voco; Rerum, quæ extra nos pravum usum. Rectè vocatur Concupiscentia oculorum. Cuncta enim externa, quæ Avaritia appetit; quid habent, præter spectari tantum, & videri? Tripliciter hîc peccatur: nempe, dum illis Fruimur: Non utimur: Abutimur.

Definitio Concupiscentia oculorum.

Fru-

*Fruitio
prima e-
ius pars.*

*Eaq̃ ex-
plicatur
ac mon-
stratur..*

Fruitio rerum externarum, est: ni-
mia ex illis oblectatio; vel animus ea-
rum specie nimis captus, ac irretitus.
Splendor enim ille opulentiae, & com-
moditas, & arbitrium quoddam in re-
bus humanis pecuniae omnipotentis, &
illi annexa mundana felicitas, per-
stringit primum oculos; & tum mirum
in modum animum fascinat. Præfer-
tim, si quis sit; qui gloriari & gaudere
possit, datas sibi divitias, artemque
fruendi: qui non, ut ganeo, aut pro-
fligator; ut plerique, suo haurientium;
sed erudito luxu, qui in omni cultu di-
ligens, elegantiae ac magnificentiae pe-
ritus sit ostentator. Hi inquam tales,
immergunt animum in externa; & eo-
rum pulchro, ac prudenti (prout pu-
tant) usu inescantur. Et quia in veste,
domo, supellectili, familia, procu-
rant varia, ac comparant; Multa au-
tem requirentibus, multa petentibus,
necesse est desint multa: ideò necesse
quoque est, ut anxie & avarè appetant:
& ut consequantur, sæpè jus & fas, in-
super habeant.

*Pars alte-
ra, Par-
citas.*

Altera pars Avaritiae est, non uten-
tium rebus externis: idque nimia, insa-
na,

nā, & sordidā parcite. Etenim multi, falso obtentu posteriorum; vel inani in senectā egestatis metu; vel nec *Ejus ingenium describitur.* causā, nec fine habendi; semper egent: semper appetunt: semper congerunt; & congesto pauperes in auro sunt. Dum, quod per tot labores, & curas, sæpè turpi questu paravêre; recondunt: maluntque omnem penuriam sustinere, immò etiam emori, quàm sacrum tangere depositum. Itaque pendunt pœnas vitij infelicis: alijs odio, sibi oneri sunt. Nec quidquam boni faciunt; nisi dum citò moriuntur: cùm sint omnium Officiorum desertores, & nullā erga quenquam charitate.

Tertium genus avaritiæ est, apud *Pars tertia, Prodigalitas.* eos; qui rebus externis abutuntur: nempe, apud prodigos. Isti enim, dum non alium fructum opulentiae, quàm profusionem putant; nullam curam, & cautionem erogandi habent. Sumptuosa convivia, ingentia in veste & *Ejusque mala.* familia impendia, immensa largitio, quâ perdere sciunt, donare nesciunt. Ita, inquam, effusi in cuncta, queis pecunia prodigitur; dum sua decoquunt,

quunt, aliena expetunt: & egestas insue-
ta, ideoque intoleranda, acris causa
Avaritiæ est. Cui semper tantum deest,
quantum cupit. Cupit autem quan-
tum prodigit; & prodigit immensum.
Ideoque ejusmodi radix omnium ma-
lorum fit: fraudis nempe, injuriæ, per-
jurij; rapinæ. Quin immò, si animi sint
acres ac violenti; sæpè seditionis, ci-
viliumque bellorum. Tales, inquam,
solent ad facinora converti: cuncta
miscere: & privata damna, Patriæ ma-
lis reparare.

*Remediū
erit non
amare
externa.*

*Quippe a-
diaphora.*

*Minuta,
& cadu-
ca.*

Noxia.

Hæ sunt causæ: hæc mala avari ani-
mi; & Concupiscentiæ Oculorum pec-
cantis. Remedio erit, admonitio Sa-
cri Vatis: quæ vetat divitijs, si afflu-
ant, cor apponere; id est amare, velut
verè bona; cum non sint: sed ex se,
neque bonis, neque malis accensenda.
Unde meritò exilis eorum æstimatio
animo inferi debet. Caduca nempe
sunt: mutationi, & alienæ potestati ob-
noxia: &, ut non eripiantur; morte
tamen mox relinquenda. Deinde, non
vilia tantum sunt, sed etiam noxia: A-
nimum enim perturbant; & anxie ex-
petita, inquietant: dum acquiruntur,
fati-

fatigant: non adepta, torquent: pos-
 sessa, non fatiant: denique custodita
 metum; erepta, vel amissa, dolorem
 adferunt. Quod si verò ad votum suc- *Et quæ*
 cedant, & possideantur; tamen nihil *nihil ad a-*
 ex illis accedet ad interna illa, vera- *nimum.*
 que solatia: quæ pura tantum, & vero
 Bono, id est, Deo nixa, mens conferre
 potest: &, quæ tantò majora sentiun-
 tur; quantò quisque sibi plura nega-
 verit. Intra nos, nempe, esse oportet
 quod nos beatos faciat: externa, he- *Non dece-*
 terogenea animo sunt: ideoque non *itaq; illis*
 ei miscentur, seu uniuntur, *frui.* Et quid
 stultius, quàm bonum rationalis na-
 turæ, in irrationabilibus quærere? Hæc
 ad tollendam Avaritiam, quæ ex frui-
 tione. Addo: contra insanam Parcita-
 tem, utendum esse opibus. Nisi enim *Sed uti.*
 utare; insaniâ (ut apud Poetam est)
 par eris illi, qui citharæ ignarus, cy-
 tharas undique còémat, comparet,
 asservetque. Porro usui, si necessita-
 tem tantum spectes: facile parabilis,
 sufficiens, & suppetens erit. Prodiga-
 litatem, seu Abusum dissuadet, quæ *Non verò*
 luxum humili gressu comitatur egestas: *abusi.*
 jubens quidvis agere & pati: agere, in-
 quam,

quam, iniqua; & pati indigna. Ita hinc orta Avaritia, aut scelerata, aut misera, semper verò perdita erit. Quam ut evites, regulam tibi constitues erogandi; eam verò dictabit parsimonia; virtus huic vitio opposita: de qua suo loco.

Pars Capitis Tertia.

Declaratur tertius rivus peccati, nempe Superbia vita.

*Definitur
Superbia
vita.*

*Sui amā-
tem cupi-
ditatem.*

*Ejus ori-
go.*

*Et mate-
ria tri-
plex.*

Post detectam corporis, & (ut ita vocem) fortunæ, diram cupidinem; Superest: ut animi φιλαυτίαν *φιλαυτίαν* executiam. Concupiscentiam nempe sui, quæ est superbia: quæ defini puto commodè potest: Ejus, quod est supra id, quod sumus, usurpatio. Oritur: dum totum hoc, quod sumus, nos accepisse à Deo obliviscimur; aut certè, non ut oportuit, meminimus. Deinde, etsi accepisse cognoscimus; tamen tanquam ex merito, & debito datum. Postremò dum plus nobis attribuimus; quàm datum habeamus. Quamvis verò hanc Concupiscentiam, dixi, animi esse; tamen materies ejus, non ab illo tantum est, sed à dotibus etiam

etiam corporis, ac fortunæ. Unde, à triplici hac materie, prodibit triplex animi elatio.

Prima à Corpore: quam Ferociam *A Corpore* voco; nempe viribus corporis nimis *re Ferocia.* fidentem elatumque animum. Sunt enim, qui nacti corpus vegetum, validum, laboris patiens, dum robur ejus respexere; facile induunt animum arrogantem: acres ac violentos Spiritus sumunt: acerbo fiunt ingenio: truces, *Qua de-* feri; contemnunt infirmos, & depri- *scribitur.* munt: cunctis terrori esse volunt: simulque & in altum efferuntur, & rabie efferantur. Gigantæa nempe proles: quos à staturæ magnitudine, id est corporis viribus famosos, potentes, nihil nisi bellum scientes, disciplinæ, seu mansuetioris vitæ ignaros, Scriptura vocat: & quos Poëtæ θεομαχες faciunt. **DEUM** Ita nempe Superbia exinde orta, quan- *oppu-* quam revera fragili nitatur fundamen- *gnantes.* to; tamen plurimum extolli solet: dum audax, nihil ratione, sed vi tantum, ac impetu agit: & quantumvis ardua, altaque, appetere, & adipisci, eousque conatur; donec seipsam perdat: & præcipitet.

*A rebus
externis
Fastus.*

*Qui du-
plex.*

*A Fortuna
factus ad
ostentatio-
nem.*

*A dotibus
ingenij, ju-
dicio arro-
gans.*

Alterum Superbiæ genus, à rebus externis ortum, vocabo Fastum. Nempe ex affluentia earum, vanæ gloriæ vento inflatam mentem. Porro inter externa numero non solum opes, nobilitatem, potentiam, cæteraque infra animum; sed etiam naturales ejus facultates. Pertinet namque ad fortunam, quidquid forte nascendi contingit: & totum id, velut externum est, quo hominibus apparemus, & vide-mur. Unde duplex erit, velut dos, fastuosæ elationis: Affluentia nempe mundanæ felicitatis; & excellentia naturalium animi facultatum. Primum, cum insanum vulgus adeo æstimet; ut propterea Sectatores, & turbam famulantium, venerantium, blandientium, promptè exhibeat; facit: ut animus, inani plausu illius, sui obliviscatur: extra se totus exeat: se totum vanitati aptet, & accommodet: & ab interna ista, & inani elatione; sensu, verbis, actione, ad ostentationem, pompam, typhum se componat: quod mimicè prorsus, & Histrionum instar, fastuosi isti exercere solent. Alterum, dum nempe Memoria, & Intellectus solito

solito obtigit felicior; & deinde studio
 acquisita doctrina, & scientia, animum
 occupavit: & quæ potissimum eum va-
 nè ostentat, longè provehit, opinione
 inficit, (quippe quidvis struendi & de-
 struendi artifex) Eloquentia: si istarum,
 inquam, dotum præstantiam, quispi-
 am sortitus est, facilè arrogantiam ju-
 dicij sumit; ac usurpat. Arrogans verò
 hocce judicium, si ad actionem se ac-
 cingat; è contemptu aliorum, quibus
 præcellere se censet; alta concupiscit;
 & sæpè ambit: fiuntq; tales in Repub.
 imperij impatientes, & seditiosi. Si in
 cognitione veri ponit operam; aut in
 Philosophiam labitur, aut in hæresim. *Vnde aut
Philarchia*
 Philosophiam intelligo, quæ rationis
 propriæ tantum viribus constat; & ni-
 titur: prout fuit vetus illa, *αθεος διδα-
σκαλία*, religionis contemptrix, & Dei
 aut penitus oblita, aut tanquam per
 insomnium memor: ipsa verò, adeò
 plena inanis & insanæ fiduciæ; ut dice-
 ret Sapientem Deo parem. Hæresis
 verò est, quæ scientiâ inflata, autori-
 tatem receptæ & constitutæ doctrinæ
 spernit: judicio proprio eligens do-
 gmata; eorumque censuram arrogan-
*Aut Phi-
losophia.*
*Dei ne-
scia di-
sciplina.*
*Aut Phi-
lodoxia.*

*A Solum-
tatis fa-
cultate,
amor sui.*

Amor sui.

*Ab animo
proprie
superbia.*

ter exercens. Ita utraque hæc, aut con-
temnit fidẽ; & irridet: aut dum ad suum
captum aptat; tollit. Jam verò à volun-
tatis etiam facultate fastus oritur. Qui-
busdã enim, ab indole meliori, est mo-
deratio affectuũ; & placida animi tran-
quillitas: exinde verò ad officia virtu-
tum velut congenita quædã propensio.
Naturã videntur boni, si ad vitia non
multum proni. Et videntur sæpè ma-
gis, quàm sunt: unde provenit suavis,
& blanda *φιλαυλία*: & dum in se confi-
dunt, tanquam justi, profectus incuria;
& ex omnibus istis, interitus veræ Pro-
bitatis.

Sed tertium, & perniciosissimum e-
lationis genus est: quod ab interiori
animo, & ut loquimur, Spiritu produ-
citur. Deus enim Spiritus est; ideoq̃;
vult adorari in Spiritu & veritate. Si
itaque quispiam, subactò corpore &
fortuna, animum depuravit; id est, in
Spiritum vertit; illum verò ad se mi-
randum, sibiq̃ue complacendum con-
vertit; & à Deo hoc ipso avertit; is-
Deum Spiritu oppugnat: fit ei injuri-
us: quippe donis & auxilijs ejus fultus,
eum aspernatur, & à se removet. Ideo-
que

que quod acceperat, amittit ; & turpi lapsu perit. Hæc est vera , proprièque dicta Superbia : ab hac initium accepit peccatum. Nam & rebellis ille Spiritus, aliter quàm Spiritu ornato gratiâ, & gloriâ, superbire; & velle æquari Deo non potuit : & homo , re Spiritualis, nempe cognitione illectus est ; per quam fieret sicut Deus. Itaque Ferocia , & Fastus , velut coram hominibus fiunt ; Superbia propriè in conspectu Dei: qui ei resistere , id est, quodammodo se ab illâ avertere dicitur , & humilia respicere in terrâ, & in cœlo. Hæ sunt partes Superbiæ , à corpore , à rebus externis, & ab animo ortæ.

Primogenita peccati.

Deo maxime adversa.

Cæterum materies eorum, aut plenè, & ad votum, non habetur ; aut habetur. Si primum ; oriuntur vitia pauperis superbi. Nempe studemus Iactantiâ alijs imponere : deinde fatagimus augere ambitione : contendimus per æmulationem : in victoriâ, contumeliâ utimur : si vincamur ; invidiâ. Si alterum : mirum prorsus est, quantum felicitate corrumpamur. Fortunata enim Ferocia, tota in belluinam naturam mutatur ; cuncta vi ac violentiâ ag-

Vitia ejus dum pauper est.

Vitia ejus dum abundat.

git : hinc cædes, bella, id est, populorum latrocinia; & illud occisarum gentium grande scelus. Fastus compos felicitatis mundanæ, mentis impositus : gloriæ vento abripitur : & eò vefaniæ devenit ; ut per illum, (portenta hominum!) se Deos non dici tantum juberent ; sed etiam coli. Magnis deinde animi dotibus inflatus ; impius est : fanaticus : blasphemus : professus hostis Dei: famulus, & cooperator Dæmonis. E quo Apostatæ, Seductores, & Hæresiarchæ ; quorum proprius character est, ut sint filij perditionis : nam se perdunt, & alios. Denique ab animo interiori, & puritate Spiritus, orta superbia, illuditur variè à Dæmone, mutato in Angelum lucis. Primum dulcedine inani fruitionis : tum sæpè extasi : raptu : & falsâ gloriâ animæ, in corpus etiam per miros effectus defluente. Unde suboritur complacentia, amissio gratiæ, & damnationis præcipitium.

*Remediū
ejus, notitia
sua sui.*

Sat puto aperui causas : partes : malaque Superbiæ. Remedium adversus immane hoc, & maximè inimicum Deo vitium, unicum esse existimo : nempe
sui

sui ipsius notitiam. Quod etsi vetus
 quoque Philosophia vidit ; & velut o-
 raculum agnovit : attamen nec plenè
 intellexit , nec implevit. Notitiam e-
 nim sui , seu à corpore fragili , seu ab
 externis adeo viribus , ad deprimen-
 dam superbiam , idoneam ; facile a-
 gnovit : & meritò exinde σωφροσύνῃ præ, Tempe-
 cepit : sed cùm ad animum venit ; ad- ranter a-
 miratione ejus abreptâ , tota in fastum gere.
 exanuit. Atqui undique , ad omnem
 nos modestiam , non duci tantùm , sed
 etiam compelli , manifestum est. Fe- *A corpore*
 rocia enim , ut altos ponat Spiritus ; *fragili cõ-*
 vel invita à corporis fragilitate adigi- *tra Fero-*
 tur : cui non vigor tantùm , sed vita *ciam.*
 etiam facillimè interit. Vita , inquam,
 halitus tenuis ; brevi tempore suapte
 extinguendus : quem supprimit sæpè,
 levi causâ , morbus : quem eripere po-
 test , quidquid tandem est : Nam ortus
 illi unus , exitus innumeri. Porro si il-
 la tam instabilis ; cur homo firmitate
 corporis superbiat , ejusque virium o-
 perâ , tam alta moliri conetur ? Itaque
 ab hac tui parte , nosce te ; & non ad
 vim corporis animum apta ; (quod est
 proprium Ferociæ :) sed ad vim animi

corpus redige: exerce; doma; & quandoque libens impende: quæ est, ut ostendam alibi, Fortitudo. Ista sunt,

*A vilitate
rerum ex-
ternarum,
contra Fa-
stum.*

quæ ferociam tollunt. Ad exvendum verò Fastum ducit: Primò; rerum quæ extra nos, vilis conditio; & par illis æstimatio. Quam superiùs cùm satis demonstraverim; superfluum est repetere. Certè exinde extolli, tam insanum est; quàm commodatâ ad tempus alienâ veste, vel comico ornatu, aut personâ superbire. Ducit eodem; naturalium animi facultatum imbecillitas: quarum tenebras, hallucinationem, miseriam, quando non experimur? In memoria; ecce confusa phantasmatum multiplicitas est: in intellectu; erronea opinio: in voluntate, inordinatus amor: quæ nisi in nobis videmus continuò; valde ignari nostri sumus. Itaque ut id agnoscamus; & ne vanu fastu inflemur; sibi attendere, & se nosse decet. Postremò, eadem sui notitiâ, etiam ab interiori animo, vetat extolli, ac superbire. Quamvis enim eximius ille est; tamen quantus quantus est, ab alio est; & ipse per se nihil. Quamvis superemineat; tamen

*Ab animi
instabili-
tate, con-
tra super-
biam.*

Deo

Deo comparatus, pusillus. Quamvis denique virtute, & gratiâ pulcher; tamen à se fædari facilis, & ni Divino sustineretur auxilio, continuò culpâ turpis. Hæc tria probè expendentem, humiliari coram Deo necesse est. Quis enim de alieno, minuto, & corrupto superbiat? Itaque verâ animi notitiâ, ad omnem modestiam flectamur. Quod non abjectionis est; sed roboris, ac firmitatis. Id enim verè est sibi dominari; seque majorem effici: quod summum fortitudinis opus esse, cum de illa agam, demonstrabo.

*Quæ cum
et humiliari
con-
gunt.*

CAPUT II.

De Regimine Commotionum:

seu de μετεωρολογία, Altera Parte

PROBITATIS.

Absolvi primum officium Probitatis. Ordior alterum: nempe Regimen Commotionum, id est, Affectuum, Perturbationum, ac Passionum. De quibus dicam quædam paulò aliter, quàm vulgus Philosophantium solet. Et primum ostendam istas Commotiones esse; & quid, & quot sint:

deinde quales sint : postremò quales
esse debeant. Erit ergo ;

Pars Capitis Prima.

*An sint , quid sint , & quot
sint Commotiones ?*

*Vetus cõ-
tentio de
affectibus.*

*In quo si-
ta descri-
bitur.*

*Verbo-
rum ve-
litatione.*

*Et Vana
ostenditur.*

INter Sectas veteris Philosophiæ , a-
cris , ut notum est , fuit illa de Affe-
ctibus controversia , & contentio. In
eo fere sita: quòd Peripatetici eos tem-
perarent ; Stoici tollerent. Illi, à natu-
ra esse , ideoque inevitabiles , & mo-
derandos tantum ; hi, ab electione , &
voluntate ; ideoque tolli posse, ac nul-
los esse debere ; non parvos. Denique
illi censebant, impetum ac vigorem a-
nimi ab illis esse ; ideoque , si modus
adsit ; laudabiles : hi , quasi morbos
eiusdem dicebant ; ideoque vitandos
prorsus Sapienti. Et multa ultro ci-
troque argutabantur , suetâ illis λογό-
μαχία. In quo utrique frustra fuerunt.
Nam & hi , qui affectus prorsus sustu-
lerunt ; & illi , qui modum tantum ,
non verò finem etiam eorum specta-
runt ; aberravêre. Sed tota hæc pu-
gnax

gnax disceptatio, uti & alia, quæ de Affectibus prodita hæctenus sunt, nunc primum, puto, patebunt evidenter, ex hac, quam sic instituo tractatione.

Apertum & evidens est, omnibus rebus inditam esse appetitionem eorum, quæ suæ naturæ conveniunt. Ea appetitio, in rebus inanimatis *Pondus* est ad locum proprium; In viventibus *vegetatio*; In sensitivis *Instinctus* ad se, speciemque suam conservandam; In ratione præditis *voluntas*; seu effectus ejus, Amor: qui unum, proprium, naturalemque terminum, habeat necesse est; alioqui supervacaneus, contra naturam naturæ esset. Hic autem terminus ejus est, Bonum. Bonum autem est; quod propriè, & unicè ei naturæ, cujus bonum est, convenit. Amor verò, dum hîc vivimus, nihil est in nobis aliud, quam incitatio & fervor voluntatis, ad apprehendendum agnitum istud Bonum. Cui oppositum Odium; seu ejusdem voluntatis averfio à malo.

Porro ut illa prima τῶν ὄντων, si ob-

*Origo com-
motionum
generica.*

Entium.

venit,

*Origo ea-
rundem
specifica.*

venit, conquiescunt. Si verò impedian-
tur, arceanturque; commoventur: &
vim sibi inferri, apertâ resistantia osten-
dunt. Ita & homo, si potiretur, frue-
returque bono suo, in quiete seu gau-
dio esset: omnis commotionis, nem-
pe affectûs, Perturbationis, ac passio-
nis expers. Sed quia, vel nondum
boni planè capax est; ideo Affectu mo-
vetur: vel circa bonum impeditur;
ideo necessariò perturbatur: Vel de-
nique partim imperfectè fruitur; par-
tim frustratur; ideo Passioni subest. Et
hinc patet, triplicem hanc esse Com-
motionem: & dum hîc vivimus, ne-
cessariò nobis adhærentem.

*Nempe
Affectui.*

Primum enim, non est homo plenè
capax boni, quamdiu hîc vivit. Quip-
pe (ut in ipso limine scripti docui,) Bo-
num ejus Deus est: Deo verò frui hîc
plenè non potest: ideoque nec affectu
carere: cujus causa & origo vera est,
Amor non compos Boni: Et definire
illum possis: Motum amoris, bono
suo non fruientis. Hic motus, cum
duplex sit, nempe, quo nos amor ad
bonum fert; & quo odium à malo re-
movet; Duplex erit & affectus: De-
sire-

fiderium scilicet; & abhorrentia, seu Fuga.

Deinde, cùm infirmitas naturæ, ex *Perturba-*
 Spiritu ac corpore constitutæ, impe- *tionum.*
 diri in consequendo facilè possit; ideo
 perturbari eam necesse est. Perturba-
 tionem verò definitio: Amoris ex præ-
 pedito, aut dubio bono cōmotionem.
 Ea est quadruplex. Nam si ita impe-
 diatur bonum, ut vinci tamen possit
 impedimentum; tunc provenit ira. Si
 bonum adfuturum videatur; oritur
 Spes. Iterum verò si impediti boni,
 periculum appareat, à malo Metus
 nascitur. Si certò malum putetur fu-
 turum; prodit Desperatio. Uude pa-
 tet, quotuor prout dixi, perturbatio-
 num summa genera esse: duo ad bo-
 num, totidemque de malo. Sed per-
 turbationes istæ, valde moderatæ sunt;
 unum, verum, bonum continuò appe-
 tenti. Est enim illud natura ἀκωλυτον,
 ἢ, δυσαφάισετον, id est: quod nec im-
 pediri, nec prohiberi, multò verò mi-
 nus eripi potest, nisi ipse velis. Itaque
 ira, metus, desperatio, tamdiu locum
 vix habent; quamdiu homo unum,
 verum, bonum quærit. Spes tantùm
 manet:

manet : sed blanda , & interdum gaudio brevi mixta: ut Apostolus jubet esse bonos , spe gaudentes. Nisi quod quandoque Deus vel permittit , vel immittit etiam , breves quidem , sed tamen acres istas turbellas in bonos: seu in pœnam alicujus culpæ ; seu in exercitium virtutis; seu denique in stimulum , ac incitamentum : ad appetendam tantò magis veram, ac immotam quietem , quæ nos olim manet.

Passionū.

Sed tertium Commotionum genus, posueram Passiones : non minùs, quam duo prima , inevitabiles. Idque ob fruitionem, vel brevem, vel frustratam. Est enim Passio : amoris ex bono , aut aliquantum possesso , aut amisso , sensus exultans suavitate ; vel concidens amaritudine. Ille est lætitia, hic tristitia.

Vnde patet sapientem nō esse apathē, seu impassibilem.
Impassibilis.

Non erit itaque Sapiens , id est, vir bonus , in statu hoc mortali ἀπαθήs, ut Stoici nugabantur. Quia securitas, perpetuitasque pacis , & quieti gaudij, adhuc illi deest. Malus verò , & qui stultè falsa bona consecratur, evidens & necesse est , ut Affectibus, Perturbationibus, Passionibusque multò magis

Multò minus malū, seu stultū.

magis commoveatur. Quippe, & ægrè consequi ac retinere potest, quæ extra ejus sunt potestatem; Et ut consequatur, habeatque; tamen minimè quiescet: nempe, non in bono. Itaque & avida cupiditate inhiat bono, quo expleri nequit: & averfatur frustra id, quod non est malum. Deinde & irâ exæstuat, inque audaciam impetu ruit; dum illi facilè, bonum opinabile impeditur: & alternante spei, metusque fluctu agitur, quatiturque; dum adeo dubia, & incerta petit. Denique aut effertur vanâ, brevi que lætitiâ, si contingat consequi opinabile bonum; Aut tabescit dolore, si eo frustretur. Et hæc illi continua, gravis, & infelix pugna est, in animo decepto, & frustra quietem in falso bono quærente.

Pars Capitis Secunda.

*In qua Amoris tres proprietates
ostense: tum singularum Commotionum
qualitas, & efficacia.*

HAbes reclusum Commotionum fontem: Ex quo, etsi facilè qualitas earum peti, ac hauriri potest; tamen

*Præmitti-
tur amo-
ris ener-
gia.*

*Se perfe-
ctius ap-
petit.*

*Unit cum
re amata.*

*In ea quæ
potest trās-
mutat.*

men singulas separatim producam: Sed præmissa prius, explicatâq; breviter amoris energiâ: hæc enim probè intellecta, lucem Cōmotionibus istis confert.

Amoris itaque prima proprietas est; ut majus se quidpiam, perfectiusque appetat. Bonum enim semper potius perfectiusque est re, cujus bonum est: atqui amor, non appetit nisi bonum: perfectius ergo appetit. Altera Proprietas; ut amor amatæ rei uniat. Etenim uniuntur ea facile; quorum unum, & potest, & studet apprehendere; alterum item, & potest, & avet communicari. Tale autem est Amor, & Bonum: unde coalescant in unum, est necesse. Tertia, eaque summa Proprietas; ut amor non uniat solum, sed etiam, quæ potest, transmutet. Essentia enim annexa operatio est: Amoris verò Operatio; dum se penitus linquit, & tota in amatum transiit; ideò in illum, & esse suum quodammodo transfert. Hinc verò consequitur hæc, quam dixi, transmutatio. Magna verò prorsus ac mira, in hisce tribus, Amoris vis, ac energia est, per quam (ut benè quidam nuper dixit;) plus nobis datum

datum est in eo, quod esse possumus, quàm quod sumus. Datur enim libera optio, ut quodammodo id sis; quod esse volueris: id fias; quod amaveris. Hæc non re, sed verbis, pauca de Amore.

Ad Commotiones transeo; primum-
 que ad Affectus: quorum primus est *Definitur primus affectus, Desideriũ.*
 Desiderium. Definitur: boni absentis Naturalis appetitio. Propriè vocatur Affectus; quia afficit intimè Voluntatem. Inest Amori; ejus inseparabile accidens: & dum hic vivitur, ob absentiam, nunquam se plenè impertientis boni, perpetuum. Est nempe motus animi, quo ille fertur, quocunque fertur. Si in verum bonum; etsi magno, placido id tamen facit conatu: pleno spei, dulci, ac jucundo. Appetit enim, quod Naturæ ejus convenit: quod eam explet, perficitque. Si verò fertur in bonum opinabile; quidquid agat, inutili anxietate, & curâ; irritum conatum sentiet: & agnoscet se appetere, quod prava cupido suadet, reluctanti Naturæ, & invitæ. Alter Affectus, op- *Alter Fugæ*
 positus Desiderio, est Fuga: id est mali *2^a.*

D

immi-

imminentis abhorrentia. Si verè malū; facilis esse potest, parato semper auxilio Dei, si invocetur. Sin illius, quod non est malum; stulta, inanis, & frustra est.

Perturbatio prima, ira.

Sequuntur Perturbationes. Et primum Ira: quæ est; Commotio animi aut resistentis, aut pugnantis in ea, quæ bonum impediunt. Meritò, & propriè Perturbatio vocatur: quippe ut plurimum inquieta, & turbata. Initium sumit ab Indignatione: quâ velut decernit; comparans boni præstantiam, cum indignitate adversantis justam pugnae causam. Et hinc sumpto impetu, resistit malo, forti tolerantia: oppugnat verò idem, animosâ audaciâ. Difficillimè modum patitur: quippe sæpe incitata, fervida, ardens. Et dū omni conatu renititur, nititurvè; moderationem, pusillanimitatē existimat. Si falsum bonum tuetur; aut in obstinam pervicaciâ vertitur: aut ad temeritatem prorumpit: Et victa angitur; & in victoria sævit, ac vindictam exercet.

Altera Metus.

Metus, est Perturbatio opposita, contrariaque Iræ; ideoque definitur: Contra illa, quæ bono adversantur, resi-

resistendi detrectatio, & certaminis fuga. Oritur ex opinione, phantasmate, ac imagine mali: quâ, si animus terretur; concidit: si verò modum teneat; recteque causam metûs æstimet; & vereri sciet, & tutò aggredi. Tertia Perturbatio, Spes; nempe repræsentatio, & exinde velut odor quidam in animo, successuri desiderij, qui illum extra se promovet; ideoque perturbat. Ortum habet à possibilitate. Quæ si certis, firmisque niti videatur signis, producit fiduciam: A qua curæ, & laboris condimentum, conatusque calcar. Modum si excedit; vana & præceps est: & ludibrium sibi debet. Pro-
na in illam magnanimitas: Desperatio illi opposita; id est, mali eventûs, præsumpta opinio. Prodit ab animo pusillo; cui omnis difficultas magna, & insuperabilis videtur. Dum nimia; sæpe gravioris mali causa est; quàm sit, quod putat eventurum.

*Tertia
Spes.*

*Quarta
Desperatio*
110a

Ad Commotionum illud genus venio, quod Passiones vocavi. Inter eas primum est Gaudium. Hoc dum plenum, & immutabile est; quies est. Ergo non Motus, sed potius Pax, & Frui-
tio.

*Passio pri-
ma, Gaudium.*

tio. Sed quoniam, (ut dixi ;) tale in
in hac vita non contingit ; ideo breve
id, quod accidit aliquando, Commo-
tionibus accensetur: Quia nempe com-
moveret ; dum continuo, & venit, & re-
cedit. Passio verò propriè vocatur,
quia in illo animus, non tam agit,
quàm recipit. Definitio illud: Usuram
brevis fruitionis, velut possessi boni.
Eget temperamento, etiamsi oriatur
ex vero bono: prout ostendam, cùm
ad Præcepta Commotionum veniam.
Altera, veraque Passio est Dolor. Defi-
nitur: Ex bono obtento, vel amisso,
sensus mali. Frequens, & velut pro-
prius est, mortalis vitæ. Præcipuè pri-
ma sui parte: & quatenus non est com-
pos boni. Nec reiiciendus omninò, vi-
tandusque ; quin immò proficiuus, sa-
lutarisque sæpè: dum Patientiæ, Pæ-
nitentiæ, Resipiscentiæ causa est: pro-
ut ostendam tertiâ, quæ sequi-

*Altera,
Dolor.*

*Moderationis af-
fectuum.*

tur, parte τῆς μετριοπα-
θείας.

Pars

Pars Capitis Tertia.

Ostenditur, qualis esse debeat A-
mor: Et ex illo communes primum regu-
lae, tum verò singularum commotionum
Εὐταξία.

Ordina-
tio.

EX Natura ac proprietate Amoris,
 quā superius deduxi, ac compro-
 bavi, consequitur necessariò: illum so-
 li Deo deberi. Etenim, præter Deum,
 nullum aliud bonum, natura rationalis se majus perfectiusq; habet; in quo
 conquiescat: Nec uniri valet; nisi ei,
 qui solus, & potest, & vult, infinitā
 quadam ratione. Nec denique trans-
 mutari, quam in causam finemque. A-
 lia præter Deum, infra illam sunt: Er-
 go non ejus bona. Si autem non bona;
 ergo non amanda. Neque vniri pos-
 sunt; quia redamare nequeunt:
 multòque minus in se transmutare,
 quia esse, quod Amor quodammodo
 transfert; nec recipiunt, nec refun-
 dunt. His de causis Deum tantum
 naturæ rationali convenit, & expedit
 amare. Quod si petas; quo modo? Di-
 cam suo loco luculenter. Nunc hoc

Amor soli
Deo debe-
tur.

Quia bo-
no.

Cui uniri

Immo &
in illud
possumus
mutari.

solùm: Sine modo. Nec enim definiri potest ratio Amoris erga illud, quod est infinitum.

*Commoti-
onum pri-
ma regu-
la: ut cau-
sâ potius,
quàm mo-
dum spe-
ctent.*

Atque hinc patet: Commotionum omnium causam magis considerandam, quàm modum: & priùs quales sint; quàm quantæ, expendendum. Nam si circa unum, verum, bonum occupentur; plerumque mensura earum, quò major, melior est. Si ad malum vergunt; etiam moderatæ, malæ sunt. Itaque prima hæc regula communis, in regendis illis erit: ut accuratè inspicias, unde sint: & quò tendant. Si à bono, & in bonum; facili eas fræno reges, atque temperabis.

*Altera, ut
principio
cohibean-
tur.*

Altera Regula: ut ipsa initia earum moderêre: & morâ aliquâ interpositâ, retineas, cohibeasque; antequam impetum sumant. Habent enim, (uti observatum rectè est:) gradus suos, quibus crescunt. Etenim primum, visum, seu phantasia obijcitur: tum sequitur διανόησις, id est cognitio: eaque recta, vel erronea; boni, malivè. Mox ὀρεξις, ἡ ἐκκλισις, id est appetitus; vel averfatio. Postremò ορμη; vehemens jam, incitata, & cum impetu affectio.

Ergo

Ergo circa ipsum initium hæreas paulisper; & propositum ordina, atque constitue: & ex illo Commotionis modum.

Ex his verò communibus, particularia præcepta facile peti possunt. Atque imprimis, inter affectus, Desiderij: Cujus unica, totaque Regula est, finis humani notitia. Eum omnes censuerunt beatitudinem: sed in quo illa consistat; dissenserunt: idque ignorantia Naturæ humanæ. Nam, qui illam interire, eoque post obitum loco, quo non nata jacent, putavere; quid miri est, si in rebus, aut actionibus hujus vitæ, assignarunt felicitatem? Atqui ea non est in hac vita. Non inquam, in rebus, quæ ad corpus, fortunamque pertinent. Nam cuncta hæc mutabilia, incerta, aliena: denique, malis etiam, id est infelicibus, communia. Non item in actionibus ipsis: id est, (ut olim, qui paulò altius philosophabantur, docuere;) virtute: nam nihil agit ad hoc tantum, ut agat: & ipsa ex virtute actio, finem scopumque habet se potiore: qui merces ejus vera. Illa verò, post hanc mortalem,

Particularia præcepta Desiderij.

In agnitione finis nostri.

Qui non est in hac vita.

Non est in rebus externis.

Non in virtute proprie.

*Sed in
Deo.*

in æternâ & immutabili vitâ nos de-
mum manet: tunc eâ fruemur; Deo,
id est omni bono, se ultrò impertien-
te, & desiderium mirâ, ignotâque
prorsus ratione, adimplente. Itaque
ad hanc finis ultimi regulam, atque
normam, aptari debet desiderium o-
mne. Et, cum tota vis ejus & opera-
tio sit, velle bonum; & appetere id,
quod summum appetendorum voca-
tur; id est Deus: appeti verè, & pro-
priè, & propter se debet; reliqua pro-
pter ipsum, & quatenus fini consequen-
do serviunt. Alter verò Affectus, qui
est Fuga, præceptis alijs non eget;
quàm, quæ contraria omnia desiderio
sunt. Id est, ut toto animo fugiat ma-
lum, quod Deo adversatur: Non de-
fugiat verò nimium, nec abhorreat,
quæ non sunt verè mala.

*Inter pas-
siones Ira
præcepta.*

Ad Perturbationes venienti, se of-
fert primum, Ira. Hæc si debitè oria-
tur; id est, si pugnat, aut resistit con-
tra ea, quæ impediunt unum, verum,
bonum, quamvis in Causa justa; ta-
men initio cohibenda est, ne efferue-
scat; & in flammam, quæ brevis est,
abeat: sed in robore potius, constan-
tiaque

*Et in cau-
sa etiam
vniuersæ.*

tiaq; immutabilis propositi, consistat. *ri, boni, nō
exastuet.
Et certa
sit victo-
ria.*
 Secura victoriæ; si nec cedat loco, nec
 cesset oppugnare. Bonum enim verum,
 quid impedit? Tribulatio? angustia?
 persecutio? gladius? an mors denique?
 Certus sis, omnibus istis te superiorem
 fore: & aut fugabis cuncta, aut vin-
 ces; sustinendo. Si autem oriatur Ira *In adia-
phoris, et
si tenea-
tur officio.*
 propulsando, quæ non sunt propriè
 bona, sed commoda tantum vitæ hu-
 jus; Tum & si jus habet, teneturvè of-
 ficio, tueri quidpiam, aut repetere;
 tamen probè expendat: sitnè tanti
 quòd impeditur, aut eripitur; ut pu-
 gnam certamenque mereatur: taxa-
 bitque exinde sui modum. Deinde mo-
 derationem adhibebit, ne nimis com-
 moveatur: ne in furorem, ac temerita-
 tem dicto, aut facto prorumpat. Sed
 potius firmiter statuet; in causa bona,
 magno animo conari, aut resistere: &
 si non succedat; æquanimiter tolerare.
 Victoria enim in adiaphoris istis in-
 certa, & dubia est. Unde in utramque
 partem paratum esse debet iræ tem-
 peramentum. Si vinceris; ne ringaris:
 ne iram frustratam, in te contorque-
 as: non te, non Deum incuses. Quin
 immò,

*Tamen si-
bi tempe-
ret.*

Victa non immò , vel Conscientiâ quamvis infe-
ringatur. licis , impleti tamen officij ; te solère :

Victrix nō
sæviat.

vel mederi studeas : vel denique docu-
 mentum in futurum cape. Si vicisti ;
 ne vindictam sumas : id est, ne dolore
 adversantis fruaris. Falsò enim Aristo-
 teles definivit iram, ὀρεξιν ἀντίλυπήςσεος,
 id est, cupiditatem refundendi doloris:
 cùm id , non Natura , sed vitium iræ
 fit. Dolor enim alieno pasci quod
 bonum ? quæ utilitas ? Atqui nihil est à
 Natura ; (ira autem est :) cujus non

Nam Vin-
dicta ejus
Vitium ,
Et sæviti-
es.

constet ratio boni. Meritò itaque vin-
 dictam ab ira legitima amoveo : uti &
 sævitiem & crudelitatem , quæ ultionis
 filia est. Atrox malum ; & quo rabiem
 ferarum vincimus. Nam illæ , brevī
 impetu sæviunt : hominis crudelitas
 lenta sæpè, meditata, & se pascens, ac
 oblectans ; dum, (ut ille dixit,) ho-
 minem homini perdere libet. Hoc ve-
 rò demum est, quo potissimum ira ma-
 lè audit : Cùm tamen non nisi dum
 vitiosa, & in noxam abit ; ejus causa

Ille inno-
xia alio-
qui.

fit. Alioqui innoxia. Bellatrix tantùm
 contra malum strenua : officij animosa
 custos : excitatæ mentis vigor : deniq;
 Spiritus , ad magna incitans : & ardua
 aude-

audere, aggredi, & perficere juvans.
Et hæc ad regendam Iram sufficient.

Succedit ei opposita Perturbatio; *Metum*
Metus: qui si oritur ob ea, quæ vulgò *ut mode-*
mala putantur; hæc ne nimium nos *rere.*
exterreant, verâ facie noscenda sunt.

Paupertas nempe, Dolor, seu exitus
ejus Mors; & denique Ignominia. Fa- *Facit ve-*
cile enim patebit, cuncta hæc stultè *ra eorum*
omninò timeri. Paupertas enim Nobis *agnitio,*
congenita & propria, per quam ne- *qua vul-*
mo tam egens vivit, prout nascitur *gò & fal-*
moriturque. Non est ergo mala, sed *sò malâ.*

quæ in ortu nostro, exituque, docet;
hominem sibi quoad externa posse suf-
ficere. Dolor, si tolerari potest; par-
vus: si non; brevis. Eumque mors
consequitur: id est, quies: id est, ve-
ræ vitæ initium. Igitur mala non est,
nisi malis. Infamia, si ob flagitium
venit; iusta: Et culpa tantum, quæ il-
lam promervit, mala. Sin immeritò;
contemnenda: uti enim honor, ita &
illa, est extra nos: alieni arbitrij: &

verè, *ἐκ ἐφ' ἡμῶν.* Non est verò malum *Non in*
meum, quod non est mecum. Si ve- *nostra*
rò hæc, quæ maximè timentur, ma- *potesta-*
la non sunt; quorsum timebuntur? De- *te.*

tra-

*Timor
peccati.*

*Timor
Dei.*

trahenda omninò illis persona, & lar-
va, quâ terrent: Et fatebimur; majus
malum esse, timere; quàm sit illud i-
psum, quod timetur. Victo autem
timore ejusmodi, implebis officij fi-
nem: & circumspectio erit multa; nul-
la trepidatio. Timor autem veri mali,
id est peccati, evitatio ejus esse debet:
nec tam pavere decet illud, quàm ab-
horrere. At restat ille, timor Domi-
ni sanctus; & qui facit sanctos. Non il-
le tantum, qui à terrore, Iudicis ma-
los punituri, oritur; (quanquam & i-
ste proficius: quo configi petit Psal-
tes; ut à judicijs Dei timeat: horren-
dum enim est, incidere in manus Dei
viventis:) sed multò magis ille, qui
pars est venerationis, Summæ illius
majestatis, potestatisque; & qui Nos
humiliet sub potenti manu ejus. Adsit
itaque: non tamen ille servilis; qui
meticulosam, pavidam, anxie turba-
tam, & ad superstitionem factam con-
scientiam reddit.

*Spem ut
contineas,
causam
ejus ex-
pende.*

Sequitur ratio Spei: Quæ ut recta
sit, ad idem uti Ira examen, revocan-
da est. Nempe causam primùm, deinde
modum ejus, oportet expendere. Si
fer-

fertur in verè bonum, id est Deum; non
 confundit. Freta quippe auxilio ejus; *In bono
Vero non
confundit.*
 qui cum se vnum appetere jussit, vires
 addat, capaces sui, necesse est: sine
 quibus, non potest obtineri. Ideoque
 non dubia possibilitate nixa, firma, &
 tandem rata sit oportet. Nec nimia e-
 rit: si cum Dei ope operetur, agatue
 gnaviter; & in agendo imploret auxi-
 lium. Et hæc est Spes veri boni, quam *Hanc The-
ologicam
vocant.*
 Theologicam vocant Virtutem Scho-
 læ: Cum nobis qui non ex Lycæo, aut
 Porticu, sed ex Christi disciplina sapi-
 mus, non modo hic, sed & omnis ani-
 mi motus, omnisque virtus debeat
 θεολογίζεσθαι: id est ad Deum referri,
 ac velut consecrari. In summo enim
 semper repræsentare, ac proponere
 decet rationem affectuum, virtutum-
 que: ut exinde tantò faciliùs fluant, ac
 deriventur minorum officiorum præ-
 cepta. Hæc spes, inquam, veri boni. *Spes circa
externa
fallax.*
 Rerum humanarum autem fallax om-
 ninò est, ideoque cautè admittenda:
 ne nimis incitet, provehatque. Nam
 ventus hic, ni vela contrahas, abripit
 à recto cursu; & naufragij causa est.
 Necessaria ergo, quæ illum temperet,
 mo-

*Itaque non
ei indul-
gendum.*

*Parado-
xè loque-
bantur.*

*Voluntati
divina ac-
quiescen-
dum.*

*Magis ve-
lis quæ
eveniunt.*

*Despera-
tio in ve-
ro bono
nulla sit.
In adia-
phoris ra-
ra.*

modestia voti. Quam suadet primum,
exigua pars ævi, quam hic vivimus:
Et, vitæ summa brevis, spes nos vetat
inchoare longas. Deinde suadet Tran-
quillitas, quæ haberi non potest, si in
rebus his multum spei indulgeas. Nam
eorum successu, necesse est, ut sæpe fru-
streris: Unde perturbatio, & inquietu-
do. Itaque si vis consequi (quod olim
Stoici παραδοξέλεγον,) ut tibi nihil
unquam insperatum, nec præter vo-
tum eveniat: Moderare Spem; Et fre-
no rationis contine. Et μάλλον θέλης το
γινόμενον, seu potiùs, quod ex præcepto
æternæ Sapientiæ dicis quotidie; re
ipsa præsta: ut nempe velis voluntatem
Dei. Cum hoc tamen monito, ne ista
(ut proprio artis verbo utar) resigna-
tio, ullatenus impediat diligentiam,
debitæ, & quam officium postulat,
actionis.

Ultima Perturbationum Desperatio.
Vitanda in vero bono semper: in adia-
phoris, quam diu potest: Potest verò
facilè, ab animo Deo fidente. Et cur
non fidat ei, qui summè potest, scit,
vult, & denique promisit homini bo-
num? Hac basi firmata providentia,

&

& cura nostri, securos nos esse jubet,
 & vetat desperare. Quod si verò aper-
 tē pateat, nihil spei reliquum; tum se
 fato permittat; & nec irritē repugnet:
 nec velit malus pati; pati, quod liceat
 bono. Deposita nempe Spes, quietum
 ultra, sed post expletum officium, red-
 dat. Et postquam quæ debuit, fecit;
 exspectet: excipiatque, quæ jubeat. Ut
 verò non decet ejulare; detestari; se
 aliosque imprecationibus devovere:
 ita Spe abjecta, consciscere sibi mor-
 tem, nefas. Haftenus de Perturbatio-
 nibus.

*Nec sit
 causa exi-
 iij.*

Passionum verò regendarum præ-
 cepta, Gaudium imprimis requirit;
 Et requirit, etiamsi ex impertito vero
 bono proveniat. Suavitate enim sua
 allicit, & avidos sui facit. Haustum
 verò largiùs obest; officitque. Degu-
 stata enim dulcedine fruitionis, dum
 se compotem boni homo putat; ex na-
 tura gaudij quiescit: id est, in quæren-
 do amplius bono subsistit. In hoc stu-
 dio autem, dum hîc vivitur, non pro-
 gredi semper; nec proficere; retroce-
 dere, ac deficere est. Ex defectu au-
 tem, delictum & corruptio. Oritur e-
 nim

*Gaudium
 etiam in
 vero bono
 modum
 teneat.
 Ne exinde
 studium
 boni re-
 pescat.*

*Hoc enim
 saepe fit.*

*Fruitio,
Vita debe-
tur, qua
nos ma-
net.*

*Gaudium
Stoicum
futile.*

*A rebus
externis
falsum.*

*Quia non
ex bono.*

nim in animo ante tempus gaudente,
diffusio sui, complacentia, inconsulta
securitas, incuria, & denique lapsus.
Itaque plena illa fruitionis dulcedo,
differri debet in illud tempus, cum
(quod Deus faxit) unicuique nostrum
dicetur: intra in gaudium Domini tui:
& ; gaudium tuum nemo tollet à te.
Nec imponat illud Sapientis gaudium:
quod hîc intra nos nasci, ex nobis ori-
ri, nostræ spontis, ac continuum ef-
fe, Stoici nugabantur: Et quod non be-
ne definivit Seneca: Elationem animi,
(hæc vitiosa semper) suis bonis, viri-
busque, (hæ profectò nullæ) fidentis:
quantò sapientiùs dixisset diffidentis?
Quod si verò hîc, ne internum istud
quidem, & ab animo gaudium, con-
tinuum esse potest; quantò minus erit
adventitium illud, & ab externis rebus
ortum? Certè esse nequit. Primum,
quia nixum incertis, & mutabilibus bo-
nis: deinde, quia nec bonis. Quid e-
nim ista ad animum? immò si probè
examines, contra animum sunt: ejus
vincula & compedes, & ad malum illi-
cia. Itaque ex illis non prodit, nisi
ina-

inanis lætitiæ exultatio ; effusa, & brevis : Vitanda sapienti. Quæ Ciceroni est, voluptas immoderata animi, sine ratione gestiens, opinione præsentis boni. Jure ergo risum reputes errorem ; & gaudio fallaci, cum hîc vivis, dic, quid imponis, quid illudis, quid decipis ? Præterit figura hujus mundi. Ibi fixa sint corda nostra, ubi vera sunt gaudia.

*Vitandū
itaque.*

Dolor, & vix admittit temperamentum ; & non adeo requirit : prout docuere, qui in hac vita, apatheiam nescio quam, somniarunt. Primò enim, si in verè malum, id est in peccatum incidisti ; dolere, ac tristari, bonum. Hæc enim, (inquit Apostolus,) secundum Deum tristitia, pænitentiam, in salutem stabilem operatur. Deinde, si dolor sit in pænam culpæ ; bonus itidem : & hic potius, dum minor, & non ex merito dependitur ; expetendus. Sed præter has causas pænitiæ, & pænæ ; proprium vitæ hujus est, dolere. Quippe extra Patriam sumus : quippe in labore, impetimur à carne & mundo : quippe exercemur variè, ut mereamur. Statuit autem Deus, te-

*Dolor non
omnis fugiendus.
Bonus est
pænitiæ.*

Et pænæ.

*Vita mortali
pro-*
prius.

E

standæ,

Contem-
platix.

Ob exter-
na coër-
cendus.
In malis
alienis cō-
miseratio
est.

Ejus mo-
dus, Gra-
tio.

standæ bonitatis suæ, gloriam; quam olim paravit: non donum tantum esse, sed etiam mercedem. Et mirâ benignitate, velut debere Nobis quidpiam, voluit. Hæc verò, quantulacunque (fas sit dicere) obligatio, doloris tolerantia, quam gratia confert, ut plurimum comparatur. Merito igitur, sancta αἰσχύτρια illa alterutrum; aut mori, aut pati peroptabat. Atq; ideo dolor ex his, quas dixi, causis ortus; bonus: adeo non vitandus, fugiendusque. At ille, qui ob mala externa provenit, coërceri debet. Dolemus autem ejusmodi malis; aut proprijs, aut alienis: (quanquam profectò & his quoque privato respectu.) In malis alienis, miseratio est: quam rejecere Stoici, velut vitium (inquit Lipsius) pusilli animi, collabentis alieno malo: vel, ut Cicero; ægritudinem animi, ex alterius rebus adversis. At non rejicit Christi Schola, quæ rigorem omnem aspernatur; mansuetamque, ac tenebram requirit pietatem. Hæc verò, si proximo opitulari aliter nequit; saltem condolet, & compatitur: cum modo tamen; & ad testimonium tantum

tum pronæ in auxilium, & beneficentiam mentis. In malis autem proprijs *Doloris proprij.* cum molles sint mortalium animi; firmandi tantò magis, ne eos nimium frangat, abijciatque dolor. Remedia roboris parandi, & constantiæ erunt. Primum: cogitare mutationes necessarias esse. Idque à rebus ipsis: quas indies experimur, suapte corrumpi, & interire. Nempe, hæc est lex mundi; ut *Remedium primum: mutationis necessitas.* quædam in illo definant, quò alia orientur. Et nasci in illo vocatur, incipere esse aliud, quàm quod fuit ante. Porro, si producerentur semper nova, seu naturâ, seu Arte; & nihil periret: non caperet orbis molem rerum. His verò de causis, si necessaria mutatio: necessaria erunt, & quæ ad illam ducunt. Velut, si homines decedere, & mori opus; Opus erit eorum, quæ morti famulantur: nempe morbis, peste, bello, fame, tyrannide. Si verò hæc *Ideo non agre ferenda.* necessaria; ergo ferenda: idque libenter. Nam necessitatis non aliud effugium est; quàm velle, quod ipsa cogit. Alterum doloris remedium; cogitare: *Alterum: falsò quædam mala vocari.* hæc quæ, vocantur vulgò mala, revera non esse: idque à ratione, quam stri-

Tertium: Etiam, dum metum coërcui, dixi. *Terti-*
bona esse um: non modò non esse mala; sed eti-
Autore am sæpè bona: & utilia. Et bona, pri-
Deo. mum origine; nempe à Deo: Bona eti-
Et fine am fine; nempe exercendi, castigandi,
Exercēdi. puniendi. Omnis enim ista malorum
 externorum, seu calamitatum immis-
 sio, aut Bonos exercet, aut lapsos ca-
 stigat, aut improbos punit. Exerciti-
 um bonorum, necessarium: primò; ut
 per illud, firmetur eorum animus.
 Nam quemadmodum, si Nautam te
 esse velis, per tempestates doceâre; si
 Militem, per pericula: ita si verè vi-
 rum; per afflictiones. Non enim alia
 ad robur via. Necessarium deinde ad
 experimentum: Ut nempe, quantum
 profeceris; periculum facias. Postre-
 mò, necessarium ad exemplum: ut tuâ
Castigādi. tolerantia alijs præceas. Castigatio
 etiam bona. Et juvat; seu sit flagelli
 loco, cùm peccavimus: seu fræni, ne
 peccemus. Pæna denique bona: quæ
 tollit, quod castigatio non correxit.
 Decet verò justum Deum: expedit ge-
 neri humano: cujus Societas stare ne-
 quit, malitiâ impunitâ. His fere ratio-
Puniendi. nibus pulchrè equidem, sed φιλοσοφικῶς
Philoso- phicè. satis,

satis Lipsius, dolorem non tam cohi-
 buit, quàm sustulit. Cohibendus au-
 tem, temperandusque tantùm est. Im-
 patibiles enim nos esse; nec est Condi-
 tionis Mortalium, nec Divinæ volun-
 tatis. Et, qui sensum malorum non
 fatentur; mente obduratâ, & pervica-
 ci, velut in certamen provocant De-
 um: qui solâ, sed mansuetâ, ac domitâ
 patientiâ vincitur: id est placatur. Et
 provocant tamen frustra: Nam scit il-
 le telum hoc mærorum ita torquere;
 ut quidquid facias; tangi illo, indeque
 pati, ac dolere, sit necesse. Animum
 enim ipsum, & petit, & ferit: cujus
 exultatio, cùm sit, prout dixi, insalu-
 bris; mæror sæpè proficius est. Beati
 ergo, qui lugent, & patiuntur patien-
 ter. Non uti malefici; sed propter De-
 um. Hic character bonorum est. In-
 tentationem, & dolorem ergo, si inci-
 deritis; beati; quia merces copiosa: &
 non sunt dignæ passiones hujus tem-
 poris, ad futuram gloriam, quæ
 nos manet.

*Non pro-
 prius dolori
 contrari-
 tendum.*

*Frustra
 enim, cum
 sit à Deo.*

*Ideoq, sæ-
 pè profici-
 us.*

CAPUT III.

*De εὐπραξία, seu exercitio**Virtutum, tertia parte Probitatis.*

Fugam
vitiorum
Affectuū
modera-
tionem.

*Triparti-
ta hujus
divisio.*

Quemadmodum illa, quæ colore,
& succo medicata esse velis, pri-
mū munda reddere; deinde,
quò facilius humorem imbibant, variè
præparare; postremò madefacere eti-
am, aut intingere oportet: Ita animus
humanus, per ἀναμαρτυρίαν purus; per
μετριοπάθειαν aptus; tandem, ut habi-
tum acquirat, & velut succum imbibat
virtutum; tingendus: aut potiùs im-
buendus est salutaribus præceptis:
è quibus prodibit hæc, quam tertiam
partem Probitatis feci, εὐπραξία, seu
exactum Virtutum exercitium. Inspi-
ciemus ergo hoc capite officia ejus: &
primū dicam; quid sit virtus. deinde,
Qualis esse debeat. Tertiò, Quomo-
do, & unde insit homini. Hæc verò sin-
gula compendio; Et magis, opinor,
ex naturâ rei, quam receptâ metho-
do, & præscripto
Scholæ.

Pars Capitis Prima.

*Quid sit Virtus, ostensum; ejus-
que & Unitas, & Partitio.*

A Definitione ut incipiam; Virtus, *Definitur.*
est perfecta in homine ratio, in
habitu versa, actus ejus diri- *Et expli-*
gens. Ratio inquam perfecta, quæ à *catur.*
Deo illustrata, ac directa, principium
est ejus, quod homo, quâ est rationalis,
agit: id quod; per ἡγεμόνικον illud, Stoicis
nominatum, quod Seneca Principale,
Cicero Principatum vertit: id est, Par-
tem animæ præcipuam, in quâ λογισμος *Rationa-*
residet: cujus est dominari, & imperare *le.*
omnibus Animæ facultatibus. Et in
memoriâ quidem ratio hæc, ut con-
summata sit; victrix esse debet muta-
bilitatis: quâ non constat sibi homo;
fines varios proponendo: Ignorantiæ
in Intellectu, quâ à vero aberrat, & o-
pinatur: Prævitatis in voluntate, quâ in
malum labitur appetitione: Effectrix *In quo*
verò τῆς ὁμολογίας; &, ut ita dicam, u- *consistat.*
niformitatis: τῆς γνώσεως, seu veræ co-
gnitionis: denique τῆς ἀναθωσύνης, id
est rectissimæ bonitatis. Quæ tria, cum *Ut efficiat*
effi- *constante.*

efficiunt Cogitatione, Verbo, Opere,
Constantem, Sapientem, Sanctum.

Conveni-
enter vi-
vere : seu
uniformi
ratione.

Et primum oportet *ομολογῶμεν ὡς ζῆν*,
quod summum bonum homini, quidā
posuere. Id verò est, semper unum
velle. Nec opus est exceptione uti; ut
bonum nempe sit, quod velis: cum
non possit cuiquam semper idem pla-
cere, nisi bonum. Itaque unum est ne-
cessarium. Sed quoniam non potest
appeti unum, nisi ejus contingat noti-
tia; & ignoti nulla sit cupido: Ideo, si
vis eadem semper velle; vera etiam,
seu cognita, oportet velis. Necessaria
ergo erit & cognitio: unde quispiam
dixit, *γνώσιν τελειότης εἶναι*. Postremo.
appetere, & nosse non sufficit; nisi eti-
am apprehendas: id verò fit sanctitate.

Sapientē.

Cognitio
nem, per-
fectionē
esse.

Sanctum.

Ex triplici hac parte, mira prodit

Unitas
seu unio.
Vna vir-
tus.

ἑνῶσις virtutis. Una enim est ratio re-
cta: &, quæ in illa enumeravi tria; quia
singula per se, id est in monade sepa-
rata, existere nequeunt, quin contine-
ant in se duo reliqua; ideo ex illis, mi-
ro modo unita existet virtus. Quam seu
Sapientiam, seu Prudentiam nomina-
re licet: normam nempe & regulam e-
jus habitus; qui naturæ humanæ, pro-

ut

ut rationis incorruptæ est, convenit. Hæc est velut fons, & radix omnis bonæ actionis, & Virtutis.

Quæ etsi origine una sit; distingui tamen trifariam, & potest, & solet: non in se tantum, prout ostendi; sed à Materiâ etiam, & à rebus, quarum rectum usum præcipit, ac exequitur; & quarum triplex velut classis est. Partim enim corpus spectant; vel ad usum vertendæ moderatum, vel abjiciendæ omnino: circa quas occupatur Temperantia, opposita nempe Concupiscentiæ carnis. Partim, velut extra nos sunt; possidendæ, vel alteri tribuendæ: quas disponit, distribuit, ardinatûe Justitia: quæ concupiscentiæ oculorum contraria. Partim denique ad Animum pertinent; vincendæ, regendæ, ac continendæ: quibus debetur Fortitudo; quæ vitæ superbiam, prout ostendam, vincit, frænâ, ac continet. Itaque tres istæ, ex triplici classe rerum, Cardinales, ut vocant Scholæ, virtutes erunt. (Prudentiam si excipias; quæ communis, una, & Universalis:) ad quas reliquæ, prout ostendam, referuntur. De quibus Quid, & Quot sint, dixisse hæc

*A triplici
tamen
Materia,
triplex.*

*Circa Cor-
pus, Tem-
perantia.*

*Circa ex-
terno, Ju-
stitia.*

*Circa ani-
mū occu-
patur For-
titudo.*

pauca sufficiat. Patefcet verò id meliùs in hoc, qui fequitur, Paragrapho.

Pars Capitis Altera.

Monstratur, Qualis effe debeat Virtus: & præmiſſa Prudentiæ uberiori notione, monitiſq; ejus; ſingulæ, prout tributæ ſunt, explicantur.

*Prudentia
Virtutes
regit.*

PRudentiam ex diſiſione Virtutum excerpti, ac ſeparavi; velut univerſalem omnium Directricem: ideoq; non aliam illi aſſigno definitionem; quam, quâ Virtutem definivi. Eſt nempe illa, velut ſpecimen quoddam, ac imago, divinæ illius Sapientiæ; quæ una, ſimplici, æternaque contemplatione, in omnibus verum vidit, novit, & per quam bene omnia fecit. Hanc ſi homo ſibi convenientem, & analogam haberet; haberet omnino veram regulam, ac normam omnis actionis; meſuramque implendi officiij. Sed difficilis & ardua, plures ob cauſas: nempe partim propter imbecillitatem animi humani; cujus judicium, & primigenia labe infectum, & conſuetudine corruptum: Partim propter
res

*Cur ſit
difficilis.*

res ipsas; quarum natura proprietatibus abdita, copia prope infinita, circumstantijs singularibus variabilis.

Etsi verò in tanta difficultate; ta- *Habenda*
men habenda, & comparanda est. Un- *tamen*
de autem? Facilis, & (ut loquimur) *primum*
adæquata responsio erit: à Deo; qui *à Deo.*
totus mens, & ratio, & intelligentia.
Apud ipsum (ut Job inquit;) Sapien-
tia: & (ut Salomon;) Dominus pos-
sedit illam, antequam quidquam fa-
ceret. Unde non adventitiam, & à
rerum cognitione haustam habet; sed
omnium effectricem, atque causam:
ipsam verò à se ortam, in se permanen-
tem, & purum actum, non *δυνάμιν* Potenti-
sed *ἐστίαν*. Solus autem cùm habeat; am, essen-
solus etiam & conferre potest: uti & *tiam.*
naturæ Author, & gratiæ. In illâ in-
genium docile, & iudicium perspicax *A quo do-*
largitur: in hac, auxilia illuminatio- *tes nati-*
nis. Sed quia separatim agam, unde *ra, & gra-*
insit homini virtus, eamque à prima *tia.*
causa derivabo; nunc è secundis &
proximis; pono primùm, Doctrinam. *Habēda à*
Etenim illa nihil aliud est; quàm benè *doctrina.*
intellectarum rerum, in memoria con-
ditorium quoddam; è quo cùm volu-
mus,

mus, depromimus, quæ usui esse possunt, ad similia ex similibus dijudicanda. Unde, qui non modo plura, sed quod multò majus est, bene cognita recondidit; facilius potest, habebitque ad manum, quibus utatur. Nisi quod à Doctrina sola, generalia tantum præcepta petantur: quæ nisi exactum judicium particularibus aptet; sæpius error subrepet: nasceturque superba, ac pertinax opinio. Unde necesse est; ut

*Denique
ab usu.*

usus quoque accedat, alter velut Prudentiæ parens: & qui Doctrinæ, ut ita dicam, promus condus est: experimento docens, aut monstrans potius singularia: circa quæ Prudentia præcipuè occupatur. Hæc verò tria: Nempe, Dei munere natura apta, doctrina ferri, & usus denique, si adsint, & in unum conveniant; tum demum firmam certamque Prudentiam facient.

*Ejus e-
nergia.*

*In cōtem-
platōne.
Actione.*

Cujus vis, & energia cernitur, partim cū contemplatur; partim cū agit; partim cū facit. Contemplatio, est visio quædam, seu intuitus veri; isque non illusor, deceptusque. Actio est, ex ista notione dictamen animi, quomodo se gerat, implendo quod na-

turā

turâ tenetur. Factum seu efficientia, e- *Facto,*
 jusdem animi velut externum opus,
 quod in quovis negotio benè peracto
 cernitur.

Duo prima ad Sapientiam spectant;
 Hoc postremum propriè Prudentiam
 esse volunt. Quod, quia ad officia, quæ
 ducimus, magis pertinere videtur; ideò
 paulò diligentius explicandum est. Pri- *Hujus po-*
 mum igitur quod prudentia facit, est *stremi*
 Consultatio: quæ quid agendum, omit- *prima*
 tendumue sit; quærit: & variè indagat. *pars, con-*
 Cui propria sollertia, seu sagacitas: ea *sultatio.*
 enim modum, & media adinvenire stu-
 det, vel expediendi negotij, vel omit-
 tendi. Altera pars est, Sententia: quæ *Altera,*
 directo quodam judicij dictamine, *Sententia.*
 quod consultatio quæsierat, & solerter
 adinvenerat, decernit; & rationibus
 apparentibus rejectis, unum, cer-
 tumque quid statuit. Illi annexa
 providentiâ, & consideratio eventus
 secuturi. Etsi enim iste incertus; attamen
 exacta prudentia, ut plurimum il-
 lum conjicit, & assequitur. Unde non
 malè illam, Divinationem vocat quis-
 piam; Certiorem utique ex causis,
 quàm ex astris. Tertia pars est Execu- *Tertia,*
 tio: *executio.*

tio: quæ id, quod consultum, constitu-
tumque est, effectum reddit. Huic pro-
pria circumspectio: quæ circumstan-
tias negotij videt, & aut cavet, & evi-
tat impedimenta; aut subita casuum,
quâ potest, emendat. Hæc de Pruden-
tia abstractè, & generaliter.

*Munus
præcipuū
pruden-
tis, Vita
genus eli-
gere.*

*Quod tri-
plex.*

*Quietum
sine desi-
dia.*

*Literas
tractat
serias.*

Cæterum præcipuum, potissimum-
que, quod ab illa ducitur officium est:
certum vitæ statum eligere. Cujus etsi
varia sit fors, atque conditio: tamen
ad tria summa genera, non incom-
modè referri solet. Primum est: quie-
tum, & à negotijs subductum; Actuo-
sum alterum; Tertium, mixtum; & ex
utroque temperatum. De singulis di-
ctamina quædam prudentiæ, non abs-
re erit subjungere.

In primo igitur vivendi genere, vi-
tanda est improba Syren, desidia: quæ
invisa primum; ut ille ait; postremò a-
matur: Prono in eam ingenio huma-
no; dum sæpè amore quietis, torpet.
Exercendum itaque est, etiam in otio:
ubi occupatio esse solet cognitionis,
& doctrinæ. In ea verò cavendum, ne
nimiam curam in res minutas, subtiles,
non necessarias, vanas denique impen-
damus

damus. Talibus enim abduci, contra officium est: & ineptijs istis, animuni, ad majora natum, detinere; indignum. Philologia igitur, & literæ, quas liberales vocant, cum modo habendæ sunt. Nimia enim horum confectatio, ut plurimum molestos, verbosos, intempestivos, sibi placentes, id est imprudentes facit. Immo etiam habendæ certo fine: & omnis ejusmodi opera, in rerum utilium studio, & usu vitæ, collocanda. Quamvis & mira, abditaque naturæ scrutari; ne tanta Dei opera sine teste sint; & ut Authoris admittio juxta, ac veneratio, mentibus nostris imprimatur; laudabile. Sed in hoc vitæ genere præstantissimum, longèq; pulcherrimum est studium, veræ Sapientiæ: quæ finem hominis quærit, videt: ad illum vera media eligit, adimpletque: latentem veritatem eruit, opinionem & opinationem omnem tollit; & deniq; animum purum, ac inson-tem Deo dedit, consecratque: Et præterea, ut alij idem faciant; sæpè salutaribus scriptis monet. Hoc est profectò eximium in otio negotium: hoc est consummatissimæ actionis officium.

Hoc

Cū modo.

Et fine.

*Magis Ge-
rò studiū.
Sapientia.*

*A Deo il-
lustrata.*

Hoc est denique quod Dominus porro unum dixit esse necessarium. Quod homo, primâ sui origine, purus nempe & innocens, solum unicumque curasset: quod nunc, dum gratia fruitur, solum implere studet: & quod olim in gloria plenè, & continuò exercebit, atque hoc unum perpetuò aget. Id verò dum hic vivimus, ut exactè fiat; & nemens illusa vagetur; alliganda Deo est: & insistendum pressè illis, per quæ se Deus nobis aperuit. Sed hoc in libro tertio, qui de Pietate, id est vera ac unica Sapientia, uberius dicetur.

*Alterū vi-
sa genus
Actuosum.*

Sequitur genus vitæ alterum: nempe Actuosum, quod propriè negotio, operâ, labore constat: & quod adminiculo corporis, & rerum externarum impletur. Hoc eò præstantius est, quò magis ab animo ortum sumit; & ad illum refertur: eò verò vilius, quò corpus magis, & externa spectat. Inter actiones, quæ multum trahunt ab animo, eminent illæ, quæ Reipub. & Civitati, bono Communitatis, Societatisq; impenduntur, sive pace, sive bello. Tales splendida profectò, magnanimæ, & quæ dotibus ingenij, judicijque velut ani-

*Landabi-
liter Rei-
publ. im-
penditur.*

animantur : ostenduntque , non nobis
 nos tantum natos esse ; ortusque nostri
 patriam , & quæ hoc vinculo conti-
 nentur , participes esse debere. Proficua
 verò etiam , maximè Societati humanæ ,
 si præsertim exactè , ambitione & Ava-
 ritiâ procul , impleantur : Bonumque
 ijs , & salus patriæ , suprema lex sit. Illæ *Vita ne-*
 autem Actiones , quæ necessitatibus vi- *cessitatio-*
 tæ præsentis consulunt , ijsq; parandis , *bis servit.*
 acquirendisque impenduntur ; aut ad
 Agriculturam , aut ad Mercaturam , aut *In Agri-*
 ad Opificia referri solent. Agricultura *cultura :*
 duarum , quæ sequuntur , optima : uber- *qua inge-*
 tima quippe , ingenua , innocens ; & *na.*
 quâ non alia est magis libera , & vitio
 carens ; ritusque meliùs vitæ prisco-
 rum colat. Mercatura , si copiosa , & *Mercatu-*
 ampla ; non illaudata. Nam commer- *ra : non*
 cio gentes sociat ; & subvenit commu- *semper*
 nibus commodis : efficitque , ut quod *vilis.*
 uspiam est , apud nos natum esse vide-
 tur. Si tenuis , & propolarum ; indigna
 honesto viro : nihil enim proficit , (ut
 inquit Cicero loco hoc , quem totum
 ex illo haurio) nisi admodum mentia-
 tur. Opificia denique , si multum ha- *Opificium*
 beant ingenij , & utilitatis in publicum ; *haud in-*
dignum.

*Si ingenu-
um.*

non indigna. In vili autem & abjecta re, occupata : uti & operæ, quibus exigua merces est auctoramentum servitutis ; alijque illiberales questus , nihil profectò possunt habere ingenui.

*Tertium
vita genus
ex utroq;
mixtum.*

Tertium vitæ genus , è duobus primis compositum, perfectissimum existimo: naturæque nostræ maximè conveniens. Ad utrumque enim nati sumus : Cognitioni rerum , & Actioni. Unde conjungendo utrumque ; sequetur status , erga se, homines, Deumque , eximij prorsus meriti. Exercitium enim virtutum, Charitatis, Pietatisq; officia, tum demum optimè exequemur ; cum Animum verâ Cognitione imbutum , ad Actionem, & negotia conferemus: & pulcherrimo temperamento, vitam ita partiemur ; ut eam nobis , alijsque , & denique Deo impendamus.

Laudatissimum.

*Monita
quædã ad-
duntur.*

His verò ita positis , constitutisque, addenda adhuc sunt quædam monita : cuique (ex jam dictis) conditioni vitæ , admodum necessaria ; & unicè servanda.

*Noscendū
sui cuiq;
ingenium.*

Atque imprimis , in quocunque genere Actionis, expendere diligenter oportet naturam , ingeniumq; propriū :

&

& videre; quid quisque habeat sui: nec experiri temerè, sine erroris certè evidenti periculo: quàm se deceant aliena. Id enim profectò maximè quemq; decet; quod est cuique suum maximè. Ideoque non tam præstantiora, quàm viribus nostris potiùs convenientia, sectanda sunt. Et cavendum, ne Scenici plus, quàm nos, habere videantur prudentiæ: Illi enim, non illustriores, primasq;, sed sibi accommodatissimas personas assumunt. Pudendum verò esset, ut; quod Hystrio videat in scena, id prudens ignoret in vita. Peccatur autem neglectu hujus moniti sæpissime. Alij enim par negotijs ingenium, diffidentia sui, & experimenti detrectatione, otio sepeliunt. Alij sese per ambitum immiscent negotio, cui undique impares sunt. Alij parum idoneam verecundiam rebus adferunt civilibus. Aliorum contumacia non facit ad aulam. Ita, dum quisq; horum confectatur, quæ ei non conveniunt; in multa sibi adversa incidat, necesse est.

Quod si aliquando necessitas ad ea nos detruserit, quæ nostri non sunt ingenij; tum adhibenda erit exacta dili-

*Aliena nō
sectanda.*

*Exemplū
persona
in scena.*

*In negotio
quod ne-
cessitas
imposuit.*

*Utendum
peritorū
consilio.*

gentia : ut talium peritos inquiramus, agnoscamus, eorum consilio utamur, & monitis cum iudicio obtemperemus : Alioqui erroribus innumeris se induere necesse erit. Nam in negotio, qui nec sibi consulere, nec benè morienti parère scit; ille profectò extremi censendus est ingenij.

*Servanda
propositi
constantia.*

Addendum verò etiam, ut in constituto semel vitæ genere, constanter maneamus; & quam nobis sortem, seu ratio dederit, seu fors objecerit; illà contenti vivamus. Nec imitemur eorum levitatem, qui assidua mutatione propositi, præsentia fastidiunt; inexperta appetunt, laudant jam relictà. Qui votis, & omni vita pendent semper: quorum animus naturâ inquietus, parum in se solatiorum habens, se sibi relictum ægrè fert; tædiumque sortis suæ, & tristem vix sustinet patientiam. Huic vero contrarium: tranquillum nempe, placidum, semper æqualem, se contentum statum animi, quem Græci εὐθυμία vocant, retinere, ac tueri pulcherrimum, optimūque.

*Et animi
tranquil-
litas.*

*Animi
tranquil-
litem.*

*Et in A-
ctione om-
ni decorū.*

Ultimum monitum est, in ordine, decoro, & Convenientia Actionis: quod Græ-

Græcis τὸ πρέπον, dicitur. Nempe in Decorū,
 moribus, sermone, vultu, habitu, in-
 cessu, gestu omni corporis, decens ac
 venustum nescio quid: deinde lentum,
 grave, sedatum, & denique sine affecta-
 tione omni, & nimia curā concinnum *Quod non*
 & compositum. Præceptis hoc vix in- *præceptis,*
 cludi potest: Tempore etenim, perso-
 næ, loco ita servit; ut laudis & vitupe-
 rij exinde causam sumat. Et quod non
 opportunum, intempestivum, nec con-
 veniens; id etsi alioqui bonum, indeco-
 rum tamen, & ineptum. Usu ergo ista
 discantur, exemplo, observatione. Ha-
 ætenus Prudentia, prout in se, explica-
 ta; nunc eandem in tripartita Divisio- *Sed usu*
 ne virtutis videamus. *discitur.*

De Temperantia.

Quia corpore & animo constat, *Etimor*
 homo; hujusque imperio, illius *Gracum*
 servitio utimur: ideo oritur pri- *Tempe-*
 ma virtutis pars, quæ σωφροσύνη Græcè *rantia.*
 vocata, & αἰσώζεσθαι τὴν φρόνησιν ab A- *Velut ser-*
 ristotele explicata, Latinè Temperan- *vans pru-*
 tia vocatur: definiturque prudens usus *dentiam.*
 eorum, quæ debentur carni; Id est, *Ejus defi-*
 naturæ ejus exigentiam temperans, & *nitio.*

Exigentia corporis triplex. id quod delectabile censetur, non quærens in corpore. Cujus exigentia partim est naturalis, & omnino necessaria;

Ejusque ratio.

ut alimentum, & tegumentum: Partim Naturalis, sed non omnino necessaria; ut conjugium: Partim nec omnino Naturalis, & penitus non necessaria: ut illecebræ ad sensus corporis oblectandos. Primam, ajo, Sapientem, id est, virum bonum, admittere necessariò; alteram voluntariè; tertià abstinere.

Temperantiam.

In omnibus verò, quidquid corpori detrahet, animo conferet. Docebit hoc Frugalitas, Castitas, Abstinencia, seu quam, Græco verbo *ἐνκράτεια* meliùs forsan voco.

Frugalitas in cibo & potu.

Frugalitas est in esu & potu modus, sustentationi corporis sufficiens: qui Gulæ opponitur. Modus, inquam, in quantitate cibi potusque, qui alat vires, reparetque. In qualitate; qui salubri usu, & facilitate parabili, non verò sumptu tantùm, damnoque commendetur. In lenta sumptione, quæ avidam voracitatem cohibeat: In regula denique, quam institutum præscripsit, dum statuta tempora jejuniij assignavit. Cæterum, cùm aliæ virtutes ani-

Modus ejus exprimitur.

mo

mo tantum profint; hæc etiam robur, *Qui est a-*
 sanitatemque corpori confert. Con- *nimo est*
 fert deinde menti; quæ ingluvie ob- *corpori*
 tunditur, & hebescit. Sed præcipue *prodest.*
 amplectenda, quia grata & accepta
 Deo: cujus regnum non est potus, & *Ideoq; u-*
 esca. Sobriè ergo vivito, & frugi; & *nice ser-*
 stude in hac virtute proficere: quia *vandus.*
 quotidiani est exercitij; quia est ve-
 lut tyrocinium vitæ melioris; denique
 quia in re minimè ardua: quam nisi
 vincis; qui majora superare speres?

Castitas contraria Libidini sequitur. *Si nequit*
 Hæc si per continentiam nequit reti- *Castitas*
 neri; Naturâ, & lege divina, velut re- *contiens*
 gulam habebit Matrimonium. Meliùs *esse, Ma-*
 enim est nubere, quam uri. Et vaga li- *rimonium*
 bido, non modò Dei præcepto veta- *ineundum.*
 tur; sed etiam ratione, & jure naturæ,
 conjugio illigatur, & adstringitur. Cum
 enim facultatis gignendi & generandi,
 finis sit generis propagatio; obtineri
 is aliter non potest, nisi, quod genitum
 est, educetur. Educatio verò prolis,
 præsertim humanæ, adeo alienæ opis
 egentis, commoda esse non potest, ni-
 si mutuâ operâ, parentis utriusque. *Quod est*
 Cum & inter bruta etiam, præcipue *à natura.*

*Idq; causâ
educanda
prolis.*

*Strictius
lege Divi-
na consti-
tutum.*

*Perfectior
illo caliba-
tus.*

*Vitanda
obscenitas
in verbis.*

quorum operosior educatio, ut volu-
crum, tam mas, quàm fæmina, fætum
curent. Si autem taliter educanda est
proles; ineunda est Conjugalis Socie-
tas: quam, uti dixi, naturalis ratio di-
ctat, exigitque. Eam verò lex Divina,
& præcipuè Evangelij, certo instituto
circumscripsit, & strictiori præcepto
devinxit. Dum, & unam tantum uxo-
rem uni Viro concessit; & ab ea sepa-
rari, nisi morte vetuit. Nam divortia,
justam ob causam facta, non tam dissol-
vunt Conjugale fædus, quàm nullum
contractum fuisse ostendunt. Etsi verò
necessarium, & magnum est in Christo,
& Ecclesia hoc Sacramentum; attamen
Virginitas illo major, altior, ma-
gisq; Deo chara; quippe quæ à Carne
remota, illam velut abdicat; & ideò
facilè in Spiritualem Naturam assurgit:
Per quam homo purus undique Deum,
qui puritas est, faciliùs intra se habebit
hospitantem.

Utrobique autem, tam in conjugio,
quàm cœlibatu, castitas primùm in
verbis servanda: in quibus nullam in-
esse turpitudinem, falsò Stoici docue-
re. Dicebant enim: Si esset obscæni-

tas

tas ; eam aut in re fore , aut in verbo.
 In re non esse ; quia effertur alio , et si *Rejetti*
 tecto nomine : Si autem turpis esset ; *Stoici, quod*
 ne alieno quidem , si non suo potiùs , *aliter de-*
 quod itidem turpe esse non potest , *cueret.*
 cùm denotat rem , quæ est ostensa non
 turpis. Atqui non sic perijt pudor, ut
 hoc nobis imponant. Nam et si in re-
 bus naturalibus non est ea turpitudine,
 quæ sui usum prohibeat ; est tamen
 quæ apertum fugiat, & occultari requi-
 rat. Unde faciem aperimus ; sed vela-
 mus illa , quæ ipsa natura , quantum
 commodè potuit, abdedit. Si verò hæc
 tegere honestas jubet ; cur verbis, dum
 necessariò nominanda sunt, non tegan-
 tur? Abeat igitur hæc obscænitatis pa-
 trona Sophistice: nobis verecundia sit,
 quam Christiana conversatio requirit;
 obscænitatis ne nominetur quidem: ho-
 nestè, velut in die , ambulemus ; & lo-
 quamur, ut decet Sanctos.

Altera pars Castitatis, in cogitatio- *Viranda*
 ne : quam item puram, & nullo phan- *iridem in*
 tasmate fædatam , casta & sancta lex *cogitatio-*
 Christi requirit: Ut nempe nec admit- *ne.*
 tas immunda , nec te illa meditando
 oblectes , & multò minus concupiscas.

Præstabis verò facilè, si visum moderâ-
re: ab hoc enim potissimum immundæ
cogitationis origo. Dic igitur cum Jo-
ba: Pepigi pactum cum oculis meis:
nempe ne videant (ut Psaltes inquit)
vanitatem; & dictum utrumque imple.

*Et demum
in Opere.*

Tertia pars Castitatis, in factis: non
tantum ut Fornicationes, Stupra, Ad-
ulteria evites, & detestere; quæ, ne-
mo est, qui turpia non agnoscat: sed ut
devites etiam, quæ illicita sunt eorum;
nempe muliebrem familiaritatem, of-
ficia, lenocinia, lascivos procacesque
mores, quibus fovetur impurus hic
Amor. Quem ut vincas; defugias:
nam in alijs vitijs victoriæ causa, pu-
gna est; in hoc, tantum fuga.

*In corpo-
ris cultu
modus.*

Abstinentiam, mollitiei adversam,
voco modum severiorem in cultu,
comptu, & situ corporis. Cultus est
in veste; quæ sit necessaria, sine nimio
sumptu; Commoda, sine inutili copia;
Decora; sine futili, & vana vanitate.
Comptus in munditie: quæ ut illuviem
fordidam, squalloremque vitiat; ita
crebra nimis balnea, unguenta, cala-
mistra non requirit. Situs est, aut in

*Item in
comptu.*

*In situ de-
nique.*

exercitio, aut in quiete. Illud advoco,
&

& requiro ; ut vegetum, agile, patiens-
 que laboris corpus reddat : Hanc ad-
 mitto , tolero, ut ut vires reficiat. Non
 verò somnolentiâ , cubatione , gesta-
 tioneque molli enervet : duoque vitet
 contraria ; nempe, ne quid effæminatū
 aut molle, & ne quid durum, agreſte,
 aut rusticum ſit. Denique & univerſim,
 quidquid affluentia nimis eſt exquiſi-
 tum, delicatum, & Sybariticum; quid-
 quid affectato ſaſtidio nimis tenerum;
 id totum *εγκράτεια* aut moderatur, aut
 abſtinere jubet. Ut verè ſit Temperan-
 tia , ex Stoica definitione, *ἕξις ἀττήτης*
καὶ ὁσιων. Et ipſa potiùs vincat omnem
 corporis voluptatem ; animumque e-
 juſ fallacibus , & falſis oblectamentis
 liberum , & vacuum, ſolidorum , & o-
 lim immutabilium capacem reddat.
 Utrumque autem obtineri non poteſt;
 & qui hæc conſectatur, illa amittet.

*Vbiq; ni-
 hil nimis
 molle.*

*Tempe-
 rantia.*

*Habitus
 invinci-
 bilis à vo-
 luptate.*

De Juſtitia.

PEractis, tranſactisque ijs, quæ ad
 corporis , ut ita dicam, moralem
οικονομίαν ſpectant, cùm in hac vi-
 ta rerum externarū egentes naturâ ſi-
 mus, præſcribit, præcipitq; Juſtitia: quo-
 modo

*Juſtitia
 definitio.*

*Qua par-
tim est po-
tentiâ.*

*Partim
est.*

*Huc pri-
ma spe-
tat.*

*Altera ad
Charita-
tem.*

modo in illarum usu versari nos oporteat. Est enim illa ex prudentiæ dictamine desumptus habitus ; rebus , quæ extra nos , rectè utendi : ut nempe id, quod sub notione utilis venit , iusta administremus ratione. Id autem fit ; dum nec nobis vindicamus , nec alteri tribuimus plùs , aut minùs , quàm tenemur. Porro bifariam considerari Justitia potest. Nempe : vel ut sit aptitudo tantùm, ac potentia animi, firmiter apud se constituentis , legitimum usum proprij ; ac alieni debitam cuique attributionem : vel ut sit actus ipse, hoc idem exercens. Prima notione pertinet ad hunc tractatum Probitatis ; quâ se animus præparat , ac munit , ad præstandum , quidquid jus & æquum requireret : implendumq ; id totum ; unde viri boni nominantur. Altera ad Charitatem ; ubi, quid sit jus , suum cuique tribuens , accuratè expendetur. Itaque hic priorem partem tractabimus. Constitutum mihi enim, quidque suo loco , sine tautologia ponere : contra quàm faciunt illi, qui hîc ad mentionem Justitiæ , totam Jurisprudentiam infarciunt.

Justitiæ autem istius , ut ita dicam,
inte-

interioris , fons & origo est , regimen *Utilitas*
 severum , adstrictumque ejus affectus , *propria nō*
 quo in id , quod nobis prodesse vide- *nimis se-*
 tur , nimis ferimur. Etsi enim ille , à *standa.*
 natura ad conservationem sui , inditus
 cuique animanti ; tamen ubi ratio ho-
 mini accessit , docet illum & admonet :
 ne sua commoda plus æquo diligat ,
 aut quærat : quin immò sæpè impendat
 societatis , & ex illa orti officij causâ.
 Occupetur ergo primùm animus in *Quippe*
 expugnando hoc affectu , qui hostis u- *hostis In-*
 nicus Justitiæ ; omnia sibi rapiens , & *sticia.*
 nulli reddere , quod suum est , permit-
 tens : statuaturq; non modò nihil sibi ar-
 rogare ; sed etiam proprijs , licitisque
 commodis , societatis & officii causâ ,
 detrahare. Quin immò , ut id exactiùs
 impleat ; meminerit : quàm altum , & *Expugnâ-*
 eximium , quàm liberum , & liberale , *da ergo.*
 quàm deniq; ratione dignum sit ; cun-
 ctâ quæ infra animum , ex animo spre-
 visse. Affectu autem tali victo , con- *Et Officio*
 cidet Avaritia , & orietur hoc fonte *impen-*
 rectus usus rerum , animo illis non ir- *denda.*
 retito : quin immò adeo firmo in verâ
 eorum , id est parvâ æstimatione ; ut
 paratus sit jacturam potiùs omnium
 pati ,

*Virtutis
hic habi-
tus oppo-
situs frui-
tioni a va-
ra. Rarus
& diffici-
lis.*

*Habendus
tamen.*

*Liberali-
tas, altera
pars inte-
rioris lu-
stria.*

Sit libens.

Gratuita.

pati, quàm vel latum vnguem, ab eo, quod Justitia exigit, declinare. Hic virtutis habitus, (qui uno nomine non effertur,) oppositus est vitio fruitionis. Rarus verò & arduus: ut sunt Mortalium mentes, captæ concupiscentiâ opulentiae; quam fulgor & commoditas ejus provocat. Adeo quidem, ut Divino etiam eloquio, magnum & mirabile fecisse dicatur, qui eam abjecerit. Attamen abijcienda est, idq; ijs rationibus quas attuli, inter remedia vitij huic virtuti oppositi.

Altera ex eodem fonte virtus fluit, Liberalitas; contraria parcitati: interiori verò Justitiæ propria, & insita. Quid enim justius, quàm subvenire, largiri, prodesse; id est, quod tibi velis fieri, facere alteri? Id verò præstabis, primùm si adsit (ut ita loquar) Libentia: quæ quidquid dat, libenter dat, bono animo, studio, judicio, ratione. Si verò dare nequit; vellet tamen, cuperetque. Ita constabit beneficentia, & benevolentia vera. Deinde, si adsit Gratia: quæ nō fæneretur beneficium, non captet, non requirat vicem: largiatur gratis; non mutuum, sed donum.

Postre-

Postremò si adsit Bonitas, quæ adeo sit *Benigna.*
 diffusiva sui, ut benefaciat etiam illis,
 qui odere: & quâ potest, æmuletur, *Etiam nō*
 Deum; qui beneficijs afficit ignaros, & *amicis.*
 ingratos; non petentes, abnuentes,
 immerentes: sed (quod sufficit ejus *Modò mi-*
 bonitati) miseros, & egentes. *seris.*

Sed Liberalitate, etsi nihil natu- *Parsimo-*
 ræ humanæ accommodatius; attamen *nia pars*
 ut justa sit, recta, & laudabilis; oportet, ut cautiones quasdam habeat, *tertia in-*
 quas suggeret tertia interioris Justitiæ *terioris*
 pars, prodigalitati adversa: quam an- *justitia.*
 gusto forsan, sed cùm aliud proprium
 non suppetat, necessario vocabulo,
 nuncupabo Parsimoniam. Definitur: *Definitio*
 prudens rerum dispensatio: seu men- *ejus.*
 sura, ac regula; nec plus, nec minus,
 quàm opus sit, in alios erogandi. Per
 hanc sufficit modicum justo: hæc tantas
 vires habet, ut multis impendijs, mul-
 tis erogationibus sola sufficiat. Alij *Et eximi-*
 nempe dividunt (inquit Sapiens) pro- *us usus.*
 pria, & ditiores fiunt: alij rapiunt non
 sua, & semper in egestate sunt. Justus
 autem dispensator, assignans tribuens-
 que quantum meretur quisque; dum
 sua non prodiget, non rapiet aliena,

Docet modicos esse in sumptibus.

Et in tribuendo æquos.

vitabitque ea, quæ luxur, & hinc fata egestas, suadere solet: fraudem nempe, & injuriam. Deinde benefaciet, non ambitus causâ profusè largiendo; sed benignè, merita aut pensando, aut provocando. Duo itaq; præstat Parsimonia: primum docet nos modicos esse in omni impendio; nempe in victu, veste, supellectili, familiâ, largitione: idque, ne oporteat iniquè sarcire damna inconsultæ profusionis. Deinde jubet, ut pro cujusque dignitate & meritis, tribuamus. Nam si hic delectus non servaretur, nulla ratione æquitas posset servari. Habes Justitiæ, ut dixi, interioris, & ad Probitatem propriè pertinentis, lineamenta vera. In quibus velut in semine, aut radice, inclusa vis ejus: à quâ pullulabunt facile præcepta, & officia Charitatis; de quibus libro agam subsequenti.

De Fortitudine.

Definitio Fortitudinis.

IAM verò, cum & ea, quæ corpus regit; & ea, quæ externa dispensat Virtus; explicata, ostensaque sit: Superest, quæ animum firmat, ac perficit: eaque est Fortitudo. Definitio illam:

lam : Prudentiæ habitum , quâ animus
 primum cuncta , quæ infra se habet ;
 deinde seipsum , postremò victoriam
 ipsam vincit , domat , ac Deo subdit.
 Nempe , ut illud olim in Philosophia Per se eli-
 veteri decantatum αὐταίρετον καλὸν , gibile ,
 forti & invicto studio superatis , victis- pulchrū ,
 que impedimentis omnibus, obtineat. seu hone-
 Victoriæ porrò istius , seu τῆς κρείττης stum.
 materiam præbent ea ; quæ nobis sunt Occupa-
 terribilia, molesta, difficilia. Sed quia tur circa
 in oculos maximè incurrunt ea , quæ terribilia,
 terrent ; ideo in illis vincendis , vulgò molesta ,
 & imperitè, tota fortitudinis ratio difficilia
 nitur ; cùm hæc pars ejus tantum , ea-
 que non potissima sit , prout patebit.

A quâ tamen ut ordiar , definitio il- Firmitas
 lam : & voco Firmitatem imperterri- animi ,
 tam animi, contra ea, quæ corpori no-
 cent. Inter ista autem φοβερότατον ὁ Mors ma-
 θανάτης inquit Aristoteles. Mortem ximè ter-
 ergo, cùm officium requirit, & non ti- ribilis.
 mere, & subire; prima , sed non omnis Contra
 fortitudo erit : Magna tamen , quoties Mortem
 non omninò impetu fit ; sed causâ , &
 consilio. Tum enim plenam Victoriam
 exercet animus in corpus ; dum vitam
 ejus , velut vestem , quando opus est
 G exuit,

**Sui occi-
sor, & sibi
manus in-
ferens.**

**Non ut il-
lam con-
sciscas.**

**Sed cum
opus est,
subeat.**

**Nempe vi-
tandi fla-
gitij.**

**Officij im-
plendi.**

Honesti.

**Dei testā-
di causa.**

exiit, & ponit. Non ut αὐτοφόνος, & αὐτόχειρ sit, (Apage Porticensium insanam Sapientiam, quæ falsa specie roboris, infirma & timida, mortem potiùs sibi consciscit, quàm duri quidpiam, & molesti sustineat: quæ arbitrium Vitæ à Deo acceptæ, Deo eripit; & sibi per arrogantiam pravam vindicat: acta aut ferociâ, aut gloriâ inani.) Non, inquam, ut se perimat: sed ne morte deterreri ab officio patiatur; sitque paratus pro illo, ut Christus & docuit, & fecit, ponere animam. Quâ maiorem dilectionem officij, nemo habet. Id autem præstat, partim cum eligit mori priùs, quàm honestum deferere; Pejusque letho flagitium timet: & non timet, quæ occidunt corpus, sed quæ occidunt animam; Ubi est mens gnara sui finis; ideoque recti tenax propositi. Partim, dum usque ad periculum mortis propugnat, quod tenetur: putatque dulce & decorum, pro officio mori; Ubi est, amore τῆς καλῆς, strenuæ & excitatæ indolis pulcherrimus vigor. Partim denique, cum Dei gloriæ, & testimonio vitam immolat: Ubi est fortis supra mortem dilectio;

ctio ; Prout fuit in illis, qui torti , se-
cti, usti , cæsi sunt , tormentis & morte
strenuè obitâ , sed non sibimet illatâ.
Hic est primus Fortitudinis gradus, in
quo est Victoria terribilium : idque à
mente tranquilla , & ex proposito , ju-
stam ob causam agente. Ei opposita
pars illa superbiæ , quam ferociam di-
xi : quæ præceps , inconsulta , impetu
agens ; acta nempe , ut ita dicam , Gy-
ganteâ quadam superbiâ , ex corporis
robore ortâ.

Sequitur alter Fortitudinis gradus ,
quem in re & materie molesta posui :
& in lucta animi cum fastu , orto à re-
bus externis : Ut nempe eas superet ,
id est, infra se deprimat ; seu, (ut Cice-
ro id ipsum adscribens Fortitudini in-
quit ;) ut ea , quæ eximia plerisque , &
præclara videntur , ratione stabili fir-
mâque contemnat. Vocari, & definiri
hic gradus potest : Constantia animi ,
in eodem statu permanentis ; externis
nec depressi , nec elati. Sed quia mens
humana , quasi naturâ extollitur , (i-
gneum enim quidpiam & æthereû est)
contra naturam verò deprimitur ; Ideo
plus molestiæ sentit in elatione conti-

*Pars altera
Fortitudinis in
re molesta*

*Qua est
Constantia.*

*Detro-
ctans de
primi.*

*Et (quod
operosius)
extolli.*

nenda, quàm in depressione detrectanda. Itaque potior Fortitudinis vis erit in primo : Tum enim verè animus secum pugnat, certatque. Unde verò hoc monstrum, animus nempe secum pugnans? (quærit, & respondet sibi Augustinus.) Unde, inquit, quòd imperat animus corpori, & paretur statim : imperat sibi, & resistitur. Imperat animus, ut moveatur manus ; movetur ; & vix à servitio distat imperium : Imperat animus, ut velit animus, nec facit tamen. Causa est, quòd non ex toto vult, ideoque non ex toto imperat. Vincendus itaque animo animus est ; ut sibi parère possit : Majorque erit hic gradus, quàm in terribilium victoriâ. Nam vita, ut ita dicam, corporea, cum infra animum sit, facilius ab eo superatur ; certamen verò animi secum, tantò molestius est ; quantò operosius par, quàm inferior vincitur : Nemo autem magis par, quàm quisque sibi : Se ergo vincere, admodum arduum, operosumque erit. Porro tum demum verè se oppugnat, seque vincere studet mens humana ; cum fastum, & inanem gloriam, quâ maximè oblectatur, sibi eripit ;

*Tū enim
animus se-
cum pu-
gnat.*

*Molesto
certamine*

eripit; seque illâ privat. Tum inquam
 primûm, velut partes fiunt: & quod
 unum idemque videbatur, dividitur:
 nempe purum illud ac simplex ratio-
 nis, quod Christiana Philosophia Spi-
 ritum vocat, ab illa parte, quæ parens
 cupidinum est. Inter cupidines autem,
 cûm præcellat maximè fama & gloria;
 præsertim ea, quæ ut vera tribuitur, &
 ob meritum videtur obtigisse; Ideo ta-
 lis gloriæ abdicatio gravis, & maximè
 molesta sit, necesse est. Diuturnum e-
 nim certamen, & continuò rediens fit
 lucta; donec omnis dulcedo ejus, &
 gustus, penitus mactetur. Mactari au-
 tem debet: Nam impedit, repellit, &
 arcet verum hominis bonum. Non e-
 nim conveniunt, nec in una sede mo-
 rantur, complacentia vanæ gloriæ, &
 serius veri boni amor. Ergo contra fa-
 ctum felicitatis hujus vitæ, animus fir-
 mandus est; ne inanis famæ applausu,
 ventosus fiat. Ut laudem, inquam, fu-
 giat; quippe semper falsam; id est im-
 meritam, levem, brevemque, & verum
 mentis deceptæ ludibrium. Deinde,
 arrogantiam judicij, ex facultatibus
 animi, devitet: idque sanctâ illâ, verâ,

*Vt cupidi-
nes supe-
ret.*

*Inter quas
eminet
vana glo-
ria.*

*Quæ vin-
cenda.*

*Mirū hæc
à nullo
tractata.*

& debitâ simplicitate, cum quâ quæri se jubet Deus. Hæc est fortitudo, in rebus molestis superandis; quam etsi fatentur passim, eximiam esse; dum magis expeditum putant, hostem, quàm cupiditatem vincere; & quæ premunt sustinere, quàm quæ attolunt deprimere: Nullam tamen, quod miror, ejus mentionem faciunt; cum de virtute hac agunt.

*Summus
fortitudi-
nis gradus
humilitas.*

*Quæ defi-
nitur.*

Tertius, summusq; Fortitudinis gradus est: Spiritum, ita, ut dixi, corporis, & Cupidinis dominum, ac victorem, iterum vincere, domare, Deoq; subijcere. Hanc partem voco Humilitatem; Quatenus, inquam, respicit Deum: nam quâ se, robur ac firmitas summa est. Definiri potest. Status, & conditionis humanæ, fortiter agnita, retentaque veritas: quæ hominem in suo, quod ex se est, nihilo, firmiter collocat; & nulla re externâ ab illo permittit dimoveri. Sublimis reverâ, arduusque gradus. Quia etenim animus, ubi superavit partem sui, quæ cupidinum parens est; facilè adeò præclari operis fructu capitur; se miratur; se oblectat: ideo hoc ipso victoriam, quam

quam paraverat , incautus amittit.

Vincitur enim iterum Complacentiâ : *Est, ut
vincat ipsa
spiritus
victoriam.*
quæ bono principio orta, facile impo-
nit; & difficillimè deprehenditur: quip-
pe mirâ celeritate sese insinuans. Diffi-
ciliùs verò superatur; quia velut spolia-
re se fructu veri boni oportet: & vim
sibi inferre, ne illo fruamur. Immò ve-
lut se perimere; ac mactare: idque par-
te sui potiore; nempe, quodammodo
animo mori. Sciunt experti quid di-
cam; & fatebuntur id fieri per humili-
tatem: quæ est virtus opposita parti
illi superbiæ, quæ ab elatione animi, se *Idque mi-
ra quadâ
ratione,*
bono suo oblectantis, oritur. Hæc,
prout dixi, coram Deo, in cognitione
sui nihili, sui minuti, sui corrupti, for-
titer firmiterque hominem constituit:
& adeò ab hac consideratione, seu a-
gnitione sui divelli, aut attolli ulla re
non permittit; ut etiam id; quodam-
modo prohibeat vero bono. Quando
enim illud influit sua spontè: quoniam
delectatio, quam secum adfert, exter-
num jam quidpiam, & productum est;
Ideo, ne illi acquiescere velit, id est,
ne effectui potius inhiet, quàm causæ *Quæ exa-
tè expli-
catur?*
innitatur; seque compotem boni exi-

*In triplici
morte.*

*De (ut ita
dicam)
deifica-
tione.*

stimans, evanescat: ideo inquam, in
tantum sibi non appropriat id, quod
suave & dulce influit; ut satagat etiam
totum & integrum, nullo delibatum
proprio gustu, & fruitione, reddere
& refundere datori. Et cum hoc fece-
rit; se non plenè fecisse, inutilemque
ideo, & vilem esse, semper & verè agno-
scit; fateturque; quippe cum talis sit
reverà. Habes Fortitudinis plenam
victoriam: Partam primùm, si opus
est, morte naturali: Deinde, quod
semper opus, morte cupiditatum: Po-
stremò, quod summum opus, morte
ipsiusmet animi: dum commorimur
Deo; & supremam victoriam victoriæ
obtinemus; nulla ejus dulcedine ca-
pti, ne iterum vincamur. Quod postre-
mum uberius explicabo, cum *περί τῆς*
Θεώσεως agam; Nunc verò partem
tertiam capitis hujus
absolvam.

Pars

Pars Capitis Tertia.

*Declaratur unde, & quo prin-
cipio paretur, & insit homini
Virtus.*

QUæsitum id acriter olim, & *Contentio*
nunc: neq; dum sopita ex inte- *hac de re*
gro controversia. Ad eā namq; *Schola, &*
pertinet, referturq; magnum illud dis- *Ecclesia*
fidium, non scholis tantum, sed Eccle- *gravis.*
siæ etiam diu grave, de Gratia Divinæ
necessarijs auxilijs, & arbitrij humani
libertate. Operæ pretium itaque erit,
paucis hæc explicare: paucis inquam;
nam haud aliam causam dederim hu-
jus contentionis magis propriam,
quàm multiloquium; dum diffusis di-
sceptationibus sibi mutuò præbent ca-
villandi ansam; quam pauca, & libra-
ta verba tollunt. Est verò omninò ne- *Necessariò*
cessarium, ad hanc quam suscepi dia- *hic tra-*
triben, locum hunc non præterire. *stando.*
Fundamentū enim virtutis, & *ἐν πρᾶ-*
ξίας unicum est: scire, unde illi pe-
tendum sit principium; ne ignoran-
tiā veræ ejus causæ, tribuamus nobis,
quod Dei est: & ut eum authorem
G s gratia;

gratiæ ; gratiam verò potissimam causam meriti, & præmij, id est gloriæ, agnoscamus. Alioqui si proprijs viribus niti tantum velimus ; & ijs putemus nos posse summum bonum consequi ; totâ vitâ laborantes, nihil capiemus. Meritò itaque huic loco insistant. Et primò, opiniones hac de re erroneas adferam ; deinde veram sententiam (præmissis quibusdam,) demonstrabo. Tertiò, quæ contra illam dici solent, refellam.

Idq; partitione qua proponitur.

Virtutē à temperie Corporis esse :

Temperamentū.

Falsum.

A ratione tantum humana;

Imprimis ergo, opinio quorundam fuit : Virtutem à Natura esse : & cujusq; mores nasci : id est, à temperie, & constitutione corporis, provenire. Causa sententiæ à tam arctâ animæ cum corpore connexionem ; cujus humorum prout est *κράσις*, magis minusve videtur in nobis incitare Commotiones : Ex illarum verò modò, virtutes, vitiaque. Sed si animus corpore potior, præstantiorque ; quomodo ab illo perficitur ? utique, quod ignobilius & inferius est, perficere superius nobiliusque non potest.

Altera ergo sententia sequitur : quæ virtutum petit principium, tantum à ratio-

ratione humana. Quam rectam, puramque homini inditam, sed à corporis confortio, velut contactu infectam, corrigi & depurari, institutione ac doctrina. Itaque proprijs insitæ rationis viribus, sufficere quemque sibi ad virtutem. Sententia hæc dum αὐταρκεῖαν tribuit homini; impiè Deum relegat. A quò cum sit nostrum esse, quantò magis bonum esse?

*Falsū etiā
Sui suffi-
cientiam.*

Tertia ei contraria sententia est, quæ dicit: à Deo, velut sorte, dari virtutem: ita ut eam uni conferat, neget alteri: ut nempe animus passivè se tantum habeat, sine ulla συνεργεία, & extincta omni libertate, suiq; arbitrio. Sententia primâ fronte videtur ad Deum ire: sed inspecta penitiùs, bonitati ejus contraria. Causa enim peccati esset Deus. Nam quòd aliquis, virtutis omnis expers sit; (quales esse multos scimus;) Deus qui non dedit, in causa esset. Author nempe mali, quia non dator boni. At quomodo ipsummet bonum causa mali? & quomodo posset esse ultor, cujus esset Author?

*Fato eam
dari, &
sorte:*

*Coope-
ratione.*

Itidē falsum.

Quartam, veramque sententiam antequam adferam; Præmittendum est: Deum,

*Deus ho-
minē libe-
rū creavit*

*Decuit
hoc ejus
bonitatē.*

*Omnipo-
tētia nihil
detraxit.*

*Sapientiā
illustrem
reddidit.*

*Voluntas
nostra aut
est per na-
turam ne-
cessaria.*

Deum, naturam ratione præditam, liberæ voluntatis, sui que arbitrij creasse. Quod testimonio Scripturæ apertum; & dogmate Catholico sanctum, sancitumque. Decuit nempe ejus liberalem & munificam bonitatem, cujus est, se quàm maximè communicare: decuit inquam, impertiri ei, quem ad imaginem sui fecit, eximium hoc, & Divinitati suæ proximum, propriumque. Nihil detraxit ejus Omnipotentia: quæ ultrò concessâ non minuitur potestate, præsertim supremo jure (ut ita dicam) dominij adeo integro; ut in ipso vivamus, moveamur, & simus. Denique Sapientiam reddit maximè illustrem: dum mira ratione cuncta ad suam gloriam gubernat, dirigitq; ; salva parentium libertate. Est ergo liberi arbitrij homo.

Porro ut hujusce libertatis status rectè pateat; sciendum est: quod voluntatis actio, ex vi & proprietate sibi indita, aut est per naturam necessaria, aut per electionem libera, aut per vim coacta. In primo actu retinet vim suam: vult quippe, in quod innato appetitu fertur; nempe in bonum, seu finem,

nem : quem etsi necessariò appetit, non tamen invita; & τὸ ἐκείνιον integrum illi manet. In altero non modo retinet, sed eandem liberè exercet : dum nempe aut reijcit, aut admittit aliquid, prout suâ *μεγαίρεσι* movetur: scilicet liberè eligit media, quæ seu verè, seu falsò putat convenientia ad finem : ubi τὸ αὐτοξέσιον suum habet. In tertio verò actu, vim suam prorsus amitteret, aut potius ipsamet quod erat, esse definiret: Quippe non est voluntas, dum non vult : nec vult, si cogitur.

Spontaneum.

*Aut per electionem.**libera.*

Electione

Liberum arbitriū.

Aut per vim coacta.

Hæc est voluntatis humanæ vera innataque vis, atque constitutio. Quam dum ante peccatum, originali justitia integram incorruptamque habuit; Primum inclinatione naturali, quâ in bonum necessariò fertur, sibi proprium conveniensque appetebat. Deinde electione liberâ acceptare, aut reijcere poterat, quod vellet; & sine ullo animi liberi impedimento αἰσθησάμενην plenam

Ejus status ante peccatum describitur.

obtinebat : (quanquam tamen ob innocentiae statum, quodammodo Naturalem potius, inditamque à Deo,

Indifferentiam.

quam *μεγαίρετικὴν αἰσθητήν*, haberet; ideoque facilius bonum, quàm malum

Ab electione virtutem.

accep-

acceptaret.) Denique non modo ullam non sensit coactionem, (quæ nec ulla propriè dicta dari potest, nec esse nisi ad malum:) sed neque talem, quæ illi gravis & molesta esset, tractionem.

*Ostendi-
turq; quo
modo post
peccatū,
mutavit.*

Post peccatum verò primi Parentis: Primum, mutavit illa Naturalis & necessaria ad bonum inclinatio; cum nempè malum specie boni, per concupiscentiam appetere cæpit. Deinde, in libertate eligendi, æquilibrium illud voluntatis variavit; lancem ejus deprimente peccati originalis pondere: ita ut bona media, quodammodo invitè voluntas eligeret: facillimè autem, & sua sponte, mala. Denique vis quædam, & mancipatio captivantis nos peccati, subsecuta; quæ voluntatem afflixit, & servam quodammodo fecit.

*Ita ut pe-
risset fere*

A quo enim quis devictus est; hujus & servus est. Ita, omni parte, innata voluntatis energia, vulnerata, debilitata, vitiata, (prout hisce verbis, id exprimere solet, Augustinus:) non tamen interfecta, aut sublata est. Corrumpi enim, infici, & depravari, natura in homine per peccatum potuit: penitus tolli, & eripi non potuit. Mansit ergo

vis

vis & proprietas ejus: sed faucia, mutila; & ad malum tantum prona,

Atque ita perierat homo, dum magis tantum esse poterat. Sed subvenit misero benignitas Salvatoris nostri Dei: qui manifestus in carne, dum naturam, quam sibi propriam assumpsit, reparavit; etiam nobis, ejusdem reparationis communionem, satisfactione præstita, & soluto redemptionis lytro obtinuit. Ita illi tributa justitia: nobis data per ipsum misericordia. Et ut Adamo peccante, ad totum genus humanum, labes pervenit: ita Christo promerente, ad omnes gratia pertinuit. Gratia porro hæc, sita in Auxilio, Institutione, & Exemplo. Auxilium: partim depulso malo originalis peccati, per *παινυλενεσιαν* baptismi; partim collato bono, per internam inspirationem gratiæ prævenientis; quæ memoriam stabilis, illustrat intellectum, accendit voluntatem ad bonum; idque sæpè supernaturali illapsu, qui creatas vires animæ excedit. Partim denique, datâ in bono perseverantiâ, per promissam, præstitamq; nobiscum mansionem, & Spiritus Sancti donum.

Nisi gratia Salvatoris subvenisset.

Quâ Christi. Aus salubre auxilium, Regeneratione.

Insti-

*Institutio-
nem ne-
cessariam,*

Institutio ; Partim doctrinâ, & ultimâ finis, non in hac vita quærendi, notitia ; (quod vetus Philosophia ignoravit, & Judaica religio non expressè asseruit.) Partim ad eum facile obtinendum consilio ; quod brevissimarum sententiarum inaffectatâ majestate, & arcanâ veritate aperuit : Partim denique præcepto, & jussu ; mysterijs nempe, & Sacramentis veræ fidei patefactis ; & sublatâ (ut vocat Athanasius) Θεωπλανίσια, religione autem constituta : quæ antehac aut nulla, apud nescientes Deum ; aut falsa, apud malè colentes ; aut imperfecta adhuc in Judaismo erat. Exemplum denique dedit nobis : dum, quæ docuit, implevit ; & quæ imperavit, facere monstravit : meritòque se sequi ; suisque insistere vestigijs iussit : ut quod ille fecit, & nos faciamus. Tot verò, tantisque subsidijs fulta natura humana, non modo ad pristinum statum redijt, sed longè majori, & præsidio, & dote gratiæ, firmata, ornataque est. Primum, quia major libertas, (inquit Augustinus) necessaria fuit adversus tot tentationes, quæ in paradiso non fuerunt : de-

inde,

*De Deo
aberra-
tione.*

*Exemplū
de nīq̄ no-
bis dedit.*

*Ita natu-
ram supe-
ravir gra-
tia.*

inde, quia dignitas, copiosa redemptio, & misericordia Salvatoris id meruit; voluitque.

Ex his verò omnibus quæ dicta sunt, *Quadruplex potestatis humana variatio.*
 quadruplex status dignoscitur humanæ potestatis: (posse autem, tantum est ad bonum, nam ad malum est propriè, non posse,) primò, in innocentia statu, potuit homo benè agere; & potuit non peccare. Deinde post peccatum, expers innocentia, non potuit benè agere; & non potuit non peccare. Tertiò, compos gratia, iterum, atq; facilius multò, potest benè agere; & potest non peccare. Postremò, cū donatus erit gloriâ, non poterit non benè agere, (si actio vocanda in ipsa fruitione est; ubi patitur magis, quàm agit:) & nunquam poterit peccare.

Cum itaq; in statu tertio nunc sumus, *Nunc in libertate, adjuncta gratia nos esse.*
 id est, in libertate, adjuncta gratiâ; facilis responsio erit, ad quæstionem propositâ. Nempe: Virtutem, & Actionem bonam, præcipuè verò, sublimen illâ; qualis est credere, sperare, diligere, ut justificationis gratia cōferatur; (verba sunt ex Canone Concilij Trident.) non posse esse sine præveniente Spiritus Sancti inspiratione, & auxilio: ita tamen, ut liberum

H

homi-

Posse tamē gratia dis sentire.

hominis arbitrium, in, non dissentiendo gratiæ, interveniat. Ut enim non est amissum penitus arbitrium per peccatum; ita nec sublatum per gratiam. Et (ut Prosper dixit) quod non est interfectum per vulnerantem; non tollitur per medentem. Manet hæc libertas, sed ex se ad unam partem magis propensa, nempe ad dissensum gratiæ. Unde, cum Concilij Tridentini regula decernit, posse voluntatem humanam gratiæ assensum non præbere; satis hoc ipso ostendit, in quo potissimum gratiæ cooperetur; nempe, in non detrectando. Talis autem cooperatio nihil habet, quo se jactet, & ostentet. Nihil enim aliud præstat per eam voluntas, nisi quòd, non pereundi assensum, velit gratiâ & auxilio Dei, à se obtineri. Quis autem salutem sibi adscribat, quòd, cum ex se non potuerit non perire, salvari per alium non noluerit? Quis exprobret Datori, quòd donum ejus acceptaverit? præsertim cum, ut acceptaret, illectus sit, invitante, seque planè ingerente ejus bonitate: Et cum, nisi eam acceptaret, periret. Certè hinc non usurpabimus gloriam:

*Cooperari
Verò in
non dissen-
tiendo.*

*Hinc ta-
men nulla
jactantia.*

gloriam, sed ei referemus; qui ad eam
 obtinendam, contulit gratuitam gra-
 tiam. Quin imò confundemur potius;
 cū videbimus; ægre, pravâ volunta-
 te nostra, acceptata ab eo dona, præ-
 mijs affici: & munera ejus oblata, suasa,
 commendata, denique nostri commo-
 di causâ data, in nobis velut merita
 coronari. Nostrum enim ferme tan-
 tū est, posse illa respuere; id est, posse
 perire. Et propriè, (ut inquit Augusti-
 nus) non est voluntatis nostræ effectio,
 sed defectio. Nam ut superius dixi,
 posse, seu efficere, est ad bonum tan-
 tū, quod ex nobis nullum. Cū igitur
 gratiæ cooperamur; seu assensum
 non negamus; propriè nihil efficimus
 soli viribus nostris: sed tantū, ad-
 juti gratiâ, non deficimus; cū si abs-
 que illâ esset, deficeremus.

*Quippe
 propriè
 nil efficimus
 ipsi.*

*Sed tan-
 tum non
 deficimus.*

Hæc, naturâ rei, ac ratione ipsa evi-
 dente, Authoritate Scripturæ, & in-
 terpretatione Patrum, immò doctrinâ,
 & approbatione Ecclesiæ, firma; tur-
 bavit nuper pruritus disceptandi: &
 καὶ νοτομία illa, scabie insanabilior, quæ
 prodidit dogma tale: Nempe, non
 posse hominem gratiæ dissentire; quod

*Hæc fru-
 stra con-
 turbant.*

*Rerum
 novarum
 molitio.*

Qui prædeterminationem quandam inducunt.

Nullâ justificationis causâ

Absurda istius opinionis.

1. Libertatis integritas.

dissentiat, id à nescio qua prædeterminatione esse, ad unum quid, voluntatem adstringente. Dicunt enim: Deum, absolutâ sua voluntate, ante omnem prævisionem voluntatis humanæ, ab æterno statuisse, ac decrevisse omnes actiones humanas, cum circumstantijs omnibus; ita ut aliter fieri non possint. Causas verò sententiæ afferunt istas: Primam; quia putant aliter non posse constare providentiam, ac gubernationem universi. Alteram; quia necessarium dicunt, ut causa prima prius influat in effectum, quàm secunda. Tertiam; quia nisi prædeterminatio esset; principium justificationis non ex Deo, sed ex nobis esset. Præter hasce rationes, se tutantur Authoritate Augustini, dicuntque eum ejusdem secum esse sententiæ. Quod totum, ut plenè refutem; aperio primùm, quæ exinde sequantur absurda.

Primum erit; quòd si hæc sententia obtineret, tolleretur libertas arbitrij; cujus vis est in electione. Electio verò non est, ubi non datur è pluribus optio. Optio verò tollitur, si ad unum adstricta, & affixa sit, nescio quâ prædeter-

determinatione, voluntas. Alterum *2. Præmij*
 absurdum; quod benè, secusq; meritis, *item, &*
 promissio præmij, vel comminatio pœ- *pæna.*
 næ, quibus Deus allicit, vel deterret
 voluntatem; inutilis, imo ludicra esset;
 prædeterminatione hâc, ad unum, cui
 non possit resisti, manente. Tertium; *3. Contr-*
 quòd quatuor statuum humanæ pote- *batio sta-*
 statis, quos modò recēsui, permutatio, *uum.*
 ac confusio sequeretur; si tertius, in quo
 nunc sumus, ut possimus bene agere,
 & possimus non peccare, mutaretur vel
 in quartum, gloriâ dotatum, nempe,
 non posse peccare; vel in secundum,
 gratiâ destitutum, nempe non posse nō
 peccare. Quartum absurdum; quòd in- *4. Fatalis*
 duceretur fatalis, & cogens necessitas; *necessitas.*
 eaq; non illa, quam vocant, sequelæ; id
 est, ex suppositione prævisæ voluntatis;
 sed ex prædeterminatione: atq; ita ex
 merâ adactione. Inde q; prodiret atrox
 illa, & terribilis prædestinatio: quæ im-
 mutabili decreto, faceret hominem, nō
 ideo damnandum, quia peccaturum;
 sed quia damnandum, peccaturū. Quin- *5. Deum*
 tum absurdum; Deum fore authorem *causam*
 peccati, & magis quam Dæmonem: nam *fore mali.*
 ille suadet tantum, ac incitat; hic tali,

*Et iniquū
judicem.*

quam adstruunt prædeterminatione, juberet omninò, cogeretq; .Sextum absurdum; Deum injurium, ac iniquum judicem fore. Quare enim in alio puniret, cujus ipse Author esset? dicerent damnandi: non fuit in nostra potestate, non velle; quod ut vellemus, voluisti: non fuit, quod vellemus, non facere; quod ut omnibus cum circumstantijs faceremus, non decrevisti solùm; juvisti; jussisti; sed motione quadam, & impulsu, cui resistere non potuimus, omninò adegisti; seu potiùs tu ipse fecisti: cur nos ergo punis? Hæc, & plura absurda sequerentur, quorum quidquid tetigeris, ut ille ait, ulcus est.

*Effugia
frustra
cogunt.*

*Quæ re-
felluntur.*

Contra hæc verò omnia satis se tutos arbitrantur, cùm dicunt, Deum prædeterminare ad opus, sed non quâ malum est, & peccatum. Quasi non sufficiat ad complicitatem; ut ita dicam; adigere ad opus, cui annexa, & inseparabilis malitia est. Hac profectò ratione omnis peccans vix peccaret: rarò enim vult peccatum, quâ Deo injurium; sed quâ prodesse, ac oblectare videtur. Prædeterminatio ergo ista, inculpabilis esse nequit. Quod verò concursus Dei natura-

turalem attinet; hic adeo non prædeterminat voluntatem, ut ei potius obsequi videatur.

Sed ut refutem paucis rationes, quas *Vi Geo- rum ar- gumenta.* adferunt; Primum, de Providentia Dei, seu potius, facultate gubernandi; sine hac, quam adstruunt prædeterminatione, securos esse jubeo. Constabit illi ratio istius potestatis, & imperij: ita ut, nihil ipso inscio, nihil invito, nihil ad efficiendum, aut prohibendum invalido, fiat. Scit omnes eventus, imò semper præsentis sibi spectat, & noscit; neque huic inspectioni, & notitiæ officit quidquam libertas humani arbitrij. *Deum si- ne præde- termina- tione, esse rectorem universi.* Vult deinde quædam fieri: quædam permittit quandoque, & operari finit causas secundas, prout earum condidit naturam; nempe liberas liberè agere, sed ipso non invito, alioqui non agerent: Ita neque hic eum impedit libertas humana. Potest deniq; omnia: etiam si liberos homines creavit. Velle enim illis liberum dedit; efficere, ac præstare quæ voluerint: sua gubernatione circumscripsit; suaque omnipotentiâ (salvâ agentium libertate) omnia ad finem dirigit destinatum. Neque præ-

*Esse item
primum
causam.*

determinatione, idest coactione voluntatis opus habet; suppetunt abundè media implendi, vel impediendi effectus. Quòd verò argutantur de influxu causæ primæ; Prioritas hæc, sita in eo est, quòd ab illâ essentiâ vis, & cōservatio promanet causæ secundæ. Deinde, quòd causa secunda, sine primâ nequeat operari: potest verò prima, (quamvis ut plurimum non facit;) sine secunda. Tertiò, quòd causæ primæ concursus, est etiam generalis: secundæ, particularis tantum. Prior ergo exinde, potiorque erit, causa prima. Sed hoc nihil impedit, quo minùs causa secunda, naturam, quam accepit, retineat: & si necessaria est, agat necessariò; si libera, liberè. Quod verò attinet principium Justificationis, hoc à DEO esse certum est: & sine gratia, auxilioque ejus, nihil prorsus boni hominem posse, omninò profitendum. Nempe, Deus vult omnes salvari, etsi non omnes salventur: quòd autem salventur quidam, salvantis est donum; quòd pereunt, pereuntium meritum. Assensus gratiæ potissimùm à Deo: dissensus est à nobis, aut potius nec est: cùm peccatum, seu
hic

*Et princi-
pium ju-
stificatio-
nis.*

hic dissensus, propriè nec subsistat, nec sit. Ut enim tenebræ, aut silentium, (scitè hoc Lipsius) non agnoscuntur esse, nisi absentiâ contrarij; ita & illud. Privatio tantùm est, id est deliquium boni. Hac igitur ratione, ut principium Justificationis gratiæ attribuimus; ita Prædeterminationem, quæ principium damnationis esset, à Deo removemus: A quo solo salus, à nobis solis perditio. Postremum est de Augustino, quem patronum causæ suæ, assertoremque gloriantur. Sed ille, cùm tam Libertatem arbitrij, quàm auxilia gratiæ, contra hæreses tutatus sit; ut concedam dicta quædam, in calore, ut fit, pugnæ, & contentionis, protulisse; quæ separatim lecta, trahi in partem possint: ita nuperâ multorum diligentia, satis superq; ex ejus scriptis demonstratum est; illum prædeterminationem hanc novam nunquam docuisse; nec talem fuisse ejus in hoc argumento sententiam. Ut verò huic quæstioni finem imponam; quoniam patet, sine auxilio gratiaque Dei, nos malum tantùm, id est, nihil, posse: Ideo spem totam boni operis in illo collocare, ab illo opem

*Nos verò
sine illo
perire.*

*Augusti-
num non
docuisse
prædeter-
minationem.*

*Voto, &
precatio-
ne clausu-
la imponi-
tur.*

agendi, ac perficiendi petere; quæ de-
mum rectè egerimus, illi soli adscribe-
re, tribuereque debemus. Fac igitur,
ô Deus, ut gratiâ tuâ in nobis, culpâ
nostrâ, vacua non sit: & Præcepta
hæc Probitatis, quæ te inspirante di-
cta sunt, te Adjutore ad tuam gloriam
exactè impleantur.

APPENDICIS VICE.

Monita quædam ad Probitatem retinendam pertinentia.

SEd in libri hac clausula, addenda
quædam monita supersunt; quæ in
Contextu, & serie tractationis infe-
ri vix commodè poterant: cùm tamen
ad recensitas Probitatis partes appri-
mè facere videantur. Meritò itaque
illis hunc librum consignabo.

*Primum
monitum,
memoria
novissimo-
rum.
Mortis.*

Primò ergo, ad Anamarthisiam u-
nicè pertinet, sacrum illud dictum:
Memorare novissima tua, & in æter-
num non peccabis. Novissima verò
hæc sunt: Mors affiduò veniens, non
longè remota, certa eventu, incerta
tempore: ideoque semper expectanda.
Non est enim, ut diem rectè peragas,
nisi

nisi illum ut ultimum existimes. Om-
nem itaq; tibi supremum diluxisse pu-
ta. Deinde : cogita reddendæ ratio- *Iudicij.*
nis, omnium quæ egeris, dixeris, cogi-
taveris, certam & præstitutam diem;
toties eloquio Dei promissam, ac inge-
minatam. Postremò expende, præmij *Præmij,*
aut pænæ magnitudinem, & spem ejus *aut pænæ.*
metumque: prout merueris. Horum
autem vivâ recordatione, non censeas
reddi vitam terrore turbatam, anxiam
tristitiâ, & negotiorum, ac omnis acti-
onis, ut superfluæ, incuriosam : Quin- *Vita hinc*
imo tranquillam potius, quâ ad por- *emenda-*
tum & quietem veram ferimur; Ter- *rio, &*
roris expertem & vacuam; dum nem- *quies.*
pe ille timorum maximus haud urget,
lethi metus. Emendatam denique:
quippe sedulam boni operis & meriti;
& exinde lætam semper.

Alterum impeccantiæ remedium, *Alterum*
cogitare præsentem tibi semper, & *monitum,*
cuncta videntem adesse Deum. Fasti- *præsentia*
dit hoc, & averfatur apud Ciceronem. *Dei.*
Epicureus : dum conqueritur, imposi-
tum Cervicibus nostris sempiternum
Dominum, omnia advertentem,
quem dies & noctes timeremus: Sed
non

*Qui nobis
adeſt, &
oneſt.*

*Et aſpicit
noſtra.*

*Ideoq̃ eo
coram nō
peccant.*

*Et inviſi-
bilē tan-
quam vi-
dentes
ſuſtinea-
mus.*

non Chriſtiana noſtra Philoſophia, cui initium ſapientiæ eſt timor Domini; firmum nempe peccati, & temerandæ conſcientiæ frænum. Illud verò non poteſt haberi, niſi firmiter agnoſcamus præſentem nobis Deum. Agnoſcimus ergo, ſcimusq̃; quòd non ita nos ambiat undique, & impleat aër, ut ille. Immenſus enim non eſſet, ni ubique eſſet: ni operi ſuo & circumfuſus, & inditus; extra illud, & intra. Itaque in illo vivimus, movemur, & ſumus. Ideoq̃ omnes animi, ac cogitationis reſſus pervadit, ac penetrat: & tacita quamvis, loquitur illi voluntas. Cùm itaque ſolus fueris, cùm fores clauſeris: ne putes te eſſe ſine arbitro. Videt te enim, & aſpicit præſens Deus. Sancti in Deo, & Angeli, teſtes intendunt oculos. Deo verò ſpectatore, & olim Iudice, & Vindice, tum verò tot teſtibus coram, quanta eſſe debet non dicam verecundia, ſed abominatio etiam, terror horrorq̃ peccandi. Altè id ergo deſigamus in animo: in Conſpectu Dei, Opere, Verbo, Cogitatione verſemur? ἢ τὸν αἰόρατον, ὡς ὁρῶντες, ἐκαρτέρηſαμεν.

Ter-

Tertium Probitatis retinendæ monitum, & salutare velut Antidotum censeo : quod vocare solemus Examen Conscientiæ. Quo velut in numero habemus motus omnes animi, ad exemplar ejus, qui dixit: Anima mea in manibus meis semper: ut nempe ob oculos posita, spectataque, quotidie emendatior esset. Quemlibet itaque diem scrutemur. Commotionum, quò nos ducant, quantum raptent, & modum & finem, in nobis speculemur. Quæ vitia magis infestent, ac urgeant, expendamus: & huic fini facta, dicta, cogitata remetiāmur. Causam omnium, coram interno conscientiæ Judice dicamus. Et quia hoc arbitro nemo nocens absolvitur; pœnam etiam pœnitentiâ sumamus, donec exercitatione istâ sanetur, quidquid corruptum, & pravum fuerit.

Verum, quia Judicium hoc, quod de Nobis ipsis instituimus, sæpe depravat, semper se insinuans amor sui, qui connivere quemque ad sua vitia facit; usu verò compertum, in aliena nos cernere acutiùs: Ideo quartum monitum, magno præsidio ad parandam omnium com-

*Monitum
tertium,
Examen
conscientiæ.*

*Quo vita
judicatur,
& corripiatur.*

*Quartum,
Varia admonitio.*

*A Viro
bono.*

*Qui ad
hoc eligen-
dus.*

*Non mo-
nitus, non
correctus
Confessio
Catholica
etiā hanc
finit.*

commotionum eutaxiam, & virtutum
exercitium erit: Testem aliquem, &
Inspectorem, imò Censorem bonum,
& prudentem eligere; cui nos aperia-
mus, & revelemus. Nam, si est aliquid,
(ut inquit ille) quod ex viro bono, vel
tacente proficias; quantò magis do-
cente, instruente, admonente? Elige
itaque, qui tibi blandè, temperanter,
non affectu sed iudicio, munus hoc a-
mici monitoris exerceat: deinde mo-
neri ab eo ne detrectes, nam alioqui
ἀνυθέτητος, ἀδεράπειντο. Cæterum vel
hinc eximius patet fructus, & præstan-
tissimum veræ probitatis remedium, ex
instituto Religionis Catholicæ; quo
confitemur alter alteri peccata nostra,
& conscios facimus Conscientiæ no-
stræ: non modò monitores; sed omni-
no Iudices. Sed hac de re suo loco,
nempe libro, qui de Pietate.

*Quintum
monitum.*

Quintum, ultimumque monitum,
idque ad eupraxiam propriè pertinens
est. Ut non in præceptorum cognitio-
ne tantum sistamus: sed illa ad usum e-
tiam aptemus, transferamusque. Cùm
enim nulla ars, & artificium solis con-
stet

fter præceptis ; sed addi exercitatio *Præceptis*
 debeat, quæ omnia evincit, perficitque: *addendā*
 Certè & sapientiæ, quam artem bene *exercita-*
 vivendi quispiam dixit, adhibenda *tionem.*
ἀσκησις est: quæ illam demum consum- *Exercita-*
 matam reddat. Præclare enim, ut mul- *tio.*
 ta Epictetus dixit: Peccari à Philoso-
 phiæ studiosis, quòd dogmatum de-
 monstrationem potissimum inquirant,
 usum verò illorum insuper habeant. *Nec disputa-*
 Exempli causa: si ponatur dogma, non *tare oportet.*
 esse mentiendum; causa inquiritur di-
 cti: & demonstratio mandatur memo-
 riæ; res ipsa non impletur. Itaque men-
 timur quidem, inquit: quamvis inter-
 rogati, cur non sit mentiendum? Cau-
 sam in promptu habeamus. Ergo nō in
 cognitione tantum, & indagandi labo-
 re, nec in differendi peritiâ ponenda est
 opera: sed facta omnino addenda; inq;
 illis potissima profectus ratio collocan-
 da. Non enim ingeniū excolere oportet,
 sed animum: non solertiæ laudem
 aut oblectationē captare ex studio sa-
 pientiæ, sed fructum: qui nos expertes
 vitiorum, Comotionum arbitros, Vir- *Sed vive-*
 tutum compotes, Temperantes inquā, *re.*
 Justos, Fortes reddat. Frustra alioqui
 noti-

notitia præceptorum ; si de virtute locuti , vitia sectemur. Frustra Probitas, quæ intra verba tantum consistit. Non enim Auditores legis, ac periti ejus interpretes ; sed factores operis officium implebunt, ac præmium consequentur.

LIBER OFFICIORUM SECUNDUS.

De Charitate.

Insistendo factæ divisioni Officiorum, postquam ea disse-
rui, quæ ad Probitatem pu-
tavi pertinere; aggredior
Officia Charitatis: eum invocans, qui
Charitas ipsa est; ut veram ejus arca-
namque vim aperiâ mortalibus, ac
instillem. Hanc itaque ut nova, nec
hactenus usitatâ methodo, ac ratione
explicem: primùm ita definiam. Cha-
ritas, est propensio animi erga proxi-
mum benigna, benevola, benefica.
Benigna imprimis: nempe judicium, &
sensum de proximo, quàm maximè bo-
num, retinens: cuncta ejus vel pro-
bando, vel tolerando, vel amanter
corrigendo. Benevola deinde, in ap-
preca

*Definitur
Charitas.*

Benigna.

Benevola.

precatione, voto, studio, ut bene illi sit:
& dum est; gaudio, & congratulatione.

Benefica.

Benefica denique: libenter, & copiosè
opitulando necessitatibus ejus; id est,
opera, ut vocant, misericordiæ, prom-
ptè erga illum, & largiter exercendo.

*Debita à
communi
ortu.*

Debita verò prorsus humano gene-
ri: quòd uno parente satum, cognatio-
nem agnoscere meritò debet; & ex illâ
mutuum habere amorem. Etenim, cùm
non animalia modò ejusdem speciei
congregentur, conciliante natura; sed
inanimata quoque, & sensu carentia,
conjungi quoddammodo appetant;
idque pondere, sympathiâ, ac pro-
pagine testentur: Quantò magis id ho-
mini conveniet, cui non alia natura,
quàm ratio est? ut nempe sui generis
societatem quærat, concordiam appe-
tat, commune norit bonum, impleat
officium: id est, mutuam exerceat cha-
ritatem.

*Natura
ductu.*

Amare certè, & amari; itemque sibi
mutuò prodesse, natura suadet, exigit-
que; eique obsequentem hominem,
homini non posse nocere, apertum est.
Nam si noceret: aut id putaret non
iniquum; aut non pejus malis corpo-
ris,

ris, & fortunæ. Si primum: quid cum eo differas (inquit Cicero) qui hominem ex homine tollit ? Si alterum : erraret in eo, quòd ullum malum gravius malo animi putaret. Naturalis ergo Amor & Amicitia : Contra Naturam verò, ἀφιλία: divisionis, discordiæ, Amoris vacuitas. & demum interitûs parens.

Quod si Charitas, vel ipsius naturæ Et deniq;
jussu Deo & rationis ductu, homini propria: quantò magis jussu Dei ? Hoc mandatum ejus primum, & maximum, ut illum diligamus toto animo: Suppar autem ei alterum, ut proximum. Suppar inquam : Justi namque experimentum est unicum, actio cum proximo. Non enim amare Deum potes, quem non vides; si proximum odisti, quem vides. Et si Deum verè amas; nempe bonum tuum: necesse est, ut ames proximum, qui æquè tecum ad amandum eum factus est. Nam quæ tertio congruere tenentur, inter se congruant necesse est: Amorem ergo Dei Amor proximi necessariò consequitur.

Diligamus itaq; invicem: nam plenitudo legis, dilectio. Quam nisi habeam, (inquit Apostolus) nihil sum: Itaq; exactè habenda est.

nihilque profunt reliqua virtutum officia. Et cum à Discipulo Christi peteretur, cur eam toties ingeminaret; quia præceptum Domini est, inquit: & si solum fiat, sufficit. De hac igitur libro hoc agam: & quâ ratione exactè præstari possit; tribus Capitibus ostendam.

C A P U T I.

Qualis Charitas in statu innocentie fuisset: & quoniam tam exacta post peccatum haberi non potuit; ex illius defectu, de origine Iuris.

Causa adfertur, cur inquirenda est charitas primitiva.

Triparti-

DE Charitate dicturo, operæ pretium imprimis videtur indagare: qualis Virtus ista fuisset in sua Origine, & velut fonte, id est, in statu innocentie. Cum nempe homo nulla labe infectus, imitator fuisset divinæ bonitatis; eam erga proximos exercendo. Operæpretium hoc, inquam, inspicere: quò in statu hoc multifariam vitiatæ Charitatis, primitivam illam, quàm maximè æmulemur: ut ex defectu ejus, ortum Jus ad illam, quoad fieri potest, revocemus, aptemusque Dicam igitur

igitur hoc Capite tria. Primò ostendam statum Charitatis primitivæ. Deinde deducam, illam talem post peccatum subsistere non potuisse. Tertiò illam, inducto Jure sarcire, ac reparare, necessarium fuisse, evincam.

*ta capitis
divisio:*

Pars Capitis Prima.

De Statu Primitivæ Charitatis.

Cogitanti itaq; de Primitiva Charitate, in mentem primum venit: illam tres dotes, quibus & perficeretur, & conservaretur, necessario habituram fuisse. Nempe, lubentem inter se æqualitatem: Rerum omnium Communitatem: Omnis oneris à se vicissim exigendi Immunitatem. Optimè enim Charitas mutua retinetur, primum inter pares; deinde, nihil ut suum usurpantes; postremò nihil à se vicissim, velut debitum, requirentes. Paritas, seu *Charitas primitiva*
Æqualitas, prima genitrix Charitatis. *Habuisse æqualitatem.*
Cum namque naturaliter se quisque amet; ideo & sibi similem: id est parem, & æqualem: Nam in illo seipsum. Unde illud: quòd Amicitia pares aut accipiat,

Communitatem.

cipiat, aut faciat. *Comunitas* deinde altera ejusdem origo. Cum enim præcipua diffidij causa esse soleat, à pluribus usurpatio rei alicujus, quæ pluribus non potest sufficere; ideo inducta *Comunitate*, & provisâ cunctis æquali sufficientiâ, (quæ necessariò fuisset in communi vita) *Charitas* facile constabit. *Immunitas* denique auctrix *Charitatis* erit. Quia gravis, & servilis, ideoque odiosa est exactio debitæ obligationis: quâ sublatâ *Charitas* manet, sponte, ac liberè supplens, quod extorquebat obligatio.

Immunitatem,

Eæ dotes faciles innocentia.

Porro triplex hæc dos *Charitatis*, facile in statu vitæ innocentis haberi potuisset. Nam *Æqualitas* manasset, primùm ab *Æqualitate Conditionis*, quâ creti sumus; & per quam omnia habuissemus æqualia: Deinde ab eximia quadam bonitate; quæ non permisisset viribus parare potestatem; quæ naturaliter cuique in se tantum est, eaque libertas vocatur. Denique cum sibi quisq; adultus ad omnia suffecisset: (prolem solùm teneram excipio) opus non habuisset alieno obsequio. *Communitas* item omnium rerum,

Quod in singulis ostenditur.

rum facilè constitisset. Nam occupatio, & dominium, & possessio, inutilis prorsus foret; cùm eam sufficientia, & parabilitas rerum sponte provenientium, superfluam fecisset. Denique Immunitas mutua foret: & extorsio obligationis necessariò cessasset. Cùm, ut alter alteri munifex esset; nec ullius necessitas egeret, nec quisquam exigeret, sed voluntati tribuentis relinqueret. Quanquam nec tribuere opus foret: cùm in *αὐταΐκεια*, cujusque, benevolentia tantum, vix beneficentia locus esset. Et hic futurus fuisse videtur status exactæ, ac consummatæ Charitatis. In quo lege, aut scripto jure opus non fuisset: cùm sine malâ libidine, & concupiscentiâ; eoque sine pæna, aut coercionem, agere potuissent.

Sui sufficientia.

Ita ut scripto jure opus non fuisset.

Pars Capitis Secunda.

De impossibilitate Primitivæ Charitatis.

COrrupto verò per peccatū primi Parentis genere humano, nullo modo ejusmodi Charitas potuit retineri. Nam in pænâ peccati, invasit

Post peccatum in mortem.

*Infirmi-
tas.*

*Indigen-
tia.*

Labor.

*Hæc dictas
dites su-
stulere.*

*Sed subve-
nit infir-
mitati po-
testas.*

*Indigen-
tia domi-
nium.*

nos primùm Infirmitas: dum pulve-
rem nos esse; facilem dissipari, primo
Parenti à Deo dictum, & simul factum
est. Deinde Indigentia; dum ab eodem
sterilem alendis Nobis terram, spinas
tantùm & tribulos suapte germinan-
tem, accepimus. Postremò Labor ac-
cessit, cùm in sudore vultûs pane vesci
jussi, & damnati sumus. Hæc tria verò
Æqualitatem exuere, proprietatem,
quærere, obligationem pacisci coë-
gerunt.

Etenim ad auxilium Infirmitatis,
necessariò debilioribus ferenda: vali-
dioribus verò ad majorem commodi-
tatem, viribus paranda: & ne priva-
tim parta, nimum excreceret, tan-
dem consensu, Civitati deferenda fuit,
Potestas. Tollenda verò Æqualitas,
per quam Charitate cessante, nec ho-
spes ab hospite tutus, nec sibi sufficiens
quisquam erat.

Deinde: Cùm etiam non sufficerent
nobis, quæ ad usum vitæ pertinent;
ea verò, naturæ seipsam conservantis
ductu, acquirere quisque sibi mallet,
quàm relinquere alteri: In comuni om-
niū Indigentia, ad occupationem ven-
tum

rum est: ut, quod quisque primus manu apprehendisset, vel pede calcatum limite signasset, id ei, eripere alteri, fas non esset. Ita necessario Communitas, (aucto præsertim genere humano, & non habente sufficientiam) paulatim sublata, rerum omnium, quæcunque occupari potuerunt.

Tertiò denique: Quia labor gravis, & onerosus nimium erat; nec suis cuique sufficiebat; obligatione varia, ad operas præstandas, fructus ex ijs tribuendos, ac communicandos, se mutuò obligare, ac obstringere, & promissa, pacta, Contractus, exactè exigere, necesse fuit: Immunitate sublata. Præsertim cum etiam conjunctim, & in commune laborem impendere non minus grave foret. Nam opera in rebus parandis, & usus in consumendis par omnibus esse debuisset: quod deficiente Charitate fieri non poterat.

Ad hanc corporis miseriam, quæ Charitatem illam Primitivam ægrè permisit retinere; accessit illa, quæ animum corripit, triplex Concupiscentia: auxitque immensum impedimentum mutæ dilectionis. Per hanc etenim,

*Labori obligatio, seu
opis alienæ
exactio.*

*Ex concupiscentia
Charitatis
noxæ.*

*Et fere
meritis.*

nim, non contenti homines necessitati subvenire: ultra ejus exigentiam appetière inania, & superflua; id est mala. Illecebras nempe Corporis, blandimenta fortunæ, & inanis gloriæ, & elationis varia nutrimenta: quæ sat, retegendo vitia, quibus scatet genus humanum, recensui. Ita Avaritia præcipuè, & Ambitio Charitatem sustulit: rupit concordiam: vim & bellum intulit: & exinde Æqualitatem, Communitatem, Immunitatem penitus extinxit. Quæ non extinguenda omnia erant, sed ad certum modum, & temperamentum reducenda.

Pars Capituli Tertia.

*De necessitate Juris scripti, ad
Societatem Civilem (cujus origo o-
stenditur) retinendam.*

*Ius insti-
tutum re-
paravit
Charita-
tem.*

FAcit ergo hoc, & præstat Juris scripti institutio. Quæ necessariò subsequi debuit, potestate, & obligatione introducta. Nisi enim hæc jure temperata essent; perpetuum diffidium, bellum, & dissociatio generi humano imminebat. Si enim liberum
cui-

cuiq; fuisset, subjugare quos vellet, occupare quæ vellet, adstringere quocunque modo vellet; vi & armis omnia agerentur. Cum præsertim par quoq; libertas esset renitendi, & resistendi; & fas tam propulsandæ violentiæ, quàm inferendæ. Itaq; æterna semper odia mortales gererent, nec cæptus unquam cederet ex animis furor, & arma fortior ac felix teneret, infelix verò ac victus studio ultionis nova compararet. Ac denique ferina vita, & belluina rabies, & interitus Societatis inter homines, jure non constituto esset.

Porro Societatis origo, est mutua sui Indigentia: illicium sermo: initium proles: progressus familia: consummatio Civitas: ejus autem anima Jus.

His inquam gradibus crevit forma Civitatis, & hinc petenda est intima ejus causa. Quia enim mutuæ opis Indigentia inter nos evidens erat; (Cum, uti supra dixi, infirmam, omni præsidio destitutam, rerum externarum egen-tem conditionem fortiti simus) Ideo nisi communi ope ac viribus fulciremur, interire nobis necesse foret. Quemadmodum autem membra singula,

*Alioquin
fera vita
hominum
fuisset.*

*Societatis
civilis or-
tus, pro-
gressus, &
consum-
matio.*

*Causam
habet In-
digentiam
mutuam.*

*Instru-
mentum
ejus ser-
mo.*

gula, varia functione ac ministerio, u-
sui, & commoda sunt toti corpori: Ita
diversa multorum officia, munia, ope-
ræ, artes, labores in commune Socie-
tati consulunt; se vicissim juvant, &
socialem vitam omnino expetibilem
faciunt. Præsertim verò cùm accedat
non aliâ causâ, quàm colloquij & con-
versationis, datus nobis sermo: quo ad
Consociationem & commercium alli-
cimur, alioqui frustra eo instructi à
Natura, seu Deo. Hinc & literæ inven-
tæ, quibus absentibus etiam; imo &
posteris loquimur, & memoriam ma-
jorum retinemus: Conamurq; earum
beneficio, velut præsentis conjunctos-
que habere, qui erant, & qui fuere.
Tanta est Consociationis appetitio.
Initium Societatis Prolem feci. Ete-
nim conciliante naturâ, prima est in-
ter Parentes, & Natos, charitas. Ea ve-
rò jubet, quod genitum, fovere, cura-
re, educare. Incipit itaque exinde ho-
mo non solus esse: nec sui tantùm cu-
ram gerere; sed Societatem inire, è
qua prodit Familia, quæ ex Matre,
Patre, Filio, & Servo constat; & do-
mum, variè aucta, facit. Denique ex
Con-

*Initium
sumit à
prole.*

*Vnde Fa-
milia.*

Confociatione Familiarum Vicus, Oppida, Urbes; ex illis verò mutuo fædere vinctis, & communi rectore, ac formâ certâ summi imperij constitutis, Magna illa unius populi Civitas ortum habet; Cujus animam dixi jus esse. Ut enim eo fruamur, violentiæ ac injuriæ securi; multitudo in unius populi corpus coaluit.

Jus verò, (prout rectè divisit, si factæ divisioni institisset, eamq; sensu alio posuisset Justinianus :) vel ad personas pertinet, vel ad res, vel ad Actiones. Personis respondet Potestas: Rebus Dominium seu possessio: Actioni Obligatio. Hæc tria, inquam, ad certum modum jus redigit, ordinatq; . Ita ut & sarciri possit Charitas, societasque retineri: & nihilominus ad conservationem sui sua cuique constare commoditas.

Hasce autem humani juris partes, speciesque introductas, ut ostensum, necessitate ipsa; comprobavit Deus præscripto Decalogi, Hebræis quidem tantum primitus dato; Sed deinde & Christianos meritò obligante: Quippe cum socialis vitæ vim totam exactè con-

*Et demum
Civitas.*

*Ius ad
personas
est potestas.*

*Ad res
dominium.*

*Ad actiones
obligatio.*

*Has partes
juris
sanxit Deus
in Deca-
logo.*

contineat. Nam post capita, quæ ad Deum & pietatem pertinent; primum nempe & tertium; reliqua recensitas juris species evidenter complectuntur.

Ejus præcepta ad potestatem pertinentia.

Ad potestatem enim refertur imperatus capite quarto honor parentum; id est majorum, superiorumque; & qui nostro bono & commodo nobis præfunt: omnes enim hi meritò vice parentum habendi; debeturque ijs, ex hoc præcepto, veneratio & obsequium. Deinde eodem pertinet, & prohibitio occidendi, capite quinto. Nam dum vis iniqua arcetur, & violenta potestas contra fas usurpata vetatur; hoc ipso legitima constituitur. Quini no & adulteria capite sexto ideo vetita, quia per illa naturalis potestas (de qua mox) violaretur, ac interiret. Et hæc sunt

Ad dominium.

quæ potestatem spectant. Ad dominium verò, & possessionem firmandam, furta prohibentur, & alieni omnis concupiscentia; capitibus septimo, nono,

Et obligationem.

& decimo. Denique ad obligationem stabiliendam, capite secundo, sancitur juramenti religio: dum vanum seu irritum vetatur. Tum verò octavo fides & veritas, id est fundamentum

spon-

sponsionum præcipitur, dum falsidicum testimonium prohibetur. Atque *Ob tantâ authoritatem, tenens hoc* ita tota, quod dixeram, juris humani ratio, divina authoritate constituta, *jure.* firmataque est: & tabulis (ut Ter-tullianus loquitur) cælestis edicti, & sanctissimæ legis sancito, potestas, dominium, ac obligatio approbata. Ideoque meritò teneri nos hisce vinculis oportet, quæ necessitas invexit, Deus probavit, & juris institutione retinere, certo modo, ac ratione injunxit.

C A P U T II.

Ostenditur quid sit Jus, & quod-tuplex, & quales esse inter homines debeant recensitæ ejus partes, & Species.

PAtet apertè ex antecedenti Tra- *Definitio Juris.* ctatione, Jus ita commodè defini- niri posse: ut sit Regula conser- vandæ inter homines Charitatis, seu Societatis: idque post introducta in usum ea, quæ ei repugnare videntur.

Hujus Regulæ fons est & origo, Ve- *Orig ab æterna Dei lege.* rum: quod inest Divinitati, velut lex quædam æterna, & immutabilis Recti, ac

*Qua par-
tim nobis
insita,*

*Partim
promulga-
ta.*

*Partim
constitu-
tione hu-
mana, Dei
permisso,
expressa.*

ac boui: à qua tota Juris ac Justitiæ na-
tura manat, ac derivatur. Partim enim
æternam legem hanc, ejusq; rationem,
DEUS naturæ rationali, dum eam
crearet, indidit: (alioqui rationabilis
non esset, si rationis istius expers esset:)
unde fluxit illa ante peccatum nobis
insita, & post peccatum non penitus
extincta Notio eorum, quæ naturæ
nostræ conveniunt: Exinde verò or-
tum, quod vocatur Jus naturale. Par-
tim voluntatio sancito nobis promul-
gavit: unde Jus Divinum, quod vocant
Positivum. Cui inest quidem eadem ra-
tio, sed non expressa, & supremi justis-
simique Conditoris voluntate velut
tectā; cui jus est, ita sancire quædam,
ut sanciti sui ratio non reddatur. Ejus-
modi verò Jus, aut ipsemet dedit Judæ-
is per Moysem, & Nobis in Christo; aut
vicariæ suæ potestati reliquit: cui li-
gandi quidvis, ac solvendi faculta-
tem concessit: cum rati habitionis pro-
misso: Unde Jus Ecclesiasticum, seu Ca-
nonicum. Partim denique permisit,
eandem æternam legem exprimere hu-
mana Constitutione, (quæ ut sit justa,
conformis illi, aut certè nullo modo
con-

contraria esse debet:) inde verò est Jus Humanum. Quod vel usu, & consuetudine nationum receptum, Jus Gentium nominatur: vel legibus cujusque populi, seu Civitatis descriptum; Jus Civile dicitur.

Totum verò hoc simul sumptum, a- *Et aliquid*
liquid homini posse habere aut vetat, *vetat, per-*
nempe illicitum; aut permittit, nem- *mittit,*
pe licitum; aut præcipit, nempe debi- *jubet.*
tum. Quanquam si propriè loquen-
dum est, quod vetatur; nefas: quod
permittitur; fas: quod jubetur; jus est.

Hac origine, ac partitione Juris demonstrata, superest, ut cùm superiori capite ostenderim: quod tria hæc; Potestas nempe, Dominium, & Obligatio, necessariò quamvis introducta, imò & Divino approbata edicto, adversarentur tamen Charitati, nisi Jure temperata, & ad certum modum reducta sint; Superest inquam, ut modus hic circa singulas hæc partes explicetur deinceps: & ex illo liciti, vetiti, jussi denique, tota ratio, ac regula statuatur. Sit itaque.

Pars Capitis Prima.

De Potestate, prima Juris Specie.

*Necessitas
inter ho-
mines po-
testatis o-
stenditur.
Regi, &
regere.*

Post sublatam Æqualitatem, quæ (ut superius ostendi) in statu corrupto manere non potuit, Potestatem certa ratione constitutam, hominis in hominem fieri ἀρχεῖν ἢ ἀρχεῖσθαι necessarium omnino fuit. Causa est: quia nec sine Societate homo sibi sufficiebat, nec Societas retineri potuit, nisi quidam regerent, quidam regerentur. Nam cum & Æqualitas constare non posset; & omnes imperare mallent, quam parere: non Societas tranquilla, sed certamen continuum fuisset de principatu; nisi illud aut natura, aut vis major, aut consensio finivisset. Quæ tria triplicem fecerunt Potestatem. Prima est naturalis, & Necessaria, in Uxorem, prolem, ac naturam regiminis indigum: Altera violenter, acquisita, in servos: Tertia sponte concessa, & delata imperantibus. De singulis consueto compendio dicam.

De Potestate Naturali.

*Potestas
Viri in fa-
minam.*

Potestatem Naturalem in Uxorem confert primum Jus naturæ, quod

quod jubet præstantiorem sexum,
 firmiorem, fortiori quæ, sequio-
 ri, infirmiori, & imbecilliori præesse.
 Idem Jus Divinum præcipit, dum sub-
 potestate Viri faminam constituit.
 Jus demum humanum, & consuetudi-
 ne, & lege id implevit. Uxorem ergo *Sed blanda, ut in comparo*
 decet dirigere, sed simul & diligere.
 Nam imperium hoc amoris, & Chari-
 tatis esse debet, nempe erga compa-
 rem thori, & vitæ sociam, castam, pro-
 bam, viri, liberorum, domûs studio-
 sam, ac sollicitam: quæ si talis non est,
 sæpe vitium ex eo mariti. Prudens
 certè reget eam leni fræno: retinens,
 ac procurans maximè concordiam;
 nempe Matrimonij & ornamentum,
 & suave ac unicum condimentum. Qui *Quod docebunt Matrimonij leges*
 verò magni hujus Sacramenti status,
 conditio, obligatio, quæ conjugales
 leges, quamvis hoc loco facile potuis-
 sent recenseri; tamen quia cuncta hæc,
 usu tot scriptorum trita, & apud eos
 obvia ubique habes; ideo meritò hic,
 ubi compendio studemus, omittenda.

Sequitur verò pars altera Naturalis *Potestas Parentis in prolem*
 Potestatis, nempe in Prolem, quam ea-
 dem natura propter beneficium geni-

turæ , nutritionis , educationis parentibus confert ; & ob authoritatem ætatis, ac senij conciliat; Deus verò, sub pæna immaturæ mortis præcipit : Jus denique humanum ubique gentium retinet ; Legibus verò olim Romanis severissimè , & ultra morè aliorum populorum , Emancipatione ad libitum Parentum data ; & ante eam , non minore eorum in prolem,quàm in servos potestate.

*Officium
filij impu-
beris.*

Sed si ad examen rectæ rationis reduci res debet;commodè ex Aristotele tria liberorum tempora , vir distinxit eruditus. Primum tempus est imperfecti judicij , quo planè sunt sub herili potestate ; dum hæres , quoadusque parvulus est, nihil differt à servo. Æquum autem , ut qui se regere nequit , regatur aliunde : convenientiùs verò non potest , quàm à Parente. Secundum tempus Liberorum , cùm jam judicium illis ætate maturuit,non tamen sunt extra familiam. Tum subesse debent arbitrio parentum non aliæ eorum actiones , quàm quæ ad familiam momentum habent : Convenire enim debet pars cum ratione integri. Ter-
tium

Adulti.

tium tempus, cùm jam extra familiam *Emanci-*
 exeunt; tum enim jã plenè sui juris sunt, *pati.*
 manente tamen semper honoris & ob-
 servantia debito, cujus causa perpetua
 est. Hæc ille.

Itaque Parentes debent liberis edu- *Officium*
 cationem; nempe quod suscepere, *Parentis*
 tollant: (nam exponere, aut perimere *erga filiũ.*
 nefas: quia non toti ab illis sumus, alie-
 num autem non licet perdere:) alimen-
 ta præbeant; nam frustra tollerent, nisi
 sustentarent. Et denique, quæ ad bene
 rectèque vivendum sunt, procurent,
 ac prospiciant; memores, non sibi il-
 los tantum, sed Deo, Familiæ, Patriæ
 genuisse. Parentibus verò debetur pri-
 mum obsequium, & semper honor.

Ubi verò ijs orbatur proles, eaquæ *Officium*
 immatura, & quæ per ætatem tueri se *Tutorum.*
 nequeat; Et rationis ipsius ductu, &
 gentium omnium instituto, locum ob-
 tinent Tutores: id est (ut Jurisconsul-
 ti derivant) pupilli Tutores. Hi aut
 testamento dantur, aut proximiori ad-
 gnatione obveniunt, aut à supremo
 Magistratu assignantur; cum potestate,
 quam apud Jurisconsultos, unà cùm
 officio descriptam habes. Est profectò

functio, cum exactè impletur eximij, sed admodum rari meriti.

*Potestas in
servos in-
genio.*

Pars tertia Naturalis potestatis est in eos, quod Aristoteles vocat naturā Servos: nempe tali ingenio præditos, ut regi ac gubernari necessario indigeant: & (ut cuidam dictum) Domino opus habent. Talibus ergo ita præesse oportet, ut profis.

De Potestate Acquisitâ.

*Potestas
servitutis
acquisita.*

Potestas Acquisita fit, prout dixi, vi majore. Quæ triplex esse potest. Prima propriæ miseriæ ejus, qui necessitatibus vitæ adeo est destitutus, ut cogatur se trudere alteri ad perpetuam operam, pro alimento & tegumento. Altera est Pænæ, ob delictum capitalis, quæ commutari potest in servitutem. Tertia justî belli, dum hostis victus hac conditione servatur, ut serviat.

*Ostenditur eam
juri natura
non repugnare.*

Ejusmodi verò violentæ potestati repugnat quidem natura, si per se spectetur; nam per illam omnes sumus liberi: sed post introductum jus illud, quod sarcientiæ societati dixi esse necessarium, non repugnat. Nam non vetat, naturalis justitia pacisci obsequio victum

Etum ab eo, qui ejus copiam, & domi-
 nium habet. Nec iniquum, ut egesta-
 tem evites; præstabilem navare ope-
 ram. Deinde cum tam ex judicio; un-
 de pæna: quàm ex bello; unde capti-
 vitas: cum inquam utrobique necis-
 summa potestas sit licita; (prout id o-
 stendam infra, & demonstrabo,) utique
 licita erit minor, quæ est, herum esse
 ejus, cui vitam concesseris. Unde pa-
 tet, non refragari legem naturæ, vio-
 lentæ potestati. Lex verò divina, dum
 illam non vetat; permittit. Jus autem
 humanum eam auxit, ac longiùs pro-
 duxit; dum ex servo natos, non melio-
 ris conditionis voluit, & venundari
 eos permisit: & quidquid acquirant,
 Dominis acquirere decrevit. Isque ri-
 gor excusabilis exinde; quia & nece-
 minor, & commodior utiliorque, tam
 ei, qui jus ejus habet, quàm qui ei sub-
 est: Cohibetque, & avocat à crebra
 cæde. Unde & à Christianis diu reten-
 tus, nunc tamen remisit: vitæ ac necis
 jure ad supremam potestatem revoca-
 to; & venundatione fere sublata. Ita
 ut priscae illius servitutis pauca super-
 sint vestigia, nisi fortè in Ethnicis ca-

*Nec à Deo
 vetari.*

*Constitu-
 tione hu-
 mana au-
 ctam esse.*

*Idq; non
 inique.*

ptivs, & adscripticijs colonis, quoscum terræ possessione vendere licet.

Officio Dominos teneri erga servos.

In tantà verò Dominorum in Servos potestate, aut licentia, est nihilominus, quod illis Domini debeant. Et, primum, ex admonitione Apostoli; quod justum & æquum est, illis præstare tenemur. Memores, (ut idem ibidem dixit,) & nos esse sub Domino: apud quem non est acceptio personarum, & cui reddenda eït ratio debitæ, velut in conservos Charitatis; quæ nulla inæqualitate exui debet: Cùm magis fortuna nos impares faciat, quàm natura. Itaque etsi Jus pænæ in eos habeamus; tamen non immeritæ, sed ad præscriptum, regulamque justitiæ in privata, & domestica jurisdictione exercendæ. Etsi nobis operam debeant; tamen non ultra modum exigendam: nec ejus oneris, cui non sint ferendo. Denique etsi, quidquid acquirunt, nostra esse possint; tamen quod suâ industriâ ac diligentia, sine fraude, peculij paravere; durum & inhumanum est, eripere. In his talibus cogitandum: cùm Dominis in Servos multa non vetentur; tamen ut homini in hominem omnia liceant,

In pænâ irroganda.

Opera imponenda.

Peculio exigendo.

In his talibus, nil sit inhumanum.

liceant, naturam communem vetare. Ideoque meritò Domini, olim Patres familiæ; Servi, familiares vocati. Partim ut illis invidia, & his contumelia tolleretur; partim, ut ijs nominibus moneremur, cibum eis & vestem, & quæ sunt non modò sustentandæ vitæ, sed etiam tuendæ sanitatis, præstare.

Servorum in Dominos officia, ex- *Officia*
 acto compendio, dixit & docuit Apo- *servorum*
 stolus: dum per omnia obedire Domi- *erga Do-*
 nis iussit, & non ad oculum servire, *minos.*
 velut hominibus, sed ut Deo; quem nemo fallit. Ut nempe, quidquid faciunt, ex animo faciant, securi retributionis.

De Potestate Concessâ.

Potestas Concessa, nempe summi *Causa po-*
 Imperij, explicanda restat: quam *testatis*
 ad societatem retinendam neces- *concessa,*
 sariam esse certum est. Etenim quem- *sen civilis,*
 admodum singulos homines in Fami-
 liam natura, & Jus redegit; ita singu-
 las familias in Civitatem coalescere,
 ratio necessariò persuasit. Singulæ
 namque Familiæ, cùm & ob infirmita-
 tem majori consociatione indigerent;

*Quā ipsa
ratio de-
monstrat.*

& ob inæqualitatem introductam, sine contentione & dissidio agere non possent: fieri omnino debuit, ut pactione certâ, unum veluti Civitatis corpus efficerent. Ratio inquam hoc persuasit. Per illam namque patet, quod ea, quæ plura sunt, diversa sint; inter multa autem diversa, necessario quædam contraria sunt; quæ autem contraria, sibi adversantur, & se vicissim oppugnant; quæ se autem oppugnant, se mutuò consumunt; & tandem pereunt. Salus itaque multitudinis est, uniri. Id verò non fit nisi aut Charitate, aut Imperio. Illa bonitate quadam consensum efficit; istud verò, eundem metu exigit, continetque. Sed quia Charitas Primitiva, qualis hic necessaria esset, non potuit (prout ostensum) in statu corrupto haberi; ideo imperio opus fuit.

*Et DEI
sancitum
firmavit.*

Hanc à ratione ductam imperij necessitatem, non solum nobis insevit; sed etiam effatu suo, vel suorum, firmam reddidit Deus: dum omnem potestatem à se esse; & illi omnem animam subiectam esse debere; & reddenda imperanti, quæ ei debentur, edixit, præcepitque.

Pa-

Paruit ergo & rationi, & duci ejus Deo, genus humanum: dum imperium detulit vel uni, vel Concilio, vel Comitibus. In primo statu, unius jussa valent. In altero, paucorum consultatio ac decisio. In tertio, per suffragia omnium, majoris partis consensus. In singulis verò horum, æquè Jus summi imperij residet. Unde triplex forma Civitatis, quæ vulgo solet assignari: Monarchia, nempe, Aristocratia, Democratia.

Triples ejus status, seu forma.

Nec prolixè disputare attinet, quæ illarum sit præstantior. Apertum est illam præferri, quæ facilius efficit, ac præstat unitatem. Hæc enim, ut ostensum, causa est imperij, multitudinis subsistentia, & Spiritus vitalis Civitatis. Ut sit igitur unum republicæ corpus, unius animo regendum censeo. Nam plures ut in unum consentiant, iterum egebunt Charitate; quam sublatam, aut imminutam dixi.

Maximè probatur Monarchia.

Tria perfectum reddunt imperiū.

Sed non est hujus, quod instituo argumenti, hæc disceptatio. Quæcunque forma Civitatis bona; modo probe, ac constanter Jus, Vim, & Facultatem summi imperij agnoscat, retineat, atque

atque exerceat. Hæc tria, inquam, illam consummant, ac perficiunt: paucis à me explicanda.

*Primum
Ius in Ci-
ves.*

Jus summi imperij, est arbitrium in personas, res, & actiones Civium: cui nunquam fas est refragari. Societas enim Civilis, uti dictum est, imperio continetur: summum autem imperium in eo situm; ut qui semel se atque sua ei subdidere, semper pareant, &

*Cui nefas
resistere.*

nusquam resistant. Quod enim resistere jure potest, majus; aut certè par est: summum autem, si habet par; non est suminum. Ergo non erit imperium, id est suprema potestas, si ei resistere fas; sed sequetur Æqualitas, & ἀναρχία: quæ non potest extinctâ, vel imminutâ Charitate, prout demonstratum est, haberi. Agnoscant igitur; nec obliviscantur unquam, supremi hujusce Juris, tam potestates summæ; quàm qui illis subsunt. Illæ; ne quidpiam ejus per incuriam amittant: hi; ne quid per proterviam imminuant.

*Impia si
jubeare:*

Sed si quid (inquies) palàm iniquum, aut impium jubeat; parebo? Primum vide, & cave; ne sinistrè tale esse opineris. Deinde, si verè sit, non facies qui-

es quidem; sed tamen pœnam potius subibis, quam oppugnare, aut evertere imperium coneris. Mors enim non est tanti, ut ejus vitandæ causâ aut tollatur Princeps; aut quæratur mutatio: quæ semper ingentium malorum causa est. Tolerare igitur, est viri boni; medellam verò Deo permittere: qui, cùm dominantibus, etiam discolis parêre jussit; jussi sui rationem facile reddet expeditam: & quæ videntur mala, ad finem bonum rediget.

Vis, seu, ut ita dicam, vigor quidam imperij, sequitur; qui illud vegetum, & robustum reddit: isque in consensu obedientium situs est. Consensus verò hic, etsi jure debetur summæ potestati; tamen quia non in arbitrio imperantium, sed subditorum residet; animus verò mortalium naturâ & origine liber, facile regimen odit, averfatur, contemnit: ideo arte quadam imperitandi opus est; ut lubeat, profit, & denique necesse sit parêre.

Lubentia parendi paratur: si temperes, & moderêre Jus illud summum, in personas, res, & actiones Civium. Cujus, ut nunquam (prout monui) obli-

*pœnam**potius sub-
beas.**Quâ im-
perium e-
vertas.**Vis, seu vi-
gor impe-
rij in con-
sensu obe-
dientium.**Obrinetur
si lubeat
parêre.*

visci

*Non sâvo,
non avara-
ro, non
austero
imperio.*

visci oportet : ita non nimium memi-
nisse, ne eo abutaris. Id est, ne cum
nihil tibi vetari posse videas ; omnia
facere, fas esse putes. Abusus enim ta-
lis, odiosum reddit imperium : Dum
favities personis, seu vitæ ; avaritia
rebus, & fortunis ; austeritas agendi,
libertati insidiatur. Quæ quatenus
lenitate, beneficentiâ, indulgentiâ,
temperanda ; ut benevolentiam Ci-
vium conservent : & tamen necessa-
ria supplicia, tributa, censuram reti-
neant ; sanè accurratè Lipsius expli-
cavit. Lubebit ergo parère : & odium
noxium summo imperio minuetur, si
id observes : Sciasque illud demum fir-
mum imperium esse, quo obedientes
gaudent.

*Deinde si
prosit pa-
rere.*

Proderit verò etiam, si imperij insti-
tuti finis, qui est bonum & commo-
dum subditorum, rectè expendatur ; &
ad eum cuncta referantur : sciantque
qui eo potiuntur, se non suam rem a-
gere, sed populi. Atque ita Rempubl.
administrent ; ut agnoscant omnes,
suam omnino salutem curari. Ita, quæ
onerosa erunt, levia ; si proficua vi-
debuntur. Et ut æger medico, sic po-
pulus

pulus parebit imperanti: utroque salutem, etsi per dura, quandoque & aspera, procurante.

Sed etsi hæc summo imperio admo-

*Denique si
neceffe sit
parere.*

dum proficua sunt; non tamen continent totam vim ejus: nisi adsit vis alia, & vera, quæ invitis etiam necessitatem parendi afferat; & obedientiæ patientiam in animis efficit subditorum. Id partim internâ quâdam ratione efficitur; partem exteriori modo. Interna velut Vis est, Æstimatio & Admiratio imperantium: quæ duo, dum imprimuntur mentibus subditorum; velut cogunt illos obsequi: nempe præstantioribus melioribusque. Hinc fata, Majestas; & ei debita veneratio: id est, vita, & anima Principatûs. Externa autem, propriaque vis est, à metu: qui faciendus omnino; aut, cum interitu

potestatis, habendus est. Timeant itaque potius, quàm temnant. Quod efficiet, ac præstabit, saluberrima severitas; quæ pravum, ac corruptum, quod sanari non potest, secat, ac urit. Hanc, ut securè ac tutè exerceat, profectò armatis viribus opus est. Opus tamen & moderatione: ut quamvis metuant,

*Quod efficit
æstimatio
imperantis.*

*Et motus
ab imperante.*

non

non oderint tamen ; sed potiùs ament.

Facultas gubernandi triplex. Restat pars tertia summi imperij : nempe Facultas Civitatis gubernandæ ; seu administrationis publicæ exercitium. Istud autem triplex est : nempe consulere Patriæ , & consulta effecta reddere ; deinde Magistratus legere , & præmia largiri ; Denique Judicia sine provocatione exercere , & pænas infligere.

Primum , consultatio , in qua edicta promulgantur. In consultatione vel edicta temporaria promulgantur , vel perpetuæ sanciantur leges. Per edicta ordinatur , & constituitur , quid sit è re Reipublicæ , quod providere , ac procurare supremæ incumbit Potestati ; & huic fini rebus uti potest privatorum. Legum condendarum facultas , itidem summo imperio inest. Non posset enim illud suo munere fungi , nisi corrigendis Civium moribus , & in officio retinendis , necessaria quædam sanciat , pro ingenio populorum , vel temporum exigentia : Et nisi ijs , quæ sanciverit , Cives teneantur. Uti autem potestas suprema à

Leges sancientur.

Multa decernantur.

Deo ; ita Leges ejus à Lege Divina ortum ducere , & ei congruere , aut certe non adversari debent.

In

In decernendo maximè eminet Belli susceptio, indictioque. Bellum autem est: inter eos, qui non sunt unius Civitatis; nec, Jus requisiti, reddere volunt; certatio per vim, arbitrio supremæ potestatis suscepta: defendens, repetens, vindicans, quod juris est. Hæc est definitio exacta, puta belli publici, ac solennis; quale ad Concessam, de quâ nunc agimus, pertinet Potestatem. Cæterum bellum publicum à privato, uti exordium, ita & fas sumit. Nam cuique ante constitutum Imperium; imò & post constitutum, ubi aut non habetur, aut fera est per Jurisdictionem tuitio; naturæ se conservantis instinctu, proprijs viribus datum, tueri membra primum, & vitam; deinde quæ his subserviunt, nos straque sunt. Qui ergo ea vi eripere vult; eum, ut te defendas, vi repellere; vel ut ablata repetas, vi impetere; vel ut facinus vindices, vi affigere licet. Concessis verò ejusmodi finibus, concedi & media necesse est, quæ ducunt ad finem. Media verò belli sunt: trucidare: rapere: captivare. Quæ dictu ipso fera, & immania, penitusque

*Præcipue
de bello
suscipien-
do.*

*Ejus fas
deducitur*

*Et geren-
di media
non ini-
qua.*

*Sed cum
integritate
se summa.*

Cautione.

Moderatione.

*Alia consultationum
genera.*

adversa Charitati, permittuntur quidem; quâ Juri obtinendo subserviunt; sed profectò Christianæ professionis erit, quàm maxima integritate, cautione, moderatione, ea exercere. Integritatis est; causam expendere: quæ non modo justa esse debet; sed etiam gravis, imò necessaria, idque ad pacem obtinendam. Cautiois; temeritatem & spem vanam cohibere: quam cum avaritia, & ambitus sæpe incitet; anceps eventus, & inevitabilis calamitas belli dissuadet. Postremò, Moderationis; temperare furori in cæde, spolio, servitute. Hæc de bello.

Ad eandem verò Consultationis facultatem, pertinet tributî indictio. Cuius, ab eminenti summi imperij in res Civium, dominio. Licetè igitur, exigitur, & debitè redditur; ut sumptus, & necessitates publicæ sustineri possint. Ejusdem Consultationis est, fœdera sancire; rem nummariam constituere; edicta de rebus varijs promulgare: denique quidquid ad curationem Reipub. pertinet, ordinare. In hisce omnibus summum imperium bono publico provideat: subditi parere non graventur. Fa-

Facultas altera gubernandæ Civita-
tis est, Magistratûs, munerisque distri-
butio : quæ nec favore cæco , fortuito-
vé , ut plerumque solet, sed prout quis
par dignusque est , deferenda ; nec per
ambitum , sed meritis quærenda. Non
inquam lucrum , quod illis adhæret,
captandum ; sed munus potius , offici-
umque quod requirunt , implendum.
Quæ talia uberius explicant , qui tra-
ctant civilem doctrinam.

*Facultas
altera ,
nempe le-
gendi ma-
gistratus.*

Tertia demum facultas administra-
tionis publicæ est , Jus dicere ; & red-
dere. Cùm etenim nec privata vi Jus
repetere , nisi cessante jurisdictione ,
licitum esse , demonstratum sit ; Nec
rerum nostrarum studium , amorque
permittat rectè statuere ; quid vel no-
bis debeatur , vel Nos teneamur : Ideo
Tertio , qui id decerneret , necessariò
deferenda fuit jurisdictio. Nulli au-
tem convenientius , quàm supremæ po-
testati : cujus est arbitrium in perso-
nas , res , & actiones Civium : prout
ostendum supra est.

*Facultas
tertia jus
dicendi.*

*Cur soli
competat
imperio.*

Jurisdictio hæc igitur , imperio de-
bita , partim reddit , & constituit suum
cuique ; partim punit. Utriusque mo-
dus ,

*Ea par-
tim reddit
uniuscuique
suam :*

dus , est lex : quæ præscribit Magistratui decernendi regulam , & formam. Unde benè Magistratus , lex loquens dicitur : lex verò mutus Magistratus. Et actiones quidem , quæ suum repetunt restitui , dari , vel reparari ; immensum patent. Sub potestatis tamen , de quâ nunc egimus ; & Dominiij , & obligationis , de quibus deinceps agemus , titulos , facilè redigi possent ; nisi alterius id esset argumenti : nempe Jurisprudentiæ , quæ hoc ex professo agit.

*Partim
punit.*

*Finis pœ-
næ.*

*Commodū
societatis.*

De Pœnis verò hoc primùm dicam : quòd etsi videantur Charitati admodum contrariæ , non sunt tamen ; si finis , modusque earum rectè servetur. Finis enim pœnæ , non est dulcedo & oblectatio , redditæ per vindictam & ultionem doloris : (quod vitium iræ , & sævitiem esse ; cùm de affectibus agerem , demonstravi :) sed est commodum societatis humanæ : cui tam interest , neminem peccare , & delinquere ; quam toti corpori , singula membra sana esse. Porro , non tam benè est generi humano , ut sublatâ pœnâ , peccandi licentiam non assumat : Metu ejus ,
 ut

ut plurimum à malo arcetur. Itaque
 necessariò adhibenda erit. Et primùm, *Id est secu-*
 securitatis causâ. Nam, ut tritum illud *ritas.*
 afferam : qui malis parcit, bonis nocet.
 Impunita enim malitia, vires & auda-
 ciam fumat; eadem, vel majora patran-
 di. Deinde, causâ Exempli: per quod,
 dum pœna ad paucos, metus pervenit *Exemplū.*
 ad omnes; qui à peccando deterretur.
 Postremò, causâ ipsiusmet, qui pecca- *Ipsiusmet*
 vit: qui pœnâ aut corrigitur, aut si *puniti bo-*
 corrigi nequit, tollitur; ne peior fiat. *num.*
 Tum, inquam, ei puniri expedit: &
 sæpe pereuntis interest, perire. Hi tres
 fines, seu causæ pœnæ sunt.

Ratio verò, & Differentia ejusdem, *Fit aut*
 itidem triplex. Aut enim compescit, *multa.*
 vires demendo ad nocendum; quam
 vocabo mulctam: Aut resipiscentiam, *Aut casti-*
 & emendationem procurat; quæ vo- *gatione.*
 cabitur castigatio: Aut denique insa-
 nabiles & deploratos tollit; quæ Capi-
 talis dicitur. Quæ verò cuique delicto
 irroganda sit; lex prout dixi, tum verò *Aut Pœna*
 Æquitas & ἐπιείκεια definiet: ut adsit *capitalis.*
 regula, peccatis quæ pœnas irroget
 æquas. Quod à multis fusè tractatum,
 meritò hîc omitti potest.

*Clemen-
tia tamen
suis locis.*

*Qua iusti-
tia non ad
versatur.*

*Pena Ca-
pitalis non
competit
naturalis.*

Præsertim cùm ad Officium, de quo hic agimus, non animadversio solum, sed & clementia pertineat: quæ lenitate sæpe præcipuum finem pœnæ assequitur, nempe emendationem; dum verecundiam faciens peccandi, suffundit potius sanguinẽ, quàm effundit. Et profectò in tanta generis humani ad peccandũ proclivitate, temperare severitati; sæpiùsq; pœnitentiã, quã pœnã contentum esse; non solum decet: sed etiam necesse est. Præsertim cùm ita sint ingenia nostra, ut multos, citiùs ignoscens benignitas faciat meliores. Neque id repugnat Justitiæ: quæ pœnam, exigit, non quã pœna est; sed quã ad dictos fines servit. Unde si illi obtineri aliter possunt, hæc condonari licitè potest. Idque etiam post leges institutas: sed à summo imperio, quod est supra leges. Jus enim, seu potius fas, tam Clementiæ, quàm pœnæ extremæ, est penes supremam, seu, quam Concessam vocavi, Potestatem: huic enim soli, vitæ necisque delatum arbitrium. Nam etsi quidam putent; ubi deest imperium; fas idem naturali, & acquisitæ esse potestati: tamen propria, magis

gisq; competens ijs, est pœna compe- *potestati,*
fcens tantum, & castigans; quæ illis in- *nec acqui-*
tegra manet, etiam imperio constituto. *sita.*

Pars Capitis Atera.

De Dominio, Juris altera specie.

HActenus de Potestate. Sequitur *Quod sit*
verò species altera Juris, nempe *plenum*
Dominium. Quod plenum, per- *Dominium*
fectumq; tum demum est; cum habetur
ad rem, possessio rei, & denique usus:
minùs plenum; dum aliquid ex istis de-
est. Porro ostensum est supra, sat puto
evidenter: communitatem rerum, etsi
Charitati apprimè convenientem, non
potuisse tamen, corrupto statu gene-
ris humani, commodè retineri; neces-
sariumque fuisse, proprietatem induce-
re. Etsi enim hæc communionem so- *Ejus ne-*
cietatis distrahere facilè potest; ad- *cessitas.*
mittenda tamen fuit, ob insufficien-
tiam rerum; cui curâ, & industriâ sub-
venire, necesse erat: ea verò nunquam
diligens, nisi propriæ utilitatis causâ, *Ratione*
fuisset. Nisi itaque Dominium, & pro- *introduc-*
prietas sibi consulens foret; indigentia, *etia.*

*Et à Deo
probata.*

*Jus ei mo-
dum præ-
scribit.*

*Primum
in acqui-
rendo.*

*Per occu-
pationem
non occu-
patorum.*

& insufficientia major existeret; exinde verò occasio discordiæ, per vim sibi necessaria, & pauca, quæ suapte proveniunt, rapientis. Ita ratio ipsa naturalis suavit; & exegit proprietatem. Eandem verò adeo Deus approbavit; ut non modò furripere, sed concupiscere etiam rem alienam vetuerit. Quidquid verò proprietati inest, ad Charitatem, seu societatem retinendam incommo- di; id reparat, corrigitque Jus: præscribens modum quo Acquirantur, Habeantur, & demum Desinant Domina. De tribus ergo hisce dicendum est singillatim.

Acquiritur Dominium, primùm occupatione eorum, quæ non sunt occupata. Estque licita talis occupatio, ob datum nobis à Deo Jus, res omnes inferioris hujus mundi, quas subjecit potestati nostræ. Quisque igitur eas occupare, & ad usum suum convertere, licitè & jure potest. Si autem, quæ primus quispiam occupavit, jure acquisivit, & possedit; profectò ea illi eripere alter, nisi injuriâ, non poterit. Illicita ergo erit acquisitio rei semel occupatæ, ac possessæ. Occupationis verò

rò ejusmodi ratio, & modus est; ut *Quod fit
contactu,
seu apprehensione.*
quod acquirere velis, corpore contin-
gas. Res quidem, quæ loco moveri
possunt, manu apprehendendo; ter-
ram verò pedibus adeundo, vel limite
signando. Unde patet: solo animi a-
ctu, aut verbis, occupationem non fi-
eri. Sed infrequens jam est modus hic
acquirendi: cum vix *αἰδέσμετα* inveni-
antur. Nam & loca, si quæ sint non ha-
bitata, ut montes, sylvæ, campi, à terri-
torijs adfitis ut plurimum usurpantur:
& captura ferarum, legibus sæpe, us-
que non illicitis vetatur: & thesaurus,
ab immemorabili tempore defossus,
sæpiùs per leges non inventori cedit,
sed Domino loci.

*Domino
carentia.*

Sequitur igitur alter acquirendi *Alter mo-
dus acqui-
rendi, hæ-
reditas.*
modus, nempe successio, seu hæredi-
tas. Quam natura, seu recta ratio, mos
gentium, & paginæ sacræ authoritas,
assignat soboli, post fata parentum.
Convenientissimum enim est, ut à quo-
rum propagatione, & genitura, cor-
pus nacti sumus; ab ijs etiam, quæ ei
sunt sustentando, nempe Dominium
rerum nanciscamur. Ubi autem pro-
les deest, eâdem ratione, citima quo-

que adgnatio, cognatioque loco ejus erit. Cæterum de successione ejus, qui & prole, & cognatis certis, notisque careat, intestatusque decedat; infra dicam.

*Tertius,
translatione Domi-
nij.*

*Id est; do-
natione,
venditio-
ne, commu-
tatione.*

Tertius modus acquirendi est, à translatione Domini, ab eo, qui plenum ejus jus, & à nullo dependens habet. Inest enim facultas alienandi pleno dominio: adeo, ut hæc potissima sit nota proprietatis; posse, quod meum sit, jure transferre in alium. Translatio verò ista Juris, aut gratuita est; in donatione: aut accepto rei pretio; in venditione: aut re, vel officio; in commutatione. In omnibus istis, dantis & acceptantis voluntas exprimi debet externis; & quò magis irrevocabilis sit, manentibus signis. Et compos rationis sit oportet, qui Dominium transfert; suæque spontis ac potestatis.

*Acquisitio
per testa-
mentum,
& lega-
tum.*

Sed adeo hominibus rerum suarum libera placuit dispositio; ut eam ultra vitam quoque extendere voluerint: concesso nempe, & condito testamento. Quod ita potest describi: ut sit ultimæ voluntatis, de rebus morte derelictis, dispo-

dispositio, ac testimonium; post mortem demum valiturum, ante eam verò possessionem, & usum rei legata non eripiens: & testandi aliter, liberam relinquens potestatem. Datum hoc videtur consensu gentium, velut remedio mortalitatis: cum (ut Lipsius dixit bene) solatium fati sit, voluntas ultra fatum. Consensu, inquam, gentium valuit: ut prout quisque rem suam legasset; ita jus esset. Alioqui natura dicat, nos nihil ultra mortem posse.

Ex jure gentium.

Itaque miror, id inter acquisitiones, quæ jure gentium fiunt, non poni primo loco. Cum magis ad illud referri possit, quàm acquisitio; quæ fit Jure belli. Ea enim naturali etiam nititur æquitate. Nam dum damnum, vel injuriam repeto, aut vindico justo bello; facio id non modo magnâ rerum jacturâ, sed etiam vitæ periculo: quod inæstimabile est. Qui igitur ad tam extrema me adegit; is profectò obnoxium se fecit gravissimæ, quæ potest esse, vindicationis. Præsertim, si aucta sit, post factum, & progressu belli, injuria. Tum inquam, Jus mihi confert victoria, in ipsam vitam hostis;

non

Acquisitio jure belli.

Quæ non iniqua ostenditur.

non modò in res ejus, quæ sanè vitæ longè sunt minores. Licitè ergo illas acquirere possum justo bello: quòd ut naturali non repugnat juri; ita & ejus moderati effectus.

Modus habendi Dominij.

Possessionis securitas.

Habendi Dominij modus, & Jus sequitur. In hoc primum est; securitas possidendi: quæ nisi omni ratione cautata esset; non posset constare proprietates, infirmum foret dominium, gravis ejus custodia. Ergo talis videtur, fuisse consensus, proprietatem incipientium; tale, ut dixi, præceptum divinum: ut non modò nefas esset, rem alienam concupiscere, surripere, retinere; sed etiam non indicare surreptam; & non efficere, quoad fieri potest, ut in ejus, cujus est, perveniat potestatem. Eodem quoque pertinet: restitutio fructus, & commodi accepti, ex usu rei alienæ. Eodem refertur reparatio, & refusio damni, culpâ dati; per quam Jus habendi violatur, dum possessor per eam, minus suo habet.

Ejus Violata restitutio, ac refusio.

Liberè utendi facultas.

Alterum Jus habendi Dominij, est Facultas utendi. Idque partim rem consumendo, partim fructum ex ea capiendo. Uterque usus pleno competit

tit Dominio ; ita tamen , ut abusus societati noxij meritò vetentur. Inter quos eminet usura , seu potius fœnus : quod ex illicito fructu pecuniæ percipitur ; si nempe illa infructifera , seu ociosa sit ; id est , si neque negotiationi , neque emptioni bonorum fructificantium , neque ulli industriæ serviat ; sed deposita tantùm servetur. Talis si mutuò datur ; non est cur fructum adferat : imò iniquum ; ut cùm ipsa sit sterilis , ex indigentia proximi lucrum extorqueat. Nisi fortè ratione periculi , aliquid sit licitum exposcere. Ad abusum quoque pertinet rerum , quæ præsertim ad victum , avara detentio ; idque ut ingravescat annona. Deinde , iniqua venditio , pretium ex penuriâ nimium augens , & avidè lucrum captans. Denique quidquid est inhonesti , & sordidi quæstus. Tertiò ad jus habendi refertur alienationis potestas : sed de hac dictum supra est.

*Sed non
abutendi
in usura.*

*Ejus in-
iquitas.*

*Vti & a-
liorum
abusum.*

Porro etsi tam accuratè cautum sit Proprietati , & Dominio : tamen non penitus extinctam communitatem , eamque certis casibus redire , Primùm exinde apparet ; quod in extrema ne-
cessitate,

*Vt vitam
serves.*

*Licet uti
re alienâ.*

*Idem fas
& Civi-
tati.*

*Prohibere
usum quo-
rundam
nefas.*

*Desinunt
de minia
sublato
Domino.*

cessitate, ut vitam conservem, uti re
aliena, extra controversiam liceat.
Cum hac tamen cautione; ne plus su-
mam, quàm necesse sit: nec, si pari ne-
cessitate Dominus tenetur; & denique,
cum onere refusionis damni, vel resti-
tutionis, dum fieri poterit. Deinde,
Civitati uti licet rebus privatorum, ob
eminens Dominium, & salutis commu-
nis causâ. Quanquam & hic à Conci-
vibus debetur refusio, ut æqualitas o-
nerum sustinendorum servetur. Postre-
mò, & ea communia esse debent, quæ
sine damno, onere, & molestiâ sunt
dantis, aut permittentis, accipienti
verò necessaria. Ut ignem, aquam pro-
fluentem, non prohibere: permittere
transeundi, inò & morandi, innox-
iam facultatem; emendi rem necessari-
am ab eo, qui ejus copiam exuberan-
tem habeat. Et quæ talia solent af-
ferri.

Restat explicandum, quomodo de-
sinat Dominium. Desinit autem aut
sublato Domino, aut præscriptione
rei derelictæ. Domino è vivis sublato,
qui nullam prolem reliquit; nec ul-
lam

iam Cognationem; nec ulli debet quid- *Prolem*
 piam, aut tenetur; nec denique con- *non ha-*
 didit testamentum: naturaliter res re- *bente, &*
 deunt in eum statum, ac si non essent *intestato.*
 occupatae. Nisi igitur lex Civilis aliter
 constituerit, erunt primò occupantis.
 Cæterum adeo stabilità rerum suarum *Hæreditas*
 dispositione, ut etiam ultra fata pro- *et alium vel*
 tendatur, conveniens admodum erit, *occupan-*
 exquirere conjecturas ultimæ volunta- *tis.*
 tis, easque prout æquitas suadet, ad-
 implere. Si verò improlis quidem, & *Vel credi-*
 sine Consanguineis, & intestatus dece- *torum.*
 dat; relinquat tamen familiam, & de-
 beat, ac teneatur; tum Creditoribus,
 & obligationi imprimis erit satisfacien-
 dum: servi ad libertatem redibunt; o-
 peris merces danda erit. Et sunt, qui *Vel famu-*
 inter familiares dividendam Hæredi- *litij.*
 tatem censent, cum famuli sterilibus *Qui ge-*
 ἀγενεαλογήτοις esse loco liberorum pu- *nealogiā*
 tentur. *carent.*

Alter modus Dominiij Desinentis, *Desinunt*
 est à præscriptione, & re derelicta. De- *deinde*
 relictio fit, dum quis professus est, se *præscripti-*
 rem nolle habere in censu rerum sua- *one, & re*
 rum; dum eam facto abjecit; dum uti *derelicta.*
 noluit; & utentem non interpellavit:
 dum

dum sciens, præsens, nullâ vi, aut metu adactus, tacuit; denique amissam recuperare contempsit, spem abjecit, vel, ut recuperaretur, periculo graviori, utpote vitæ, se obijcere noluit; quod alter studio acquirendi fecit. Præscriptio verò, dum tempus longum intervenit, & Circumstantias Derelictionis, ac incuriæ palam comprobavit. Hæc Dominium transfert, & rei ab alio acquisitionem firmam reddit. Tempus autem Præscriptionis, pro instituto, varium. Longissimum censetur, quod memoriam excedit. Interest verò societati tranquillæ, Præscriptionem introductam esse: idq; ad certa reddenda Dominia, ad lites & contentiones minuendas, ad stimulandam denique rerum suarum curam, atq; diligentiam.

*Tempus
præscri-
ptionis pro
instituto.
Ejusque
necessitas.*

Pars Capitis Tertia.

De Obligatione, Tertia Juris Specie.

*Obligatio-
nis inter
homines
necessitas.*

Iuris ultima species explicanda superest, nempe Obligatio. Cujus, inter homines necessitatem, non minus quàm Potestatis, atque Dominiij,

nij, invexit defectus Charitatis. Si hæc enim potuisset integra manere : alter, alterum officio sine ulla flagitatione præveniret ; nihil tanquam debitum à se mutuò exigerent ; non obligatio, sed mutua esset Dilectio. Ex illâ verò spontanea, & benevola manasset beneficentia : præsertim cum minimè onerosa fuisset ; imò vix fuisset, in abundantia rerum suapte provenientium. Sed diluto hocce Charitatis, ut ita dicam, glutino ; quærendum fuit aliud : quo, cum amore aut nollemus, aut non possemus adstringi ; saltem ex debito ad invicem teneremur. Orta ergo est obligatio, non modò illa ; quæ ex potestate & Dominio manat, sed varia, insuper Promissorum, Juramentorum, Contractuum : quibus velut vinculis vincimur mutuò, & illigamur. Horum omnium fundamentum, & basis est Fides : de quâ primùm dicam, & postea tres obligationum species explicabo.

Fides, est Concordia mentis & verbi, vera, constans, & efficax. Tria ex definitione ejus apparent requisita. Nempe Veritas imprimis ; non tam ea, quæ est Intellectus rectè cognitæ

*Ut quos
Charitas
non vincit
at;*

*Promissa,
Juramenta,
Contractus ad-
stringant.*

*Horū fun-
damentū*

Fides.

*Quæ defini-
tur.*

M

rei ;

Ejus Veritas.

Constantia.

Effectus.

Et mira in nos vis.

Societati unice proficua.

rei; sed potius in locutione veracitas: id est, sermo congruens menti, seu Intellectui; cui oppositum mendacium, seu contra mentem dictio. Exigit verò, non modo natura verbi; ut cum sit animi imago, verè eum repræsentet: sed etiam commodum Societatis; ita clausum pectus oratione aperire, ut tutò credere possimus; nec timeamus falli. Aliud requisitum fidei, est dicti Constantia; ut, quod semel locutus sis, fatearis semper te dixisse; & religio sit, declaratam inficiari voluntatem. Tertiò; ut dictum, effectum reddas: ut, inquam, pondus insit verbis, & vocem facta sequantur. Hæ sunt partes Fidei, quam natura ipsa, nescio quomodo nobis unice commendat; exososque prorsus reddit ejus temeratores. Pueros vide; (inquit Lipsius) mendacium inter prima probra objiciunt: & quam levitate quadam assumunt, tamen judicii rectitudine damnant. Admiranda profectò Dei providentia: virtutem hanc, sine quâ vita & societas stare ægrè possit, animo inferentis; & contrarium ipsi vitium, nempe perfidiam, evidenter ut plurimum punien-

nientis. Itaque firmiter retinenda est, *Itaq; San-
cte habenda.*
velut Sanctissimum humani pectoris
bonum.

Retinenda autem primò in Promis- *Et primū
in promissis.*
sis. Promissum verò est; declaratio Vo-
luntatis de futuro, certitudinem faci-

ens adimplendi. Si gratuitum est; pec-
cat quidem, qui ei non satisfacit, nem-
pe mentiendo; non tamen facit inju-
riam, nec reposci potest tale promis-
sum; nisi sit solennis verborum obliga- *Quæ quæ
tenuis obli-*
tio, aut testibus firmata stipulatio, aut *gent.*
manentibus signis, nempe literis, ex-

pressa. Talis enim demum Jus confer-
re videtur, quia deliberatæ est volun-
tatis; & cujus convinci promissor faci-
lè potest. Promissa verò non gratuita,
& quibus inest συναλλαγμα, quin obli- *Commū-*
gent, indubitatum est. Sed talia, jam *tatio.*
Contractus erunt, de quibus mox di-

cam. Cæterum, ut Promissum valeat, *Eorumq;
requisita
ostenduntur.*
requiritur usus rationis in promitten-
te. Deinde, nulla injusta per vim & me-
tum adactio, facta ab eo, cui promit-

titur. Injusta inquam: nam quæ iusto
bello fit, obligat; quæ à latrone, inva-
sore, sædifrago, periuro; minimè.
Tertiò, ut materia sit (ut ita dicam)

promissibilis ; nempe non illicita: nam in tali scelus esset fides. Tum verò in nostra Potestate sita : nam ultra eam non tenemur. Et demum obtenta, non per imposturam , aut falsâ causâ : eâ enim deprehensâ , & cessante , meritò mutatur Promissum. Nam fraude, & dolo inducti , nihil promittunt.

*Jurisjurandi ob-
ligatio.*

Jurisjurandi sequitur obligatio , definiturque ; Affirmatio , Deum testem constituens, & si sciens fallit, vindicem. Magna profectò ejus Auctoritas , quæ Divinitatem, & providentiam adstruit; estque testimonium animæ , naturaliter, Deum punientem mala, agnoscen-
tis. Unde religio ejus meritò maxima esse debet ; & temeratio non proximo tantum , sed Deo etiam , quem testem cupis, injuria. Cavendum ergo , ne assumatur, non modò in re falsâ; sed ne in levi quidem, & non penitus necessaria. Dupliciter autem juratur; nempe, vel asserendo, vel promittendo. Asser-
tivum Juramentum , ut culpatus facti mei , vel proximi , testimonium juridicè perhibeam ; necessarium & inevitabile esse debet. Minus , ut rem vindicem , & præsertim exigui pretij. Tum
inquam

*Ejus re-
ligio.*

*Aut est as-
sertivum.*

inquam, profecto justius est abstinere.
 Promissorium, nisi jure exigatur ab eo, *Aut promissorium.*
 cujus summè interest non decipi ; ut
 plurimum vitandum, studendumque
 vitæ probitate mereri, ut nec juratis
 credatur : & sit sermo noster, est, est:
 non, non : nam quod ultra hoc est, à
 vitio est. Ut verò validum sit Juramen- *Si adsint
requisita
validi ju-
ramenti.*
 tum, & obligans ; eadem fere, quæ cir-
 ca promissa dicta sunt, requiruntur.
 Nempe, ut Jurans mentis sit compos,
 & non fraude inductus ; & ne res illicita,
 aut impossibilis esse, post præstitum
 Juramentum, deprehendatur. Præter, *Jurandū
sincerè, &
quod jura-
veris, ad-
implendū.*
 hæc, inquam, impedimenta ; & Juran-
 dum est, prout ille, cui jure ac debitè
 juratur, requirit, ac intelligit ; & quod
 juraveris, adimplendum. Sed si ab ini-
 quo hoste, invasore, prædone, vi &
 terrore mortis, compelleris ad juran- *Extortū
juramen-
tum elu-
dere fas.*
 dum ; quòd tum fas sit verbis ambiguis
 cludere, & mentem linguæ non junge-
 re, & arte aliqua jurisjurandi formu-
 lam immutare ; probabiliter certè con-
 cedi potest. Quanquam laudati magis
 illi, qui se putarunt teneri, etiam metu
 extorto juramento, (in re tamen non
 illicitâ :) Non causâ obligationis erga
 ini-

iniquum Exactorem: (per injuriam enim nihil sibi ille juris acquirere potuit:) sed advocati testimonij religione.

*Definitur
contractus*

*Qui tri-
plex.*

*Ejus va-
liditas.*

*Et requi-
sita.*

Tertium genus obligationis est, Contractus. Definitur: Conventio duorum aut plurium, quid pro quo sibi tribuens, reciprocae utilitatis causâ. Contractuum genera triplicia sunt, quæ in tribus illis formulis: do ut des, do ut facias, facio ut facias, continentur: Nempe dum res pro re; vel pro re, opera; vel pro operâ, opera itidem rependitur. Ad hæc; omnes species Conventionum, tam privatarum quam publicarum, commodè referri possunt. Ut verò valida sint, eadem ferè requiruntur, quæ de promissis ac Juramentis dicta sunt. Hæc tamen addi solent: primùm in Contractu do ut des; ut indicium fiat occulti vitij, rei furtivæ, malo vel incerto Jure possessæ; servi fugitivi; Tum ut iniquum pretium, ob indigentiam proximi, avarè non exigatur. Quanquam per hoc peccari quidem potest, sed vix Jus vindicationis competere. Nam modus licitationis, uti & æstimatio, ab affectu in rem, à tem-

à tempore , à copiâ pendet , & continuò variabilis est. Inde Conventio Æqualitatem rei, cum pretio decernit: & si culpa, fraus, dolus abest ; jure rescindi non potest. Eadem ratio est, dum intercedit do ut facias ; vel facio ut facias. Merces enim, & mutua opera, aut officium, itidem ex Conventione, & consensu partium pendet. Etsi ergo Æqualitas, aut certè Proportio, videtur requiri in Contractibus; attamen profectò standum est , prout convenit, & pactum intercessit ; modo absque dolo malo , & ex fide bona.

A licitatione , & conventionione mutua pendet.

Et standũ prout convenit.

Habes novâ hætenus, sed puto non incommodâ partitione, explicatum compendium, & synopsis Juris. Accuratiores verò ejus tractatio, etsi ex hisce fontib⁹, facile deduci posset ; tamen non est argumenti à me instituti. Et sunt, qui hæc abundè, & plus satis præstiterunt. Mihi verò mens fuit ostendere, quatenus Jus constitutum, temperet ijs, quæ potuissent penitus Charitatem inter homines exringuere ; si prout necessario introducta fuerunt , ita ad libitum retenta , vel exercita fuissent. Quoniam autem illud ipsum Jus , si strictè nimis

Hæc est nova synopsis Juris.

Consultò paucis explicata.

sumatur, exigaturque; longè potest à Charitate abducere; ideo hujus Tractationis meritò ponendum est:

C A P U T III.

In quo ostenditur temperamentum summi Juris per Charitatem. Idq̃ Admonitione, Consilio, & Exemplo Christi.

*Summum
Ius sum-
ma crux.*

*Et causa
dicti ex-
ponitur.*

Vetus enim illud, & tritum sermone proverbium: summum Jus, summam esse injuriam. Causa dicti: Quod tria illa; nempe, Potestas, Dominium, & Obligatio, tam largè & copiosè, jure concedantur; ut facillimè eorum specie ac obtentu, extrema multa contra Charitatem committi possint, citra pœnam, & vindictam. Pro-
num autem est genus humanum indulgere sibi; & quæ permittuntur, velut laudata ampliare. Hinc leges iniquæ sæpè conditæ, quæ licentiam potius augerent, quàm Jus constituerent. Hinc earum Interpretatio prava; hinc consuetudines quæcunque modò inveteratæ pro legibus.

Exempla hujus licentiæ passim
sunt

sunt. Nam Potestas primùm, tam se- *Potestatis*
 verè, avarè, arroganter, & superbè *abusus o-*
 exercetur; ut qui parent, vix putentur *stenditur.*
 hominum vice. Gemit genus humanum
 sub onere iniquæ dominationis: & rari
 sunt admodum, qui in illâ cogitent,
 quid debeant; sed tantùm, quid possint.
 Posse autem existimant, quidquid hic
 per leges impunitum ipsis est. Nam de *Vnde a vi-*
 Deo vindice, non est qui cogitet cor- *ditas im-*
 de. Cùm verò tantùm citra metum, *perandi.*
 pœnæ Potestas obtineat; quid mirum,
 si dominatus & imperia credantur hu-
 manis majora bonis? si per vim & bel- *Et paren-*
 la quæruntur? si obsequi & juberi, in- *di detre-*
 ter miserrima censeatur? Si denique *ctatio.*
 Jus, Potestatis præsertim, ita auctum,
 injuria putatur? Illudque velut jugum
 excutere, & libertatem ferro quærere,
 illustre censeatur, & gloriosum?

Rerum Dominium Avaritia corru- *Dominium*
 pit: quæ summo Jure exerceri extremè *avarum.*
 potest, nullo pænè legum auxilio, quæ
 adeo proprietatem, jusque habendi fir-
 marunt; ut beneficentiæ, quam Cha-
 ritas suadet, non sit locus. Ita occu-
 patio, ac possessio rerum, avidè ac te-

Furta provocat. naciter exercita, furta & rapinas provocat, & alienum appetere jubet.

Obligatio stricta nimis. Postremò, Obligatio tantum legibus concessa invaluit; ut ejus velut indagine clausi teneamur. Laquei ubiq; & vincula Contractuū, aut captionum: è quibus vitilitigium; & vafra, ac perdita caufidicina. Adest enim Creditor, aut Fænerator potiùs; tum manceps & sector, qui in Jus rapiunt, & nullâ remissione miserè enecant. Ita acerbè, & acriter flagitata obligatio; subdola effugia, perfidiam, ac perjuriam creat.

Effugia curat subdola.

Quæ cuncta, quin longè remota sint ab illâ, quâ invicem teneri deberemus, charitate; nemo est, qui negare possit.

Hæc cuncta lex Christi temperat.

Meritò itaque nova lex, & Institutio Christi; quæ non venit solvere hæc Juris vincula; sed perficere: Meritò inquam exigit, præcipitq; ut omnia fiant in Charitate. Et primùm docet, Moderationem adhibendam esse; ne, quæ licita sunt, putentur omnia expedire. Deinde suadet, decedere quandoque de jure suo, aut se eo penitus privare, ut exactiùs Charitas impleatur. In primo est Admonitio; in altero Consilium.

Et sæpe charitatis causâ ab-

Illud ab omnibus requirit nominis Christi-

Christiani professio, hoc à paucis perfectio. Utrumque per singulas Juris partes explicabo; & officia, quæ hinc emanant, deducam.

Pars Capitis Prima.

De Temperamento Potestatis.

Ostensum est libri hujus initio, defectum Charitatis causam juris extitisse. Cum hæc ergo gratiâ Christi reparatur; profectò necesse est, ut renovet dotes sibi proprias; ijsque, quantum fieri potest, Jus constitutum moderetur, ac temperet. Dotum autem harum prima est *Æqualitas*: hanc itaq; Potestati in memoriam meritò revocat. Meritò, inquam, nam ratio dictat ipsa, quòd ea, quæ sunt ejusdem speciei, æqualia sunt ad invicem, & *ὁμοῦσια*: quæ potissima, & suprema *Æqualitas* est. Ut igitur aurum auro, ita homo homini naturâ par est. Par verò etiam, non modò ab eodem ortu, & fatu primi Parentis; sed quod longè majus est, ab æquali Regeneratione per Christum. Si enim Propheeta dixit: nunquid non Pater unus omnium

*Gratiâ
Christi re-
vocat do-
tes Chari-
tatis.*

*Et primū
Æquali-
tatem.*

*Consub-
stantialia.
Quæ plu-
res ob
causas de-
bita nobis.*

*Sed præ-
cipuè ob*

nium

*regenera-
tionē per
Christum.*

*Vnde fra-
ternitas
primitiva
Ecclesiæ.*

*Cujus de-
cet memi-
nisse.*

*Prolis a-
mantes.
Ab illa e-
nim tem-
peramen-
tū omnis
potestatis.*

nium nostrum? nunquid non Deus creavit nos? quare ergo despicit unusquisque fratrem suum? Quantò magis nobis unus Dominus, unus Deus, qui dixit: Patrem nolite vobis vocare super terram; unus enim est Pater vester, qui in cœlis est; vos autem fratres estis. Unum corpus nempe, unus spiritus; sicut vocati sumus in una spe vocationis nostræ. Unde illa recentis Ecclesiæ fraternitas, & communio; per quam erant pariter omnes conjuncti, imo & uniti; cū illis esset cor unum, & anima una.

Hujus itaque novæ æqualitatis, in omni Potestate oportet meminisse: si prout sumus nomine; ita & re ipsâ, esse volumus Christiani. Hæc nos docebit: supportare invicem in Charitate. Hæc monstrabit officia, tam his, qui regunt, quàm qui reguntur. Hæc naturalem Potestatem perficiet: dum & quos Deus conjunxit, vetabit separari: & Parentes *εὐσολαῖς* efficiet. Hæc, Potestatem in servos; juxta monita, quæ ad eam dicta sunt, exercebit. Hæc deniq; Imperium temperabit, exactè adimplendo, quæ ad illud spectant. Ita; mode-

moderatio constabit omnis Potestatis,
ab æqualitate per Charitatem: quæ est
æqui & boni consummatissima regula.

Ea verò ut tantò melius exerceri
possit; prætulit Christus obedientiam
Gubernationi, famulatum dominatui,
obsequium imperio. Prætulit autem
causâ primûm, & ratione. Nam dum
omnem animam Potestati subdidit;
hoc ipso facillimum officij compendi-
um, securam recti normam, unicum
erroris effugium dedit: nempe obsequi
libenter; & parêre, cui subjectus jure
sis. Reddat rationem rectè an se-
cus facti, cui Jus delatum jubendi:
sic obsequij meritum, securum &
ασφαλές manet. Prætulit deinde idem,
& exemplo. Nam etsi illi data esset Po-
testas omnis in cœlo, & in terra; tamen
noluit ministrari, sed ministrare: re-
gnum fugit: formam servi assumpsit,
factus obediens: & quod ipse fecit; fa-
ciendum monstravit. Reges inquit
gentium, & qui Jus aliud Potestatis ha-
bent, dominantur: Vos autem non
sic: Sed si & Consilium meum, & Exem-
plum placet; qui major est vestrûm,
fiat sicut minor.

*Cui præ-
tulit Chri-
stus obse-
quium.*

*Idq; ra-
tione.*

*Erroris
expers.
Et exem-
plo.*

Istud

*Quod perfectiori-
bus propo-
suit.*

*Merito ab
omnibus
spectan-
dum.*

*Vt imple-
atur offi-
cium gu-
bernandi.*

Istud verò re ipsa implere; id est subi-
ijci velle, & defugere omnem Potesta-
tem; etsi tantum est perfectiora se-
ctantium; ijsque hoc suadetur: Atta-
men ad omnes certè, qui præsunt, per-
tinet; meminisse hujusce exemplaris:
illud identidem respicere, illi aptare
actiones, & hinc consummata officia
petere cujuscunque potestatis. Non
est enim ut rectè gubernet; nisi qui pa-
ratus sit gubernari. Talis enim sciet:
officium esse, Regere; non præmium:
Dominationi definitam esse à Deo, &
naturâ legem: Summam potestatem
inanasse ab instituto; hoc verò bono
parentium, non commodo gubernan-
tium ortum: Onus esse hocce mu-
nus. Omne, sub Regno graviore, Re-
gnum esse. Reddendam ejus rationem.
Itaque habendum Jus Potestatis tem-
peranter: Nec homini homine abuten-
dum. Deinde, idem docebit; parendum
etiam Potestati. Hoc utile; hoc tu-
tum; hoc, vel non onerosum volenti;
vel si sit, majoris meriti. Hoc demum
errori non adeo obnoxium, & in red-
denda ratione minùs grave.

Pars Capitis Secunda.

*De Temperamento Domini
rerum.*

P Rout ad Temperamentum Potestatis, Charitas utitur Æqualitate; & hac ejus velut mensurâ, æquum Jus gubernandi constituit: Ita ad moderationem Domini dotem alteram adfert, nempe Communitatem: eamque, quantum fieri potest, suadet revocare. Idque jure merito. Nam quemadmodum in corpore humano, si membra singula, ad se valetudinem membri proximi traducerent: exempli causâ; si hepar, aut lien, plus attraheret succi, quàm necesse sit; debilitaretur totius corporis valetudo: ita si unusquisque nostrum avidè rapiat ad se, quæcunque jure non vetante potest, commoda; nec ea cum proximo communicet; societas humana multum turbetur necesse est. Utile ergo generi humano Proprietatem, quoad fieri potest, temperare Communitate.

Cùm autem hoc suadeat ratio, quam adduxi; suadet certè multò magis Christi

*Gratia
Christi
communitatis
suadet.*

*Ostenditur
id ex
ratione.*

*Tum ex
consilio,*

sti

*exemplum
Christi.*

ſi Conſilium, Exemplumque. Nihil enim ipſe, ut proprium poſſedit: poſſidere ſuis intimis vetuit: Abdicare, & diſpertiri cuncta ſuaſit: Præmium pollicitus id facientibus ingens: Pænam comminatus gravem avaris: Impedimenta maxima dixit eſſe divitibus: quæ omnia uberiùs, dum de Abrenuntiatione agam, explicabo.

*omnes
habuerunt
omnia
comunia.*

*Quod ſæ-
culi primi
Chriſtia-
norum.*

Secuti verò ſunt id primi illi, & recentēs à Magiſtri ſcholâ diſcipuli: cùm nempe in primitivâ illâ Eccleſiâ πάντες ἔχον ἑπ' αὐτὰ κοινὰ, cùm poſſeſſiones vendebant & dividebant, prout cuique opus erat: Cùm nullus eorum, quæ poſſidebant, aliquid ſuum eſſe diceret: Cùm denique ita communibus facultatibus uterentur; ut nec quiſquam e- gens inter ipſos eſſet. O vitam felicem! quietam! Sanctam! curæ, ſolicitudinis, diſſidij expertem! Securi autem ac moderati uſus rerum compotem!

*Quod om-
nes meri-
to debent
ſuſpicere.*

O vitam inquam ſublimem! & quam non omnibus ſuaſam, nec in hac depravatione morum præſtandam; tamen meritò à cunctis ſuſpiciendam! & velut ſpeculum quoddam proponendam! Ad hoc etenim ſi nos componamus

mus, manabunt exacta officia, rerum
dominij rectè exercendi.

Et primùm, acquisitio ejus tempera- *Hinc enim*
ta erit: non nimia, non avida, nec *moderata*
plus concupiscens, quàm capere pos- *acquisitio*
sit: nec omnia sibi rapiens, sed quæ ul- *dominij.*
tra veram necessitatem sunt, proximo
relinquens. Deinde in habendo tena-
citas, & avara parcitas cessabit: bene- *Et usus.*
fica verò & prudens erogatio, non pa-
tietur quenquam inopiâ perire. Deni-
quæ amissio Dominij non te plus æquo
anget, nec torquebit: & quæ non in- *Et quan-*
hante animo possederis, securus cùm *doq; dere-*
fortuna volet, dimittes; aut potius *lictio.*
reddes. Violatio verò Dominij nulla
prorsus erit. Nec Charitas jus suum *Nulla Cen-*
cuique integrum relinquens, & severè *ro Viola-*
abstinentiam alieni imperans, permit- *tio.*
tet, aut patietur; ut damno aliorum, res
& facultates nostras augeamus.

Pars Capitis Tertia.

De Temperamento Obliga- tionis.

Ad moderandam inter homines *Immuta-*
onerofam, odiosamque obliga- *tatem rea-*
tionem; Charitas advocat ter- *stitutis*
N **tiam**

*Charitas
per Chri-
sti gratiā.*

tiam, quam posueram, dotem suam, nempe Immunitatem. Ut scilicet homines solo tantum vinculo mutui amoris nexi, cætera liberi, quantumque fieri potest, soluti sint ad invicem. Ut sit nempe Obligatio, quam non externa necessitas flagitet; sed ultro benevolentia sibi imponat, & præstet.

*Hæc obli-
gationi
sponte sa-
tisfacit.*

Hæc tantum Apostolus omnium se debitorem fuisse ultro professus est: sequitur exemplum Magistri; qui se impendit nobis, non quòd teneretur, sed quia ipse voluit. Nemini ergo quidquam (inquit Apostolus) debeamus,

*Hæc cum
Ea adim-
plet.*

nisi ut invicem diligamus. Hæc est lex officij apud bonos; omnia vincula juris, omnem nexum promissi, juramenti, ac Conventionis longè superans, fortiusque adstringens. Hæc eximia Charitas Christi, urget optimum quemque;

*Superat
promissā*

proximo benè velle; & officia erga eum implere fide bona. Hæc jubet, nil acerbè exigere; nil flagitare molestius; nil etiam velut coactè præstare:

*juramēto
certiorē.
Juramen-
ta.*

sed dictum, effectum; sponte, ac libenter reddere: probitatem ὁρμητικὴν πειστικὴν habere; certitudine satisfactionis superfluas facere cautiones, sponsiones, chi-

rogra-

rographa; aliaque, quibus res anxie
constitui, inter sibi diffidentes, solet.
Hæc, (ut cum Cicerone dicam) in om- *Contra-*
ni re contrahendâ, vendendo, emen- *ctus.*
do, conducendo, locando, in vicinita-
tibus & confinijs, æquum & facilem;
aliquid de suo jure concedentem; à li- *Hæc litigio*
tibus verò, quantum licet, & paulò *abstinet.*
plus etiam quàm licet, abhorrentem
esse jubet. Hæc denique in omnibus,
quæ summi juris sunt, suadet tempera-
re. Ut nempe redeat, quantum potest, *Ut redeat*
prima illa Charitas, quam itatus inno- *innocen-*
cens, & incorruptus habuisset. *tia.*

Ut verò redire possit; quoniam ma-
xima perturbatio officiorum esse solet
ab eo, quod utilitatis, & voluptatis
specie blanditur nobis, & imponit: *Honesti*
statuendum omnino semel, firmiterque *Voluptas*
decernendum est; nil homini utile, ac *Vera, uti-*
jucundum esse, quod non honestum: *litasq; a-*
nec honestum, quod non utile ac ju- *gnoscerda.*
cundum sit. Nulla enim major, & per-
niciosior pestis vitam hominum inva-
dere potuit, quàm nescio cujus falsæ
utilitatis, voluptatisque æstimatio; &
ab honesto utriusque separatio. Hinc
ambitus, & avaritia, hinc flagitia, frau-
des,

des, periuria, insidiæ, rapinæ, furta. Hinc quidquid est violandi juris, & locietatis humanæ detrahendæ.

*Quæ ab in
vicē sepa-
rari non
posse de-
monstra-
tur.*

Atqui vel ratio ipsa docet, commodum ac volupe non posse ab honestate fecerni. Nam si id est homini honestum, quod naturæ ejus rationali unicè congruit; idem perfectò & bonum ejus necessario erit: Si autem bonum; certè & utile, jucundumque erit. Idem ergo est honestum, & verè utile, ac jucundum. Deinde, si nihil magis contra naturam, quàm turpitudine; nihil autem magis secundum naturam, quàm vera utilitas, & vera Voluptas; profectò idem verè utile, vereque jucundum, simul & turpe esse non poterit.

*Id mai-
me decet
Christia-
nos profi-
teri.*

Hæc autem sic à Cicerone disceptata; & à veteri Philosophiâ, sine certitudine immortalitatis, sine spe futuri præmij, sine metu extremæ pænæ, ex solâ consideratione veri, ac decentiâ virtutis agnita, ac præcepta: quantò magis nos concernunt Christianos! vitæ æternæ securos, & aut mercedis, aut supplicij magnitudine meritò excitandos, terrendosvé? Quantò, inquam, magis nos decet, fucatam hanc, falsamque; uti-

utilitatem, ac voluptatem aspernari; & spe future, veræq; felicitatis contemnere! Quid enim prodest homini mundum lucrari, & animæ detrimentum facere? aut quæ cōmutatio falsæ brevisq; voluptatis, cum jactura illius, quæ nos olim vera & immutabilis manet?

Itaq; non flagitia modò viro bono fugienda; etsi illa emolumentum, aut oblectatio apparens cōmendet; sed etiam illa deliberatio: an levi saltem; vel, *Deliberari in electione recti, turpe.* quæ dubia videatur, culpâ, deferendum sit officium, sectandi commodi, aut voluptatis causâ? In tali enim deliberatione facinus inest: nec unquam ea sunt deliberanda, in quibus ipsa deliberatio turpis est. Ut ergo dubitare, quid rectum sit, virum bonum non decet; (id enim naturâ apparet:) ita multò magis quæ dubitet, nefas committere.

Denique cum pauci sint, qui delicti *Viri & fama tantum, aut pena causa illud retinere.* ignoratione, ac impunitate propositâ, abstinere velint injuriâ; pluresq; famam & pœnam, quàm Conscientiam vereantur: Ideo, ad firmandum animum hic murus sit aheneus; hæc lex interna vitæ innocentis: nil conscire sibi; & non ullo respectu, imò non necessitate, non ele-

etione; sed omnino naturâ, usu, & consuetudine bonum esse. Ita enim demum ultrò & facilè implebimus officium, quod Charitas dictat.

*Ostenditur
charitatis
officia ex-
actè tra-
ctata esse.*

*Nempe be-
nignitatē
potestati.*

*Conver-
sativas.*

*Benevolē-
tiam obli-
gationi.*

*Eximiam
probitatē*

*Beneficen-
tiā Domi-
nio attri-
butam.*

*Omnia a-
micorum
cōmunia.*

Jam verò ut ostendam, quæ dicenda de Charitate proposueram, cuncta me absolvisse: revocanda est definitio eius, & dictis applicanda. Cū ergo definiverim Charitatē; esse Propensionem animi erga proximum benignam, benevolā, beneficam: ita eam partitioni Libri hujus attribuo. Propensio benigna, propriè pertinet ad Potestatem: cui annexæ virtutes: Clementia, Modestia, Comitas, aliæq; quas ὁμιλητικὰς Aristoteles vocat: & quæ æquant, quā possunt, inter se homines, etiam si jure Potestatis impares, & inæquales. Propensio benevola danda est Obligationi; quæ sponte omne debitum supplet, prævenit, superat; & virtutes huic fini proprias habet: nempe Fidem, & καλοκάγαθειαν seu libenter se cōmunicantem bonitatem, nō curantē quæ sua sunt, modò satisfaciat illi, quod sibi ipsa imponit, officio. Propensio deniq; benefica ad Dominium rerum spectat; quæ efficit ut sint τὰ τῶν φίλων κοινὰ: utiturque virtutibus eò pertinentibus, & avaritiæ adversis.

Quæ

Quæ omnia partim in dotibus primitivæ Charitatis; partim in juris constituti effectû; partim deniq; in temperamento ejusdē, tribus prout promisi Capitibus, ostensa sunt, atq; demonstrata.

Appendix Libri Secundi.

De Amicitia.

Post deductum, explicatumq; Charitatis munus, supervacaneus forsitan hic Tractatus de Amicitia videri poterit; eò quòd per illam, (inquit Cicerò) adeò contracta est res, & adducta in angustum; ut omnis Charitas aut inter duos existat, aut inter paucos: Dilectio verò Christiana diffusa (ut Apostolus ait) in cordibus nostris, angustias istas minimè patitur, & se extendit ad omnes. Attamen cùm hæc tam universalis, præter conatum & bonam voluntatem, vix ferè aliud præstare possit; Ea verò quæ cum paucis intercedit, faciliùs frequentiusque implet officium: Ideo non abs re erit, celebre hoc amicitiae munus, & nomen, non præterire; & , Appendicis saltem loco attexere, quæ de illâ præcepta traduntur. Ita & Christianâ illâ eximiâ Charitate, (quæ

*Explicata
universali
charitate,*

*Amicitia
etiã, quæ
inter paucos,
merito
tractanda*

N 4 omnibus

omnibus omnia:) imbutus animus, voto & studio dilatabit viscera sua; quotiesque fuerit modus, factis exeret: Et per amicitiam, ex totâ, quam amare tenemur societate generis humani, se- cernet sibi quosdam conjunctione, ac Consuetudine magis intimâ. Ut fructû nempe mutuæ dilectionis, quem nec facile præstare cunctis, nec ab omnibus habere exactè potest; à paucis saltē plenè capiat, iisdemq; vicissim rependat.

*Definitio
ejus.*

*Origo ex
similitu-
dine.*

Amicitiam itaq; definitio: ut sit mu- tua, ac benevola animorum sibi simili- um in bono consensio. Ex definitione hac & origo, & proprietas ejus vera patet. Origo enim; est similitudo ani- morum: cum nempe ingenio, judicijs, moribus denique congruimus; tum fa- cile suam quisq; naturam in alio dili- git, & ut compari gaudet, fruiturque. Nil verò est hac consensione jucundius; nil quod illiciat, quod ad se attrahat, imò quod rapiat magis.

*Conser-
vatio ex vir-
tute.*

Conciliatrix itaq; amicitiae est simi- litudo: sed haud firma ac diuturna, ni- si accedat proprietas in definitione posita; ut nempe, sit in bono. Ut enim similitudo gignit amicitiam; ita profe-

cto

Atò virtus sola eam educat, continet, conservatq; . Unde certum est, non posse eam veram esse, nisi inter bonos.

Si enim ex similitudine vitiorum, aut criminum oriatur; ea non amicitia erit, sed factio, conspiratio, sceleris societas: & exinde brevis tantum, temporis, & necessitatis causâ, inita conjunctio; per quam cupiditatû vicissim ministri, & adiutores fieri possunt; verè amici nullo modo possunt. Quin imò, infida hæc improborû consensio, quam non amor, sed facinus jungit & æquat, in acrem discordiam facilè mutatur. Nempe, dum scelus admittunt, superest constantia; eo peracto, incipiunt invicem abhorrere, & se mutuò odisse.

Si deinde amicitia proveniant ex utilitate tantum, commodo, rebusq; externis; & si eatenus colantur, quantum profunt: Ejusmodi primùm instabiles sunt, & infirmæ: dum; quod utilitas conglutinat, eadem comutata, ac cessans, dissolvit. Deinde, subdolâ simulatione rectæ, & fiduciam mutuæ benevolentia non habent; & omnia semper ijs suspecta, & suspensa: deniq; vel in occultam invidiam, vel æmulationem ac conten-

*Non potest
esse inter
malos.*

*Nec utilita-
te sola
constat.*

tionem apertam, ac demum in diffidium vertuntur. Tales plerumque sunt forenses illae, ac fucatae familiaritates.

Nec lenocinio consuetudinis.

Si denique ex vano lenocinio Consuetudinis; ac confectatione, communionemque eorundem, sed levium inaniumque studiorum ineantur: Fastidium mox sui, nullo firmo nixae fundamento adferunt; & amicitiae nomen non merentur; sed sodalitij levis, sola conversatione, non autem amore vero sociati.

Denique non est nisi inter bonos.

Necessario itaque consequitur, ut inter bonos tantum sit Amicitia. Primum; quia Amor amicitiae parens est, Amoris autem causa, bonitas vera. Deinde; quia dotes Charitatis, quas hoc libro deduxi, bonis tantum insunt. Denique, quia viri boni causas dissolutionis, ac diffidij non habent; quas vitia, & potissimum Avaritia & Ambitio adferunt, pestis utraque amicitiae. Ideoque soli eam colere summam Fide, Charitate, Constantia, Justitiaque possunt. Atque ita praecipis opus non esset, si inter verè bonos amicitia esset. Sed cum vita haec communis, in qua versamur; & Condicio humana, adeo non habet verè & perfectè bonos; ut optimus ferè censendus

Verè tales praecipis non egerent.

dus sit, qui minimè malus: Ideo viros *Sed in Ci-*
 eximiè bonos voto expetere; quales *ta commu-*
 verò fors communis fert, oportet reci- *ni egent.*
 pere. Itaq; constituendæ, colendæ, re-
 tinendæ; & (si ita aliquando vera ne-
 cessitas tulerit;) deponendæ amicitia
 præcepta proponam.

In constituenda Amicitia Judicium *Præcepta*
 exactum requiritur. Illud enim dicta- *Constituē-*
 bit. Primùm; amicorum delectum: ut *de amici-*
 capias nempe probos, similes tui, seu *tia. Primū,*
 pares; tum verò opportunos. Moram *judicium.*
 deinde; ut ingrediaris, non irruas in *Mora de-*
 Amicitiam. Crescat lentâ consuetudine *inde.*
 benevolentia. Et, quod proverbio tri-
 tum est: multum salis consumas, ante-
 quam arctè contrahas. Firmum deniq; *Firmum*
 Propositum; ut amicitiam, quam studio *denu-*
 perspecto, & consuetudine adjuncta sus- *propositū.*
 ceperis, constanter conservare statuas.

Ad colendam Amicitiam, primùm *Præcepta*
 facit vicissitudo officiorum. Quæ mu- *Colenda*
 tuò, & libenter sunt impendenda; ijsque *amicitia.*
 se vincire decet, & arctiùs adstringere;
 sed cum hoc monito: ut officium sit, ut
 dicitur, ad aras tantùm. Et hæc lex in
 amicitia sanciat: ut neque rogemus
 res malas, inhonestas, iniquas; neque
 faci-

faciamus rogati. Virtutū enim schola,
 ac Palæstra esse debet amicitia, non vi-
 tiorum officina; Mater & Nutrix Pro-
 bitatis, non Cupiditatum ministra. Al-
 ter amicitiae cultus, est Beneficentia;
 quæ opitulatur, & rem confert. Eam
 verò nec flagitare decet; nec ut flagi-
 teris, expectare. Promptè & ultro de-
 ferri debet: Et propensiores esse debe-
 mus ad largiendum, quàm ad repo-
 scendum; ut hæc inter bonos honesta
 sit certatio, uter alterum benefacien-
 do superet. Tertiò coluntur Amicitiae,
 consensione voluntatum, ac Judiciorū.
 Nam cum Amicitiae vis sit in eo, ut è
 duobus unus quasi animus fiat; id ob-
 tineri profectò non potest, nisi omni
 dissensione inter amicos sublatâ. Ea
 verò ut tollatur; aperire sibi mutuò a-
 mici debent pectus purum, candidum,
 simplex: & ut judicijs consentiant, so-
 ciare vitæ consilia; eaque fidenter, &
 dare, & expetere. Cæterum cavendum
 est, ne ex assentiendi consuetudine, as-
 sentatio, quæ vitiorum adjutrix est,
 subrepat, imponatq; nobis. Et, ne cen-
 sura locum suum in amicitia amittat;
 quem profectò obtinere debet. Nam
 mone-

*Et bene-
 ficentia.*

*Ex consen-
 sione vo-
 luntatum.*

*Sed sine
 assenta-
 tione.*

monere, & moneri; proprium amicitiae.

Alterum ingenuâ quâdam, non acer-

bâ, nec asperâ facere decet libertate: *Et cum censura prudenti.*

alterum, non repugnanter, sed benignè acceptare; & non aliter, quàm dum seipsam mens admonet, atque redarguit.

Itaq; sicut rigor nihil indulgens; ita adulatio, procul sit ab Amicitia: quæ *Qua describitur.*

constans, & una semper, nil patitur varium, & fictum. Nihil verò potest esse tam flexibile, tam devium; quàm animus ejus, qui ad alterius non modò sensum & voluntatem, sed etiam vultum, nutumque convertitur.

Superfunt præcepta retinendæ, ac conservandæ constanter amicitiae. Dif-

ficillimum enim est, eam ad extremum usque diem perducere; & tam multa ei impendent, ut ea subterfugere, non modo sapientiae, sed etiam felicitatis res esse videatur.

Retinetur tamen; primum conniventiâ, & dissimulatione levium vitiorum. Dum, quemadmodum

Parentes liberis modica ignoscunt; nã vos eorum vel ipsi non vident; vel co-

ram alijs tegunt; non acriter de ingenijs eorum judicant, sed sæpe aberrant

ex amore: Ita & nos, vellem, in amicitia

Præcepta retinendæ amicitiae.

Connivere ad levia vitia oportet.

*Et bona
interpre-
tatione le-
nire.*

*Contra
quam fa-
cimus,*

*Iniquè
damnan-
do.*

citia sic erraremus; & isti Errori no-
men virtus posuisset honestum. Non
damnare, inquam, amici mores oportet; sed quandoq; benignâ interpreta-
tione lenire. Exempli causa. Parcius hic
vivit; frugi dicatur. Plus æquò liber; re-
ctus, fortisq; habeatur. Iracundior est
paulò; acres inter numeretur. Profectò
hæc res & jungit, & junctos servat A-
micos. At nos virtutes ipsas inverti-
mus. Probus quis nobiscum est; mul-
tum demissus, & abjectus dicitur; pro
bene fano, ac non incauto, fictum astu-
tumq; vocamus; simplicior quis? Com-
muni sensu planè caret, inquit. E-
heu! quàm temerè in nosmet Legem
fancimus iniquam. Nam vitijs sine, ne-
mo nascitur; optimus ille est, qui mini-
mis urgetur. Vitia, inquam, erunt, do-
nec homines. Sed neq; hæc continua:
& sufficit, si meliorum interventu pen-
santur. Statuenda itaq; est, & appen-
denda velut libra, ac statera quædam:
in quâ, si vitijs amici, bona præponde-
rant; affectu erga eum inclinemus, idem
& Nos ab eo habituri. Atque ita libra-
tis, & toleratis utrinq; moribus, facile
amicitia retinebitur. Eòdem facit; tem-
pestivè

pestivè prævīdere alia, quæ amicitia evenire solent, incommoda. Dirimit enim eas sæpe ingenij humani, morumq; mutatio, quam ut plurimum fortunæ vel prosperæ, vel adversæ adfert varietas. Tum verò etiam; cū incidit tempus, ut non idem utriq; amicorum expediat. Denique aliquando satietas quædam capit: cū omnia inter se profudere; & nihil est reliquum, quòd à se vicissim expectent, requirant. Hæc talia, inquam, maturè sunt prævīdenda; & contra ea, paranda in animo præsidia constantis benevolentia. Quam ipsi ultro, primi q; adferamus; securi mutua vicis. Nam hoc profectò philtum amicitia; ut si velis amari, primus ames. Contra quam faciunt plerique; qui perversè, ne dicam impudenter, amicum habere volunt, quales ipsi non sunt.

*Prævidere
tempestivè
opus ami-
citiae in-
commoda.*

*Qua re-
censentur.*

*Amoris
illicium
amor.*

Quod si tale quid evenerit, ut necessario continuatio, ac velut cursus amicitia sistendus sit; Tum verò danda est opera, ne in odia discordiamq; desinat. Consuetudo potius conjunctioque, quàm benevolentia cesset. Dissuenda amicitia magis, quàm discindenda; extinguen-

*Præcepta
Deponen-
da amici-
tia.*

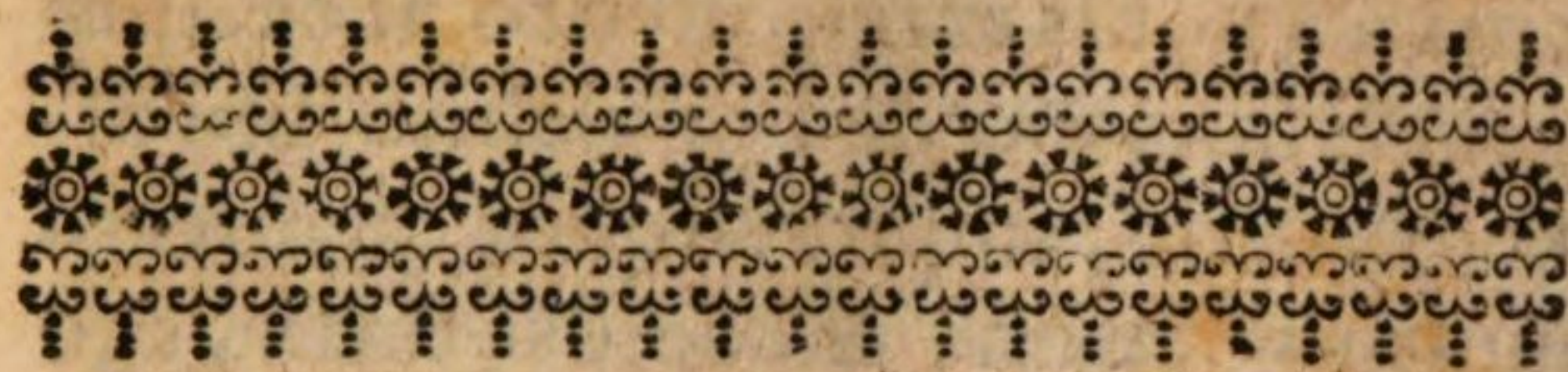
tinguendæ, non opprimendæ: & denique familiaritates sint depositæ, non inimiciæ susceptæ.

*Concludi-
tur hic lo-
cus.*

*Cum ad
hortatio-
nem.*

Hæc ferè sunt, quæ ex Cicerone potissimum, sed in ordinem certum redacta, de amicitia dicenda habui. Cæterum, cum ea sit amicorum raritas, quam perhibet authoritas veterum, vix aliquot paria veræ amicitiae numerantium: Ea verò sit ejusdem, non utilitas necessitasque tantum, sed suavitas etiam ac dulcedo; ut verè eam, hujus vitæ unicum condimentum ac delitium, vocare possis: Profectò tanto majori curâ studioque procuranda, colendaque est; & censendum, miserrimam omnino vitam ejus esse, qui nec diligit quenquam, nec ab ullo diligatur: Contra verò, beatam ejus, qui habet, cum quo fruatur prosperis rebus, & adversas mutuâ ope ferat.

LIBER OFFICIORUM TERTIUS.

De Pietate.

PArtes duas Officiorum, quoniam puto me sat luculenter (pro captu quidem meo) libris superioribus absolvisse; restat ut explicem tertiam de Pietate. Hæc verò tantò major, sublimiorq; est duabus primis, quantò altiùs habet argumentum, id est Deum. Haftenus enim Officia ferè ducta sunt, quæ vel Natura ipsa, seu recta ratio (quanquam & hæc dum talis est, à Deo est;) diceret, monstraretque: nunc verò explicanda restant, quæ Naturæ ratiocinantis captum longè superant; & sicut præcepto, ita auxilio Dei propriè nituntur.

Pars tertia Officiorum Pietas.

Major duabus primis.

Quia directe Deum petit.

Meritò itaq; illum, qui se nosci, coli,
O amari

amari à nobis exigit, invoco: ut ea, quæ generi humano de hoc debito sibi officio edixit, inspiravitque; quamvis à multis ubertim, & copiosè dicta, ego quoque methodo, & novâ, & brevi explicem ad gloriam ejus. Illustra ergo mentem meam, ô lux vera; ut aliquid te dignum & videam ipse, & alijs aperiam.

*Definitur
Pietas.*

*Et dividi-
tur.*

Sed ne longiori Præfatione te morer; prout soleo, ordior à definitione. Pietas, est Officium, quod genus humanum tenetur præstare Deo. Id autem in tribus consistit. Primum: Deum, quâ potest, & debet, nosse. Deinde, eundem certo, & congruenti cultu venerari. Postremo: eum solum amare. Hæc tria explicanda mihi deinceps; totidem Capitibus propono.

C A P U T I.

*Περὶ Θεογνωσίας, id est, De
Notitia Dei.*

*Latè pa-
tet Dei
notitia.*

A Deo quidem latè patet hæc de Notitia Dei dissertatio; ut vel totam Theologiæ scientiam posset occupare. Sed cum non tam Con-
templa-

templatio, quàm actio, ad Officia Pie- *Sed ad of-*
 tatis, de quibus hic agemus, pertineat: *ficij modū*
 ideo relictā τοῖς Θεολογούμενοις, plena tāti *redigetur.*
 argumenti tractatione; quæ ex usu de *Theolo-*
 illo scire sit, in compendium redigam. *gis.*

Est verò notitia hæc prorsus generi *Est homi-*
 humano necessaria; est animorum sa- *ni necessa-*
 lus, fidei mutuæ præcipuum vinculum, *rius*
 lex vitæ; & quid in illa agendum, vi-

tandumque sit, suprema regula. Cun- *Ut vitam*
 eta enim hæc constare non possunt; & *eius tem-*
 perturbatio officiorum sequeretur, Dei *peret.*
 ignorance: quando profani etiam
 Poëtæ dicto, primæ scelerum causæ

mortalibus ægris (Naturam) nescire
 Deum. Mens etenim humana, nisi ar-
 bitrum sui agnosceret, facile prava in-
 tra se foret: & affectu, ac voluntate la-
 beretur; invalido ab externo motu au-
 xilio, cui actus interni non subsunt.
 Noscendus itaque Deus est: non quòd
 curiosè nimis inquiramus, scrutemur-
 que; sed ut admirationem cum æstima-
 tione, venerationem cum timore, amo-
 rem denique cum fiducia, in nobis er-
 ga eum concitemus.

Hoc itaque fine, dicam hoc Capite *Trisaria*
 tria. Nempe, de Natura Divina, ut in *declaran-*
da.

se est: deinde, ut erga nos est: Postremo, ut à nobis nosci vult; idque totum ex constituto religionis dogmate, & Ecclesiæ sensu.

Pars Capitis Prima.

De Natura Dei, & quid in se sit; ubi novo modo, ac ratione, dogmà Trinitatis accuratè explicatur.

Deū esse, dictum supra est.

Nūc qualis sit, dicendum.

DEum esse demonstravi in Prolegomenis: in ipso enim Scripti initio, id velut fundamentum poni oportuit; quo structura libri surgere posset. Nunc qualis sit; quā possum, explicabo. Quā possum, inquam; plenè enim Naturam ejus assequi, non est virium humanarum; ut infra, parte Capitis altera, cū de gloriæ donis agam, demonstrabo.

*Sæpe noscitur ne-
ciendo.*

Sed est etiam cognitio, & comprehensio quædam; ut id, quod certa ratiocinatione agnoveris ita esse; id fatearis, quomodo ita sit, comprehendere non posse. Hoc genus cognitionis Dei nobis convenit maximè; hoc est; non capiendo eum, capere.

Et quid

Itaque magis convenit de illo dicere,

re; quid non sit, quàm quid sit. Ut; non esse multiplicem essentiâ, partibus, compositione, numero; sed omnino, & undique unum simplicemque. Esse enim, inquit D. Augustinus; nihil aliud est, quàm unum, esse: & in quantum unitatem assequitur; in tantum est. Unde simplicia ideo magis sunt, quia una sunt; quæ autem composita, concordia partium imitantur unitatem; & in tantum sunt, in quantum eam assequuntur; & nisi eam haberent, non essent. Quæ enim constant partibus, sunt unum in suo toto; quæ ex accidentibus, unum subiecto; quæ plura numero, sunt una Specie; quæ specie varia, genere uniuntur; quæ demum productione multa, unum sunt principio. Sequitur itaque, ut idem sit esse, quod unum esse. Deus verò, cum sit $\alpha\upsilon\tau\omicron\ \tau\omicron\ \omega\upsilon$, & ejusmodi esse; ut nisi illud esset, nihil esset: ideo longe perfectiori quadam ratione, & $\pi\alpha\nu\tau\epsilon\lambda\omega$; unum sit, necesse est; & id est illi esse, quod unum esse.

Unum, inquam, non modò simplicitate; sed etiam numero. Nam si plures essent Dij, essent differentes; atque adeo omnes imperfecti: nam in eâ notâ, in

non sit dicendo.

Non est multiplex, sed unus. Esse enim, est unum esse.

Quod probatur.

Etiâ exemplis.

Est ergo unus natura. Ens à se.

*Omni-
modè.*

E numero.

Alioqui imperfectus.

tā, in quā differrent ab invicem, deficerent.

*Summè
autē per-
fectum
esse demō-
stratur.*

Imperfectum autem Deum nemo dixerit; cū absurdum sit eum, qui est à se, non perfectum omni ex parte esse. Aut enim sibi dare, quod summum, perfectissimumque est, non potest; aut nescit; aut non vult. Non primum; quia qui à se esse potest, omnia potest: Non alterum; nam qui se plenè scit, scit etiam quod sibi optimum sit: Non demum tertium; quis enim, cū summè potest, & novit, non quod perfectum est, voluerit, prehenderitque? Est ergo Unus, perfectusque Deus.

*Si solus est
Deus, non
est Bonū.*

*Quia non
se plenè
commu-
nicat.
Ens.*

Sed iterum oritur maxima difficultas. Nempe; quòd dum unus duntaxat Deus est; si solus est, non est bonus; seu potius, non est bonum. Boni enim maxima, intimaque proprietas est, communicatio: solitudo autem communicationem impedit, aut potius tollit: Tollit ergo & Boni Naturam. Ergo τὸ ὄν summum, si solum est, non est bonum. At quomodo, cū ab illo cuncta, quæ bona sunt; non ipsum magis tale?

Creaturis

Quod si dicas; explevisse Naturam suam,

suam, cùm se impertivit Creaturis; fal- *enim im-*
sum est. Non potest enim finitâ, & cir- *perfectè.*
cumscriptâ communicatione bonum
infinitum expleri.

Deinde, non est perfectè beatus *Nec bea-*
Deus, si solus est. ἀφίλος enim esset; & *tus est sine*
careret consortio, ac Communicatio- *consortio*
ne sibi adæquatâ: in quâ suavitas, ac *felicitatis.*
fruitio beatæ vitæ sita est; dum nempe
bonum, se alterum habet, cum quo ex
æquo se commutat, fruiturque.

Terriò: si solus Deus est; summè ef- *Nec sum-*
ficax, ideoque summè simplex non est. *mè sim-*
Quod si deduco. Quò magis quidpiam *plex.*
simplex, magis efficax est: ut, inter ele-
menta, ignis. Efficacitas verò in Natu- *Et summè*
ra Creata, maxima est in eo; ut id quod *efficax.*
efficit, sibi quam maximè par, & simile
efficiat; majus enim se efficere non po-
test: nam operatio non excedit essen-
tiam. Natura autem increata, ut sit
summè simplex, & summè efficax; ne-
cesse est profectò, ut non modò simile
producat; (par enim alioqui esset viri- *Nisi se al-*
bus creatis) sed prorsus alterum idem: *terũ pro-*
tum enim demum efficacissimum sim- *ducat.*
plex, cùm producit alterum; atque ita
solum non est.

*Unum,
Verum,
Bonum.*

Quartò : cùm ostensum supra sit; quòd esse nihil sit aliud , quam unum esse ; consequitur, ut id quod est, unum sit : atq; ideo, propriè unum est, quod est. Sed quia verum etiam est, quod est; (Falsum enim non est) & denique Bonum etiam est, quod est: (nam malum non est;) ideo Unum , Verum, Bonum est , quod est. Cùm autem esse , sit

*Tria hæc
habent V.
num Esse.*

Unum esse ; ideo tria hæc , habent unum esse ; & quamvis distincta sunt, còessentialia tamen sunt. Porro Unum; est Pater , id est Principium. Verum; est Filius : imago Patris; eum $\epsilon\sigma\tau\omega\delta\omega\varsigma$ & vivè repræsentans. Bonum denique , est Spiritus Sanctus ; nectens amore ac fruitione, commune ac confors Trium esse.

*Suntq; Pa-
ter, & Fi-
lius, &
Spir. S.
Substan-
tivè.*

*Nunquã
Deus sine
actione.*

Quinto : Deum ab æternitate totâ, nunquam sine actione fuisse; nec torpidam, similemque sopori vitam egisse, manifestum est. Summa enim, æternaque mens , quæ sola per se vivit, vigetque ; quomodo potuit esse actionis aliquando expers ? cùm ne nostra quidem , illâ careat unquam. Actio verò ejus intima , propriaque ; quia interna est, ideo contemplatio est. Quid autem

*Actio ejus
contem-
platio.*

con-

contemplatur? non aliquid seipso ma- *Contem-*
 jus, perfectiusque; nihil enim ipso ma- *plari se*
 jus, aut perfectius est. Non etiam tan- *maius ne-*
 tùm aliquid se inferius; nam sola con- *quit.*
 templatio ejusmodi, non esset ipso di- *Nec tan-*
 gna; nec ejus menti par: nec sufficiens, *tum se mi-*
 ut ei per omnem æternitatem immora- *nus.*
 retur, seque eâ oblectaret. Neceffe er-
 go est, ut sui ipsius contemplationem *Se ergo*
 semper habuerit. Hæc verò sui ipsius *contem-*
 Contemplatio; perfecta, consummataq; *platur.*
 ut sit; necesse est, ut Deo repræsentet
 totam ejus substantiam. Quod autem *Et totam*
 repræsentatur, cernitur, aspiciturque; *suam es-*
 id oppositum sit, necesse est. Et quod *sistentiam.*
 oppositum est, alterum est. Est ergo *Quam op-*
 Deo semper opposita, vivens, subsi- *positam*
 stensque sui ipsius Cognitio, seu imago; *sibi.*
 atque adeo Persona altera, coæterna,
 & consubstantialis. Ab utraque verò *Ideoq; se*
 hac manat, seu procedit & tertia; *alterum*
 nempe Spiritus Sanctus. Nam, ut sine *habet.*
 contemplatione, & cognitione sui esse
 Deus non potest; ita hæc cognitio a- *Hinc pro-*
 morem sui, & fruitionem producat; ne- *cedit A-*
 cesse est. Qui amor consubstantialis *mor.*
 itidem, & æquè æternus, & subsistens,
 atque extans semper; & omnino Per- *Sub tertia*
 sona est. *persona.*
 Sed

*Deus est
unus, &
non solus.*

Sed dum sic in Dei natura solitudo vitatur; cavendum maximè est, ne pluralitas, & ex illa diversitas accersatur. Hæc enim utraque, & Vnitatem tollit, & disjungit, separatque: unde à perfectissima natura Dei, hoc incommodum oportet amoliri: & statuere; ut Deus, & unum sit, & non solus. Itemque, ut, dum est non solus; non sit diversus. Quod aliter non potest consistere, quàm dogmate Christiano: quo est Essentiâ unum idemque; & Personis trinus: Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus: nam hi tres, unum sunt.

*Quia in
una essen-
tia tres
Personæ.*

*Quod u-
berius de-
claratur.*

Est inquam Trinus, & Unum: tum enim optimè sua ipsi constat Natura. Nam Essentiâ, ejusque attributis, unum idemque est: (una nempe tribus, & coessentialis Potentia, Sapientia, Bonitas; una, eademque numero, compos unius Essentiæ, Deitas: ideoque nulla prorsus in illis diversitas.) Solus autem non est, quia ipsummet Bonum est; se infinitè sibi communicans. Perfectum quoque, beatumque est, unitissimi confortij dulcedine: quâ gaudet Deus, verè, & propriè alter; & alter ipse. Summè simplex, quia summè efficax est; dum gene-

*Pater
gignit Fi-
lium.*

generat, ac producit, non modo sibi simile; sed ~~seu idem~~ idem secum. Nempe Substantivè.
 in mira emanatione illâ, Deitati inter-
 na, neque illius Unam Entitatem e- *Vterque*
 gressâ, ab æterno Pater, visione sui, gi- *producit*
 gnit Filium; & uterque ex sui boni a- *Spiritum*
 gnitione producit Amorem: id est, u- *Sanctum.*
 num, eundemque Entitate secum, Spi-
 ritum.

Quis autem comprehendat, aut effe- *Mira hinc*
 rat, quæ dulcedo sit istius fruitionis? *Divinita-*
 quâ una Divinitas, in tota æternitate *is felici-*
 se novit, atq; amat; & in pari, & æ- *tate.*
 quali communionem, se sibi indulget,
 se mutuò oblectat, bono contenta-
 suo: ideoque læta, gaudens, & beata
 semper.

Esse itaque in Trinitate Personarum,
 unum naturâ Deum, ex ratiocinatione
 jam dicta colligimus: & quod majus
 est, remque continet, ac conficit; fide
 Catholicâ docemur. Sed quoniam id, *Modus*
 quod asseritur esse, cupimus etiam sci- *hujus ar-*
 re, quomodo sit: ideo ad muniendum *cani accu-*
 hunc locum, qui profectò est Christia- *ratus &*
 næ professionis, seu Religionis unicum *novo mo-*
 fundamentum; ex istâ ipsâ sciendi na- *do deduct-*
 turâ,
 turâ,

turâ sumpto principio, ibimus in amorem; ducemusque aliquam velut umbram Sanctissimæ Triadis. Id verò ex eruditâ lucubratione Patris Laurentij Pikarscij, è Societate JESU eximij Theologi; quam mihi in suo dedit, manuscripto, & quam ex ejus permisso, opportunè hîc (sed compendio) inferam; explanabo.

*Scientia
directa
scit.*

*Reflexa,
scit se scire.*

*Primam
altera
consequitur.*

*Suntque
mutuo re-
lativæ.*

*Sunt in-
ter se æ-*

Scientia, (inquit ille;) creata naturæ rationabilis, ut sit exacta, seu vera; duplex omnino esse deberet. Prima; quâ scimus aliquid: vocaturque Directa. Altera; quâ, id quod scimus, nos scire agnoscimus: quæ Reflexa dicitur. Hanc utramque, & se consequi, & ad se mutuò referri, omnino est fatendum. Nemo enim scit, nisi sciat se scire, id quod scit: exinde verò necessaria consecutio cernitur. Deinde; si scit; scit se scire: & si scit se scire; scit etiam. Unde evidenter mutua Relatio patet: ideoque ambæ istæ scientiæ, & se consequentur, & relativæ mutuò erunt. Quo concessio, ampliùs sequentur ista.

Primum: utramque hanc scientiam, necessariò similem, & æqualem omnino,

no,

no inter se esse : Quod enim, & quan- *quales, &*
 tum quisque scit ; id , & tantundem *pares.*
 scit se scire. Non aliud ; quia aberraret. Non plus minusve ; quia revera nesciret. Similis ergo necessario, & par per omnia esse debet scientia directa scientiæ reflexæ.

Alterum consequitur : utramque *Simul natura, &*
 hanc scientiam & Naturâ, & Tempore *tempore.*
 simul esse. Naturâ enim prius est ; quod potest esse sine altero , alterum verò sine illo esse non potest : quæ autem sunt Relativa ad invicem, non possunt esse sine altero. Scientiæ verò dictæ sunt relativæ , Ergo non possunt esse , una sine altera : Ergo simul sunt Naturâ. Tempore deinde erunt simul : nam ut primum quispiam scit ; statim, & simul scit se scire : Ergo utraque scientia erit simul, & naturâ, & tempore.

Tertiò : quoniam ostensum evidenter est ; scientiæ directæ , scientiam reflexam, consequentem omnino esse : at- *Originis tantum*
 que adeo ab illa velut suo principio *prioritatem habens.*
 prodire : & (quod infertur) secundam ab illâ esse : deductum verò etiam ; prioritatem nihilominus naturæ , & temporis nullam, inter utramque inveniri :
 sequi-

*Sed hinc
nulla im-
paritas.*

*Quod
compro-
batur.*

sequitur: origine tantum, scientiam
directam primam esse: Reflexam verò
conjunctione, ac communicatione ejus,
alteram. Sed cum ibidem demonstra-
tum sit; utramque similem omnino,
paremque inter se esse: ideo evidenter
constabit, originatione hac, nullam
illarum dissimilitudinem, nullamque
imparitatem effici. Etsi enim una ab
altera originem habet: tamen ubi O-
rigo, & derivatio, ita sunt juncta sibi,
ut altera primæ non sit accidens; sed
natura, & ipsummet esse: ibi Ordo e-
rit inter sese consequentia; inæqualitas
verò, imparitas, proprietas, naturæ
aut temporis, nulla erit. Atqui ex di-
ctis facile patet; scientias, Directam &
Reflexam, eo modo conjunctas esse;
nempe necessariâ consecutione, & ipsâ
naturâ: ideo Ordinem habebunt; &
nihilominus undequaque pares sibi
erunt.

*Ostendi-
tur crea-
ta scientia,
impar in-
creata.*

Hæ sunt notiones, quæ ex consi-
deratione scientiæ creatæ verè dedu-
cuntur. Cæterum, quòd scientia crea-
ta, longè inferior sit scientiâ Divinâ;
etsi per se est evidens, ac manifestum:
tamen ad pleniorum eorum, quæ di-
centur,

centur, notitiam; non abs re erit, cur sit inferior, causam proponere. Quæ in hoc potissimum sita est: quòd Creatura Natura nesciat suum esse; scire enim rem aliquam, est eam mente videre: ut autem seipsum oculus corporis non intuetur; idque ideo, quia sibi non opponitur: ita & mens Creatura non potest habere suiipsius objectum terminatum; alioqui cognitio illi esset ipsa ejus Essentia. Cùm autem Scientia Naturæ Creatæ non sit ejus essentia; (ut patebit infra,) ideo non habet scientiam sui esse.

Deinde: quomodo se scire poterit esse Creatum; cùm vix sit, & vix existat? Nunquam enim stat in suo esse: sed semper, (ut inquit D. Augustinus) definit esse, quod erat; & incipit esse, quod non erat: atq; adeo propriè non existit. Imo propriè non est: quidquid enim ex eo, quod non erat, ortum; non cessat tendere in id quod erit; relinquens semper quod jam fuit: hoc, (ait Bernardus) transitu sanè habet per Est, sed propriè non est; quia nunquam in eodem statu permanet. Si autem verè non est; quomodo sciet verè suum esse?

Tertiò:

Nec propriè est, existitq.

*Denique ab
alio est.*

Tertiò : esse ejus est ab alio ; ideoque alienum : & ipsi soli notum, qui dedit.

Hiscæ de causis , imò præter omnes hæcæ causas , certum est : inferiorem infinita ratione esse Scientiam Creatam Scientiâ Divinâ ; ideoque memoratas dotes vix , vel certè imperfectè retinere, & exercere.

*Natura
Increata
perfectior
scientia
ideo:*

Ex his verò , quæ de scientiâ Creatâ dicta sunt , facilè est gradum ad Divinâ promovere, ac struere. Dotes enim, quæ ostensæ sunt inesse debere Scientiæ Creatæ ; insunt verè , propriè , ac perfectè Naturæ Increatæ. Insunt inquam, sed longè excellentiùs, præstantiusque , hoc præsertim discrimine : quòd Naturæ Creatæ scire, ut dixi, distinctum, ac disparatum sit ab ejus esse : non est enim ejus Substantia, sed accidens : unde non est illi, sicut Deo consubstantiale, & coëssentiale ; sed est agentis actio ad extra. Ideoque actionis solùm Naturam expendimus , cùm scire creatum consideravimus. In Deo verò , simul & junctim , Natura seu Essentia ejus, & scire ejus considerandum est. Etenim in Deo idem est agere, quod esse : nam , si actio ei accidens esset ; com-

*Quia idē
est illi sci-
re, quod
esse.*

compositus esset : id verò cum absur- *Idē Deus,*
 dum sit omnino Divinitati; ideo, id *quod sci-*
 ei est actio, quod essentia; id scire, *ens.*
 quod esse. Atque ita hoc, idemque est
 Deus, quod est sciens.

Sciens hic, quia verè solus est; ideo
 solus se scit. Et hoc ipso quod se scit;
 totum quod scire potest, scit. Non au-
 tem se aliquid majus? neque id tan- *Solus scit.*
 tum, quod ipso inferius? Nam si sciret,
 aliquid se majus; illud majus, Deus ef-
 fet; ipse verò, Deus non esset. Si verò
 id tantum sciret, quod ipso minus est;
 imperfectam valde haberet Scientiam:
 etenim seipsum nesciret. Consequitur
 itaque: ut Deus & nihil se majus, &
 non tantum inferiora se sciat; sed se-
 ipsum sciat, quod est. Est autem ille *Id est, scit*
 solus; ideo & solus scit se esse: id est; *suum esse.*
 propriè, & consummatè scit se scire; seu
 scit suum scire; seu (quod idem est)
 scit suum esse: in Deo namque idem
 est scire, quod esse.

Hæc Scientia sui, quia Scienti est re- *Hæc scientia est æ-*
 ciproce consequens; ideo est relativa. *qualis.*
 Similis quoque, & par per omnia: quia
 sciens id scit, quod est. Unde non mo-
 dò similitudo & paritas, sed eadem e-

*Simul natura,
& tempore.*

rit Entitas Scientis, & scientiæ suæ. Naturâ præterea, & tempore Sciens simul est, & Scire suum: seu Dicens, & Verbum. Dum autem simul sunt Naturâ, & tempore, nulla intercedit prioritas conditionis, etiam ex ratione principij: nam semper, in principio, erat Verbum.

Origine tantum altera.

Origine ergo tantum, Scire à Sciente, Verbum à Dicente, Verum ab Uno; alterum erit. Alterum propriè; non verò aliud: eadem est enim Entitas, seu esse utriusque. Secundum, inquam est; non verò propriè posterius, aut inferius: Originatio enim hîc, ordinem tantum facit; non verò differentiam æqualitatis. Nam collocatio, & numeratio in recensendo, quam requirit Relatio, non adfert disparitatem; ut primum secundo excellentius faciat: sed ordinem constituit Relationis æquiparatae: Naturæ dignitatem non immutans; præsertim cum Communis eadem, & una est.

Originatio non adfert imparitatem.

Scientia creata nō est subsistens.

Sed quia Scientia Naturæ Creatæ est mutabilis; sicut & Natura, quæ illam producit; & quod maximum, non est scientis esse, sed actio; nec substantia

tia ejus, sed accidens; estq; velut imago in speculo, quæ viventem hominem utcunque repræsentat, cum ipsa non vivat: ideo non est res subsistens; nec ὑπόστασιν suam habet. Scientia verò Dei, *Subsistentiam.* quia est immutabilis, una semper, similis, & par per omnia Scienti, Viventis viva imago, & coæterna, coessentialis, consubstantialis: ideo subsistit; & extat; existitque semper. Est nempe Deo oppositus sui ipsius terminus; cognitione productus: &, ut propriè dicam; Idem alterum. Idem, non partitâ, sed eâdem unitate Essentiæ; Alterum verò exigentiâ Relationis: nam scientis, ad scire suum relatio est (uti ostendi) Relatio verò est, ad alterum.

Porro, Alterû hoc, quod sit ὁμοούσιον *Alterum hoc facit Personam* Deo; patet ex ante dictis. Si enim aliquid in Deo esset, quod non ejus Essentia & Substantia esset; aliquid non Divinum, & externum Divinitati inesset. Quod cum sit absurdum; ideo Alterum hoc, Substantia Dei est; & est res verè subsistens: ita ut possit, ut hæc, monstrari; ideoque facit Substantiam terminatam, ac individuum: &, quod consequitur, Personam. Intellectualis

enim, terminata, & individua substantia, Persona est.

*Persona
hæc, est
Filius,
quia geni-
ta.*

Persona hæc verè, & propriè dicitur Filius: idque, quia generatione procedit. Si enim Personæ istius non esset generatio; esset aut efficientia ejus, aut Creatio: (proceffionem namque exci- pio; quæ Spiritui Sancto propria, à generatione quomodo differat, paulò

Non facta.

post dicam:) Quod verò efficitur, ex alio est; quod creatur, ex nihilo est: atque ita neutrum ex Substantiâ effici-

*Non crea-
ta.*

entis, & Creantis. Id autem productioni Divinæ inconveniens prorsus, & absurdum esse, ex his, quæ dicta sunt, patet evidenter. Est ergo generatio

*Generati-
onis pro-
prietatem
implens.*

hæc vera: præsertim cum exactè, unicè, & sola generationis proprietates retineat, impleatque.

*Est enim
vivens ex
vivente.*

Cum enim sit ea generationis prima proprietas, ut sit viventis à vivente; Deus, qui Vita est, non potest producere nisi Vitam. Deinde: cum alte-

*Est ex ge-
nerantis
substantia.*

ra proprietas sit; ut sit ex generantis substantiâ; Generatio Divina, non participationem Substantiæ (ut creata) habet cum suo principio; sed identita-

tem: id est non; fluxum ejus, sectionem,

nem, partem; sed totius, ejusdemque communicationem. Denique, cum tertium generationis requisitum sit: ut in similitudinem producat^{Est in si-}ur sui prin-^{mitudi-}cipij; in generatione Verbi id consum-^{nem prin-}matissimè impletur: quod mentis, à ^{cipij.} qua generatur, est imago perfectissimæ similitudinis. Deus nempe, (inquit Augustinus,) genuit quod est: qui cæteris dedit gignere, in similitudinem ejus, quod sunt. Est itaque Sci-^{Ergo Fili-}ens, & Scire suum; Dicens, & Verbum; ^{us Patri.} Unum, & Verum: idem quod Pater, & Filius. Quæ nomina postrema, toties in Scripturis, verè, & propriâ significatione repetuntur.

Propriâ significatione, inquam. Nam Paternitas vera in cælo, seu Deo tantum est: & quod consequitur; Filiatio (ut sic dicam) vera. Homines enim, & patres, respectu filiorum sunt; & filij respectu patrum: at in Divinitate tantum, nunquam Pater Filius, & nunquam Filius Pater. Deinde; cum sint Deo filij, quos suâ gratiâ effecit; necesse est, ut sit & Filius, quæ suâ Naturâ genuit. Nam imitatio, oportet ut habeat suum exemplar, & archetypum. Imitatio

Paternitas vera in cælo tantum.

Si est filiatio adoptiva, est & naturalis.

ratio autem veræ generationis, est adoptio: Ergo si est, ut ita dicam, Filiatio adoptiva, est & Naturalis.

Ad processionem S. Spiritus, transitus.

Sic generatione Filij deductâ; Processionem quoque à Patre, & Filio, Spiritus Sancti iterum videamus. Sed non sine debitâ ejus invocatione. Veni

Cum eius invocatione.

ergo Sancte Spiritus, mentes nostras visita, & te nobis aperi: Nam sine tuo lumine, nihil est in homine,

Recapitulatio dictorum de generatione Filij.

Patet ex his, quæ hætenus dicta sunt; quòd Divinitas & est; & scit suum esse: seu Est τὸ ὄν: unum; & verum. Esse enim, est Unum esse: se scire, est Verum esse. Ostensum id, inquam, & pro captu mentis humanæ demonstratum, hæc quæ sequitur anacephalæosi. Primò; Quòd in D E O idem est Esse, quod scire. Secundò: Quòd solus Deus se scit. Tertiò: Quòd hæc scientia sit consequens reciproce. Quartò: Quòd sit relativa. Quintò: Quòd sit cum suo principio simul naturâ, & tempore. Sextò: Quòd Originis tantum ordinem habeat, sed sine imparitate. Septimò: Quòd subsistat, & suam hypostasim habeat. Octavò: Quòd sit Persona. Nonò: Quòd sit Filius. Hoc totum

Omnia hæc conve-

totum inquam, supra deductum sat esse puto evidenter. Nunc verò deducendum restat, eadem omnia tertiæ, τῷ ὄντι convenire hypostasi; seu Bono, seu Amori; id est Spiritui Sancto: præter unum ultimum. Nempe, quod non sit, & cur non sit Filius; sed Spiritus ab utroque, nempe à Patre & Filio, non genitus, sed procedens. Et hoc mihi demonstrandum propono.

*nisse Spir.
S. demon-
strabitur.*

Entis.

*Præter u-
num, quod
non sit Fi-
lius.*

Quod ut iisdem gradibus deducam, quibus ad secundam deveni hypostasim; ita ordiar.

Amor Creaturæ naturæ, ut sit perfectus, duplex esse deberet. Primus; quo amamus simpliciter; id est, in rem amatam propendimus, ferimur, eamqueprehendimus; qui vocatur Directus: Alter; quo amatur rei compotes facti, eam gaudemus, oblectamur, fruimur, & in fruitione conquiescimus; id est, amamus hoc nostrum amare: qui Amor est Reflexus.

*Amor cre-
atus dire-
ctus, &
Reflexus.*

Hunc utrumque amorem se consequi, & ad se mutuò referri; evidens est: nemo enim amat, nisi gaudeat; seu amet se amare. Unde patet consecutio. Deinde si amat; gaudet eo amore: &

*Sese conse-
quens, &
mutuò re-
lativus.*

si amore gaudet; amat. Unde Relatio. Uterque ergo amor, & se consequens, & relativus mutuò erit.

*Uterque
par, & si-
mul natu-
râ, &
tempore.*

Hoc concesso: adfateri necesse est, utrumque hunc Amorem, parem sibi esse: simul naturâ, & tempore esse: Origine tantum, alterum à primò prodire: nullam tamen exinde imparitatem effici. Cuncta enim hæc, cum Scientiæ Directæ ac Reflexæ insint, ut evidenter demonstratum est, Amori itidem Directo ac Reflexo inerunt necessariò.

*Ex origi-
natione
nulla dis-
paritas.*

*Cur Amor
creatus
non equi-
paretur
increato.*

*Suimet-
ipsum
cultum.*

Non minùs & istud consequitur: quòd Amor Creatus Amori Divino nullo modo æquiparandus sit. Amor enim creatus non debet esse ad se: nam creatura per se non est; ideo & bona per se non est: ideo amare se; ut se, nisi perperam, & pravè non potest: Amaret enim non bonum; quod est contra naturam amoris: Ideoque in *Φίλαυτον ἐπιτίμησιν* laberetur; nec Amor hic, sed concupiscentia esset.

*Amor in-
creatus
non est ac-
cidens, sed
essentia.*

Jam vero, ut ex consideratione Amoris Creati ad Increatum ascenda-
mus: Imprimis agnoscendum est; do-
tes Amoris Creati recensitas, hoc dif-
ferre

ferre ab increatâ naturâ, quòd Amor
Creatus sit actio ad extra; Divinus
verò sit ipsummet suum esse: nam Deo
idem est amare, quod esse; Et idem
est Deus, quod amans.

Amans hic, quia solus verè est, ideo *Deus se so-*
& solus bonus est, seu solus bonum est: *lū, & ne-*
ideoque & solus non potest non se a- *cessario a-*
mare; & solus se amat meritò. Quòd *mat.*
non possit non se amare, patet; quia
boni proprietas est, amari: ipse ergo
cùm sit summum, totum, solumque
bonum; se summè amet, necesse est.
Ab alio enim, summè, & adæquatè a-
mari non potest. Privaretur itaque
summum bonum debito sibi amore, si *Et meri-*
à se non amaretur. Quòd verò id me- *tò.*
ritò faciat, patet etiam: Non enim
potest amare se aliquid melius, per-
fectiusque: quia istud melius, perfecti-
usque, Deus esset; ipse verò Deus non
esset. Non potest etiam amare se quid
imperfectius: quia contra Naturam
veri amoris est, imperfectum amare;
quod enim est imperfectum, bonum
non est. Si itaque imperfectum ama-
ret, non bonum amaret. Quòd verò *Creatu-*
amat propter se; eo ipso verè, & pro- *ras pro-*
priè amat tantum se. Hic *pter se.*

*Increatus
amoris
dores ea-
dem, qua
scientia
increata.*

Hic Increatus Amor sui, amanti est
reciprocè consequens, ac Relativus:
Nam id amat, quod est; & id est, quod
amat. Similis quoque, & par per om-
nia; quia nec amplius, nec minus se-
ipso amat. Naturâ demum, & tempore
simul; quia ut est, statim se amat.

*Quod o-
rrenditur.*

Origine ergo tantum Amans & A-
mor, ordinem habet; sed ita, ut ordo
hic, in Naturâ eâdem, non faciat im-
paritatem ullam.

*Est idem
alterum.*

Ordinis hujus terminus, quia est Es-
sentia ipsa Divina; ideo Deo est còes-
sentialis, & consubstantialis; subsistit-
que, & extat: Nempe fruitione resultans
alterum idem. Idem, non multiplica-
tâ, sed eâdem entitate; Alterum, exi-
gentiâ Relationis: Est enim Amantis
ad Amare suum Relatio; Relatio verò
est ad Alterum.

*Alterum
hoc, est
Persona.*

Alterum hoc, quia totam plenitudi-
nem habet substantiæ Divinæ; ideo res
est ita extans, ut possit monstrari ut
hæc: Ideoque facit Personam.

*Persona
hæc, non
est Filius.*

Persona hæc non potest dici Filius;
quia non generatione, sed processione
est. Etsi enim habet processio ista hanc
proprietaem generationis, quòd sit
vivens

vivens ex vivente ; alteramque , quòd sit ex substantiâ : attamen tertiam , nempe similitudinem , non ex vi suæ productionis habet , sed ex vi consubstantialitatis. Mentis enim tantum , seu intellectus , est hæc intima , & peculiaris proprietas ; ut producat sibi simile. Unde fatus ejus Verbum , seu Verum est ejus perfectissima imago. Voluntatis verò actus , cui Bonum pro ob-
 jecto est ; non in id Naturâ suâ fertur , ut repræsentet ; sed ut uniat , potiatur , fruaturque. Cùm itaque voluntatis non sit hic finis , ut producat sibi simile ; ideo non potest ejus dici generatio. Atque ita (quod demonstrandum sumpsi ;) Spiritus Sanctus non est genitus , & non est Filius.

Quia non habet similitudinem ex vi sua processionis.

Voluntas non refert imaginē , sed ei unitis

Sed objici potest. Quod Amoris proprium est , unire ; non uniuntur autem , nisi similia : Ergo necesse est , ut Amor , dum vult unire , feratur in simile ; atque ita in similitudinem producat , seu generet.

Obijcitur , quod non uniuntur nisi similia.

Respondendum huic objectioni : Verum quidem esse , quòd Amor uniat ; & quòd nequeant uniri , nisi similia : sed ex hoc non sequitur , quòd amans sibi simile

Respondetur , quod amor se mutat in amatum.

*Intellectus
potius rem
intellectā
sibi simi-
lem efficit.*

*Vnde eius
est genera-
tio.*

*Volunta-
tis non est.*

*Nec effici-
entia.*

*Nec crea-
tio.*

*Ostendi-
tur eius
productio.*

mile producat: sed potius, quod co-
netur, studio Unionis, se in id quod
appetit transmutare; & se similem rei
Amatæ efficere. Intellectus non transit
in rem intellectam, sed potius eam sibi
conformem, similemque efficit. Volun-
tas verò, seu amor id efficitur, quod
amat. Unde qui intelligit, quid sit pro-
bum esse; non statim probus fit: qui
autem vult esse probus; quod verè vult,
est. Exinde vero patet; quod cum ge-
neratio sit: sibi simile alterum produ-
cere; non verò se in alterius similitu-
dinem convertere: ideo, intellectus
generatio propriè dici potest, non po-
test voluntatis. Itaque Persona, quam
voluntas producit, non est Filius: quia
non generatione procedit. Nullo et-
iam modo Efficientiâ, aut Creatione:
quia (ut supra dixi;) quod efficitur,
ex alio est; quod Creatur, ex nihilo est;
neutrum ex substantiâ Divinâ. Atqui
consubstantialem esse Personam ter-
tiam Divinitati, supra demonstratum
est; ideo nec Efficientiâ, nec Creatio-
ne producitur.

Videndum jam ergo est, quid sit tan-
dem hæc Productio; & quem Ordinem
Orig-

Originis habeat. Quod ut deducam ;
Hoc imprimis est Notandum. Eorum,
quæ ad se referuntur , tria esse genera.

Primum Æquiparentiæ , ut vocant : u- *Referuntur ad se*
bi est Relatorum paritas ; ut amici ad *quiparata , ut a-*
amicum. Disquiparentiæ alterum : ubi *mici.*
eorum disparitas ; ut Domini ad ser- *Disquipa-*
vum. Tertium adhuc genus est Natu- *rata , ut*
rale , insitum , necessariò consequens : *servus &*
in quo Originis ordo est , sed inæqua- *Dominus.*
litas nulla est. Hujus postremi gene- *Se conse-*
ris, in Naturâ Creatâ, exemplar maxi- *quentia.*
mè perfectum ego censeo in poten- *Quorum*
tijijs, seu facultatibus animæ : Memoriâ, *exemplar*
Intellectu, Voluntate. A Memoriâ et- *in tribus*
enim ; quam ego visionem animæ, in *anima po-*
uno fixam voco ; oritur Agnitio Veri, *tentijs.*
quæ Intellectûs est : ab utroque autem
Amor , seu fruitirio boni ; quæ est Na-
tura voluntatis. Etsi verò tres istæ fa-
cultates talem Ordinem Originis ha-
bent ; attamen inter se pares, & similes
sunt : ideo ; quia sibi consubstantiales,
& in unitate Naturæ sunt.

Multò autem, imò infinitè perfecti- *Multo ma-*
ùs, id totum Divinitati inest. Verum, *gis hac cō-*
inquam, Naturalem, immutabilem, O- *sequentia*
riginis ordinem habet. Ostensum enim *ordinis, est*
in Divini-
tate.
est ,

*Origo non
reciproca-
tur.*

est, à Patre, ut principio, Filium pro-
cedere, & oriri. Origo autem, & Prin-
cipium, Ordinem ideo facit; quia non
potest mutuò, & vicissim reciprocari.
Unde rectè voco, Cæsaris imaginem:
non rectè verò, Imaginis Cæsarem. Sic
à Patre Filius, non Pater à Filio. Est er-
go in Divinitate Originis ordo.

*Ordo in
Dei
est, Patris,
Filij, &
Spiritus
sancti.*

Qualis autem? Ille certè, quem for-
mula baptismi, id est, tessera fidei no-
stræ ostendit, ac comprobat. Dum
(ut ait Basilus) Oportet nos baptiza-
ri, prout accepimus; credere verò,
prout baptizamur. Nempe, in Nomi-
ne Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.
Sub his tribus (inquit Tertullianus) &
testatio Fidei, & sponsio salutis pigno-
ratur.

*Quod Ver-
bis scriptu-
ra proba-
tur.*

Hic ordo est Naturalis, & insitus.
Scriptum enim est: quòd quidquid
habet Pater, dederit Filio; & Filius di-
cit: quòd Spiritus de suo accipiat. Ad-
ditque: Omnia quæ habet Pater, mea
sunt; propterea dixi, de meo accipit.
Ex his inquam, verbis patet: Et com-
municata à Patre omnia esse Filio, quæ
servato Ordine Originis, & salvâ Pa-
ternitate, communicari poterant: Et

ab

ab eodem, simul cum Filio, itidem cō-
municata Spiritui Sancto.

Nempe Amorem directum (ut supra
ostensum est) habet Pater : & quia o-
mnia, quæ Ordini Originis non repu-
gnant, dat Filio ; ideo dat ei eundem
Amorem Directum. Dum verò uterq;
etiam habet eundem Amorem Dire-
ctum; uterque etiam habet eundem A-
morem Reflexum; id est Spiritum San-
ctum : ab utroque, sed junctim, & ut
ab uno principio procedentem, seu
spiratum. Non enim participatio est
hîc, sed communio ejusdem Naturæ.
Et ideo rectè vocatur Processio; quia
à duobus, eâdem amborum emana-
tione, est. Quæ emanatio in tertio sub-
sistit; nec tendere ultra potest. Quia
cùm est Deus; cùm se scit esse; & cùm
se amat esse: hoc ipso tota inclusa in
se, se habens, seque fruens est Divini-
tas. Et omnia Patris habet Filius; &
Patris Filijque omnia, Spiritus Sanctus.

Hæc fere sunt, quæ mihi de Trinita-
te dicenda proposui. Cæterùm varias
similitudines è rebus Creatis Sacra
Scriptura; & ex illâ, Ecclesia deducere
solet, Personarum Sanctissimæ Triadis:
quas

*Amorem
directum
dat Pater
Filio.*

*Ex uno
duorum
amore di-
recto, pro-*

*cedit unus
utriusque
Amor re-
flexus: quæ
est spiri-
tus San-
ctus.*

*Nec ultra
procedit
Divinitas.*

*Varia
imagines
Persona-
rum Tri-
nitatis.*

*Earumq;
Exempla.*

*Etsi im-
perfecta.*

*A nobis
proponi-
tur ex for-
mâ Tri-
anguli.*

*Fluxu
puncti sic
linea re-
cta.*

*Quæ ut
ambiat,*

quas Patres Sancti explicant, compa-
rantque; quin imò suas quandoque ad-
dunt. Unde Filius; lux vera, lumen de
lumine, splendor, speculum, imago Pa-
tris: Spiritus Sanctus; spiratio, Hali-
tus, odor, unguentum, Sigillum, Digi-
tus, passim vocatur. Sed in omnibus i-
stis, semper aliquid dispar sit, necesse
est: creata enim non possunt aliter, id
quod increatum est, referre; nisi im-
perfectâ imagine. Hæc præfatus; au-
debo ne & ego aliquam Trinitatis mo-
liri similitudinem? Audebo: cùm, ut
dixi, habeam, qui præivere exemplo.
Ducam itaque in clausulâ hujus loci,
tenues quasdam tanti Mysterij lineas,
ex Trianguli consideratione, ac For-
mâ.

Punctum fluxu suo facit lineam, est-
que ejus Principium; Linea verò dum
directè tendit à puncto in punctum,
recta dicitur. Sed Linea recta non am-
bit, non amplectitur; ut contineat, in-
cludatque: quia tantùm in directum
fertur. Si verò supponamus, quòd re-
cta hæc linea velit complecti, ac conti-
nere; necesse illi foret, figuram Recti-
lineam quærere; & assumere.

Nullam

Nullam autem, dubio procul citiùs, potiùsque sumeret, quàm Triangulum: namque inter Rectilineas figuras, primum est, ideoque figuram appetenti statim obvium. Deinde; omnium figurarum simplicissimum, facillimumque; Nam ex utroque puncto, fluxu Lineæ in unum definit; & concursu laterum efficitur; & seipsum quodam modo definit. Quadrangulum verò non concurrat, non se claudit, non à se definitur; sed ab externâ & quartâ Lineâ: ideoque magis est compositum, & difficilius. Multò verò magis alia Poligona. Linea ergo recta, prout dixi; non aliam figuram citiùs, potiùsque appeteret, quàm Triangulum.

Illud autem non modo Æquicrurū, sed etiam Æquilaterū. Et Æquicrurum quidem ideo; quia æqualiter utrinque fluere, donec conveniret. Deinde; quia tum demum par utriusque lateris (ut ita dicam) via esset, ad se quanto-cius uniendum: contra quàm Scaleno, ubi inæqualia latera inæqualiter concurrerent. Æquilaterum verò ideo; quia Linea, modum laterum Trianguli, naturaliter electura videretur ad

*Necesse ut
apparet
Figuram.*

*Nullā po-
tius quā
Triangu-
lum.*

*Quia pri-
mū & ob-
viū.*

*Quia fa-
cillimum.*

*Non ita
Quadra-
tum.*

*Appetet
non modò
æquicru-
rum.*

*Sed etiam
Æquila-
terum.*

Q

men-

*Quia in-
Variabile.*

mensuram sui. Deinde ; quia inter la-
tera, non aliter de conjunctione cer-
tiùs convenire posset, quàm si eam su-
meret rationem, quæ una semper est,
& invariabilis ; ea verò in Æquilatero
Triangulo tantùm est : Nam Isoscelum
potest esse multiplex ; Æquilateri ve-
rò modus unus tantùm, & immutabi-
lis.

*Hac Tri-
nitati a-
ptantur.*

Sic deductâ Trianguli Naturâ, apte-
mus eam Divinitati : mancâ equidem
similitudine ; sed si benè expenderis,
profectò inter illas, quæ adferri solent,
non postremâ.

*Unum à
se ens.
Pater
Principiū.
Verum.*

Cogito itaq; αὐτὸ τὸ εἷν ὃν nempe De-
um Patrem, & Principium Naturâ fer-
ri, & tendere directè in terminum a-
gnitionis sui, seu ad τ' ἀληθείας. Directè
inquam : Nam id fit visione ; quæ non
potest esse, nisi recta. Est igitur hæc
quædam recta Divinitatis Linea, ter-
minos oppositos habens : sed ita ; ut
quod in linea creata, est à puncto ad
punctum directâ protensio ; id in in-
creata, sit unius termini ad alterum,
Naturæ ejusdem, itidem directâ com-
municatio.

*Visione
directâ
fertur in
unum.*

*Efficitq;
rectam.*

*Æterna
hac linea*

Hæc æterna, & recta Linea, dum ex

vi Naturæ suæ in directum est; non
 amplectitur, non ambit, non continet.
 Divinitatis autem Natura, necesse est,
 ut se plenè habeat, definiat, includat-
 que; & quodammodo figuram appetat:
 id est; in tertio terminetur, claudatur-
 que. Nempe ab utroque termino, à Pa-
 tre & Filio, seu ab Uno, & Vero, ejus-
 dem Substantiæ Processione, velut cō-
 munis Linæ fluxu, definit in τὸ ἀγαθόν:
 completque Sanctissimum hoc Patris,
 Filij, & Spiritus Sancti Trigonum.

*quia re-
 cta; non
 includit.*

*Appetit
 autem in-
 cludere.*

*Ideoq; in
 Trigonū
 Bonum.*

Non enim Quadratum, aut Poligo-
 num: quia tunc, non se ipsam Divini-
 tas clauderet; sed aliunde, & ab extra,
 Composita esset; &, ut ita dicam su-
 perflua.

*Non Verò
 quadra-
 tum for-
 matur.*

Trigona itaque (fas sit dicere;) est:
 Atque, ut insistam similitudini; non Æ-
 quicrura modò, sed etiam Æquilate-
 ra. Etenim non duo tantum latera, ob
 æqualem terminorum ad se conjun-
 gendum vim, habet; sed tria, omnino
 paria inter se; imò & eadem prorsus.
 Nempe; sicut, si in uno Triangulo sint
 duo ejus latera, radij ejusdem perife-
 riæ; deinde duo iterum ejusdem late-
 ra, itidem sint ejusdem periferiæ ra-
 dij;

*Illudq;
 Æquicru-
 rum, &
 Æquila-
 terum.*

*Quòd de-
 monstra-
 tur geo-
 metricè.*

dij : dum duo, tertio conveniunt, pariaque sunt ; & inter se quoque conveniant, pariaque sint, necesse est. Sic, quia eadem Substantia (velut periferia) est Patris, & Filij ; eademque etiam Patris, & Spiritus Sancti : ideo consubstantiales, id est pares inter se, & æquales sunt, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus.

Ad mensuram suam suum est.

Et invariabilis.

Quod verò de Triangulo Creato dixi ; quòd eum Linea ad mensuram suam productura videretur : Id, Naturâ ipsâ Divinitati insitum necessario est ; ut æquales per omnia, & pares Personas, velut latera, producat. Cùm ut Trianguli æquilateri ; ita & hujus productionis certissima, invariabilis, & unica tantum hæc Forma est ; ut sit ad mensuram suam, per omnia par, & æqualis.

Ex eadem imagine patet Ordo Originis.

Ex eadem similitudine, monstrari potest Ordo Originis in Divinitate. Cùm, ut à fluxu puncti, Linea ; sic à generatione Patris, Filius. Sicut autem à fluxu Lineæ, junctæ duobus terminis, procedit tertius terminus Trianguli ; sic à Patre, Filioque, velut ab uno conjunctoque principio, Spiritus Sanctus.

Hæc

Hæc est similitudo, à me non prorsus, puto, ineptè prolata; ita tamen, ut ab eâ, id quod rebus creatis imperfecti adhæret, semper secernamus, separemusque: Nempe protensionem, fluxum, spatium, compositionem, aliaque hujusmodi; quæ indivisibili, & simplicissimæ Naturæ nullo modo cōveniunt.

Sed ab hac similitudine secernenda imperfecta.

Sed quid ego, & quousque ista? quid, inquam, vel digito tangere, vel palmo metiri cœlum, vel certè mare in scrobem fatago effundere? Desino: nec irritò conatu fatigo ultra mentem, tantæ imparem Majestati; quæ fide, & silentio adoranda est.

Conatus ultra scrutandi reprimatur.

Adoro te ergo toto animo Trinominis Divinitas: & quia posuisti tenebras, latibulum tuum; in adita tua absconsa, & tibi soli nota, non ultra penetro. Sed cum Sanctis, qui tibi assistunt, faciem velo: & oculos mentis meæ, debiles ad hunc solem, obtego; & unâ, cum loco hoc, claudio.

*Est debita adoratio-
ne locus
clauditur.*

Pars Capitis Altera.

Ut erga nos est Deus. Ubi Creationis primum, & post Missionis ad nos Divinarum Personarum ineffabile beneficium expenditur : ex quo manarunt Triplicia dona, Naturæ, Gratiæ, & Gloriæ.

*Deus ipse
sibi suffi-
cit.*

*Nec ullâ
creaturâ
eget.*

*Produxit
illâ, quia
bene ei
voluit.*

*Præcipuè
rationalē.*

Apparet evidenter ex superiori Tractatione, Deum unum Naturâ, & trinum Personis, sibi abundè sufficientem esse ; nullius rei , quæ extra illum est, indigum : ante omnem Creaturam æquè beatum ; & post illam productam, nulla re auctum. Nullius ergo sui commodi causâ esse voluit, & existere universum hoc : & se imperitiri decrevit rebus creatis ideo tantum , ut benè illis esset. Elucet verò, & eminet maximè, & præcipuè , hæc omnipotens & omniſcia bonitas , seu voluntas ejus , in Creatione Naturæ rationalis. Etsi enim cuncta, quæ produxit ; vidit, quod essent valde bona ; ideoque & bene omnia fecit ; & omnibus benefecit : non tamen æquè illi Naturæ , quæ se esse nescit ; ut illi, quæ se esse, cum tot dotibus miratur, agnoscat,

scit, gaudet. Natura verò hæc, Ange- *qua sola se*
 lorum est, & Hominum. De Angelis nō *esse agno-*
 est nostri argumenti. Homo autem, quæ *scit.*
 ab illo tulerit bona, Naturæ, Gratiæ, *Et agno-*
 & Gloriæ; pro modulo Scripti, paucis *cere de-*
 videamus: cum curâ tamen, & attentè; *bet, tripli-*
 exinde enim manat cultus & amor, quo *cia sibi*
 erga Deum, lege gratitudinis, immen- *data do-*
 sūm tenemur. *na.*

DONA NATVRÆ.

ORdior meritò à Donis Naturæ, *In donis*
 & Origine ipsâ nostri: quando *Natura.*
 prima hæc est gratia, primumq;
 Dei beneficium, quòd nos voluerit esse,
 & existere. Tria hic perpendam: sta-
 tum nempe Naturæ nostræ; Deinde
 corpus; Postremò Animam.

Status, seu Conditio humana, quòd *Conditio-*
 omnibus, quæ Deus sex Dierum spatio *nem hu-*
 produxit, antecellat; patet evidenter. *manam.*
 Hominem etenim velut summam, &
 culmen operum, ultimò produxit.
 Præparatâ primùm ornatâque mundi
 mansione, velut hospitem eum, imò
 Patrem familias, ac Dominum in hanc
 Orbis machinam introduxit: Paradisi *Qua sub-*
 voluptatis habitatorem illum fecit: *limis, &*
eximia.

*Et compendium
creatura.*

Quæ ante eum facta sunt, ejus usui addixit: præesse, ac dominari jussit omnibus: Compendium denique in illo Naturæ Creatæ inclusit. Nam est corpus; ut Elementa: vivit; ut arbores: sentit; ut animalia: Ratione gaudet; ut Spiritus. Præterea αὐτοεξουσίαν eum fecit; id est sui arbitrij, suæ spontis ac potestatis; ac denique immortalitate dotavit. Eximius itaque status ejus est. Unde non male hominem, parvum mundum; Mundum, Magnum hominem vocavêre: sed profectò superat hoc elogium; & Mundo visibili potior, & præstantior est.

*Corpus ei
par.*

*A Deo &
lur elaboratum.*

Ad Statum autem tantæ dignitatis, aptavit illi par corpus; aut potius (ut loquitur Scriptura) formavit. Nam alia, jussu tantùm & imperio, velut fudit productione: hoc dum formasse dicitur; elaborasse videtur cum diligentia, elegantiâ, venustate; idque seorsim ab animâ, & separatâ functione. Deinde, de alijs dixit, & facta sunt: hic; faciamus, ait: quod consultationis est, & destinati cum cura operis; ut nempe Dominus omnium esse possit, qui

qui propriè factus à Domino , inquit
Tertullianus.

Refert verò, ac repræsentat hanc cu- *Magna*
ram , Opus ipsum: ejusque forma , & *venustate.*
statura erecta , ad cœlum vergens ; li-
berum nescio quid spirans;speciem na-
tam ad imperium , & dominationem
præferens : contra quàm animalia cæ-
tera; quæ prona ad terram, statum ser-
vilem, submissum, & ad humum humi-
lem, abjectumque habent.

Jam, quæ aptitudo, quæ symmetria, *Symme-*
quæ compositio membrorum? Nullum *tria, & a-*
est , quod non & eximiæ necessitatis *ptitudo*
causam habeat , & decoris. Vel solius *membro-*
certè manûs, quæ homini tantum data, *rum.*
varium usum, quis satis explicet? Hæc
est instrumentum omnium operum , *Et præci-*
quæcunque mens humana vult moliri : *pue ma-*
hæc sustentationis ministra : hæc tutela *nus.*
vitæ: hæc experimentum virium huma-
narum ; quibus regit, ac domat se infe-
riora : hæc cultura artium , ac elegan-
tiæ omnis fabra, & opifex : hæc deni-
que est ; cujus admiratio , nescio cui ,
ad testimonium Divinitatis suffecit.

Quid verò abdita illa corporis scru- *Sensuum*
ter? sensus nempe, miri artificij organa: *organa.*

*Facultatū
naturalis,
vitalis,
animalis,
officinae.*

& præsertim oculorum; qui vigiles, velut in specula, constituti sunt animi indices, & mentis quidam prodromi. Quid facultatum; naturalis, (ut vocant;) vitalis, animalis, in hepate, corde, cerebro, admirandas officinas? quid sexcenta alia, nunquam satis cognita laudataque? in quibus, nec pro modo Scripti, nec pro argumento sit, prolixa, & diffusa dissertatio.

*Anima
præstan-
tia.*

*In illā i-
mago di-
vinitatis.*

Ad Animam ergo potiùs transeo; ubi propria imago, & similitudo Dei spectatur, ac elucet: ad quam, se fecisse hominem, Deus ipse professus est. Hanc similitudinem variè proponunt Sancti Patres; sed inter illos Ambrosius, & Augustinus præcipuè; ad tres Divinitatis Personas Memoriam, Intellectum, Voluntatem aptant: etsi non eo similitudinis modo, cujus ego aliquoties memini in hoc Scripto; & quem puto, ex adyto ipso Naturæ depromptum.

*Et in me-
moriam, in-
tellectu,
voluntate;*

Tres enim hæ facultates, vna anima sunt. Et quia insitæ ejus essentiæ, & naturales; ideo coëssentiales, atque adeo pares sunt: & Ordinem tantum, ut

ut supra dixi, Originis habent; eum-
 que talem. Fixa Memoria in uno; (a- *Trinitatis*
 lioqui nisi in uno confisteret, non con- *specimen.*
 staret sibi; & non Memoria una, sed
 phantasma multiplex esset:) fixa in-
 quam in uno, Originem præbet consi-
 derationi istius Unius; id est Intelle-
 ctum producit Veri: ex utroque autem
 Voluntas procedit, seu quies in Bono.
 Quid enim aliud videat, noscat, appe-
 taturè Anima; quàm Unum, Verum,
 Bonum? Deinde, quomodo plenè vi-
 deat, noscat, appetaturè, si non tota?
 quomodo autem tota; si non simul, &
 æquè per Memoriam, Intellectum,
 Voluntatem?

Patet itaque: hisce tribus, tres Per- *Exinde*
 sonas Unius Divinitatis repræsentari. *ad Divinā*
 Patet, Animam humanam, hac similitu- *assurgit*
 dinis prærogativā, ad Divinam assur- *naturam.*
 gere Naturam; ejusque capacem debe-
 re fieri: ideoque meritò, tam amplis
 dotibus ornatam, dum nempe cogita-
 tione mente, affectu, momento uno,
 tot res adit, noscit, amplectitur: &
 hoc ipso temporis, loci, imo universi
 metas excedit, seque cunctis rebus ma- *Et in illa*
 jorem ostendit, nec posse ab ullā ea- *conque-*
 rum *scit.*

rum contineri; nec in ullâ nisi in solo Deo plenè conquiescere, apertè testatur.

*Sic ornata vide-
tur ob fu-
turam In-
carnatio-
nem.*

Ultra hoc, nihil est quod addam, præter unum: nempe; non mirum tot, & tantis ornatam, in primo Parente dotibus, esse humanam Naturam: quæ in consortium Divinitatis, & unionem Personæ, assumpta à Christo; & cœlo illata esse debuit: ut statim ostendam.

DONA GRATIÆ.

Per Missionem Divinarum Personarum.

*Non con-
tentus
Deus ho-
mini de-
disse, qua
extra
ipsum.*

*Seipsum
dedit.*

*Votum: ut
ex merito*

MAgnum itaque, & vastum profectò est, quòd in Naturæ donis, humano generi impertijt Deus: & si spectas conditionem nostram; abundè, sat, superque: sed si ejus bonitatem, & beneficentiam; parum. Infinitum enim bonum, haud potuit beneficam suam vim explere, largitione eorum, quæ extra illud sunt. Itaque, ut satisfaceret bonitati suæ, se dedit.

Utinam verò genus humanum, non ut solet, sed ut par est, expendat: quid hoc

hoc, quantumque est; quod Deus, in *expende-*
ejus bonum est molitus; cum in terra *retur.*

visus, & cum hominibus conversatus
est, & habitavit in nobis; & vidimus
gloriam ejus: nempe Deum manife-

Missio Fi-
lij.

stum in carne; qui visitavit nos Oriens
ex alto: Missionem hanc, inquam, pri-
mam; quæ est per *σαρκοποίητον λόγον*,
seu per Verbum carnem factum: Alte-
ram deinde; quæ per adventum Para-
cleti Spiritus Sancti, agnoscamus: &
ab utroque mare immensum gratiæ Di-
vinæ expendamus.

Missio Spi-
ritus San-
cti.

Quod ut probè fiat; imprimis, quid
sit in Divinis Missio, necessarium est
noscere. Non enim est, ne quis erret,
de loco in locum migratio: (hoc enim
Deo, qui ubique est, non convenit:)
sed est ejusdem semper, immoti, & im-
mutabilis Dei, facta hominibus in tem-
pore, sui manifestatio. Id ergo est Mis-
sus, quod visus; id Missio, quod appa-
ritio.

Utraque
non est de
loco mi-
gratio.

Sed appa-
ritio.

Porro temporalis hujus Missionis ra-
tio, & modus, manat ex Origine, ac
Processione illâ æternâ, quam, cum de
Trinitate agerem, deduxi.

Modus
Missionis
manat

Sicut enim Pater genuit, & Filius ge-
nitus

Ex gene-

*ratione,
Et proces-
sione æ-
terna.*

nitus est ; ita Pater mittit, & Filius mis-
sus est : & sicut à Patre, Filioque proce-
dit Spiritus Sanctus ; ita ab utroque
Missus est. Interim, hæc Missio non est
(inquit Divus Augustinus) inæquali-
tas substantiæ, sed Ordo Naturæ: quam-
vis enim utraque Persona se nobis ma-
nifestavit ; utraque tamen immota
mansit, in una cum Patre Divinitate,
& essentia.

*Oecono-
mia In-
carnatio-
nis.*

Hujus Missionis in Christo Oecono-
miam, seu modum, dispositionemque,
Ecclesia Catholica ejusmodi profite-
tur. Nempe; Secunda Divinitatis Per-
sona, quæ est Filius, æqualis & Coæ-
ternus Patri; cùm venisset plenitudo
temporis ; illi soli nota, qui novit, &
constituit tempora ; nasci ex Virgine
voluit : & assumpsit Naturam huma-
nam, totam & integram, ex anima &
corpore constitutam ; eamque Naturæ
Divinæ univit : ita, ut duæ Naturæ, &
una Persona, esset Christus; Verus De-
us, Verus Homo.

*Christus
Verus De-
us, Verus
Homo.*

*Duæ na-
tura, una
Persona.*

Duæ inquam in Christo sunt Natu-
ræ. Si enim una tantum statueretur ; ea
vel Divina, vel humana esset. Si Divi-
na tantum ; non esset homo: si humana

tan-

tantum; non esset Deus. Quem tamen, Deum & Hominem, Sacra Scriptura, & gesta ejus loquuntur evidenter: partim enim Divina prorsus, partim verò humana tantum, operatus est.

Si verò dicas unum Naturam, ex duabus compositam, conflatanque; *Nec mixta, nec divisa.* Id fieri nequit, sine alterutrius vel interitu, vel imminutione: & necesse, ut vel Divina degeneret in humanam; vel hæc ab illâ absorpta, & absorpta sit. Atque ita neutra integra; sed nescio quæ nova, mixta, & imperfecta.

Duæ ergo sunt Naturæ: & ideo *Disparēs naturarum functiones.* disparēs, & cuique propriæ, ac peculiæres sunt affectiones; atque functiones. Unde nasci, lacte ac cibo ali, carnis necessitates sustinere, ac sustentare; pati denique ac mori, humanum. Miræ verò vi propria facere: morbis, morti, mari, ac ventis imperare; dæmonis regnum evertere; non peccasse unquam nec peccare posse; peccata verò alijs dimittere; cogitationes nosse; animis nostris (nempe ut in illum credamus) imperare; Divinum.

Etsi verò functiones istæ, utrique *Tamen tanquam de una* Naturæ separatim peculiæres; attamen ob

*prædicari
possunt.
Impatibi-
lis.*

*Ob unio-
nem hypo-
staticam.*

*Deipara.
Dei nati-
vitas.*

*Causa In-
carnatio-
nis.*

*Nempe Fi-
nis ejus,
conveni-
entia, ne-
cessitas.*

*Finis est
gloria Dei.*

ob unitatem Personæ, tanquam de vna Personâ meritò prædicantur. Inde est: quòd etsi Deus ἀπαθής, ὅτι ἢ ἀσωμάτος: tamen quia Corpus sibi, ut proprium assumpsit; ideo Deus passus dicitur. Unde Petrus, Christum in carne passum, & Paulus Dominum gloriæ Crucifixum, dixere. Et Maria Θεοτόκος; & Nativitas Christi, vel Apparitio, Θεοφάνεια rectè dicitur: ex prærogativâ nempe Personæ, cui Divinitas inseparabilis est.

Sic explicatâ Oeconomyâ Incarnationis; Causas, cur Deus mirum hoc voluerit, effeceritque; non pigebit recensere, cum pijs, Sanctisque Patribus: quorum pulcherrima utriusque linguæ loca Dionysius Petavius, mirâ profectò peritiâ, industriâ, ac diligentia collegit. Videamus ergo, de promamusque ex hac penu imprimis Finem, quem sibi proposuit Deus: Convenientiam deinde, qua eum est executus: denique Necessitatem ejus.

Finis omnium Dei operum, etsi passim, & verè assignatur Gloria ejus: cum præter hanc, nihil aliud ad eum, ob collata creaturis beneficia, redundet,

ac redeat: attamen cum hæc ipsa Glo-
ria, quæ est laudantium consentiens
vox, & nihil in se solidi fructus habeat;
& etiamsi haberet, tamen Deo sibi suf-
ficienti addere nihil posset: Ideo di-
cendum est; quod etsi Gloria neces-
sario comitetur opera ejus; tamen fi-
nem eorum non esse aliquod ex illa
emolumentum; sed solum Naturæ be-
neficæ, ut ita dicam, gustum: dum be-
ne fecisse, & amat unicè, & gaudet;
& fructum ex se, & facto suo capit. In-
finitæ inquam Bonitatis ejus, in bene-
faciendo (ut ita dixerim) satietas, fi-
nis est: quod apparuerit benignitas, &
humanitas Salvatoris nostri Dei; ut tam
dissitam, & conditione, & culpâ, natu-
ram assumere, & reparare voverit.

Hæc eum impulit Primùm; ad sui
Conjunctionem: quæ major esse non
potest, quàm in hoc Incarnationis My-
sterio; cum Deus Homo factus est, ut
Homo fieret Deus. Deinde ad opitu-
lationem: quæ tantò major est, quantò
magis miseris subvenit; nec sese juvare
valentibus. Denique, ad profligan-
dam mali Dæmonis sævitiam: quæ ex-

*Ant quæ-
dam Bo-
nitatis, &
beneficen-
tia satie-
tas.*

*Et hinc
maxima,
quæ possit
esse, com-
municatio.*

*Opitula-
tio.*

*Vindica-
tio à Dæ-
mone.*

R

orce-

ercebat regnum, fraudulenter victi, in primo Parente, generis humani.

*Conveni-
entia Au-
toris.*

*Nempe
nullius,
præter-
quàm Dei.*

*Idque se-
cunda Di-
vinitatis,
Persona.*

*Modi Con-
venientia.*

Hic ergo finis est admirandi hujus-
ce Operis. Convenientia sequitur: quæ
ostendit; à nullo, (præter Deum ipsū)
convenientius hominem vindicari de-
buisse. Magis enim obligaretur homo
Creaturæ id sibi præstanti, quàm Deo.
Cui itaque debemus (inquit Divus Au-
gustinus) quòd sumus; meritò illi con-
venit debere, quòd post lapsum, ju-
stificati sumus.

Si autem Divinitati competijt nos
vindicare: conveniebat; ut id secunda
ejus Persona, id est Filius, exequeretur.
Ab illo enim nos decebat refici; per
quem nos, & omnia facta sunt. Deinde,
Filius est propriè imago Patris, & figu-
ra substantiæ ejus: per hunc itaque, a-
missa in nobis imago Dei, restitui de-
buit. Qui cum assumpserit hominem,
non in unitatem Essentiæ, sed in unita-
tem Personæ: sequitur; quòd etsi Tri-
nitatis una sit actio; Personæ tamen Fi-
lij, propria hæc sit assumptio.

Post Convenientiam Autoris, non
minus elucet Convenientia Modi. Ex-
pediebat enim apparere, & manifestari
homi-

hominibus Deum: apparere verò non potuit, nisi velo corporis contactus; quando ne Moyſis quidem faciem mortales oculi ſuſtinere potuerint, recen-ter à Deo venientis. Si autem corpore regi debuit; nullo convenientiùs, quàm humano. Decuit deinde, in hac Natu-*ut in car-*
 râ Dæmonem vincere, quæ à Dæmone *ne noſtra.*
 victa eſt: Major enim exinde certami-
 nis, ac victoriæ, & æquitas, & gloria.

De fæmina etiam naſci, itidem con-*ut de fæ-*
 ſentaneum fuit: Nam ut per mulierem *mina.*
 primam mors; ita ſalus per alteram. Et
 ut Eva culpæ Mater; ita gratiæ, Maria.
 Ex Virgine autem: quia noviter naſci
 debuit novæ Nativitatis dedicator; ;
 per quem homo naſcitur in Deum, quia
 Deus in hominem natus eſt. Deinde; *Eaq; Vir-*
 Virgo adhuc erat terra, nec ullo attre- *gine na-*
 ctata opere, ex quâ formatus Adam: *ſceretur.*
 ideo alter, & novus Adam, itidem ex
 Virgine. Et, ſicut æterna generatio ſine
 Matre; ita quæ in tempore Nativitas,
 ſine Patre: ut nempe una Perſona, &
 binos tantùm, & convenientes Natu-
 ris, haberet Parentes.

Neque verò indecorum, Deum aſſum-*Non inde-*
 pſiſſe carnem. Nam qui de limo fecit *corû, quod*

*carne
assumpsit.*

hominem ; quis arguat , quòd per carnem refecit ? attrectavit primum , cur non susciperet alterum ? si enim non verè suscepisset , quis eum verum hominem dixisset ? si autem verus homo non fuisset , quæ causa simulatæ Naturæ ? quorsum , inquam , homo , non tamen homo ?

*Et quòd
infirmi-
tas nostras
portavit.*

Nec dedecet , quòd infirmitates nostras ipse portavit. Sustinuit enim non impositas , sed assumptas : sustinuit ; non succubuit : hoc enim imbecillitatis esset ; illud Fortitudinis , & Virtutis. Subijt ergo dolorem & mortem : quia & in dolore tolerando , & in morte subeundâ , Virtutum officia versantur : quæ Magister , & Præceptor perferre debuit ; ut ostenderet perferri posse : nec repugnare id mortali , fragiliqûe Naturæ ; quod , eam indutus , fecit ipse.

*Tertia
Conveni-
entia
temporis.*

Tertia Convenientia est Temporis : quæ etsi illi soli cognita , qui cuncta fecit in tempore opportuno : attamen post correctum genus humanum , lege promulgatâ ; post præmissa de se Prophetarum testimonia ; & mira opera adstruendæ sui notitiæ facta ; dum me-
dium

dium silentium tenerent omnia, & pa- *Cujus ido-*
 catus per Augustum Orbis esset; dum *nea causa*
 ultima Monarchiarum Roma, ad sum- *recensetur.*
 mum perducta fastigium, & arx om-
 nis superstitionis est facta; dum Hie-
 rosolymia in mores gentium paulatim
 transfiret; dum Synagoga in sectas
 scissa philosopharetur, & Platonem
 aut Zenonem potius, quàm Mosem fa-
 peret; dum per idololatriam toti Or-
 bi princeps mundi hujus imperaret:
 ut tandem eijceretur foras, & regnum
 peccati destrueretur; nasci in homi-
 nem Deus commodum, opportu-
 num, & conveniens judicavit.

Convenientiâ monstratâ; jam, (ut *Necessitas*
 promisi,) Necessitas Incarnationis o- *Incarna-*
 stendenda est. Quæ nulla equidem ab- *tionis.*
 soluta, antecedens, & cogens Deum, *Non abso-*
 dari potest; dari tamen potest con- *luta.*
 grua; & consequens: Nam Deus semper
 vult fieri, quæcunque verè convenit fi- *Sed conse-*
 eri. Et sicut, quantumlibet parvum in- *quens.*
 conveniens, est illi impossibilitas; ita
 justa ratio, est illi consequens necessi-
 tas. Has itaque consequentes necessi-
 tates ex sensu Sanctorum Patrum re-
 censebo.

*Prima est,
quia pec-
catorem
redimere
non potu-
it, nisi pec-
cato non
obnoxius,*

Prima autem est. Quòd non potu-
erit genus humanum in Peccatum la-
psum, reparari, nisi ab eo, qui & pec-
cati, tam Originalis, quàm commissi,
seu (ut vocant) Actualis expers, &
ἀναμάρτητος omnino, id est, ut ita di-
cam, impeccabilis esset. Non enim sub-
venire peccato potuit simili peccato
semel nexus, & semper obnoxius: nec
intervenire pro sceleratis servis com-
plex, & adstrictus iugo servitutis: nec
satisfaciens gratus, acceptusque esse
potuit, odium meritus; nec immunis
à peccato. In quo igitur non erat, nec
esse potuit peccatum, ipse venit aufer-
re peccatum. Nam si in ipso quoque; fui-
set, aut esse potuisset peccatū; auferen-
dum illi foret, non ipse auferret.

*Altera,
quia satis-
factio ple-
na esse nō
potuit, nisi
ab Homine
Deo.*

Altera consequens Necessitas Incar-
nationis est. Quòd offensa, ac injuria
Dei, à genere humano placari, ac com-
pensari debuit justâ satisfactione; sa-
tisfactio autem justa, ac perfecta est,
quæ totum quod tenetur, liquidò &
planè exolvit, sine ullâ condonatione.
Talem autem nec homo, nec Angelus
præstare Deo potest: nihil enim uter-
que habet, quod de suo, in solutionem

ei imputet. Qui itaque eam præstaret; necesse est, ut communi, & purâ Creaturâ major esset: Nihil autem tali Creaturâ majus, nisi Deus homo factus.

Tertia Consequens Necessitas petitur ex magnitudine, & atrocitate peccati. Quod est ideò infinitè malum, quia adversum, & ex opposito contrarium infinito bono. Tolle itaque non potuit, nisi ab infinitè dignâ, id est, unâ cum Deo, imo ipsâmet Divinâ Personâ: quæ & texit, quâ sine labe homo, infinitam vilitatē offendentis: & æquavit, quâ Deus, infinitam Majestatem offensi: condignus inquam Mediator, & sequester pacis Christus; imis summa conjungens, & faciens utraque unum. Interventu nempe suo, velut ponte quodam, terrena cælestibus, humana conjunxit Divinis; quæ absque illo conjungi nullo modo poterant.

Quartò adstruitur Consequens Necessitas exinde. Quod si ne in pristinum quidem statum redire per se potuit genus humanum; quantò minùs æternam felicitatem mereri, & obtinere? eam verò cum homini destinasset, & præparasset Deus; necesse fuit, ut

*Tertia :
quia infinita culpa
infinitis erat meritis
pensanda.*

*Quarta :
quia si homo
veniam non potuit
mereri,
quantò minùs
præmium.*

præstitisset : præstari verò prævaricatori justè non potuit, nisi & post satisfactionem ; & ob meritum : solvere autem, ne dum mereri, non erat virium humanarum. Itaque ipsum, humanitate assumptâ, & abolere culpam, & præmium hoc ingens mereri, oportuit ; per quod Filij Dei nominamur, & sumus : si autem filij ; & hæredes gloriæ ejus : hæredes inquam Dei, cohæredes autem Christi.

Necessitates has approbavit successus.

Hasce necessitates videtur Deus eo ipso ostendere voluisse ; quòd etsi magna, & eximia multa, reparandi hominis causâ, consultò præmisisset ; frustra tamen omnia, nisi hoc Incarnationis mysterio completa, fuissent. Non quòd non essent Dei simul, & statim, perfecta opera ; sed ut manifestiùs, & morbi, & remedij magnitudo pateret.

Qui non secutus ex lege Naturæ.

Gradus verò hujus operis hi fuerê. Primum ; videns Deus, quòd multa malitia esset hominum in terra, ad malum omni tempore : ut mederetur tam gravi morbo ; Legem Naturæ, insculptam semel in cordibus nostris, & nunquam deleri penitus passus est ; & semper redintegrait : manifestatione sui, allocutio-

cutione, admonitione, præceptis, somnijs, signis, præmijs, ac pænis: quæ cuncta in Patriarcharum, & Prophetarum gestis spectantur.

Deinde; cùm hæc non sufficere viderentur; Legem scriptam promulgavit: eâ Majestate, quæ talem, tantumque legislatorem deceret: quâ de re, in tertiâ parte capitis hujus dicetur, uberius.

Tertiò; addi forsan potest: non jam Israëlitis tantum datum; sed per gentes sparsum, & optimis quibusque ingenijs insitum, sapientiæ studium: per quod impressas, innatasque mentibus nostris Veri notiones, ad artis & scientiæ modum perducere conati sunt multi: idque sæpe haud irritè; ut testantur non pauca, quæ vetus Philosophia prodidit, arcana profectò, & abditæ veritatis. Id verò, etsi absque adminiculo apertæ revelationis; non tamen certè sine Divino instinctu, & occultâ quadam mentium, velut manu-ductione. Non enim alius, sapientiæ has scintillas spargere potuit, nisi Sapientia ipsa; id est Deus.

*Tria hæc
non iu-
runt
corruptū,
genus hu-
manum.*

Tria verò hæc, etiamsi eximia, non attulere tamen plenam generi humano medelam. Nam Lege Naturæ, & Scriptâ, nunquam ita cultus Veri Dei obtinuit, ut πολυθεΐα, & idololatria tolleretur; nec Judaismus Dei Veri notitiam ad gentes transmisit. Unde, Deus Israël vocatus, qui omnium esse debuit: & ignoratus ubique; & tantum notus in Judæa Deus. Philosophia verò multò minùs id præstitit: dum aut non firmiter unum autorem, & rectorem universi docuit; aut si docuit, (ut forsitan secta Stoica:) nullo tamen fructu ad cultum ejus: imo adeo eum insuper habuit; ut ei Sapientem suum vel æquaret, vel præferret. Immortalitatem autem animorum nulla prorsus professæ est, aut firmiter asseruit. Neque id mirum: sicut enim (inquit Augustinus;) oculus absentia, id est à sensu remota non videt; ita mens humana, invisibilia & æterna, quæ ultra captum ejus sunt, non agnoscit. Uti verò, quæ scire, quæ videre non possumus; illis credimus, qui sciunt, qui viderunt: ita Divina & æterna, à Deo æterno tantum didicisse oportuit.

Itaque:

Itaque : ut ultima tandem manus *Itaq; ulti-*
 imponeretur tanto operi ; postquam *ma impo-*
 Deus multifariam, multisque modis o- *sita ma-*
 lim locutus esset Patribus , in Prophe- *nus.*
 tis ; novissimè loquutus est nobis in Fi-
 lio : & docuit nos omnem veritatem ;
 per eum , qui est Via, Veritas, & Vita. *Incarna-*
 Ita ut jam totum genus humanum, De- *tione Dei.*
 um Verum ; ejus Providentiam ; & de-
 mum vitam æternam agnoverit , cre-
 dideritque ; eaque obtinuerit salutis
 subsidia, quæ recensui compendio, cùm
 de Gratiâ tractarem ; & quæ dicam in- *Cujus*
 fra uberius: ad quæ loca, ne tautalogus *fructus*
 fim , meritò Lectorem remitto. *ante re-*
cessiti.

De alterâ, nempe Spiritus San- *cti Missione.*

S Equitur jam altera manifestata
 nobis Missio Tertiæ Divinitatis
 Personæ, nempe Spiritus Sancti ;
 pari compendio , eodemque ordine
 tractationis explicanda.

Oeconomiam ejus Ecclesia Catho- *Oecono-*
 lica profitetur talem. Post perfectum, *mia mis-*
 consummatumque redemptionis no- *sionis Spi-*
 stræ opus , quod Filij Persona implen- *ritus S.*
 dum

dum susceperat; cū idem Redemptor rogaret Patrem, ut alium Paraclitum daret nobis, qui maneret nobiscum in æternum: & rogatu ejus, & meritis, venit Paraclitus Spiritus Sanctus; quem misit Pater in nomine ejus. In nomine, inquam, ejus: sicut enim in æternâ illâ Processione, à Patre Filioque originem habet; ita & ab utroque temporalem missionem. Quæ tum primum manifestata nobis; cū Filius opus consummasset, quod illi dedit Pater ut faceret: ante enim non erat plenè Spiritus Sanctus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus.

Qui à Patre, Filioque missus.

*Narratio
hujus Missionis.*

Acceperunt ergo credentes, virtutem Supervenientis Spiritus Sancti in eos, tum primum; cū complerentur dies Pentecostes, & essent omnes discipuli pariter in eodem loco. Factus enim tum repentè de cælo sonus, tanquam advenientis Spiritus vehementis; & replevit totam domum, ubi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispersitæ linguæ, tanquam ignis; seditq; supra singulos eorum.

*Per quam
sigillū sanctitatis.*

Miro tum, inquam, modo communicationis, per infusionem quandam, & il-

& illapsum Substantiæ suæ, impressit Spiritus Sanctus velut sigillum, ac formam sanctificationis animabus credentium. Ante hunc diem Patriarchis & Prophetis, quin imo & Apostolis, per Operationem tantum, & effectiorem charismata sua largitus est: tum verò *Tum primum personaliter descendit, ac substantivè insedit animas Spiritus S.* demum personaliter, & substantialiter, non dona tantum sua, sed seipsum infudit; ut Scripturæ loca evincunt, cum eum nobiscum manere, in nobis habitare, nos templa ejus esse, & denique ut pignus, & arrhabonem, eum habere testantur. Quæ cuncta substantivam, & personalem iniectionem declarant; factam non tantum per gratiam Operationis (inquit Augustinus;) sed per ipsam Divinitatis ejus præsentiam: ita, ut in vasa cordium, animarumque *Cujus rei exempla creata.* (inquit idem;) non jam odor balsami, sed ipsa substantia sacri defluerit unguenti. Cujus conjunctionis peti similitudo potest à mistione metallorum, vel olei cum cerâ, vel cum aquæ vinum infunditur.

Non est tamen ea unio, quæ ex duabus Naturis in Christo. Ibi enim à Deo *Comunicatio hæc differt ab unione hypostatica.* in unitatem Personæ assumpta Humanitas

nitas ; hîc Humanitati communicata
Divinitas : ibi uni , & individuo homi-
ni propria ; hîc pluribus æquè imperti-
ta: per illam Homo verus, Deus verus;
per hanc in filios Dei hominum ad-
optio ; non Spirituum , sed Spirituali-
um. Unde ibi naturalis unio ; hic ha-
bitualis tantùm.

*Causa hu-
jus Missio-
nis bonitas
Dei.*

Causam Missionis istius , Divinitas
non aliam , quàm in Incarnatione ha-
buit: nempe beneficæ Naturæ suæ vim,
& se communicandi insitum appeti-
tum. Per hunc , ut à Filio facta copio-
sa redemptio; ita à Spiritu Sancto San-
ctificatio nostra.

*Et sancti-
ficatio no-
stra.*

Non enim hæc ab alio esse potuit,
quàm à Deo. Nam Sanctificatio , est
animi humani, supra ejus vires natura-
les , gratis effecta capacitas ; quæ Deo
plenos, ejusque consortes naturæ effi-
ciat. Creatura itaque non potest san-
ctificare Creaturam ; quia quod Na-
turale tantùm est , Supernaturalem ef-
fectum non producit. Deinde; nulla
res potest animum , ejusque recessum
ingredi , præter Deum. Ille solus scru-
tans corda , alioqui imperscrutabilia.
Illi uniri ; in illum tantùm possu-
mus

*Quæ non
potuit esse
nisi à Deo,
unde Au-
toris con-
venientia.*

*Nam cre-
atura non
potest quid
superna-
turale
producere*

mus transmutari, (ut supra cùm amoris vim demonstrarem, explicavi.) Ille denique solus est, dominus & arbitri mentis nostræ; quam semper adire intimè potest, ejus facultates ingredi, & quocunque vult, movere, ac ducere. Itaque largitio sanctificationis, est munificentia Divinitatis.

Nec animum ingredi.

Quod solus Deus est.

In Divinitate autem proprium, & peculiare id tertiæ Personæ, id est Spiritui Sancto. Causa est, quia illius æterna Processio à voluntate ortum ducit; voluntati autem ita Sanctitas annexa, ut intellectui Veritas. Unde Personalis hic character Spiritui Sancto; ut sit Autor Sanctificationis.

Sanctificatio propria tertiæ Personæ.

Deinde; ille non natus nobis est, sed datus; idque ideo, quia amor, origo & causa doni. Spiritus Sanctus ergo propriè Donum, quia amor: Donum autem non aliud, nisi Sanctificationis: nam præter illam, à Deo amante donari nobis minus non decuit; majus non potuit. Hoc accepto; contingit summum homini bonum: hoc dato; impletur summus Dei amor.

Quia à Deo amante orta.

Tertiò; cùm se generi humano profudit Divinitas in Incarnatione Filij;

Cui velut aditum, fuit Incarnatio.

lij; quidni faceret idem in tertia Spiritus Sancti Persona, cujus proprietas, Bonitas, & Charitas est? Cum Filius non modo reparasset, & in integrum restituisset naturam humanam; sed etiam hypostasi suâ ornasset, & velut aptam amoris infinito reddidisset: quomodo non rueret ille in communicationem? non aliter, ac ignis admotus in Materiam accendi, & ardere promptam. Si Sapiencia æterna eo se demisit; ut non Spirituales Substantias, & Angelos, sed carnem, & semen Abrahamæ apprehenderet: quidni delaberetur Bonitas infinita, & effunderetur itidem super omnem carnem, jam Divinitatis confortio, & unione nobilitatam, & ut in Spiritum verteretur, facilem paratamque? Merito itaque, hisce de causis, æterna Charitas diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis: ut Bonus bonos, ut Sanctus sanctos efficiat.

Et Sapiencia exemplū, Bonitas subsequens.

Convenientia modi. In igne apparuit, quia amor est.

Post Convenientias Autoris, sequitur Modi congrua, & consummata præstantia. In igneis enim linguis Spiritus Sancti Missio apparuit: convenienti profectò, æstui illi æterni amoris; &

vim

vim ac efficaciam ejus repræsentante
Formâ. Quid enim amor, igne simi-
lius? utriusque natura ardens, & fla-
grans est. Misit itaque Pater, & Filius,
sacrum hunc ignem in terram: hoc uti-
que fine, ut accenderetur, & arderet;
ut fervens in nobis desiderium sui fa-
ceret, & cum flamma sursum elevaret;
ut scoriam animorum purgaret, vitia-
que exureret; ut denique mentes, affe-
ctibus terrenis facilè cæcas, illustraret;
ac lucis suæ radio illuminaret.

*Vt accen-
deret,
purgaret,
exureret.*

In linguis etiam apparuit, & statim
post descensum suum largitus est ea-
rum notitiam; cum admiratione enim
omnium maximâ, rudes, ignari, indo-
cti, imperiti, cæperunt loqui varijs lin-
guis, prout Spiritus Sanctus dabat elo-
qui illis: ut nempe, quemadmodum
conatus superbiæ, & vanus elatusque
Spiritus, confudit linguas; ita Spiri-
tus Sanctus eas uniret, & hoc necessa-
rio instrumento Apostolos ad prædi-
cationem Veritatis redderet idoneos.

*In linguis
apparuit*

*Quia lar-
gitus im-
peritis ea-
rum notiti-
am.*

Præterea, impleti Spiritu Sancto
varijs linguis loquimur; dum in Psal-
mis, & Hymnis, & Canticis spirituali-
bus puras manus levamus; laudes &

*Quia nos
docet lo-
qui in
Psalms
Spiritua-
libus.*

S

gratias

*Ut loqua-
mur re-
cte Ver-
bum, quod
Caro fa-
ctum est.*

gratias agimus, prædicantes magnalia Dei. Denique, Verbum æternum nobis manifestatum est, dum Verbum Caro factum est. Compotes ergo Verbi, ut illud loqueremur; Spiritus Sanctus, qui suggeret nobis omnia, & cujus unctio doceret nos omnia, in linguis igneis venit: Ut quia pollutis adhuc labijs loqui abbreviatum hoc Verbum non potuimus; velut candente illâ (ex Isaia) prunâ, seu calculo, labia nostra pura, & munda redderet; & linguas nostras, humana tantum balbutescentes, & ad Divina mutas, novo calore ac spiritu ita animaret, instrueretque; ut loqueremur rectè.

*Conveni-
entia Tẽ-
poris.*

*Nempe
post redẽ-
tionem
sanctifica-
tio.*

Tertia est Convenientia Temporis: sed ea jam in ipsa Oeconomia Missionis explicata est. Nempe, post Redemptionem impletam, convenienter Sanctificatio perfici debuit: & cum ascendit, qui descenderat; misit, quod promiserat; & dedit dona hominibus. Nisi enim ascendisset, prius consummato opere; meritis ejus obtentus Paraclitus non venisset ad nos. Ergo commodè Redemptionem Sanctificatio secuta est.

*Necessitas
hujus*

Necessitas demum Missionis istius
expen-

expendenda restat. Ea autem est nostra miseria : etsi enim redempti à Christo ; non tamen relictī sine hoste : cum quo dum vivimus , continuè nobis pugna. Voluit nempe certamen nobis esse ; ut esset meritum , victoria , & corona. Hostis primus Caro est : quæ adversatur ita Spiritui ; ut ille olim , in homine non mansurum se dixerit , quia caro esset. Contra hunc ergo continuum , & domesticum hostem ; præsidium unicum , intima Spiritus Sancti in nobis mansio. Quam & promisit Deus , cum dixit ; Effundam Spiritum meum super omnem carnem : & præstitit ; cū Spiritus Sanctus supervenit in nos. Ita , ut quod ex carne natum , caro erat ; id nunc natum ex Spiritu , unus cum illo Spiritus efficiatur.

*Missionis ;
præmium
ex nostra
indigen-
tia.*

*Contra
carnem ,
quæ spiri-
tus con-
traria.*

Necessitas ejusdem Miseriae altera est , ab hoste altero , nempe Dæmone : cum quo etiam major multò , quàm cum carne colluctatio. Adversarius enim hic noster , non modò tanquam leo ferox inhiat nobis ; sed etiam , ut calidus serpens insidiatur calcaneo nostro. Porro , cū ille spiritus sit ; ideo

*Alteram ,
contra spi-
ritualia
nequitia.*

*Nobis e-
nim inhi-
ant , & in-
sidiantur.*

necesse fuit firmari nos , & tutari Spiritu Sancto : qui ab ejus potestate , & servitute eriperet ; & in libertatem Filiorum Dei vindicaret : nam ubi Spiritus Dei, ibi libertas.

*Tertia,
quia eramus or-
phani post
Christum.*

Ultima Neceffitas est : quia orbati per Ascensum Christi, indigebamus Paraclito, seu Consolatore animarum.

Qui igitur dixit, non relinquam vos orphanos ; providit hunc Tutorem : & suis meritis obtinuit, & unâ cum Patre præstitit, ac misit. Et ; sicut æternus Pater ita dilexit mundum, ut ei Filium suum unigenitum daret ; ita ille cum Patre , dilexit quoque eum usque in finem : dum ambo , à se utroq ; procedentem donârunt Spiritum Sanctum , semper nobiscum mansurum ; & assiduum nostri Rectorem, & Protectorem.

*Et assistente
Spir. S. e-
gebamus.*

*Utriusq ;
Missionis
ingens er-
ga nos di-
gnatio.*

Hæc sunt, quæ strictè recensui, utriusque Missionis immensa prorsus , & infinita Dona Gratia ; quæ non modò fando complecti nemo dignè potest ; sed ne cogitatione quidem, ac mente assequi. Ad quæ stupent Angeli, & mirantur tantam dignationem generis humani ; dum se tota illi infudit Divini-

vinitas. Quin imo, si tangi possent invi- *Angelis*
diâ; quererentur homini, velut minori, *panè in-*
& prodigo filio, præ se, & Naturâ suâ, *videnda.*
talìa ac tanta data, concessaqué.

Itaque exinde, quid sit muneris, of- *Infinité*
ficijque nostri, dignè æstimemus: ma- *astiman-*
gna quippe accepimus, & naturæ no- *da.*
stræ modum longè supergressa; quæ ut
dantis magnitudinem testantur, ita
confessionē nostræ indignitatis impri-
mis requirunt. Profitemur ergò verè *Cum con-*
nos indignos, ut tantò magis crescat, *fessione*
gloria beneficæ Divinitatis. Deinde *nostra in-*
exaltemus Dominum; & exultet spiri- *dignitatis.*
tus noster in Deo salutari, ac sanctifi- *Laude*
catore nostro. Postremò, parem curam, *Dei.*
studiumque, tot ejus auxilijs sumamus, *Et coope-*
impendamusque; & cooperemur gra- *ratione*
tiæ, ut compotes esse possimus (quam *gratia.*
explicatum eo) Gloriæ.

DONA GLORIÆ.

AD hæc enim explicanda, expen- *Eorum*
dendaqué, Ordo me promissæ *basis Im-*
tractationis deducit. Quorum *mortali-*
basis, ac fundamentum duplex est: *tas, & Re-*
nempe Immortalitas animorum, & *surrectio.*
Resurrectio Corporum.

*Prima, as-
serta in
prolego-
menis.*

De utroque non est opus longâ dis-
sertatione evagari; Christianis namque
scribuntur ista, utrumque firma fide
credentibus. Et in Prolegomenis jacta
jam sunt, etsi velut per transennam, so-
lida tamen argumenta adstruendæ im-
mortalitatis. Vitamque æternam no-
bis Deus promisit, commendavit, ap-
petere suasit; & hanc præsentem, tran-
situm tantum ad illam, nunquam fi-
niendam esse asseruit, docuitque; &
quidem tam certò, tam crebrò, ut non
sit amplius dubitandi locus.

*Alteræ
certa itē,
Experta,
Deoq; fa-
cillima.*

Resurrectionem item Corporum,
ipse Resurgens, & docuit, & monstra-
vit utique, omnipotenti Deo minimè
difficilem. Nam qui potuit hominem
Creare; quomodo non posset mortu-
um suscitare? Cùm (ut Augustinus ait)
majus miraculum sit, novos semper
homines nasci; quàm mortuos resur-
gere. Difficilius namque est, (ait Minu-
tius Felix:) id quod non sit, incipere;
quàm id quod fuerit, iterare. Quod
itaque Deus præstare facilè potest; id &
præstitit ipse, & deinceps præstiturum
se promisit. Credo itaque, & cum Jobo
scio, ac dico: quòd Redemptor meus
vivit

*Credenda
igitur fir-
miter.*

vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum, & rursus circumdabor pelle mea, & in carne meâ videbo Deum meum; quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius; reposita hæc est spes in sinu meo.

Vivemus inquam, vivemus in æternitate, cum animâ & corpore vitam alteram: &, si hanc præsentem rectè expectamus; felicem omnino, ac beatam. *Et Vita altera certò expectanda.* Quam difficile est verbis explicare, cum notum sit illud; auris, & oculi sensum, ac experimentum; quin & captum mentis humanæ, longè superare ea, quæ præparavit se diligentibus Deus. Attamen dicenda sunt, prout in *Cujus Beata ineffabilis gloria.* umbra tantum, & tenui imagiue tradita habemus.

Ea verò partim ad animum pertinent: partim referuntur ad corpus. *Quæ primum ad animum pertinet.* De Animo jure merito præmittam; ille enim propriè solus capax est veræ felicitatis. Huic igitur visionem Dei tribuunt; & hoc compendio totum designant, quod hominem reddere beatum potest. Neque ego diffiteor; quin imo prorsus agnosco: sed id paulò aliter,

ter, quàm vulgò solet, explicare contendam.

Sed id accuratius ad facultates animæ aptatur.

Primum igitur; totâ Animâ Deum recipi, Dico. Cujus facultates, seu Potentiæ cùm sint tres: nempe Memoria, Intellectus, Voluntas; ideo omnes hæc à Deo repleri, & omnes plenè & pariter compotes illius debere fieri, firmiter statuo; atque id ita deduco.

Memoria visio tribuitur.

Memoriæ visionem attribuo: Non ex sensu, fateor, nuperæ scholæ; sed nec cujusquam veterum, quod sciam; sed, si inspicias, profectò ex Naturâ ipsa rei. Memoria namque mihi: est Potentia animi, & internus ejus sensus; species & imagines, seu ideas rerum apprehendens, ac retinens. Obtinuit vulgò, ut pro Recordatione tantum, & reminiscentiâ accipiatur; sed imperitè profecto: hæc enim, pars ejus tantum est; nempe, quæ præterita revocat. Altera verò est, quæ in futura extenditur, & fertur; quam vocabo Cogitationem. Tertia denique, quæ præsentia aspicit; quæ Admiratio rectè vocabitur.

Recordatione, Cogitatione, Admiratione.

Recordatio præteritorum est visio.

Tria hæc visionem, & intuitum animi referunt omnino, ac repræsentant. Nam Reminiscentia præteritorum, quid

quid aliud est, nisi sub aspectum animi, revocatio quædam, & reductio? Futurorum deinde Cogitatio, (cogito autem à cogo, quod est veluti conago, seu conduco, & concito) est eorum, quæ ante nos, sub animi inspectionem collectio. Unde qui illa colligit, conjicitque; prospicere, & providere dicitur. Admiratio, præsentium est intuitus, & visio mera; (unde miro, olim idem quod video) quæ dum exacta est; illicium statim præbet agnitioni. Phantasma igitur, seu visum propriè ad memoriam pertinet: & id, quod prima apprehensio intellectûs vocatur; non intellectûs pars, sed memoria ipsa est. Confundi hæc facile possunt, ob magnam facultatum Animæ inter se connexionem; sed profectò non debent, & discernenda sunt. Nec Memoria ex intimâ actione, & operatione Animæ expungenda; quæ primas in illa partes obtinet. Estque Potentia, non modo par alijs duabus, quia illis còessentialis; sed, ut supra memini, Ordine Originis prima. Meritò itaque in beato illo statu animorum primam partem habere debet; eamque non aliam, nisi Visionem.

*Cogitatio
futurorū.*

*Admira-
tio præ-
sentium.*

*Phantaf-
ma, &
prima ap-
prehensio,
Memoria
tribuēda.*

*Qua par
alijs ani-
mæ facul-
tatibus.*

*Imò ordi-
ne Origi-
nis prima*

Visio

*Visio ejus
est Divina
essentia.*

Visio hæc memoriæ, est inspectio, & intuitus quidam Essentiæ Divinæ, intimæque Naturæ ejus. Inquit enim Paulus, nos Deum visuros sicuti est: & non ut nunc, per speculum, & in ænigmate; sed facie ad faciem. Videre autem sicuti est, profectò videre est Essentiam. Et facies Dei, (inquit Augustinus) manifestatio ejus est. Videbimus ergo Memoriam Essentiam Dei; & defixi erimus immotâ, & immobili, unius Divinitatis, & in illâ totius quod est, Admiratione.

*Quia Vi-
debitur
Deus si-
cut est.*

*Eam se-
quitur co-
gnitio In-
tellectus
propria.*

Eam verò statim consequitur altera facultas Animæ, nempe Intellectus. Cujus est, id quod memoria visu apprehendit, cognoscere, & comprehendere. Visam itaque à Memoriam Divinitatem, statim ille noscere contendet, & infinitos illos thesauros scientiæ Dei ingressus, perfectissimam omni ex parte Naturam considerabit, agnoscet, confitebitur. Tunc cognoscam (inquit Apostolus) sicut & cognitus sum: cognitus autem plenè; ideo pro illâ plenitudine & cognoscens.

*Hæc deni-
que vo-
luntatem*

Agnitionem denique ejus, quod Bonum per se, pulchrum, proficuum, oblectans,

lectans, & denique omni parte perfe- *rapit in a-*
ctum est; quòd consequatur Amor, & *morem.*
fruitio, & quies, & gaudium; manife-
stum omnino est: Ruit enim in hæc
Voluntas sponte suâ, & intrat in gau- *Qui ruit*
dium Domini sui, & gaudium ejus ne- *in bonum.*
mo ab eâ tollet: quod plenum in om-
nem æternitatem possidebit; & sine
fastidio satiabitur cùm apparuerit ei
gloria: & tamen sine indigentia, sine
fiti, sine fame, semper appetens, &
semper fruens erit.

Sed in his difficultates binæ sunt; *Quæritur,*
quæ non explicatæ dubios, & perple- *quomodo*
xos reddere possent. Cùm enim Deus *videbitur*
invisibilis?
αόρατος, id est, invisibilis sit; nemo vi-
dit Deum unquam, ut ait Apostolus:
& ille de se; Non videbit me homo,
inquit, & vivet: Quæritur; quomodo
à Naturâ Creatâ videri poterit? Re- *Responde-*
spondeo: quemadmodum videntur in- *tur, quòd*
animo.
visibilia. Nempe animo. Hoc inquam,
eum videbimus; sed (ut inquit Aposto-
lus) cum apparuerit. In nostra enim
potestate (inquit Augustinus) non est
eum videre; sed in ejus potestate est, *Ex mani-*
apparere. Nisi igitur copiam sui fece- *festatione*
rit; nisi Naturales vires nostras juve- *Dei.*
rit;

rit; non erimus capaces istius visionis: quæ est facultas supernaturalis, Divino auxilio data animæ humanæ, alioqui ad intuitum Divinitatis debili, & infirmæ.

*Quod incompre-
hensus sit
Deus.*

*Ratione
aperta
demon-
stratur.
notiones.*

Deinde ἀκατάληπτος, id est incomprehensus Deus est; quomodo eum comprehendemus? Comprehendere enim, est totum, & simul complecti, continere, & capere. Porro, ut in illis, quæ quantitate & mole constant, continens contento majus est: ita in Notis (ut sic τὰ νοήματα vocem) par esse debet, notū & noscens; sciens, & scitum: quia alterū alterius imago est vera. Si itaque quantitatem spectes, major; si qualitatem, par esset homo Divinitati, si eam totam plenè comprehenderet.

*Quomodo
tamen
possit com-
prehendi
docetur.*

Dicendum itaq;: non ita eam comprehendere, ut hac comprehensione tota exhauriatur Essentia; &, ut ista Notitia, sit idem cum ejus Substantia; taliter enim solus Deus seipsum novit; ut supra demonstratum: sed ita, prout capax reddi potest natura humana; & infra Divinitatis, (quæ in Triade tantum est;) mensuram & modum, quem nulla Natura Creata attingere potest.

Ne-

Neque Opponas : simplicissimam Naturam non posse comprehendi ; nisi aut totam, aut nihil ex eâ : ita ut aut plenè debeat agnosci Deus ; aut prorsus non agnosci. Non hoc inquam Opponas. Quia etsi indivisibilis, & *ἀμεγής*, seu (ut ita dicam ;) impartibilis est Deus ; tamen ut nos eum, quodammodo nunc partimur, & dividimus ; dum attributa ejus singillatim recensemus ; sine ullâ tamen ejus noxâ : ita & in vitâ æternâ etsi agnoscetur plenè, pro captu, & modulo cujusque animæ ; non ideo tamen dividetur, secabiturque in partes ; sed totus, & simplex sufficiet omnibus, sine sui extensione, & partitione. Quod si petas : quomodo id fieri possit ? Hoc unum respondebo : id fieri ad mensuram capacitatis, quæ illum recipit. Quemadmodum autem debiliores oculi, non minuunt rem aspectam, etsi illam minùs videant ; idem quoque & hîc censendum est.

Locum hunc concludo : Necessarium asserens Divinum hîc auxilium ; & quod vocant Scholæ, Lumen Gloriæ. Illud enim defigit Memoriam admiratione, illustrat Intellectum agnitione, occu-

Sine divisione, ac partitione, ac extensione.

Sine partibus.

Sufficit omnibus.

Ad mensuram capacitatis, usque capacitatis.

Sed necessarium hîc est lumen gloriæ.

occupat denique fruitionem voluntatis : ita ut tria hæc conjunctim, simul, & pariter, Unum, Verum, Bonum videant, noscant, ament : idque tantâ claritate, certitudine, ac dulcedine ; quæ Dei, se communicare volentis, vim explere dignè, & ut par est ; & Naturæ Creatæ modum supereffluenter (ut ita dicam,) implere possit.

*Post animi
felicitatē
corporis
felicitas.*

*Quæ stri-
ctim de-
scribitur.*

Felicitate animi sic recensitâ ; Corporis glorificati dotes enarrandæ restant. Quæ amplæ profectò, & splendidæ, & authoritate Divinâ, ac Scripturæ Verbis, & Patrum sententiâ memorantur ; si dicta ubertim ab alijs, repetere luberet. Quin & illa, eâdem authoritate, addi solent ; quæ ad ipsam Naturam, ac sensus Corporis oblectandos, (semoto eo, quod impurum, imperfectum, statumque tam altum dedecens) videntur pertinere. Ut sunt illa : cùm Deus Regnum, Mansiones, & dilecta sua tabernacula, thronum, mensam, & cibum ; & quod profectò mirandum, se præcinctû & ministrantem promittit. Cùm ibidem Cantum, & harmoniam, suffitum & odoramenta Scriptura memorat : cùm splendor Civitatis

vitatis illius Sanctæ, tot ornamentis describitur; cum hæc omnia admiranda, supra visum, supra votum, prædicantur. Quæ cum propriè pertineant ad Corpus; quin ejus oblectamentis præparata sint, nullo modo potest dubitari. Frustra enim illud resurgeret, si boni sui expers esset. Non quòd ista terreno prorsus, humano, ac hujus vitæ modo censenda sint: sed ratione quâdam, ut nobis ignotâ; ita statui immortalis congruâ, & convenienti. Immorari his, & oratione provehi per vestigia, quæ sacri scriptores reliquere, facile esset: sed non est pro mensura Scripti, quam mihi præfixi.

Eiq; propria assignatur.

Quia necesse est, ut calo receptum gaudet.

Potiùs itaque subjungo necessaria, quæ hinc manant monita. Ut quemadmodum Dona Gratia expendimus; ita paria eis, hæc Gloria agnoscamus: & ut in illis magna accepisse gaudeamus; ita in his non minora accepturos speremus. Utrobiq; enim Divinitatis quædam possessio est, ultra quam nihil magni est: sed in hoc res differt; quòd Gratia, & potest nostrâ culpâ non accipi, & potest amitti; Gloria cum obvenerit, amitti non poterit: securi-

Adhortatio ad expendenda dignè dona gloria.

Quæ differunt à gratiâ, immutabilitate.

*Per hanc
toti non
mori mur.*

*Mors e-
nim so-
mnus.*

*Toto itaq;
animo æ-
terna ap-
petenda.*

curitas enim, comes ejus perpetua est. Agnoscamus ergo, ut par est, felicem hunc, beatumque statum. Si Poëta spe famæ posthumæ dixit; Non totus moriar: Christianus immortalitatis, & resurrectionis certitudine dicat; Totus non moriar. Et animâ namque vivemus, & corpore. Mors enim nostra, verè somnus tantum, & dormitio est; & phase, seu transitus ad vitam meliorem. Hoc meruit, qui mortem moriendo triumphavit: idque victoriæ pretium, præmiumque, & ipse tulit; & nobis reliquit. Anhelemus eò igitur: Deum, in quo omne bonum, appetamus; in eum toto animo, & Naturâ feramur: & sic transeamus per bona hæc temporalia, ut illis æterna lucremur.

Pars Capitis Tertia.

*Vt à nobis nosci voluit Deus.
Ubi Religionis veræ triplex, per tria
tempora status: ejusq; ultima, id est, Christia-
næ fundamenta; ac Signa, Per quæ Hæreses
ab illâ facile dignosci, vitarique
possunt.*

*Deus se
autore co-
gnoscitur.*

DEus non nisi se Autore cogno-
scitur: inquit verè Hilarius. Ita-
que

que illi soli de se credendum est : & ijs, quæ cognitioni nostræ tribuit, assentiendum. Hinc enim religio manat : id est ; de rebus Divinis secunda, immutabilis, & necessaria, à Deo hausta veritas. Videamus igitur ; quoties, & quomodo eam generi humano aperuit ; seu , ut à nobis nosci voluit Deus.

Hinc manat religio vera

LEX NATURÆ.

Vera Dei cognitio, ac Religio, ad tria tempora reducitur. Primum enim innotuit statim Deus homini creato. Nam recens à Dei manu, & opere, factorem suum conditoremque, quin cognoverit ; dubitari non potest. Manifestavit enim se illi ; allocutus eum est : & dum mentem ejus cognitione rerum creatarum illustravit : (quod nomenclatura illa animalium testatur ; & addictum usui ejus universum :) dum, inquam, hæc usu ipso cognovit ; necesse est, ut Autorem quoque eorum cognoverit.

Prima in lege naturalis

Innotuit enim Adamo Deus.

Sed hæc notitia, ut sufficiens, & conveniens rectæ illi ac simplici innocentiae erat ; ita procul à curiosâ nimis,

Sufficiens ad statum innocentiae notitia.

T

acri,

acri, & inquietâ indagatione; in quam, elu vetiti fructûs, lapsa est natura humana: & loco sapientiæ, scientiam tantum consecuta; quæ eam anxiam magis reddidit, & turbatam. Quippe, quam non dono Dei, sed transgressione mandati, & pravâ concupiscentiâ, adepta est.

*Quæ post
culpam nõ
cessavit.*

*Firmata,
salubri re-
dargutio-
ne, & ad-
monitione
Cain.*

Post culpam verò, & pœnam primi Parentis: nihilominus & ipsius, & posterorum ejus eam curam habuit Deus; ut noluerit eos oblivione Divinitatis, ignoratione recti, & neglectu probitatis perire. Ipsum quinimò Cain odio fratris, ac invidiâ incensum, jamque cædem ejus cogitantem, blandè admonuit: Bene, aut secus facta, præmium vel pœnam manere: Moderandum ratione affectum; & posse eum domari. Nonnè si bene egeris, (inquit) recipies: sin autem malè; statim in foribus peccatum aderit? sed sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Quo ipso; peccatum contra naturam esse, vitarique posse, ostendit: Conscientiæ internum dictamen firmavit: & denique in posterum, vitæ emendatæ statuit præceptum.

Post

Post necem Abelis natus est Adamo Seth : huic verò filius Enos : qui (ait Scriptura) cæpit invocare nomen Domini : Cultusque Dei, ac Religio vera, apud illius posteros mansit : Scissumque genus humanum in filios Dei, in Sethi posteris ; & filios hominum, in generatione Cain.

Apud Sethi progeniem cultus Dei verus.

Sed cum filij Dei accepissent sibi in uxores filias hominum; corrupissetque omnis caro viam suam: Noë tantum, (inquit Scriptura ;) Vir justus, atque perfectus fuit, in generationibus suis, & cum Deo ambulavit ; ideoque solus diluvio servatus est.

Quem corrupto genere humano, solus Noë propagavit.

Ex ejus tamen posteris potissima pars, in Θεοπλανήσειαν πολυείθειαν, & idololatriam lapsa. Sem tantum generatio ad Abraham, & deinceps per Israelitas, usque ad promulgationem scriptæ legis, propagavit acceptum Deo cultum. Qui paucotum constabat ritu ; eoque usu potius, quam per institutum recepto, ac introducto : Præter circumcisionem, quam Abraham expresse jussu Dei orsus ; sanguine pactum, cum Deo sanxit : eoque

Cujus posteris lapsi. Multivagum in divinis errorem.

Præter Sem, & Abraham

Cui circumcisio imperata.

suam posteritatem obstrinxit. Huc usque vocatur lex naturæ.

LEX SCRIPTA.

Deus tandem Religionem scripto præcepit.

Sed cum nullo hætenus certo instituto illigasset Religionem Deus; tandem ejus statum definivit, promulgatione legis, digito suo in tabulis lapideis exaratæ; & jussæ, imperatæque per Moysem interpretem.

Et promulgat legem propria allocutione.

Promulgationis istius ingens profusus autoritas: quippe factæ, autore ipsomet Deo. Quod ipse, ut pote magnum, signanter expressit; dum Moyse loquens: veniam (ait) ad te in caligine nubis; ut audiat me populus loquentem. Et cum hoc magnâ præstiffet majestate: vidistis, (inquit,) quòd de cælo locutus sum vobis. Nempe; postquam toties privatim affatus Patriarchas esset; tandem etiam totum, ex eorum progenie populū, triduo ante præmonitum, constitutoq; die. Hanc allocutionem Moyse ingeminans: Accessistis (ait) ad radicem montis, qui ardebat usque ad cælum: locutus est Dominus ad vos, de medio ignis: vocem verborum ejus audivistis. Et passim

Et magna majestate.

Quòd merito exaggerat Moyse.

sim hæc meritò in sacris repetuntur:
 eximia enim, & prorsus summa fuere,
 ad conciliandam legi auctoritatem; & *Magnum*
 quæ assensum ei, obsequiumque exi- *quippe, &*
 gerent necessariò. Non enim populus *ad aucto-*
 Israel,) inquit Aûgustinus;) autori le-
 gis Deo, & ejus interpreti Moyfi, sic
 credidit; quemadmodum suo Lycurgo
 Lacædæmonij: quòd ab Jove, sive A-
 polline, leges quas condidit, se dixit
 accepisse. Cùm lex dabatur populo,
 quâ unus coli jubebatur Deus; mira-
 bilibus signis, prodigijs, & motibus
 apparebat, creaturam servire debere
 Creatori: & timor incussus est Dei; *Et ad in-*
 terribilis super omnes Deos: & frænum *cutiendū*
 exinde peccati. Hanc enim causam, sic *terrorem*
 promulgatæ legis, adfert Moyfes; ut
 terror illius esset, (inquit,) in vobis,
 & non peccaretis.

Lex ista & Religionem continet, & *Lex hæc*
 Politiam. De hac non est hîc sermo. *partim*
 Religio verò, de qua nunc res est, ha- *Moralis.*
 bet præcepta; partim ad vitam, & mo-
 res: partim ad ritus, ceremonias, cul-
 tumque Dei. Prima pars, Moralis di- *Quæ ve-*
 citur; quæ aut vetat peccare, dum, *tat pecca-*
 non occides, inquit; non furtum fa- *re.*
 T 3 cies;

*Et jubet
bene age-
re.*

cies; aliaque: sed inter illa altum pro-
fectò, perfectumque illud: non concu-
piscēs; quo omne peccatum penitus
arcetur, excluditurque. Aut jubet be-
ne agere, imperatque virtutes; qua-
rum officia ad duo capita redigit: nem-
pe ad Dei, & proximi dilectionem. In
his enim duobus universa lex, & Pro-
phetæ. Hoc mandatum magnum in
lege. Hoc compendium pietatis, cha-
ritatisque; in quo tota sanctitas, & ju-
stitia.

*Partim
Ceremo-
nialis, in
ritibus.*

Pars altera ejusce Religionis, Cere-
monialis erat. Ubi accuratè cultus
sacrorum descriptus: ut ritus phase;
esus agni, & azymorum, requies Sab-
bathi, neomeniæ, altare, victimæ,
holocausta, expiationes, thymiamata,
aliaque complura, quæ figillatim, mi-
nutatimque recensentur.

*Sancta e-
quidē, sed
ad ingeni-
um Popu-
li facta.*

Lex itaque Domini Sancta, sed ta-
men pro ingenio populi constituta.
Hinc enim est, quòd præmia illi fuere
vitæ præsentis, & bonorum tempora-
lium; quorum promisso, & largitio-
ne, ad observantiam invitatus: non
aliter, quàm pueris olim; dant crustu-
la blandi Doctores, elementa velint ut
discere

*Premia
hujus vi-*

discere prima. Deinde, cùm idem po-
 pulus duræ admodum esset cervicis;
 pænis repentinis, & suppliciorum ser-
 vili terrore, sæpiùs compescendus fu-
 it. Uti enim, olim futura præmia, illos
 non illexissent; ita nec pænæ deterruis-
 set posthumæ. Omnino itaque ingenio
 tantùm populi illius, accommodata
 lex fuit.

*ita assu-
gnans.*

*Pænis pu-
niens re-
pentinis.*

Atque vel hinc patet cessaturam
 illam fuisse, & locum daturam perfe-
 ctiori; quæ omnes gentes concerneret,
 converteret, & comprehenderet. Pro-
 ut id Jacob Patriarcha, David sæpiùs,
 tum Isaias, Jeremias, Daniel, Malachi-
 as, alijsque locis notis prædixere; im-
 pletumque videmus.

*Vnde pa-
tet cessa-
turam fu-
isse.*

*Prout
prædictū,
impletum-
que.*

Nec sine causa est, quod decem tan-
 tum præcepta αὐτοῦ θεοῦ voluerit De-
 us. Nempe ut majorem auctoritatem
 adderet illis, quæ totum genus huma-
 num in perpetuum obligant; ideoque
 immutabilia sunt.

*Ipsemet
scribere.*

LEX GRATIÆ.

Post legem itaque naturæ, quæ
 ad Moysem; post legem scriptam,
 quæ ad Christum; tandem ab il-
 lo, in-

*Tertium
Religionis
Vera tem-
pus à
Christo.*

lo , incipit consummata Religio-
tempus tertium , ultimumque ; quod
est Lex nova ; Lex Gratia.

*Qui auxit
moralia
præcepta ,
ac perfec-
cit.*

*Ceremo-
nialium
vero figu-
ram im-
plevit.*

*Pramia æ-
terna con-
stituit.*

Quæ licet figuram (inquit Leo ;) in
veritatem ; prophetiam, in manifesta-
tionem ; legem denique in Evangelium
vertit : tamen non modo nihil de Mo-
ralibus, ac Decalogi præceptis dem-
psit ; sed potius longè illa auxit, perfe-
citque : ut vel ipso hoc Scripto , quo
præcipua Christianæ sanctitatis expli-
cantur ; patet evidenter. Ceremonia-
lia verò , quæ in figura olim erant , re
ipsa complevit ; ita ut pro carnibus a-
nimalium, & sanguine hircorum , jam
(ex prædictione Malachia) in gentibus,
& in omni loco sacrificetur , & offera-
tur nomini ejus: Nempe, oblatio mun-
da; novum, & incruentum Sacrificium:
de quo infra dicendi erit locus.

Præmium verò legis istius, æternum
constitutum ; & non in carne , sed spi-
ritu beatitas : cùm Christus suis me-
ritis, dedit nobis potestatem filios Dei
fieri ; his , qui non ex carne nati , cre-
dunt in nomine ejus ; & exinde hære-
ditatem capiunt æternæ felicitatis : in
qua summum, & naturam etiam super-
gressum hominis, bonum. Quod

Quod attinet novæ hujus legis promulgationem; hæc non eo, quo verus, modo facta. Non enim illo apparatu, Majestate, & pompa: quia hic modus ad ingenium humanum, sese quodammodo attemperantis Dei, ultra non placuit. Non etiam cum terrore, & minis: quia videretur non posse serviri Deo, nisi ex metu, & coactè. Alia itaque placuit ratio: ut patet ex his, quæ de Incarnatione dicta sunt. Nempe; per mansuetam charitatem, & per infirma ac contemptibilia, victor, ac triumphator animorum, multo mirabilior esse voluit Deus: majoremque hinc vim, & efficaciam suam ostendere.

Promulgatio hujus legis dispar à veteri.

Quia sine pompa, sine terrore.

Per infirma victor animorum Deus.

Unde est, quòd doctrina ejus humilis visa, primâ fronte, & abjecta. Et prædicatio Evangelij, (inquit Hieronymus, ad parabolam grani sinapis;) minima omnibus disciplinis videtur: hominem Deum, Christum mortuum, & scandalum Crucis prædicans. Confer, (inquit) ejusmodi doctrinam dogmatibus Philosophorum, splendori eloquentiæ, compositioni sermonum: certè primâ specie minor videbitur.

Prædicatio Evangelij primâ fronte humilis.

*Attamen
vicit su-
perbam
philosophi-
am.*

*Dominā-
tia do-
gmata.*

*Et nunc
sola re-
gnat.*

*Non scri-
pto tradi-
ta.*

cæteris feminibus, sementis Evangelij. Attamen hæc talis; non in sublimitate sermonum, nec in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis; per homines sine literis, (ut vocantur in Actibus Apostolorum) per viles, & imperitos idiotas, *κυρίας* illas *δόξας* evertit: vanas esse, ac inanes ostendit: natas de ingenio, & sapientiâ sæculi; quam Dominus, stultitiam vocans, stulta mundi in confusionem superbæ Philosophiæ elegit. Ita ut & illa, & literæ; & scientia quæ inflat; omnisque mentium fastus; tandem colla ei doctrinæ submitterit, quæ irrifa, ac illusa olim, nunc sola regnat, & animis imperitat nostris. Nempe; vicit, suis viribus nixa veritas: & stupendo prorsus modo peregit tranquilla potestas; quod violènta, vetus illa, non fecit.

Altera promulgationis legis novæ diversitas: quòd non scripto, nec per literam facta sit. Nihil enim scripsit, nihil dictavit Christus. Nec doctrinæ suæ, quam mundo intulit, formulam autographam reliquit. Ita; ut Evangelium, seu bonum nuntium; non sit propriè narratio illa dictorum, gestorum-

istorumque Christi, quam quatuor, ab Ecclesia approbati, Historiæ istius Sancti Scriptores, edidère: sed potius hoc nomine vocari debet *κηρυγμα* ipsū; id est, legitima prædicatio, facta per Apostolos, id est Missos. Ideo prudenter certè, ut omnia, adnotavit Maldonatus: non vocari in Scripturis Evangelistas, qui Evangelicam scripsere Historiam; sed potius qui prædicarunt Evangelium. Quod testatur locus ille notus satis Isaia, cùm inquit: Quàm pulchri sunt super montes, pedes Evangelisantis, & prædicantis pacem; annuntiantis bonum; prædicantis Salutem: dicentis; Sion: regnabit Deus tuus. Quæ non de scriptoribus, sed prædicatoribus Evangelij, & Apostolis dici; & verba clara testantur, & vel ipso Paulo interprete, manifestè constat.

Sed prædicatione.

Evangelista proprie prædicatores.

Ex loco Isaia.

Et interpretatione Pauli.

Qui ipsi Apostoli, non ex scripto prælegendam, sed ex auditu prædicandam fidei formulam accepere. Ostenduntque id solennia illa oretenus data, legationis velut instrumenta, quæ ab Evangelistis referuntur. Ut à Matthæo: qui post recensita Apostolorum

Apostoli oretenus missi, non scripto instructi.

Testimonio Matthæi.

eorum nomina, datamque illis tam amplam potestatem; Hos, (inquit) duodecim misit J E S U S , præcepitque eis, dicens: Euntes prædicate, dicentes. &c. Et apud eundem; post Resurrectionem suam repetijt Dominus : Euntes ergo, (inquit) docete omnes gentes. Marcus quoque : vocavit (inquit,) duodecim ; & cæpit eos mittere binos : & exeuntes prædicabant. Lucas ; convocatis (ait) duodecim , dedit eis virtutem : & misit illos prædicare. Apud Joannem ; Illud : sicut misit me Pater , & ego mitto vos. Et paulò post ; ad declarandam potestatem : quorum remiseritis peccata, remittentur. &c. Paulus quoque : Legatione (inquit) fungimur pro Christo , tanquam Deo per nos exhortante. Qui nos (ait alio loco) fecit ministros novi testamenti , non literâ , sed spiritu. Sed omnium optimè Marcus : claudens Christi Historiam , describit sic modum prædicationis. Et Dominus (inquit) quidem Iesus , postquam locutus est eis , assumptus est in cælum: & sedet à dextris Dei. Illi autem profecti, prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confir-

*Marci.**Lucæ.**Joannis.**Pauli.**Modus
prædicationis.*

confirmante, sequentibus signis. Nul-
libi itaque, ut vides, mentio, scripto
exaratae legis: sed cum promisso assi-
stentiae, datae potestatis, & virtutis;
missionis, & praedicationis; jurisque li-
gandi, & solvendi.

Cur autem Christus non tradidit
scripto doctrinam suam? Primum, ea
causa adferri potest: quod semper ele-
gerit mundo, & expectationi huma-
nae contraria. Itaque illiteratus poti-
us haberi, quam literis uti voluit. In
parabolis tantum aperuit os suum: &
quia cum simplicibus sermocinatio e-
jus; ideo, scriptis operosis non est u-
sus. Deinde cum professus esset, se non
venisse legem scriptam solve; ut id
re ipsa ostenderet, nullum ei scriptum
opposuit. Sed praecipua, & vera cau-
sa, ea omnino est: quod voluerit Eccle-
siam suam, supra fundamentum Apo-
stolorum stabilire; id est, tantum su-
pra potestatem a se datam: quam nun-
quam cessaturam, neque erraturam,
& magna asseveratione promisit; at-
que re ipsa adimplevit.

Lex ergo nova nihil aliud est; nisi
doctrinae fidei, a Christo oretenus da-
ta, *Nusquam scripto le-
gem exa-
rata pro-
mulgans.
Noluit ne-
pe Christi-
anos lite-
ris uti.
Nec scri-
ptum legi
scripta op-
ponere.
Sed Eccle-
siam supra
fundamē-
tum Apo-
stolorum
struxit.
Et in po-
testate Ec-
clesiastica
sua assisen-
tia consi-
nuata.*

tæ, & scriptæ (ut Paulus ait) non atramento, sed Spiritu Dei vivi ; non in tabulis Lapideis , sed in tabulis cordis : talis inquam doctrinæ ; ejus ope , auxilio, assistentiâ, per legitimam Ecclesiasticam potestatem , continuatio , & successio. Quæ definitio constituit unam, Sanctam, Catholicam Ecclesiam Christi.

*Scriptura
novo Testa-
menti ad
consolationem
iam
credentiũ.*

*Non ut in-
quirant
novam si-
dem.*

*Sed ut me-
moriam
predica-
tionis re-
fricent.*

Sed inquires ; quorsum ergo Scripturæ novi testamenti ? Respondeo: ad consolationem fidelium, & jam credentium. Habet nempe Ecclesia depositum hoc ingens, quod custodit : quo gaudet, quo utitur ; non ut hinc, de sancitâ credendi regulâ, dubitet ; disceptet ; aliamvé (ut hæretici solent) inquirat : (Etenim eam ; conformem Scripturis, decisam à Concilijs, defensam Patrum sententiâ ; & , quod summum : acceptam à Christo , per Apostolos traditam, per eorum successores continuatam habuit, habet, habebit-que semper.) Sed, ut fidam narrationem præcipuorum, quæ Christus fecit, aut dixit, habens ; refricet magna consolatione memoriam primæ prædicationis, & doctrinæ semel constitutæ.

Hinc

Hinc verò manifestum est : aut fal- *Ex earum*
lere, aut certè falli eos, qui scripta hæc *privata*
sacra ita jactitant, & præferunt; ut *interpre-*
regulam unicam fidei constituent, *tatione*
non tam illa; quàm potius sensum ex *non est fi-*
illis, suâ interpretatione depromptum. *dei Regu-*
la.

Atqui, nec Evangelica narratio, nec
Apostolorum gesta, aut Epistolæ, om- *Non om-*
nia habent, quæ per continuatam do- *nia conti-*
ctrinam tradita accepimus: nec modo, *nent.*
ac fine legis, sunt exarata; ut dogma- *Nō modo,*
ta nempe omnia fidei, præceptaque *ac fine le-*
rituum, figillatim dictent, recenseant, *gis scripta.*
fanciantque, prout lex vetus, & scripta
fecit. Et satis constat prædicationem, *Caruit il-*
& Ecclesiam, plures per annos, sine *lis aliquā-*
ullo scripto extitisse; nullamque ejus *din Eccle-*
in Actibus Apostolorum mentionem *sia.*
esse: cùm tamen essent omnes perse-
verantes in eorum doctrinâ.

Quod verò Evangelistæ Historiam *Instinctus*
Christi scripserunt; gravibus equidem *Spiritus*
causis; nempe instinctu Spiritus Sancti, *Sancti*
& magno Ecclesiæ, ac posteritatis *exarata.*
commodo, adducti sunt: sed non cer- *Posterita-*
tè, ut conderent Scriptam legem, for- *is com-*
mulamque fidei, & canonem constitue- *modo.*
rent credendi. Quod aliâ formâ, mo-
doque

*Sed non
forma ca-
nonis.*

*Qui ortis
quaestioni-
bus, & hæ-
resibus de-
mum con-
stitutus.*

*Conclusio
hujus loci.*

*Non lice-
re ut scri-
pturis, nisi
Ecclesia
sensu.*

*Contra
heterodo-
xos præ-
scriptiones.*

*Ad dome-
sticos fi-
dei.*

doque fieri oportuisset: & quod relectum videtur, donec dubitationibus, & quaestionibus varijs, (ut est ingenium humanum;) & post, hæresibus (quas futurus prædixit Dominus) ortis; necesse foret dogmata verbis certis ponere, canonem ferre, & scripto sancire: Prout factum ab Apostolis in quaestione illâ primâ, de circumcissione gentium.

Scripturæ itaque Novi testamenti, non sunt propriè lex; data, sancitaque cuncta, complectentes. Nec, prout dixi; sine, modo, ac formâ præcepti sunt exarata. Nec licet illis, nisi sensu Ecclesiæ, cujus depositum sunt, uti: Nec fas interpretari aliter, quam constituta semel fidei doctrina permittit. Ita, ut qui illas solas, pro unica fidei regulâ jactant; profectò earum specioso obtentu, licentiam disceptandi quærant; potestatem verò, & obsequium tollant.

Hisce verò ita deductis; etsi non fuit mihi animus hoc Scripto contra heterodoxos dicere; nec argumentum, quod mihi proposui, id requirat: (nam *ὡς τὰς οἰκείας τῆς πίστεως*, scribo.) Attamen

men, quoniam ordine deveni ad hunc locum; *ὡς, ἐν παρέρῳ*, non disputabo, sed præscribam pauca; quæ tamen probè pensitata, & ad opinionem tollendam, & ad agnitionem veri, sufficere possunt.

Velut
præter
opus.

Prima itaque præscriptio sit: esse inter Christianos Religionem veram. *1. Esse veram Reli-*
Hoc nemo diffitebitur, nisi qui aut e- *gionem.*
jus, quam præfert incertus; aut no-
væ alicujus autor; aut cujuscunque
contemptor est.

Altera præscriptio: Religionem ve- *2. Unam*
ram unam tantum esse. Nam verum; *tantum*
unum. Dissensus ex uno, plura facit; *esse.*
& contradictoria: quæ in re una, vera
esse nequeunt.

Tertia: Religionem veram, & unam; *3. Neces-*
necessariam esse. Nisi enim necessaria *saria esse.*
esset, quorsum vera? quorsum una?
quorsum ulla?

Quarta: Religionem veram, unam, *4. A cætū*
necessariam, à cætū legitimo retineri: *legitimo*
seu, non unius, alteriusq; privatâ, & sin- *retineri.*
gulari opinione consistere; sed multo-
rum consensu, & velut consociatione.
Alioqui singularis, & cujusque privata
Religio, multiplex esset; ideoque ne-

U

que

que vera , neque una , imo nulla esset : quia cultus , ritusque debitus exerceri , nisi in cætu non potest ; sine ritu autem , nulla Religio est.

5. *En̄ potestate, & lege consistare.*

Quinta : Cætum hunc potestate, & lege contineri. Hoc enim tantum vinculo coalescit omnis multitudo: Alioqui non esset legitimus Cætus ; sed turba , non consentiens in potestatis, & legis obsequium.

6. *Potestatem à missione esse.*

Sexta : Potestatem manasse à missione. Hanc à Christo Apostoli , ab illis Ecclesia accepit. Hæc est (ut evidenter ostendi, ac demonstravi) primum fidei, & doctrinæ Christianæ fundamentum ; cui superædificata Ecclesia.

7. *Missionis notā, successionem.*

Septima : Missionis veræ, ac legitimæ notam esse, Successionem. Hæc aut nulla est , aut una est. Nulla esse non potest ; quia non interituram promisit, Christus. Una igitur tantum est. Eam autem alia Ecclesia , præter Catholicam , non modò docere non potest, sed ne profiteri quidem audet.

8. *Hinc regula fidei.*

Octava : Per hanc unam , missione continuatam potestatem , lex declarata est , Regula , inquam , & formula fidei.

dei. Quæ constituta, non mutatur. Semel enim Ecclesia jubet; semper paret.

Nona: Uti potestatem, quæ legem declaravit; ita & legem infallibilem esse. In utroq; enim est Divinum *αὐτὸς θεὸς*; quod non fallit. Et tollitur omnis religio, si aliqua indubitata non statuitur. *9. Quæ, nisi & potestas, infallibilis. Ipse dixit*

Decima: Potestas hæc, est Hierarchica; gradus habens, & ordinem. Ubi autem gradus, devenitur ad summum; ubi ordo, ad unum. Et nimis liquidò constat, non popularem regendæ Ecclesiæ suæ formam elegisse Christum; sed Principatum. *10. Potestas est Hierarchica, gradus, & ordinem, habens.*

Undecima: Ex prædictis, sic describitur Ecclesia: ut sit; in verâ, unâ, necessariâ Religione, Congregatio fidelium, sub potestate, ac lege constituta; Missionem, ac Successionem habens; certam fidei Regulam retinens; Infallibilis; & sub uno, summoque Capite. *11. Ex his notis, definitio vera Ecclesiæ.*

Positis autem his, quæ sese ratione consequuntur: Convenio Ecclesias (omnes equidem, præter unam, falsas) & exquiro: num acceptent præscriptiones hæc, admittantque? Quæ non: sua confessione arguentur, non *Hanc quæ non acceptant, manifestis se induunt ultro erroribus.*

habere religionem veram, unam, necessariam, potestate & lege devinctam. Non item potestatem à Missione; nec missionis successionem: Nec ab illâ, formulam fidei unam infallibilem: nec in optimâ regiminis formâ, quæ est

Sine capite licentiam.

Pincipatus: Sed potius ἀκὲρ φιλὴν ἀναρχίαν; & nullam denique Ecclesiam.

Acceptabunt igitur potius.

Istis, inquam, Erroribus, & absurdis, se ultrò induerent, non admittendo hæc, quæ præscripsi. Admittent igitur potius cuncta; & dicent, eorû professioni quadrare, ac omnino convenire. Itaque fidenter præscribam cætera, & persequar.

12. A tali Ecclesia desiscere, Hæreticū.

Duodecima ergo sit præscriptio: A tali, quam definivi, Ecclesiâ desiscere; eam erroris arguere; condemnare; Hæreticum prorsus esse. Causa præscriptionis in aperto. Divinam enim auctoritatem, qualem hic ponimus, quis licitè deserat, arguatve erroris? Deinde; cū ex antedictis pateat, Ecclesiam habere jus Potestatis summæ; demonstratum autem, libro secundo, jus ejusmodi in eo situm, ut ei pareatur semper; & nunquàm licitè resistatur: Ideo, parendum semper erit Ecclesiæ,

Quia Divina auctoritas, & potestas, violatur.

clesiæ; & tantò magis, quòd aliæ quidem potestates à Deo, hæc verò prorsus ipsiusmet Dei; quam θεοκρατίαν rectè vocaveris.

Decima tertia: Desciscunt ab hac potestate, & hæretici sunt, qui Ecclesiæ sancita, & dogmata corrigunt; vel interpretatione Scripturarum, vel ratiocinatione humanâ, vel pravo studio curiosæ indagationis. Hoc enim non permittit constituta semel fidei Regula; quæ jubet credere, non quærere.

13. Desciscunt, qui eam corrigere præsumunt.

Decima quarta: Multò magis Hæretici sunt; qui novum cætum, separatamque faciunt Ecclesiam. Nam, si fuit semper, ut ostensum est, aliqua, & una; dum inducitur altera, falsa sit oportet. Est verò hæc nota vera, & proprius character Hæreseos: facere Schisma, & secessionem. Non tam enim erronea opinio hæresim efficit; (nam hæc ab innocenti ignorantia oriri potest) quàm pertinacia, authoritati resistens.

14. Multò magis, qui novum cætum faciunt.

Nam schisma hæreseos character.

Decima quinta: Prima fides retinenda: quæ verò, prætextu correctionis posterior inducitur; vitanda semper, ac fugienda. Nam id Dominicum, (inquit Tertullianus) & verum; quod

15. Prima fides retinenda.

Nam posterior zizania.

primò traditum : posterius falsum. Quod vel illa parabola docet, quæ triticum seminatum, ait, à Patrefamilias; post verò ab inimico, Zizaniam. Ad-
ditque Tertullianus; memoranda pro-
fectò, notandaque verba: Ea senten-
tia, (inquit) manebit adversus poste-
riores quasque hæreses. Ubi non præ-
scriptio tantum ejus; sed prudens sanè
prædictio, & præmonitio est.

16. Quæ doctrina citò placet suspecta.

Quæ multa indulget.

Quæ mens humana arripit.

Decima sexta: Suspecta doctrina esse debet, quæ citò placet; & arridet men-
tibus humanis. Talis, non jubet cre-
dere, quod non capias; quæ supra, aut
præter captum sunt, rejicit: Inquirere
in regulam permittit, licentiam fo-
vet, obsequium tollit, multa superflua
esse, & non necessaria, asserit, & deni-
que laxat disciplinam, patentemque
nimis viam aperit: cum angusta sit,
quæ ducit ad cælum. Assentitur verò
his facile animus: quippe sui juris a-
mans, adstringi præceptis nolens; & ut
plurimum prava arripiens sponte, recta
sequens invitus. Quia illa, fronte blan-
diuntur, & statim alliciunt; hæc aspe-
ctu aspera, ideoque absterrent: sed
tractu, ac mora; illa exitu tandem mise-
ra, hæc fine beata. De-

Decima septima: Hac ratione, sed *17. Expe-*
 obtentu recti, hæresis sese insinuare *rimento*
 solet. Frustra tamen. Nam eventu tot *docemur,*
 sæculorum compertum habemus; om- *Novato-*
 nes istos correctores, re ipsâ semper *res semper*
 fuisse seductores. Id ostendunt tot, *fuisse im-*
 quæ recensentur nomina sectarum; quæ *postores.*
 ideo non ex Deo erant, quia periære.

Decima octava: Quæcunque do- *18. Hære-*
 ctrina præfert autoris nomen, osten- *ses novo*
 dit hoc ipso secessionem, & Schisma. *nomine*
 Vetat Apostolus dicere: ego Pauli, ego *semper in-*
 Apollo, ego Cephæ; idque ideo, ut *signita.*
 non sint, inquit, Schismata; sed sint
 omnes in eodem sensu, & in eadem
 Sententia. Argumentum enim est dis-
 sensus, & innovatæ doctrinæ, hæc ab
 autore denominatio; quam semper
 sectæ habuere, nunquam Ecclesia
 Vera.

Decima nona præscriptio, manat *19. Falso*
 ab eo, quod opponi solet. Nempe: si *errores*
 manifestus Ecclesiæ error sit, (inquiunt) *Ecclesiæ*
 quomodo assensum merebitur, & exi- *vera ad-*
 get? Ad hoc, ut respondeam, præscri- *scribi.*
 bo: Hypothesim falsam esse. Nunquam
 enim regula fidei, quam sanxit legitima
 veræ Ecclesiæ potestas; nunquam dico,

erravit: nec errare, ex promissione Christi, potest.

*Perperam
privato
iudicio
corrigi.*

Sed fac errasse. Tu ne es, qui corrigas? quo jure? qua potestate? quo argumento? scilicet te expectabat veritas liberanda. Interim perperam prædicabatur, perperam credebatur; tot millia millium perperam operata, tot officia perperam functa; ut hunc locum, more suo, fortiter premit Tertullianus.

*Quod novâ
missionem
Divinam
fieri oportet.*

Certè si errare posset Ecclesia; oportet Deum primam missionem, novâ evertere; eamque signis, prout primam firmare: tum demum, forsan, fas esset desciscere. Sed fortasse ne tum quidem: quando nec Angelo aliud annuncianti, credere jubemur. Hæc sunt, quæ meritò præscripsi; vera nempe Religionis Christianæ fundamenta, & signa.

*Hæreticis
hæc fun-
damenta
religionis
non qua-
drant.*

Excutiant se verò heterodoxi, & attentè expendant, quâ ratione hæresis nomen effugere queant: seu hæc, tam ipsis non convenientia, simulatè admittant, nec ad Ecclesiam redeant; seu impudenter rejiciant. Rejiciant autem necesse est; quia tueri nequeunt: &, ut jactent;

jactent; tamen verba rebus contraria sunt, & quod dicunt, factis negant.

Quod ut breviter demonstrem; operæ pretium est, ponere imprimis Regulam credendi, quam illi præseferunt. *Quod ex regula fidei, quam præseferunt demonstratur.* Ea autem est: Solum, & purum (inquiunt) verbum Dei; seu Autoritas Sacrae Scripturæ, sanè intellectæ. Hoc est, quod passim jactant, quod speciosè ostentant. Et verum quidem est, veram regulam fidei necessariò Sacrae Scripturæ convenire; nec posse ab eâ diversam esse: attamen, si bene inspicis, agnosces profectò Scripturam hîc obtentui esse; revera autem pro regula haberi cujusque interpretationem. *Ea enim est privata scripturæ interpretatio.* Quam variam esse posse, dissidium sectarum ostendit, nunquam sine auctoritate sopiendum.

Hac tali regulâ fidei constituta, manifestû est, & ruere omnia fundamenta religionis, quæ recensitis præscriptionibus stabilivi; & sectis minimè congruere. *Per quam ruunt Religionis fundamenta.* Primùm enim; veram apud se nec possunt, nec audent religionem profiteri. Non possunt; quia inquirendam in Scripturis, & scrutandam docent: qui autem quærit, non tenet.

*Nec Veritas
ejus
certo con-
stare po-
test.*

*Nec uni-
tas.*

*Nec ne-
cessitas.*

Non audent; quia dum scire volunt, non credere; infallibilis certitudinis hostes sunt: quam non ratio humana, sed fides facit.

Deinde: si certitudinem veritatis non profitentur; profectò nec unitatem habent: nec semel constitutam fidem; sed opinionem, ac persuasionem, prout interpretati fuerint Scripturam.

Tertiò: neque necessitatem unius Religionis agnoscent: quia ex regula credendi, quam præseferunt, sequitur quemque posse credere prout Scripturam intelligit. Unde multorum assertio: omnes in sua religione posse salvari; quod necessitatem veræ, & unius, prorsus tollit.

*Nec cætus
legitimus.*

Quartò: nec legitimum cætum: quia (ut mox ostendam;) nec potestate, nec lege constitutum; id est, non societatem cum certo ordine regendi, & parendi, sed licentiosâ conspiratione secessionem.

*Nec Pote-
stas.*

Quod etiam Quintam, & deinceps, Nonam usque præscriptionem, contra illos esse evincit. Etenim omnes istæ potestatem omnino exigunt, & legem. Potestatem verò illi adeo non habent;

ut

ut Scripturâ contenti, oppugnent etiam, ac defugiant. Neque sanè miror; cum hæc constet successione, quæ apud illos nulla. Dicunt etenim Ecclesiam veram, mille amplius annis, aut non fuisse; aut, quod idem est, occultam. Quod utrumque successionem (tanto præsertim intervallo) vel ruptam, vel ignotam, atque ideo falsam, nullamq; facit.

Legem verò etiam habere nequeunt. *Nec Lex.* Quia etiamsi sanciant dogmata; tamen eatenus eis assentiuntur, quâ agnoscunt Scripturæ congruere. Peto verò: possuntne agnoscere contrarium? Si possunt; quorsum fidei formula? si non; quorsum inquisitio? aut itaque desinant inquirere, si asserunt se habere, semel constitutam credendi rationem; aut si inquirunt, fateantur se illam non habere.

Decimò: Hierarchicos ordines a- *Nec Hie-* spernantur; & Monarchiæ professi ho- *rarchia.* stes sunt.

Undecimò: Ecclesiæ definitionem, *Nec deni-* quam posui, potius (desperatione cau- *que Eccle-* sias) diffitebuntur veram, quàm ut eam *sia.* sibi accommodent. Idq; ideo, quia nec esse

*Quam ta-
men reti-
nent.*

*Sed magis
necessita-
te, quam
approba-
tione.*

*Dum e-
nim vitant
obsequiū,
Tollunt
ejus im-
perium.*

*Ideo con-
vincun-
tur schis-
matis.*

esse quidem Ecclesiam aliquam firmi-
ter volunt, asseruntque. Etsi enim so-
lennia quædam ejus retineant, ac usur-
pent; ut Cathechismum, instituta cir-
ca ritus, Festorum dierum indictio-
nem, ministros certo gradu, synodos,
excommunicationes, aliaque; tamen
cuncta hæc, necessitate potius, (aliter
enim Religio constare non posset)
quàm approbatione. Nam ut omnia
sibi libera, & integra relinquant; ne
illegitimi cætūs, & nullo jure congre-
gatæ Ecclesiæ arguantur; ne illigari
confessioni, dogmati adstringi, ac po-
testati subjici possint: nulli se ajunt
credere, nisi Sacræ Scripturæ. Quo ipso,
nihil Ecclesiæ debitæ authoritatis ad-
tribuunt, sed ei proprio dominan-
tur judicio; & tantum vanam ejus for-
mam, ac velut larvam habent. Hinc
est, quòd passim scripta vulgant: Nul-
lum sacrum ordinem, nulla officij po-
testatisque discrimina; atque adeo nul-
lam Ecclesiam, velut Civitatem bene
ordinatam, esse.

Ista autem, quæ undecies præscripsi,
dum non conveniunt sectis; dum eis
nequeunt aptari; hoc ipso facilè, &
mani-

manifestò eas convincent omnium eorum, quæ à duodecima præscriptione deinceps sequuntur.

Desciuere enim sectæ, (ut quæ præ- *Quod scri-*
scripsi, comprehēdi faciā,) ab Ecclesia; *etiam ostē-*
corrigere eam voluerunt: Novum in- *ditur.*
stituerunt cætum, separatamque Ec-
clesiam: Primam fidem, habentes ex-
inde damnationem, reliquerunt; latam
aperuere viam; Autores earum, non
correctores, sed corruptores meritò
jam audiunt; sectis denique nomina
de suo nomine imposuerunt. Etsi enim *Secessio-*
hoc postremum negetur; & nemo se *nem vel*
Lutheranum, aut Calvinianum libenter *nomine*
dici velit: sed tamen profectò sunt; ne- *testantur.*
que aliter dignoscuntur. Quodsi E-
vangelicos, seu reformatæ Religionis
fese nominent; hæc ipsa nomina novi-
tia, & veteri Ecclesiæ ignota prorsus
esse, nemo nescit; quæ, præter Chri-
stianos, & Catholicos non novit.

Sed sat evagatus sum, & ultra finem *Adhorta-*
forfan, modumque propositi. Itaque *tio ad illos*
pauca tantum ad Sectarios. Non puto *qui vi-*
omnes velle errare: si quos tamen am- *dentur*
bitio, avaritia, æmulatio prava, studi- *velle er-*
um præcellendi, obsequij detrectatio, *rare.*
arro-

*Videant,
quanto
sint in pe-
riculo.*

*Atten-
dant con-
scientia
redargu-
enti.*

*Non erubescant, à
Veritate
vinci.*

*Qui igno-
ratione
peccant.*

arrogantia deniq; mentis, adeo trans-
versos egit, ut illis peccare lubeat: Vi-
deant quæso; quàm periculosa plenum
opus aleæ, levi causâ tractent; quan-
to in periculo versentur; quo damno,
quo discrimine ludant. Attendant de-
inde ad internum testem inquietæ
mentis. Nemo enim suam conscienti-
am decipit, qui fallit alienam. Clamat
animus interior, & arguit, vel dereli-
ctæ, vel non inventæ, vel (quod pessi-
mum) spretæ veritatis. Quisquis ergo
ejusmodi es, redi tecum in gratiam.
Quid prodest, te pertinaciter esse, quod
esse non prodest? Num pudet à veri-
tate vinci? Nonne si illa victrix tui; tu
triumphator erroris? Cur illo suffun-
daris, quo gaudebis caruisse? Certè
deserta opinio prava, Confessio aber-
rationis, malè asserti dogmatis dam-
natio, Transfugium denique ad bonos;
solido, ac vero, immò necessario fructu
pensabit abundè, inane, quod hinc ori-
ri possit, levitatis improprium.

Vos verò, qui ignoracione peccatis;
nolite dogmatis pertinaciam, nimium
studium sectæ, & denique odium ad-
versæ partis induere. Non est enim vo-
bis

bis Religio, etiam post sancitum do- *Inquirant*
 gma, inquirere; & scrutari: permittit *verum fi-*
 hoc, aut potius exigit regula fidei, *de bona.*
 quam profitemini. Quærite ergo fide
 bonâ: nihil enim absurdum magis,
 quàm aut testari dubitationem, nec
 tamen inquirere; aut tueri, ac defen-
 dere, quæ dixeras quærenda. Deinde;
 non vos secta, & societas opinionis *Non retia-*
 retineat: absolvit enim vos hoc vincu- *neantur*
 lo, datum cuique hac in re arbitrium, *secta stu-*
 nullo adstrictum obsequio. Deinde; *dio.*
 nolite odio abripi. Tum enim demum *Ne ode-*
 spondeo, agnoscetis: & ignorare vos, *runt nos*
 cum odistis; & iniquè odisse, cum igno- *grati.*
 ratis. Nos certè non vobis irascimur.
 Pænam errantibus assignamus, veri a- *Qui illis*
 gnitionem; victoriæ nobis pretium, *bene ca-*
 falus Vestra. Pro hac decertamus, pro *pimus.*
 hac pugnamus: Et cum Apostolo, te-
 stis est nobis Deus, quomodo omnes
 vos cupiamus, in visceribus Domini
 nostri JESU Christi.

Denique voto locum hunc conclu- *Voto ad*
 do; & te, Deus, invoco: ut (quod tu *Deum Lo-*
 solus potes) mentes opinione corru- *ces clau-*
 ptas, veritati restituas; & aberrantes *ditur.*
 oves in Ecclesiæ caulam reducas: ut
 sit

fit, prout promissisti, unum ovile, &
unus PASTOR.

C A P U T II.

Περὶ Θεοσέβειας :

S E U

De Cultu D E I.

*Notitiam
Dei, cul-
tus conse-
quitur.*

*Et ab illâ
necessariò
manat.*

Notitiam Veram, & agnitionem
Divinitatis, necessariò venera-
tio & cultus consequitur. Quis
enim, cū cognoverit sumum illud bonū;
intra se infinitè perfectum, beatumq;
in omnia summè potens; erga nos mi-
rè, & supra modum beneficum: quis,
inquam, non colat? non adoret? De-
bemus id primùm, admiratione maje-
statis: Tenemur deinde officio grati-
tudinis: suademur ingenti præmio: ju-
bemur denique gravi, & extremâ
pœnâ.

*Implen-
dus, prout
se colit
Deus præ-
cipit.*

*Modumq;
imperat,*

Porro, sicut Vera notitia Dei, non
est nisi à Deo; ita & acceptus ei cultus
esse non potest, nisi ab ipsomet expeti-
tus, imperatusque. Ergo, ita eum co-
lere oportet; quemadmodum sese co-
lendum præcepit. Quod præceptum,
partim

partim imperat modum certum sa- & religi-
 crorum rituum, & cæremoniæ; par- gionem
 tim imprimit mentibus nostris religio- facit.
 sum quendam metum, qui nos Divi-
 næ mancipet servituti: sed volunta-
 riæ, & paratæ; quippe simul erga Do-
 minum, & Patrem.

Sed ut dignè hoc impleamus offici-
 um, scire oportet; oriri cultum ab ho- Oritur ab
 nore. Honor autem, est internum ju- honore,
 dicio debitæ existimationis, testimo- qui desi-
 nio & signo externo expressum. Hinc, nitur.
 inquam, manat cultus; & Adoratio: Vti &
 Quæ, est submissio quædam animi; adoratio.
 quippe erga excellentiorem. Unde
 quô major æstimatio, eô major sub-
 missio.

Deus verò, cùm sit infinitæ dignita- Vtrumq;
 tis: ideo & nunquam sibi parem ho- soli Deo
 norem à creatura obtinere potest; & propriè
 sibi soli eum, meritissimè vindicat. debetur.
 Quia solus propriam, à nullo acce-
 ptam dignitatem habet: cùm omnis
 alia sit ab ipso, & propter ipsum; imò
 ipsius omnino.

Patet verò etiam, quòd Adoratio animo fit
 Dei, animo potissimum fiat: Dum ille potissimè
 se humiliat, & abijcit coram Deo; &

*Tamen
corporis
ministerio.*

*Hinc la-
tria pro-
cedit.*

*Cultus
partim
privatus.*

*Partim
Mysticus.
Partim
relativus.*

summâ, quâ potest æstimatione, ado-
rat eum in Spiritu, & Veritate. In hac,
inquam, actione mentis, præcipuè sita
Veneratio; sed tamen ad consortium
hujus officij, corpus etiam accersitur:
cujus conformatio, ac compositio,
externo signo, & gestu exprimit in-
ternum mentis sensum: ut mox expli-
cabo. Utroque verò, id est, animo &
corpore, testamur soli Deo debitum
illum cultum, quem τῆς λατρείας nomi-
nare solemus.

Adorandus ergo, & venerandus so-
lus Deus. Idque triplici cultu. Primus,
est proprius cuique, ac privatus; qui
vulgò Devotio dicitur. Alter, religio-
sus seu Mysticus; qui est in observatio-
ne instituti, & rituum sacrorum. Ter-
tius, relativus; qui per honorem alte-
rius, ad Deum transit; ei que propriè
defertur. Itaque hinc manabunt tres
hujusce capitis partes, singillatim
explicandæ.

Pars

Pars Capitis Prima.

*De Cultu Dei privato, seu
Devotione.*

Privatum Dei cultum, devotio-
nem voco; non latino, sed Eccle-
siæ sensu. Est enim, quam hic in-
telligo, Devotio: puri, & innocentis
animi in Deum ascensus; & elevatio,
actione certâ, allocutione, & cogita-
tione.

*Definitur
devotio
privata.*

Actionem primùm pono; id est, ut
dixi; certam corporis compositionem,
quâ submissam venerationem testa-
mur. Ea, partim est usu recepta, & in-

*Actio ejus
fit gestu
certo cor-
poris.*

troducta; partim imperata à potesta-
te Ecclesiæ. Prima, fit inclinatione
cervicis capitisque, adgeniculatione,
cernuâ corporis demissione, prociden-
tia, manuum elevatione, percussione

*Consuetu-
dine pri-
orum in-
troducta.*

pectoris, alijsque modis, quos consue-
tudo piorum, & usus potissimum ab
exemplo Christi acceptos, retinet ex-
ercetque. Hæc talia, etsi mente ani-
mantur, & ab illâ vim accipiunt; ta-
men & ipsa valent: faciuntque ad ani-
mi motum. Et constanter, ac fixè exer-

*Movet a-
nimum.*

cita, & excitant eum sæpe; & ne evanescatur, quodammodo firmant.

*Sed fiat
ostentatio-
ne procul.*

*Et sine
anxia ni-
mis cura.*

*Eadem a-
ctio ex
præcepto
Ecclesiæ.*

*Alter
pars De-
votionis,
Oratio.*

*Cui præ-
mittitur
Præpara-
tio.*

Sed bina hîc cautio. Primum: ut fiant, ostentatione omni procul. Ideoque vix in publico, & spectantibus coram; aut certè parcè. Deinde, ut non anxîâ & sollicitâ curâ; & tanquam sine illis esse non posset Oratio. Sunt enim adjumenta potius ad cultum, quàm ipsa ejus opera. Cùm, ut notum est vetus illud: Bonus animus; præcipuus, pulcherrimusque Dei cultus sit.

Illa verò, quæ sanxit Ecclesiæ regula; ut actione certâ, seu ministerio corporis, circa institutos ritus impleantur; ad mysticum cultum pertinent: de quo infra.

Allocutio Dei, seu Oratio sequitur: privati cultûs; seu verbis, seu cogitatione fiat; pars (ut ex officiis ejus, quæ mox recensabo, patebit;) longè præstantissima: Præsertim, si debitâ curâ, & attentione peragitur. Quod ut fiat; præmitti debet Præparatio. Hæc verò relinquere jubet, & velut seponere ad tempus curas omnes, sollicitudines, negotia; & dicere illis: manete hîc, donec vadam illuc, & orem. Hæc, inquam,

quam, jubet: Unum porrò necessari- *Qua hos*
 um, accuratâ attentione, ac diligen- *unum a-*
 tiâ agere: Memoriam defigere:& phan- *gere.*
 tasmatum copiam submovere. Deinde, *DEVM*
 magnitudinem majestatis, quam allo- *profundè*
 queris, ut par est, expendere, præsen- *venerari.*
 temque intueri: vilitatem tuam agno-
 scere; & humiliari quantum potes, in
 conspectu Dei. Tertiò, petere auxili- *Et auxili-*
 um, & bene orandi modum; ut diri- *um petero*
 gatur, & assurgat oratio tua, velut in- *jubet.*
 censum in odorem suavitatis; & ad
 gloriam ejus.

Officia, quibus oratio fungitur; plu- *Officia O-*
 ra sunt, & varia. Primum est laudis: ut *rationis.*
 nempe benedicat, & magnificet anima *Primum*
 tua Dominum: & exultet Spiritus tu- *laudis.*
 us; & omnia quæ intra te sunt, in Deo
 salutari tuo. Hoc ei à nobis debitum: *Eam Di-*
 & hoc tantum possumus deferre. Cum *vinitas ex*
 verò ne id quidem, ut par est; ideo, *se plenam*
 opus erit de alieno divitem, & libera- *habet.*
 lem esse. Offer ergo ei eam; quâ sibi
 ipse sufficit, gloriam. Gratulare; gau- *Offerenda*
 de, & exulta: quòd Divinitas se di- *ab huma-*
 gnâ à se capiat, habeatque lau- *nitate*
 dem. Offer ei deinde naturam huma- *Christi.*
 nam, à Christo in consortium divini-

*A Virgi-
ne Maria.*

*A beatis
Spiritus.*

*A sanctis
Cœlitibus.*

*A militan-
te Eccle-
sia.*

*A rebus
creatis.*

*Alterum
officium
Oblatio sui.*

tatis assumptam; ineffabili modo se-
coram ea humiliantem; eam adoran-
tem, & laudantem. Cui laudi, junge
Canticū Sanctissimæ Virginis; quo ma-
gnificatus est Deus vehementer. His,
etsi nihil par addi possit; tamen tu ad-
de millia illa millium Spirituum ei
ministrantium; & turbam, quam dinu-
merare nemo possit, Sanctorum; pro-
cidentium coram Sedente in throno;
adorantium eum, & dicentium: Salus,
benedictio, & claritas, & sapientia, &
gratiarum actio, honor, virtus, & for-
titudo Deo nostro. Adjunge deinde
militantis Ecclesiæ officia; laudes,
& sacrificia; & phialas illas aureas,
plenas odoramentorum; quæ sunt o-
rationes Sanctorum: Acceptos nempe
suffitus Deo. Denique, exemplo Davi-
dis, inanima quoque ad hoc officium
advoca; supple elinguem eorum lau-
dem: Et per te benedicant omnia o-
pera Domini Dominum. Multa sunt,
quæ hac de re tradita à Viris pijs ha-
bere potes, & debes petere in exem-
plum.

Alterum Orationis officium est, vera
Oblatio sui; ad agenda, & sustinenda
omnia,

omnia, quæ Deus jusserit, volueritque: consecrando ei memoriam, intellectum, voluntatem; cogitationes, verba, opera; corpus, & cuncta externa; *Ad agenda & sustinenda omnia.* & animam denique, velut in holocaustum immolando: Nihil ex hac oblatione sibi retinendo, nullum captando commodum, præter puram gloriam, placitumque ejus. Desideria, & vota hujus officij plurima, & ardentissima esse possunt, itidem à pijs Scriptoribus, ad quos te remitto, ubertim tradita. Grata verò Deo sint, necesse est; quippe qui unicè complacet in hominibus bonæ voluntatis.

Tertium Officium: Confessio vilitatis suæ, & malitiæ; non modò se in suo nihilo collocando, sed etiam confitendo malum. Delictum, inquam, tuum cognitum illi fac; & injustitiam tuam non abscondas. Confitere adversum te Domino, & ille remittet impietatem peccati tui. Fatere, te nihil aliud esse, nisi molestam quodammodo curam Dei, & jacturam ejus gratiæ; & veniam precare.

Quartum officium est: Gratiarum actio. Quæ enim, ô Deus, à te; & quan-

*Tertium
Confessio
propria vilitatis,
Et malitiæ.
Quartum,
Gratiarum
actio.*

*Pro donis
natura,
gratia,
gloria.*

ta accepimus! quæ promissa acceptu-
ros speramus! quis unquam satis dona,
quæ supra recensui; naturæ, gratiæ, glo-
riæ, agnoscat, expendatue? Immen-
sum ergo tibi tenemur, nec unquam
ex merito dependendum. Sed est ali-
qua gratitudo, postquam omnia fece-
ris, ingenuè imparitatem fateri.

*Quintum,
Petitio.*

Quintum est; Petitio: Utile, Uni-
nicum, præsens, & certum miseriæ no-
stræ remedium: Firmatum toties in-
geminato impetrationis promisso. Pe-
tite enim, inquit; pulsate, quærite; &
quidquid petieritis, fiet vobis. Securi
ergo simus de eventu: certi donationis,
& gratiæ; modò & bona, & bene pe-
tamus. Cùm enim sit infinitè bonus,
malum dare nec vult; nec potest. Ca-
rior est illi homo, quàm ut ei malefaci-
at; etiamsi petenti. Sed pauci sunt, qui
sciant, quid petant; & pauci dignosce-
re possunt vera bona, & verè mala:

*Quæ ut
sit rata, &
proficua:*

*Petenda
Voluntas
Dei.*

Quid enim ratione timemus, aut cupi-
mus? Quid tam dextrè concipis, ut
te conatûs non pœniteat; voti quæ
peracti? Itaque optimum est, ejus ex-
petere voluntatem; & dicere: Domine,
fac mecum non secundùm mea pecca-
ta,

ta, quæ multa sunt; non secundum vota, quæ stulta sunt; non secundum merita, quæ nulla sunt: Sed secundum tuam misericordiam, & meam miseriam.

Deinde, nec minus petere; nec aliud, nisi ipsum. Pudeat minuta, vilia, abjecta, à tanto Domino mendicare; cum ille seipsum, id est omne bonum offerat ultro, & elargiri promittat. Alia potius, quam summum hoc consecrari, non modò pusillanimitas, & stultitia est; sed impietas, & vilipendium offerentis. Vastum ergo sit, quod petamus; & dignum tanto datore: & quod non privatas tantum necessitates; sed generis humani, & præcipuè Ecclesiæ bonum, ad gloriam Dei complectatur.

*Petendus
ipsemet
Deus.*

*Et in om-
nibus ejus
gloria.*

Titulus petendi, & fiducia impetrandi sumitur: quia dum omnipotens est, omniscius, summè bonus; & quia promisit: propter gloriam nominis sui, non potest non facere. Operi manuum suarum dexteram porrigat, necesse est; nihil enim odit eorum, quæ fecit. Itaque fidenter titulum allegare;

*Titulus
petendi,
& fiducia:
quia po-
test, vult,
scit, ac pro-
misit.*

& dicere possum : Tuus sum ego ; sal-
vum me fac, propter nomen tuum.

*Hæc offi-
cia sunt
primum
oratione
Vocalis.*

*Ex Davi-
dis psal-
modia.*

Hæc fere sunt officia orationis; qui-
bus partim sermone, partim cogitatio-
ne, & mente fungimur. Vocalis, ut
vocatur, oratio, ab Ecclesia variè ad-
hibetur; & descripta est, tam publica,
quàm privata. Utraque potissimum
desumpta ex his, quæ dixit, cecinitq;
David, egregius psaltes Israel; quo e-
logio eum Scriptura ornavit. Additq;
ibidem ipsum dicentem : Spiritus Do-
mini locutus est per me; sermo ejus
per linguam meam. Itaque meritò di-
vinam hanc ejus psalmodiam adscivit
Ecclesia; eamque quotidie, publicè &
privatim decantat, aut recitat: ple-
nam quippè admirandi Spiritus, fervo-
ris; & ardentis, inflammatiq; affectus.

*Ex consti-
tutis pro
tempore
Ecclesiæ
precibus.*

Addit verò eadē & alias Orationes,
statis temporibus congruas, & solen-
nes; prout annum partita est, & Fastos
Christianos condidit: authoritate, cui
parent etiam, qui ab ea secessere; & in-
signitos nominibus festorum, & San-
ctorum dies, retinent vel inviti. Ibi
verò illa loquitur in canticis, & hymnis
spiritualibus; & officium (ut vocant)

con-

constituit, cuiq; tempori & festo proprium, è Prophetarum, & Sacræ Scripturæ verbis, magna fidelium consolatione, atque fructu. Ejusmodi enim totius Ecclesiæ Orationes, Communio Sanctorum, & unanimes clamantium toto Orbe Vox, valde commendat; efficacesque promittit. Si namq; duorum aut trium, in nomine suo consensus, Deus se magni facere professus est; quantò magis totius Ecclesiæ consonas, conjunctasque preces?

*Per quas
communio
Sanctorum.*

Sed inter hæc omnia vocalis Orationis exempla, relucet, velut inter ignes luna minores, Oratio Dominica: idque, & propter majestatem Authoris; & ob miram suam vim, & energiam. Petentibus enim à Christo Discipulis, ut eos doceret orare; postquam Βαττολογήσεν, & Ethnicos imitari vetuit: Sic ergo Vos, inquit, Orabit. Et tum Orationis formulam subjunxit: profectò plenam rei magnæ; & purâ, candidâ, simplici enuntiatione, brevi ac miro compendio, exactè complectentem cuncta Orationis officia. Quæ supra recensui.

*Oratio Dominica
præcellit
omnibus.*

Multa inaniter loqui.

Operæ

*De qua
paraphra-
sticè pau-
ca.*

*Deus vo-
catur Pa-
ter ob fi-
duciam.*

*Petitiones
septem.*

*Vt san-
ctificetur
nomen
ejus.*

*Vt adve-
niat re-
gnū ejus.*

Operæ pretium est, videre; quæ Viri sancti & eruditi, in ejus sensa eximiè multa commentati sunt. Nos pauca dicemus, hâc, quæ sequitur, paraphrasi.

Fiduciæ conciliandæ, quæ orationis basis est; Deum, jubet Christus, vocare Patrem; eumque communem omnium nostrum: ut ortûs, & fraternitatis admoneret. In cælis autem eum esse: ut nos à terrenis eo elevaret, ubi verè Pater & Patria. Subjungit deinde Septem petitiones. Petendum enim totum est; quia nostrum nihil est. Tres primæ ad Deum pertinent; & videntur in ejus commodum cedere: sed profectò in nos recidunt. Ille enim bonorum nostrorum non eget: Et materiam tantum meriti, & præmij nostri quærit; cum sibi deferri aliquid jubet. Nostrâ ergo propriè interest; petere primùm, ut sanctificetur nomen ejus. Non per nos tantum: quantulum enim hoc esset! sed omni meliori, ipsi noto modo. Deinde petimus; ut adveniat regnum ejus. Non quod illo carere, aut privari ipse possit; sed quia nos. Itaque propriè petimus, ut non habeamus Regem, nisi Deum; qui imperitet men-

mentibus, rebusque nostris. Tertiò ; ut Regni istius suprema lex sit, & fiat voluntas ejus : nempe omnis justì, æqui, boni regula; tam in cœlo, quàm in terra. Hæc ad Deum, & vitam alteram. Præsentis verò necessitates sequuntur : quas brevi voto complecti jubemur. Id est ; panem nostrum tantum petere : quotidianum, non extraordinarium ; modicum, & qui hodie sufficiat ; nam de crastino vetat esse sollicitos. Hoc compendio, circa externa properè, & sine magna cura functi; magis petimus, ut dimittat nobis debita nostra. Adeo enim gravia sunt, ut reddi non possint, nec exolui. Itaque, quod magnificentiam, & munificentiam ejus decet; non solutionis moram, & patientiam, sed condonationem jubet petere. O benignum creditorem ! Lætetur ; quamvis ære ejus oppressi debitores. Non modò usuras, sed nec sortem repetit. Pænam non urget : Rogari se tantum ; Fateri & debitum, & insufficientiam jubet ; & condonat. Sed justâ tamen cum cautione. Nempe si & nos dimittamus debitoribus nostris. Quid æquiùs ! Abominatio, & horror est Servus

Vt fiat voluntas ejus.

Vt largiatur panem.

Vt dimittat debita

Sed si & nos dimiserimus.

vus ille nequam ; qui omnis debiti remissione obtentâ , vix disgressus à Domino, suffocabat pauca sibi debentem conservum. Ita ut meritò contubernales contristati, eum deferrent nequitia : ut Dominus remissionem revocaret. Non itaque dimittetur nobis, nisi dimittamus. Nam illicium est misericordiæ Divinæ , misericordia in proximum. Quam etsi promittere, & profiteri jubemur; tamen confcijs, pròni in malum animi, petendum adhuc nobis est : Ne nos inducat in tentationem. Seu, ut alibi dixit ; orandum, ne intremus in tentationem. Memoriam enim infirmitatis nostræ, non modò victoriæ non sumus securi ; sed certamen etiam meritò detrectamus. Sed quia tamen vita hominis tentatio est super terram ; Ideò ultimò petimus, ut nos liberet à malo ; nempe dæmone : (hic enim proprius Character ejus est) ne nos in tentatione superet ; sed potiùs faciamus ex illa proventum. Ita peccata, & præterita dimitti petimus ; & futura caveri, ac averti.

Hæc est brevis paraphrasis Divinæ istius Orationis : quam Breviarium

Evan-

*Vt nos nō
inducat
in tenta-
tionem.*

*Vt nos li-
beret à
malo.*

*Oratio
hac brevi-
arium E-
vangelij.*

Evangelij Tertullianus vocavit ; & quæ, accepta ut sit Deo, & efficax; necesse est: quia prout iussit; & de suo (ut loquitur Ciprianus) rogatur. Agnoscet facilè Pater Filij sui verba ; & quicquid petierimus in nomine ejus, institutione, & sermone ejus, dabit nobis.

Post Orationem Vocalem, sequitur mentis & cogitationis ; quam tertiam partem privati cultus feci. Hæc non linguâ, sed animo Deum alloquitur. Id est, considerat & ipsum, & creationis, redemptionis, sanctificationis admiranda ejus opera; mysteriorum arcana inspicit; agnoscit dogmata fidei; & exinde, miro affectu, recensita officia Orationis exercet.

Id verò fit partim Meditatione, partim Contemplatione. Meditatio est, ex lectione sacra, & fidei dogmate, de Deo, & rebus Divinis, intenta consideratio. Quæ fit, cum in memoria formatur rei meditandæ imago ; Intellectu de ea instituitur ratiocinatio ; per voluntatem sequitur ejus fruitio. Contemplatio verò ; est animi præparati ante, & jam apti, motus quidam, quo in Deum, velut naturâ, & pondere, fertur.

Meditatio est cum ratiocinatione consideratio.

Contemplatio fit beneficio Dei illabentis.

fertur. Ibi memoria sine phantasma-
tum adminiculo illum admiratur; In-
tellectus sine ratiocinatione noscit; vo-
luntas sine ullo illicio proprij Commo-
di ita eo fruitur; ut non tam sibi illum,
quàm se illi largiatur, & impendat.

*Illa Deum
quærit,
hæc habet.*

Meditatio itaque fit quodammodo
operâ, curâ, & industriâ nostrâ: Con-
templatio solo impulsu, & illapsu Dei.
Illa Deum quærit, hæc habet. Illa agit,
hæc patitur tantum. Illa in actione

*Ex hac
extases,
sed non ap-
petenda.*

mentis; hæc in quiete ejus, otio, silen-
tio, solitudine, immò morte: Quia se-
ipsâ vacua, vacat Deo; & ab ipso im-
pletur. Prodeunt verò hinc in viris
sanctis sæpe extases, & raptus; sive ex-
tra corpus (ait Apostolus) seu in cor-
pore, nescio: sed hæc nec sectanda, nec
appetenda; immò, quantum per nos
potest, vitanda; alioqui periculosa, &
illusioni opportuna.

*Præcepta
utriusque
apud Scri-
ptores sa-
ceros.*

Præcepta tam meditationis, quam
contemplationis, habes apud Scripto-
res Asceticos. Sed præcipuum est: ha-
bere animum ab omni labe purum, do-
mitum in commotionibus, virtutum
officijs exercitum. Talis facilè, & Me-
ditationi incumbit, & Contemplatio-
nem

nem recipit : alioqui in malevolam animam non intrabit Divina hæc Sapientia.

Pars Capitis Altera.

De Cultu Mystico, quem Religio præcipit, exigitq.

Cultum explicavi privatum ; qui etsi eximius, tamen à mystico longè, & præstantiâ, & utilitate superatur. Præstantiam sumit ab Autore Deo : à cujus voluntate est, non ab Electione nostra. Et deinde à Gratia, operi semper adhærente. Utilitatem exinde; quia tutior, & securior; ob meritum obsequij, & deceptionis effugium. Privata enim devotio, ex suavitate, dulcedine, & teneritudine quadam affectûs, facile in complacentiam, opinionem de se falsam, nimiamque sui fiduciam labitur. Facit hoc instabilitas animi humani; qui sibi relictus, vix est securus. Deinde, idem provenit ex gaudio inconsulto Spiritûs, quod facile evanescit. Tertiò, ex astutiâ Dæmonis, qui subdolè, rebus etiam bonis, vanam gloriam fovet.

*Cultus
Mysticus
potior.*

*Quia totus
est à Deo*

*Et quia
annexam
habet gratiam.*

*Denique
securior.*

*Nec illusioni
patet*

*Per illum
animus
fungitur
præcepto.*

Ab hoc periculo abest longius Cultus mysticus ; ubi animus illigatus præcepto, se ei subdit. Captivat assensum , etsi ratiocinationi suæ , & captui non convenientem : Hoc verò , non permittet evagari , sibi applaudere , & se frui ; sed tantum operi jubet insistere , hoc agere , & gratiam certò comitantem opperiri.

*Deus enim
prescri-
psit, ra-
tioni hu-
mana
contrari-
um.*

Voluit autem Deus cultum hunc collocare sæpe in rebus , & actionibus, quæ mens humana nunquam existimasset fore ei grata ; & quæ non paradoxa solum videntur, sed profecto paraloga. Quis enim (exempli causa) putasset, acceptum Deo cultum fore , ex mactatione , aut exustione animalium ? Certè nulla hîc apparet idonea ratio, congruentis erga Deum adorationis. Atqui ille , hoc genus sacrificij , olim elegerat: hoc præstari sibi mandaverat, & suaviter odoratus est. Par ratio in plerisque ritibus , cæremonijs , Sacramentis tam veteris legis, quàm novæ.

*Vt appa-
ret ex ri-
tibus veteri,
& novo.*

*Causa ,
quia non
servit ra-
tioni no-
stræ , sed
domina-
tur.*

Si autem fas est inquirere : cur ita Deus voluerit, feceritque ? Causas puto inveniemus istas : Primum, quia meretur assensum , & obsequium ; etiam
fine

sine reddita mandati sui ratione. Fidem enim à nobis exigit, non cognitionem, aut scientiam. Tota demonstratio veri, est jussum ejus. Sufficit ad certitudinem, authoritas dicentis. Et verbum ejus, summa ratio est. Non ergo illum decuit, ad sensum captumque nostrum se, & omnia componere.

Altera causa est: ut curiosam, & pravam illam cupiditatem sciendi, quæ peccato originem dedit; & quâ prurit semper mens nostra, fatagit, & variè effertur: confunderet, deprimeretque. *Quia cupiditatem sciendi, obsequio fidei subdit.*

Nempe imperans, ac jubens credere, quæ stulta videntur; assensum in illis requirens; nec noscenda aperiens, aut suavitate condiens; nisi priùs credantur: & nisi credantur, pœnam assignans extremam. Hac inquam ratione voluit Deus frangere superbiam nostri judicii, ut posset flecti arrogans animus ad obsequium fidei.

Tertia causa est Religio: quæ non est ars, aut scientia demonstratione constans; sed lex, & præceptum; quod jubet, non disputat. Imperium igitur ejus in animos nostros ut maneret integrum; exemptumque esset à ra-

Quia religio non est ars, sed præceptum.

*Cujus
mandata,
Veritas.*

tiocinatione, & disquisitione: non modo reddere rationem noluit Deus præceptorum suorum, sed etiam consultò multa, & supra, & præter captum nostrum constituit. Cum tamen sint omnia mandata ejus veritas. Ita ut, quod profanis mentibus videtur scandalum, & stultitia; id fideles cognoscant esse Dei virtutem, & Dei Sapientiam.

*Inest illis
ratio, sed
occulta.*

Inest enim, inest profectò omnibus ratio; sed non intelligenda, nisi prius credantur, & exerceantur. Tum demum mentibus sibi obsequentibus manifestat hæc arcana Deus: Θεοδιδάκ-
της facit; τὰ τῶν Μηστῆριον σεμνά ἀπε-
rit; gustum illorum largitur, & suavitate commendat. Ita, ut admiratione mens attonita, veneratione prostrata, amore accensa, agnoscat tandem: quomodo in parvis, & specie vilibus, tam mira, tam magna inclusit Deus; & quâ ratione, dum bonitati suæ indulget; seque hominī, quem dilexit, largitur; sub velo usitatæ rei, & specie signi ob-
vij, velut in sanctiori quodam recessu, Majestas tanta delituit.

*Docibi-
les Dei.
Myste-
riorū ve-
neranda.*

*Quæ cre-
dentibus
demum
manife-
statur.*

*Cultus
mysticus*

Hæc meritò præfatus; divido cul-
tum mysticum in Cæremonias, Ritus,
Sakra-

menta. Cæremonias intelligo ; Ordinationem certam actionis , & ministerij, in peragendis sacris. Consistit hæc; dum aut præcipitur varius gestus corporis ; nempe genu flectendo , assurgendo, gradiendo, alijsq; modis, quos vel mystæ , vel assistens sacris populus, exercere jubetur. Aut variâ adjunguntur opera ; ut lucernas , & lampades accendere ; thus adolere ; vasa, vestes, ornatum varium, ad comptum altaris, & mundum templi adhibere. Quæ talia , indifferentia quidem per se sunt ; sed pondus capiunt ab authoritate potestatis Ecclesiasticæ ; cujus præscripta, Spiritus Sancti assistentiâ , & dictamine animantur. Itaque decenter, graviter, & splendidè exerceri debent. Movetur enim talibus animus ; ad devotionem componitur , & mitescit. Contra; contemptus istorum efferatos, superbos , & denique Dei contemptores facit. Servabit ergo accuratè hæc Christianus , ut Deo grata ; quia per potestatem ab eo institutam, jussa.

Ritus Sacri sequuntur : qui itidem ordinatione certâ actionis consistunt; sed hoc à Cæremonia nuda differunt,

*primum
in cære-
monijs.*

*Hæ consi-
stunt in
certo mi-
nisterio.*

*Spiritus S.
dictamine
animan-
tur.*

*Si ritè fi-
ant , mo-
vent ani-
mum.*

*Altera
pars Cul-
tus Mysti-
ci: Ritus.*

*Adjunctū
habent e-
xorcismū,
& bene-
dictionem.*

*Effectum
habent nō
infallibilē.*

*Sed vim
tamen
magnam.*

*Petuntur
ex meri-
tis Christi.*

*Potesta-
tes, & vir-
tutes.*

*Et data
potestate.*

quòd adjunctam benedictionem habe-
ant, atque exorcismum. Præmittitur
enim certa, & constituta verborum
formula; per quam, Exorcismi incre-
patione dæmon, & malum abigitur:
& benedictione mysticum quid, & sa-
crum inditur. Effectus verò consequi-
tur, non quidem infallibilis, ut in Sa-
cramentis; sed magnam tamen vim
continens, gratiæ obtinendæ. Itaque
altioris ista sunt gradus, & ordinis: &
cum majori religione, ac reverentia
exercenda, acceptandaque. Ejusmodi
est: aqua benedicta, ejusque aspergio;
aliæque rebus impertitæ ex instituto
benedictiones. Quas Ecclesia depromit
ex ubere penu, ac infinito thesauro
meritorum Christi: Et deinde, ex po-
testate sibi in Apostolis data, mira o-
perandi in curatione omnium infir-
mitatum, & immundorum spirituum
victoria, ac depressione. Itaque copio-
sè, per hæc talia, quod gratis accepit,
gratis largitur; & concessas sibi ἐξουσίας,
& δυνάμεις exercet. Ad ritus itidem per-
tinent ea, quæ in administratione Sa-
cramentorum ordinavit Potestas Ec-
clesiastica; dum in illis conficiendis, &
exer-

exercendis, modum certum actionis, & ministerij, usu potius, quam scripto ab Apostolis traditum, præcepto definit, ac præscripsit.

Sed vis præcipua Cultus Mystici, *In Sacra-*
 immò tota est in Sacramentis. *mentis*
 nitur verò Sacramentum; signum visi- *præcipuus*
 bile invisibilis gratiæ: seu; Dei insti- *cultus my-*
 tuto, in materia certa, & certa verbo- *sticus.*
 rum formula consistens gestum quod- *Eorum*
 dam, seu factum; quo ritè adimpleto, *definitio.*
 homo gratiam accipit, & consecratur.

Est, inquam, signaculum sacrati Deo
 hominis; mancipatio, & stigma Divinæ *Et varia*
 servitutis; tessera ejus militiæ; Signum *descriptio.*
 Dei Viventis; Fædus Pacis, & reconcili-
 ationis; Peccati ablutio, & abolitio;
 Armatura fidei; scutum adversus igni-
 ta tela inimici; vestis ad Agni nuptias;
 Amictus, & ornamentum gratiæ; Anti-
 dotum incorruptionis; Arrhabo im-
 mortalitatis; Pignus præmij; Jus hæ-
 reditatis æternæ: Denique bonitatis
 Divinæ ingens flumen, & gratiarum
 immensum pelagus. Hæc, inquam, o-
 mnia mysticis istis actionibus insunt;
 & ex opere (ut loquuntur) operato
 proveniunt.

*Numerus
Septena-
rius.*

*Baptismus
definitur.*

Septem autem sunt Sacramenta. Ba-
ptismus, Confirmatio, Eucharis-
tia, Pœnitentia, Ordo, Matrimo-
nium, Extrema Unctio. Quæ ubertim,
& fusè à multis explicata, nobis libas-
se sufficiet. Baptismus; est regeneratio
Spiritualis, per quam homo mortuus
peccato, vivit Deo. Impletur per a-
quæ puræ affusionem largiorem, quæ
est materia hujus Sacramenti; & per
verba solennia illa: Ego te Baptizo, in
nomine Patris, & Filij, & Spiritus San-
cti: quæ animo conferendi prolata,
formam ei imponunt. Est primum me-
dium salutis; & ad eam obtinendam
necessarium prorsus: Characterem ha-
bet indelebilem; ideoque semel tan-
tùm usurpatur: fidem illo profiteamur;
& Satanæ renunciamus.

*Confirmatio
item.*

Confirmatio, est Sacramentum, quo
Spiritualis gratia in Baptismo accepta,
stabilitur, & augetur, per Episcopum;
Chrismatis unctione, & certa verbo-
rum formula. Materia ergo Sacramen-
ti; est Oleum cum balsamo, ritè con-
secratum. Forma in verbis, quæ hic
proferri ex instituto solent. Non po-
test repeti. Non est necessitate mediij
ad

ad salutem necessarium. Potestque non exerceri; modò non accedat contemptus, aut negligens incuria.

Hoc utroque Sacramento initiamur Deo. Nempe: Loti à peccato, uncti gratiâ; amissam in culpa originis redintegramus innocentiam. Sed non ideo tamen à lapsu securi. Itaque alijs, majoribusque firmandi præfidijs: nempe Eucharistiâ; ne tam facilè peccemus: Pœnitentiâ; ut à lapsu surgamus.

*Loti à
peccato &
uncti gra-
tiâ;*

*Tamen
egemus
Euchari-
stiâ.*

Eucharistiâ, est SACRAMENTUM Corporis, & Sanguinis Christi, sub speciebus Panis & Vini: cujus sumptione in anima spiritualiter nutrimur, & concorporei Christo efficimur. Unde vocatur Communio; per quam in ipso manemus, & ipse in nobis; Multi unum sumus corpus in Christo; & membra unius capitis: Firmati hac spirituali alimonia contra concupiscentiæ fomitem, & dæmonis fraudem.

Materia hujus Sacramenti, ex institutione, & usu tradito, receptoque; est Panis, isque azymus: & purum putum Vinum, cum modica aquæ admistione. Forma in verbis hisce: Hoc est Corpus meum: Hic est Calix Sanguinis. &c. Vir-
tute

*Materia
ejus, Panis
& Vinum.*

*Forma in
consecra-
tione.*

tute horum verborum, à potestate ad id ordinata, fit vera & substantiva. conversio Panis & Vini, in Carnem & Sanguinem Christi. Hæc mirabilia, inquam, fecit misericors, & misereator Dominus, ut daret escam timentibus se.

*Frustra
hic caligat
mens hu-
mana.*

*Omnipo-
tenti cun-
cta possi-
bilia.*

*Etiā ho-
mines ar-
te mira
efficiunt.*

Caligat verò ad tantum miraculum mens humana; in assensu titubat, & cum Judæis quærit: quomodo hic potest nobis carnem suam dare ad manducandum? Sed profectò, fateatur necesse est: non esse impossibile apud Deum omne verbum: cum omnipotentia suæ, supremum quod esse potuit, argumentum dederit; nempe nos, & omnia ex nihilo producendo. Certè enim, majus est novas condere, quam immutare naturas. Deinde, Ambrosius ait: frustra quærendum esse ordinem naturæ in Christi Corpore; cum eum mutarit in Nativitate. Et qui convertit, inquit, aquam in vinum; cur non Vinum in Sanguinem? Quid magni est, Deum mira facere; cum illa genij patrent? immò cum humana æmuletur industria? Quis enim non admiretur ex lino chartam, ex ligno vitrum?

trum? Si talia creaturæ, & homo artifex potest; quantum Creator posse putandus est? Credamus igitur hæc in Eucharistia; mira quamvis: quia ipse dixit, & facta sunt.

Firmati autem hac constanti fide, *Debetur tantum Sacramentum veneremur cer-* *huic Sa-*
 nui: & ita nos præparemus ad Sum- *cramento*
 ptionem, & usum ejus; prout tanti my- *Genera-*
 sterij dignitas requirit. Qui enim in- *tio.*
 dignè accedit, & manducat; reus erit Corporis, & Sanguinis Domini. Et judicium, atque unâ pœnam sibi manducabit, & bibet, non dijudicans verè; nec, ut oportuit, agnoscens Corpus Domini. Examinet ergo seipsum homo, & sæpiùs dijudicet: & tum, cum timore Sancto, pariterque & amore; *Et in sum-*
 in vera humiliatione cordis, frequen- *ptione di-*
 ter accedat ad hoc Sacrum Convivium: in quo Christus sumitur, recolitur memoria Passionis ejus, mens impletur gratiâ, & futuræ Gloriæ nobis pignus datur. *ligens examen.*

Etenim τελείον, & Sanctum hoc, quædam Incarnationis continuatio, & nobiscum communicatio est. Ut enim per illam Deus uni, & individuae humanæ naturæ, *Perfectū. Est hic velut repetita Incarnatio.*

*Nascitur
enim in
nobis
Christus.*

naturæ, se hypostaticè univit; ita per hoc Sacramentum, assumptam humanitatem, cum annexa semper Divinitate, participat cum omnibus, ritè & dignè Corpus ejus sumentibus. Nascitur itaque, & sumptione ista formatur in nobis Christus: Non naturâ quidem; sed tamen substantivo habitu, & energica virtute, quæ nos in illum convertit; & quantum possibile est, transmutat. Unde admirandum hoc arcanum, & absconditum manna, quanta adoratione, & affectu sit prosequendum, facilis æstimatio est.

Huc pertinet Missæ Sacrificium.

Pro Vivis, & defunctis.

Adhæret verò huic mysterio Missa; seu functio illa, quam Ecclesia peragit incruenti Sacrificij: ubi sacerdotum ministerio offertur idem Christus; qui semetipsum in Cruce obtulit Deo: hostiam Sanctam, & beneplacentem: & imperavit; ut hoc faceremus in sui commemorationem. Hujus Sacrificij, omnia veteris legis Sacrificia, fuere umbra, imago, & figura. Hoc est verè propitiatorium pro peccatis vivorum, & mortuorum. Hoc est velut pactum quoddam: ut nempe ritè peracto hoc opere, talis sequatur effectus. Id pepigit

git Filius cum Patre ; & sanxit (in quo nos acquisivit) sanguine suo. Itaque utamur dignè tanto munere , ac dono. Offeramus , cum hac oblatione , ex merito , ac debito acceptabili , Spiritum & cor contritum : veniam peccatorum , augmentum gratiæ , & præmium gloriæ petamus ; securi impetrationis.

Ex debito acceptabili.

Quartum Sacramentum , vocatur Pænitentia. Quæ genericè definitur : animi motus , dolentis se quidpiam perperam commisisse , vel omisisse. Tum , inquam , sic doleo ; dum me pænitet : & facto torqueor ipse meo. Sed ut Pænitentia nomen Sacramenti obtineat , impleatque ; requiritur imprimis : ut sit dolor ex abominatione , & detestatione peccati ; quatenus est injuria , & offensa Dei. Talis dolor vocatur , verbo in Ecclesia recepto , Contritio ; primamque Pænientiæ partem obtinet.

Pænitentia definitur.

Prima ejus pars Contritio.

Altera est Confessio ; seu , fui coram delegato judice accusatio. Judex hic Sacerdos est , ob acceptam Ordinis potestatem : de qua mox dicam. Etsi enim apud Prophetam dixerat Deus ;
Ego

Altera, Confessio.

*In qua
potestas
peccata
remitten-
di.*

*Magno
nostro so-
lacio.*

*Sed re-
censenda
prius de-
licta.*

Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates tuas, propter me. Tamen, velut decessit de hoc, sibi soli proprio jure; & primùm Christo, ut Filio hominis, dedit potestatem dimittendi peccata: Deinde, eandem ille in Apostolos, eorumque successores transtulit, dum insuflavit, & dixit: Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittentur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. O Magnum verè infirmitatis nostræ solatium! Cum judicem habemus ex hominibus assumptum; qui compati possit miseræ nostræ, cum & ipse eâdem circumdatus sit: Qui jubetur condonare, non tantùm septies, sed septuagies septies; immò quoties opus fuerit, & quoties rogabitur.

Sed, ut condonet; opus est, ut prius cognoscat. Id verò fieri nequit, nisi habeat accusatum, convictum; seu potiùs, confitentem reum. Itaque sacra exomologesis accedat necesse est: in qua exercetur dolor peccati; obedientia, resipiscentiæ promissum, & humilitas: virtutes conciliandæ clementiæ. Recenset, inquam, pœnitens delicta

liſta omnia; ſe candidè aperit; ſecre-
ta ſua dicit: ideoque fidem ſecreti me-
retur; quod ſigillum confeſſionis voca- *Sub ſigillo*
mus. Nam revelare nefas. Primùm: *ſecreti.*
quia id debetur ingenuæ ſui ipſius ac-
cuſationi; deinde, ut ſcandalum vite-
tur; poſtremò, ne ab hoc facili, &
clementi deterreamur foro. Jure me-
rito ergo cautum, & vetitum eſt acri-
ter, ne Confeſſio reveletur.

Pars tertia Pænitentiaſe ſequitur, Sa- *Tertia*
tisfactio. Hæc nunquam ex condi- *pars Pæni-*
gno reddi Deo poteſt. Quid enim in- *tentia, Sa-*
finito par? quid ſummo æquale? Ita- *tisfactio.*
que modica illa, quæ à Confeſſario in-
jungitur pœna, argumentum potius
Divinæ clementiæ eſt, quàm ſatisfa-
ctio. Adimplenda tamen accuratè:
cùm gratiarum actione obtentæ ve-
niæ, & impetratæ gratiæ.

Hæ ſunt partes, ac officia iſtius
Sacramenti; quæ Materiam ejus faci- *Forma Sa-*
unt, Formam autem imprimit abſolu- *cramenti*
tio, ſolennibus illis verbis: Ego te ab- *in abſolu-*
ſolvo.&c. Eſt medium ſalutis: ex ſup- *tionem.*
poſitione actualis (ut loquuntur) pec-
cati (cujus vix quiſquam expers eſt)
neceſſarium. Per hoc detrimenta re-
para-

paramus, & lucra nova gratiæ acqui-
rimus; A lapsu validiores surgimus;
verecundiam peccandi, & pacem ani-
mi consequimur.

*Quintum
Sacra-
mentum
Ordo.*

Definitur.

*In hoc su-
pernatu-
ralis pote-
stas.*

Quintum Sacramentum est, Ordo;
seu Presbyterorum Ordinatio: sine
qua vel esse, vel ritè dispensari ne-
queunt Sacramenta. Est enim Ordo,
gradus divinitus concessæ potestatis,
ad sacras & mysticas functiones, vali-
dè & ritè peragendas. Quæ potestas,
per χειροτονίαν, seu impositionem ma-
nuum, & Spiritus Sancti ad id munus
acceptionem consecratur; & à Chri-
sto, & Apostolis, successione continua-
tur. Vocatur hic status κληρος: id est,
fors, hæreditas, successio Domini. Per
hunc, jus Dominationis, & supernatu-
ralis potestatis, in mentes nostras ex-
ercet: cui non opus hîc immorari,
quia nec omnibus injunctus, impera-
tusque; & eo initiatis, copiosè ab alijs,
ex sensu Ecclesiæ descriptus est.

*Sextum Sa-
cramen-
tum Ma-
trimoniū.*

Itaque nec Matrimonio insistant;
quod sextum Sacramentum est, sed li-
beræ itidem voluntatis: cum verò ini-
tur; Magnum in Christo, & in Eccle-
sia. Undè præcepit Apostolus: ut viri
dili-

diligant uxores, sicut Christus dilexit Ecclesiam: quam ex latere suo ædificavit, novus Adam; sicut vetus, Evam. Per hoc Sacramentum naturalis copula sponfione prius firmatur, & tum sacralur benedictione; ut non corporum tantum conjunctio sit, sed etiam animorum. Qua de re supra meminimus; & ubertim ab alijs tradita, facile petere potes.

*Naturalis
copula Sa-
cratur be-
nedictione*

Epilogus est Sacramentorum, & sæpè vitæ; Extrema Unctio: quæ fit periclitantibus ægrotis, ad salutem mentis, & corporis. Cujus luculenta est mentio in Epistola Jacobi: qua rem usu receptam, traditamque imperat. Materia hujus Sacramenti est, Olei unctio; Forma in verbis, quæ in libro Rituali.

*Vltimum
Sacramē-
torum, &
vita, Ex-
trema Un-
ctio.*

Porro cum demonstratum supra sit; legitimam, & veram potestatem Ecclesiæ, sancitaque ejus, velut manu-ductione Spiritus Sancti dirigi: Ideo consequitur; jus & fas illi, quædam circa usum Sacramentorum statuere, ac ordinare; præcepta ejus rei ponere; quædam in Cæremonijs addere, vel detrahere; & pro moribus, temporibusque, in melius commutare: Circa tamen ef-

*Licet Ec-
clesiæ quæ-
dam in ri-
tu Sacra-
mentorum
commutare.*

sententialium immutationem. Ita ut frustra sint Sectarij : dum multa dicunt præter usum , moremque veterem inventa esse ; ideoque Ecclesiam arguunt novitatis.

*Cultus hic
etsi eximi-
us.*

Absolvi de cultu mystico , quo religio potissimum constat : qui apprimè Deo gratus sit oportet ; quia totus ab eo , quia plenus rei arcanae , & sacrae ; quia infinitis gratijs affluens, & immensa præmia promittens : sed qui, pro pudor ! rarò dignè impletur ; nec nisi à paucis animabus puris, Sanctisque, & ut ita dicam , à Deo inessis.

*Rarò di-
gnè imple-
tur.*

*Magis da-
moni cre-
ditur.*

O Humanam malitiam ! assentitur facilè dæmoni, falsò magna promittenti ; Pactum cum eo init ; sperat quod paciscitur ; præstat ei imperatum ob-

Absurda.

sequium ; ἄλογα multa ejus jussu facit ; ut magiam , præstigias , & maleficia exerceat : Asserenti autem , ac affir-

*Quàm
Deo.*

manti Deo non credit ; Ludibrio habet jussa , sancitaque ejus ; Non fidit promissis ; Pauca , quæ in sui cultum , & nostrum commodum certa, nec difficili functione facere ; & gestum aliquod, modo ac ordine præscripto implere præcepit ; fructum exinde ingen-

tem

tem promittens ; ægre , & dubitans
exequitur.

Hoc nempe est , quod Philosophus *Aspernā-*
erubuit ; quod profanus quisque con- *tur hac*
tempfit , ac derisit ; quod Hæresis , va- *profani.*
næ superstitionis crimine damnavit ;
Ceremonias , inquam , & Ritus asper-
nata : & Sacramentorum numerum
primùm tollens ; mox naturam ipsam ,
& vim totam. Nam quamvis victa evi-
denti Scripturâ , & veteris Ecclesiæ usu
quædam usurpat ; tamen eorum virtu-
tem non agnoscit : & simiæ instar , ge-
stu potius , quàm re , & fide expri-
mit.

Cum his verò omnibus , quos vel *Infideli-*
tas.
ἀπιστία , vel *κακοπιστία* occupavit ; Quid *Prava fi-*
contendam ? quî reprobis talia appro- *des.*
bem ? Olim in liturgia veteri accla-
matum ; Foris canes : Et ego certè odi
profanum vulgus , & arceo. Absistant, *Ideoq̃ ab*
& abscedant infideles ab his sacris. Et, *his sacris*
(ut Tertullianus dixit :) avolent, quan- *abiguntur*
tum volent, paleæ levis fidei ; tantò pu-
rior massa frumenti in horrea Domi-
ni reponetur.

Adeste verò vos , mentes dicatæ *Advocan-*
Deo ; quibus datum est nosse mysteria *tur Verò*
Sancti.
Z 2 ejus

ejus : vobis ista apponuntur. Sanctis nempe sancta. Haurite ergo de fontibus Salvatoris, ut sit vobis fons saliens in vitam æternam. Venite ; comedite Panem , & bibite Vinum ; quod Æterna Sapientia , id est Christus , miscuit vobis : & faturabimini ab ubertate domûs , & Ecclesiæ ejus ; & invenietis requiem animabus vestris.

Pars Capitis Tertia.

De Cultu Dei Schetico, seu Relativo ; qui creaturis tribuitur , sed propter Deum ; ad eumque totus redit.

Cultus relativus erga Deo chara.

DIxi paucis , quæ ad Duplicem Dei cultum. Tertia pars ejus restat : quæ σχετική λατρεία vocatur : Id est ; veneratio , & cultus relativus. Talis est erga illos, & illâ ; quæ Deo creduntur esse chara, & ad eum referuntur.

Deus solus debite colitur.

*Secundû excellen-
tiam-
Secundû
propor-
tionem.*

Etsi enim , ut dixi , soli Deo debita, κατ' ἐξοχὴν veneratio ; tamen κατ' ἀναλογίαν etiam tribuitur creaturis : quatenus nempe impertitâ à Deo habent ejus dignitatem. Ille colitur propriè, per

per se, & naturâ; homines participa-
 tione, & dono: Honorati enim sunt
 amici Dei; ideo meritò honorabuntur, *Creatura*
 quos Deus honorat. Et dum hæc est *participa-*
 gloria omnibus Sanctis ejus; ipsius est. *tione, &*
 Cultus namque illis exhibitus, propriè *dono.*
 censetur cultus Dei: quia ab illo cau-
 sam, & originem sumit; propter eum
 est, & ad eum redit.

Hic tripliciter ab Ecclesia Catho- *Triplex*
 lica, firmo & constanti usu, (quidquid *hic Cultus.*
 blaterent hæreses;) exercetur: & triplex
 est. Nempe erga Sanctos: erga Reli-
 quias: & erga Imagines. Singulos exa-
 ctè edisseram: atque hoc ipso & à ca-
 lumnia, & à contemptu vindicabo; &
 ut dignè impleantur, accendam.

Ordior à cultu Sanctorum: id est; *Primus*
 partim Angelorum, qui desertoribus *erga Vi-*
 ejectis, in officio perstitere: partim ho- *gentem*
 minum; quos vitâ functos, *naturam.*
 habet. Utrosque (uti sæpè & ipsum *Inter Di-*
 Deum) ablegant à nobis, & remo- *vos rela-*
 vent illi; qui vitæ præsentī immerfi, *tio.*
 putant eos, qui supra nos, nihil ad nos: *Angelorū,*
 & affectu extorres à vera patria, obli- *& homi-*
 viscuntur olim contubernalium; & *num de-*
 nunc quoque concivium. *functorū.*

*Cū utrisq;
nobis con-
junctio.*

*Omnia
unum.
Nam om-
nia unum.*

*Christo
nos con-
juncte.*

*Universū
una Civi-
tas.*

*Ergo om-
nes viven-
tes Conci-
ves.*

Atqui non est putandum ; cum istis
terræ filijs , (ut sic vocem , qui terrena
tantum sapiunt ;) non est , inquam ,
putandum ; nos longo nimis interval-
lo distitos à Cælestibus , & Divinis esse.
Παντὰ τὸ ἐν, dixit quidam è Philosophis.
Nescio equidem quo ille sensu : sed
profectò tali verum est ; ut omnia in-
quendam circulum , & compendium
unitatis redigamus , & coarctemus ;
Cælestia , inquam , & Terrestria : præ-
fertim cū Christus, Alpha , & Ome-
ga , imis summa conjunxerit ; fecerit-
que utraque unum. Itaque , sicut ne-
fas cum impijs dicere, Deum longè ab-
esse; nec considerare nostra: Ita & San-
ctos ejus relegare. Uti enim Dominus
propè, immo intra nos est ; ita & San-
cti ejus cum illo , quia in illo.

Totum hoc universum , una Civitas
est. Ejus summus Princeps Deus : An-
geli verò & Homines, seu vitâ hac fun-
cti, seu hîc superstites; sumus concives:
statu, gradu, & habitatione dispares,
& disjuncti ; sed tamen uno ambitu
communis patriæ comprehensi. Ergo
confociatio nobis , & commerciū cum
illis. Etsi enim corpore gravati, sensi-
bus

bus non communicamus ; tamen animis in Deo conjungimur. Vident nostra : quia vident & intuentur Deum , in quo omnia nostra. Nec commeare , nec magna spatia emetiri opus ; ut nobis adsint , & succurrant. Intuitus, quo fruuntur , Divinitatis ubique præsentis, ad hæc cuncta sufficit.

De Angelis primùm dicam: Quorum *Angelos*
 ψυχικὴν , νοερὴν , ἢ πνευματικὴν οὐσίαν , id *esse ex re-*
 est ; animatam, intelligentem , & Spi- *velatione*
 ritualem substantiam ; Deum, mediam *scimus.*
 inter se , humanamque naturam cre-
 asse ; non modò nullus Christianorum, *Et è con-*
 ex revelationis certitudine, dubitare *sensu hu-*
 potest ; sed etiam omnes ferè ethnici , *mani ge-*
 & præcipuè sapientiam professi , con- *neris.*
 stanter asseruere. Adeoque hæc fir-
 ma , & communis est notio ; ut simul
 cum agnitione divinitatis innata, im-
 pressaque mentibus humanis esse vide-
 atur. Neque id mirum: nam ut animo-
 rum nostrorum arbiter Deus , illos li-
 berè , & cum potestate adit , ac ingre-
 ditur ; Ita ei proximi spiritus , subtili
 sua natura, facilè quoque sese nobis in-
 sinuant, ac innotescunt. *Nam cō*
innotuere.

*Produxit
eos Deus
testandæ
Bonitatis.*

*Et magni-
ficentia.*

*Pars eo-
rum lapsi.*

*Pars man-
sere in no-
vem Cho-
ros distin-
cti.*

*Deum fe-
rentes.*

*Eorum
officia re-
censentur.*

Produxit verò eos Deus; primū Boni-
tatis suæ testandæ causa; & purissimas
Sanctissimasq; hæc substantias, com-
potes sumæ felicitatis fecit ideo; quia
bonus, & bene illis voluit. Deinde pro-
duxit; ut eorum ministerio, & famulatu
uteretur. Non quòd egeret; qui sine
ullius ope, vi sua movet, regit, & conti-
net universa: sed ut magnificentiam ostē-
deret; tot myriadas sibi ministrantium,
& tantæ dignitatis procreando.

Eorum pars magna, dum se miratur,
& sibi complacet; in superbiam pri-
mum, mox in interitum gloriæ lapsa.
Qui in officio mansere; firmati gratiâ,
Hierarchiam Cælestem, in novem Cho-
ros, seu ordines distinctam, (ut Gre-
gorius testimonio Scripturæ numerat,
& comprobat;) obtinent: omnes cum
adjuncto sibi proprio munere, ac offi-
cio. Angeli sunt, qui minora; Archan-
geli, qui summa annunciant. Throni
Θεοφòροι; quibus insidet quodammo-
do Deus: & hæc insessio, tranquillitas
est. Dominationes; qui Sabaoth, seu ex-
ercitus: quibus imperatoria, & bellica
vis in hostes Dei. Principatus; quibus
cura gentium. Potestates; quibus regi-
men

men animorum. Virtutes; per quos miracula. Cherubin; quibus plenitudo scientiæ. Seraphin denique, seu ardentes; quorum flamma amor est. Hæc ferè illis ex vi nominis, aut conjecturâ, à sacris Scriptoribus assignantur. Et certum est, quòd primogeniam hanc, perfectissimamque naturam, admirando ordine, & distinxit, & sociaverit Deus.

Ex vi nominis, & sententiâ Sanctorum.

Omnes autem hosce, esse Spiritus administratorios, in ministerium missos, propter eos qui hæreditatem caperent salutis; in confesso est. Mandavit enim Deus, ut nos custodiant in omnibus vijs nostris; ut nos manibus suis portent; ut comitentur nobiscum. Adeo, ut pusillorum etiam Angeli, assistant illis; & simul in cœlis videant faciem Patris nostri. Magna verò hæc (ait Hieronymus) dignitas animarum: ut unaquæque habeat, ab ortu nati-

Omnes sunt administratorii.

Et singulis hominibus custodes.

amabilis. Gaudium est illis, ex profectu nostro; & contra, si triftari possent, amare flerent Angeli pacis, in ruina, justorum.

*Magna
nobis præ-
stant.*

*Quæ enu-
merantur.*

*Regnorum,
ac populo-
rum sunt
protecto-
res.*

Hinc manant proluxa, & luculenta, quæ nobis testantur, officia. Hinc est illa, à Dionysio verè asserta, & beneficio eorum adjuta animorum καθάρσις, φωτισμός, τελείωσις: id est; purgatio, Illuminatio, Perfectio, quam in mentibus nostris procurant; & quâ, in suam nos vertere satagunt naturam: ut nempe ætherei, & spirituales; id est, à corruptione hac terrena, & carnali liberi simus. Hinc ortus, educationis, vitæ totius curam gerunt; Dæmonis insidias detegunt, insultus arcent, vim reprimunt; opportuna consilia, & monita suggerunt; orantibus assistunt; preces Deo offerunt; in ultimo vitæ agone tutantur: Functos vitâ hac, excipiunt; & ad Beatorum societatem transferunt. Sed nec singulis tantum opitulantur: Regnorum etiam, ac Populorum protectores sunt; ut patet ex certamine illo apud Daniele, Angelorum pro Persis, Græcis, ac Judæis. Quo strenuè funguntur, donec illis voluntas

luntas innotescat Dei. Quin immò, *Etiam res*
 non modò quæ ad æternam, sed etiam *vita præ-*
 quæ ad præsentem vitam faciunt; eo- *sentis pro-*
 rum ope sæpe obtinemus. Nam, ut ma- *curant.*
 ligni spiritus, permissu Dei, corpori-
 bus (ut in Jobo apparet) valetudines
 infligunt; & maleficia, & acerbos ca-
 sus: Ita illi morbos corporis (ut Ra-
 phael cæcitatem Tobia) curant; ijs
 medentur, & pericula arcent. Deinde
 in adiaphoris, verè ἀνδιφωρων διδασκαλοι *Hominū*
 (ut eos Athanasius vocat) industriam *Magistri.*
 humanam juvant; Artes, & artificia oc- *Et res a-*
 cultè docent; Naturam, & vim abdi- *diaphorasi*
 tam rerum suggerunt. Hæc inquam
 cuncta, & multò plura, eorum habemus
 beneficio: Non ut divina dona sup-
 pleant; sed ut ministerio injuncto stu-
 diosè fungantur.

Cùm autem jussu Dei talia, ac tanta, *Ideo me-*
 & possint; & sciant; & velint, nostri *rentur co-*
 causa: Deinde, cùm tot ab illo doti- *li, certo*
 bus præditi, ornatique sint; nobisque *modo.*
 longè præstantiores effecti: Ideo cul-
 tum illis sui generis deberi, & invoca-
 tionem, nemo sanus dubitaverit. Id
 meritum eorum, id gratitudo, id no-
 stra requirit necessitas: id denique non
 modo

*Ad Dei
gloriam.*

modo nihil detrahit Divino cultui; sed
potius eum auget: ceditque in hono-
rem Domini, honor famulitij ejus.

*Cultus Be-
atorum.*

Jam verò transeo ad cultum Beato-
rum, qui in Domino moriuntur; quo-
rum animæ in manu, & conspectu ejus;

*Eorum
Hierar-
chia de-
scribitur.*

visi sunt oculis insipientium mori, illi
autem sunt in pace, & vitâ Beatâ fru-
untur. Horum quoque Hierarchiam,
& ordinem agnoscit Ecclesia; eum
nempe, quem hîc tenuere. Primum
Patriarchæ ponuntur; Patrumque cæ-
tus, Agmina canora vatum: & quo non
surrexit major, Baptista Christi prævi-
us; summiq; cœli claviger, cum cæ-
teris Apostolis: Evangelistæ, & Disci-
puli Domini: cohors triumphans Mar-
tyrum: tum candidati præmio Confes-
sionis Pontifices, & almus Sacerdotum
chorus: Monasticam professi; & quos
Eremus incolas transmisit astris: Cho-
rea casta Virginum, cum alio famineo
cætu.

*Inter om-
nes emi-
net Virgo
Sanctissi-
ma.*

Sed inter istos omnes immensum
eminet, ideoque seorsim dicenda est,
Sanctissima Dei Genitrix Maria; non
homines tantum, sed etiam Angelos,
plenitudine gratiæ supergressa: & tan-

tò

rò melior illis effecta ; quantò excellentius præ illis nomen obtinuit ; cùm Filium Altissimi genuit: meritoque vocata Mater Dei. Cùm enim humanitati Christi, in unitate personæ annexa, & inseparabilis sit Divinitas ; ideo carnem ex Carne Mariæ sumpsit, natusque ex illa est Homo Deus.

*Quia Dei
genitrix.*

Prærogativa hæc, & electio in Matrem, causa est : cur compos sit totius, quidquid infra Deum, magni est. Et quòd (ut ipsa Magnificans Deum cecinit; fecit illi magna, qui potens est : & Sanctum nomen ejus. Hinc est : quod etsi humillima coram Deo esset; tamen victa beneficij magnitudine, in Domino gloriatur. Ecce enim, (inquit) ex hoc, beatam me dicent omnes generationes. Hinc ab Archangelo plena gratiæ, Deo conjuncta, & benedicta salutatur. Hinc ab Elisabeth, Mater Domini; & beata, quòd credidisset, dicatur. Hinc, est decus supremum, unicum ornamentum, apex, & Princeps rationalis creaturæ ; Generis humani gloria ; Naturæ nostræ, in unitatem & consortium Deitatis sublimatæ, instrumentum; Cooperatrix Redemptionis ;

*Et exinde
immensū
dotata.*

*Quod ipsa
confiterur.*

*Archangelus
testatur.*

*Ejus debita
elogia.*

nis; quia Incarnationis ministra: & quia, ut ex Spiritu S. conciperet, pareretque; assensum præbuit, expetita.

*Ornabit
eam Deus
causâ im-
positi mu-
neris.*

Si solenne Deo est, ad munus quod nobis injungit, parem præstare gratiam; ideoque idoneos fecit (inquit Apostolus,) ministros novi testamenti; & cumulavit eos potestate varia, ac virtute: Quid non fecisse censendus est in electâ hâc, ad Matris munus dignè sustinendum? Si honorare Parentes præcepit; quomodo non ipse honoraverit hanc, quæ illi quâ homo est, Parentis utriusque implevit officium? Si gloria filiorum, (inquit Salomon) Patres eorum; quomodo non gloriosam fecerit, quam sibi in Matrem elegit, nasciturus in hominem Deus? Immenso profectò est hæc dignitas; & infinitis ornata dotibus: ideoque nullis digne explicanda verbis.

*Causâ suâ
in paren-
tem pie-
tatis.*

*Et suâ ex
illa gloria.*

*Est post
Christum
Media-
trix.*

Meritò igitur Regina hæc Sancto-
rum omnium, ab Ecclesia cultum hy-
perdulæ (ut vocant) obtinet. Meritò
Sanctorum Patrum pænè innumeris ce-
lebratur encomijs, & ab optimo quo-
que studiosissimè colitur. Denique me-
ritò

ritò secunda post Christum est media-
trix ; post illam verò , & Sancti cæteri.
Etsi enim solus mediator Christus ; ta-
men & huic , & reliquis , sui generis
μεσιτεία tribuitur : & est, non modò ci- *Mediatio.*
tra Mediatoris supremi injuriam ; sed
ad ejus gloriam potiùs. Totam enim *Post illam*
vim , & pondus ab illo accipit ; & ea- *alijs Cali-*
tenus efficax , quatenus , qui illa fun- *tes.*
guntur, Deo grati , & chari sunt.

Colimus ergo eos cultu dilectionis , *Ideoq; co-*
(inquit Augustinus) & societatis ; quo *lendi om-*
in hac vita coluntur Sancti Dei homi- *nes.*
nes : Et sicut horum preces expetimus ;
ita & illorum , qui in illa regione sunt
viventium. Et quidem tantò devotiùs ;
quantò post certamina superata , &
propter charitatē, quæ in illis non mo-
dò non cessavit , sed aucta est, securiùs.
Colimus , inquam , publicè primùm ; *Publico*
dum sacrificia offerimus non illis, sed ; *instituto.*
Deo, in eorum memoriam : Templā,
& aras, in eorum nomine, Deo strui-
mūs , & dedicamus ; dies festos illis af-
signamus , & læti peragimus. Hæc pu-
blico instituto.

Privata verò officia, quibus illos de- *Privata*
vincimus, potissima sunt : vera , ac de- *devotione.*
bita

*Memoriā
acta eorū
vita reco-
lendo.*

*Amicitia
inveniendo
arctiorem*

*Opem im-
plorando.*

*Huic cul-
tus adha-*

bita aestimatio, & dignitatis agnitio. Revocando in memoriam vitæ, ac mortis eorum narrationem; quo munere functi, quanta gessere, quanta meruerunt: Idque non censoria nota, dijudicatione; sed debitâ reverentiâ. Celebrare, inquam, illos; Gratias illis agere; gratulari; & Deum pro gratia illis impertitâ, & præmio reddito laudare. Deinde; inire, quodam modo, cum illis amicitia pactum; & arctiori vinculo mutua charitatis adstringi; se eorum cultui devovere: Velle quæ illis grata sint; In eorum honorem curam, & operam impendere: Cum illis tanquam præsentibus agere: vel conari; ut cum illis, in cœlis sit conversatio nostra: Et denique, quia amicitia non est nisi inter similes, imitationem eorum animo proponere, eique magno studio conformari. Tertiò; cum fiducia eos precari; ut suo interventu impetrent, quæ sciunt necessaria nobis esse. Et præcipuè, ut cum illis dignè laudemus Deum: nunc per gratiam; olim in gloria.

Cæterum, cum inter functos vitâ, pars fruatur gloriâ, de quibus jam diximus;

mus; pars damnati sint, cum quibus *res pro de-*
 nulla nobis amplius societas; pars de- *functis e-*
 nique nondum felicitatis compotes, *xoratio*
 sed ejus tamen post expiatis culpas se-
 curi, quibus nos charitas conjungit, o-
 pemque nostram exigit: Ideo meritò,
 & opportunè cultui Sanctorum atte-
 xendum est id Catholicæ pietatis offi-
 cium, quo defunctos prosequimur.
 Meritò, inquam: nam in lacu miseriæ
 gravissimis afflicti pœnis, post elapsam *Qui ju-*
 merendi tempus ipsi se juvare non pos- *vandi à*
 sunt, sed nostris possunt suffragijs, va- *nobis*
 rijsque bonis operibus, quibus Deus
 placatur: ut in hoc sæculo non remissa,
 in futuro remittantur. Hoc officio
 functi, & Charitatem Deo gratam im-
 plemus, & de illis ita meremur; ut li-
 berati abundè rependant. Ergo, cum
 Juda illo Machabæo, salubris est cogi-
 tatio, pro defunctis orare; ut à pecca-
 tis solvantur, & salventur.

Sequitur cultus Reliquiarum; qui *Cultus re-*
 manat à debita æstimatione Sancto- *liquiarum*
 rum: quorum cum pars melior, id est *cur con-*
 anima, jam juncta Deo sit; altera verò *gravis.*
 (propriè non mortua, sed data somno;) *nem*
 nempe corpus, hic felicem resurrectio-

*Gratus
Deo, &
Sanctis
ejus.*

*Usitatum
semper.*

*Cultus I-
maginum
ad proto-
typū tran-
sit.*

nem expectet: Meretur certè & hæc;
eum honorem, quem ei Ecclesia de-
ferre solet; dum, inquam, sacra hæc
corpora, quæ membra Christi fuere, &
templa Spiritus Sancti, convenienti
cultu veneratur. Qui & gratus sit Deo,
quia amicis ejus exhibitus, necesse est;
& puras illas, perfectasque animas, fa-
cilè ad vicem gratitudinis obstringit.
Itaque ab Apostolicis usque tempori-
bus, usu continuo Ecclesiæ retentus:
Dum Martyrum præcipuè corpora,
ossa, cineres, sepulturâ primùm di-
gniori, & accuratâ; post etiam stru-
cturâ templorum venerata est: Eo-
rumque adire monumenta; propè ea
sepeliri; supplicationes & sacrificium
supra aras, in quibus reconditæ reli-
quiæ essent, offerre; festos dies in eo-
rum memoriam agere; usitatum, re-
ligiosum, ac solenne fuisse; passim, a-
pud vetustissimos Ecclesiæ Scriptores,
reperies.

Tertius denique cultus, est Imagi-
num: non minùs prisco ritu ab Eccle-
sia receptus, retentusque. Sed horum
totus honor transit ad prototypum:
Estque relativus alia ratione, quàm
cultus

cultus Sanctorum. Nam, quæ exhibentur Sanctis, etsi primariò Deum respiciant, ad eumque referantur; tamen & illos quoque contingunt, & quodammodo etiam ijs adhærescunt. Quia nempe vivens, & rationalis natura, talis officij non est incapax. Athonor erga inanima, purè relativus est; totusque transit ad alium: nec manet in re tali honorata, nec manere potest. Nihilominus, quòd meritò deferatur; idque propter eum, cujus memoriam representat; Arcæ veneratio; & in illa tabularum legis, ac virgæ Mosaicæ; tum efficacia fimbriæ Christi, immò umbra Petri sat evincit, comprobaturque. Et frustra hic idololatriam crepant heterodoxi. Ea enim est in honore, & cultu cacodæmonum, eorumque Divinâ in Idolis adoratione.

Cæterum totus hic scheticus, de quo hætenus egi, cultus; præter Scripturæ testimonia, quæ suis locis attulimus; vel certè, tanquam intento digito monstravimus: Tribus præcipuè nititur fundamentis. Primùm; apertâ convenientiâ, ac merito rei: Deinde, usu continuo, & approbatione Ecclesiæ:

*Estq; purè
relativus.*

*Meritò e-
xercetur.*

*Cultus
scheticus
fundatur*

*Conveni-
entiâ rei.*

*Usu con-
tinuo.*

*Effectus
admiran-
do.*

Tertio, (quod omnem dubitationem amovet) ipso Effectu admirando. Clara enim, & manifesta miracula, tot sequentia signa, apparitiones denique Sanctorum, fide testium omni exceptione majorum factæ, satis superque rem firmant, comprobantque. Adeo, ut talibus non assentiri, sed inficiari; & contra tot seculorum testes negare; profectò, & pravè pervicacis sit, & graviter impudentis.

*Meritò itaq; cum
profiteretur
Catholica
Ecclesia.*

Profitemur ergo constanter ejusmodi cultum : & innumera exinde, quotidie capimus solatia : aperta que habemus argumenta, & audiri nos, & juvari à Beatis illis, Sanctisque mentibus. Experimur, inquam, & gaudeamus; immò gloriamur, societatem nobis esse Civium æternorum; nec avelli ab ea, morte ipsa. Itaque fidenter eorum opem imploramus : & ut pro nobis interveniant, petimus lubentes, & meritò.

*Clauditur
locus ora-
tione ad
Virginem
Sanctissi-
mam.*

Adsis verò, tu imprimis, Regina Cælorum, Deipara Virgo : & ex illa tua plenitudine gratiæ, in nos guttas ejus, vel scintillas emitte. Potes certè. Quid enim Filius omnipotens negaverit, Optimæ

Optimæ Matri? Voles etiam: quia Mater es omnium ; & quidem testamento Joanni, & in illo nobis data. Effice ergo tuis precibus animas nostras, quodammodo Marias; id est, fœtas Deo: ut formetur in illis Christus ; & fiat nobis sicut tibi, secundum Verbum Dei: quod in te Caro factum, in nobis maneat in æternum.

Adeste deinde vos, Beatorum Spirituum Ordines. Et ut in Spiritum versi, *Ad Angelos.* Deum vobiscum laudemus ; orate, & juvate. Deinde, vos Cœlites, apud Dominum subvenite laborantibus in via *Ad Cælum.* hac, quam emensi feliciter estis. *res* Ut quod infirmitate nostra non valemus, vestro interventu assequamur. Per Christum Dominum Nostrum. Fiat, Fiat.

C A P U T III.

Περὶ Θεοφιλίας :

SEU

De Amore DEI.

Tertium libri hujus, ultimumque tandem totius operis Caput, mihi superest explicandum ; quod *Ultimum Caput de Amore Dei.* pari cura, studioque exequar: immò,

quia metæ jam proximus, fortè an majori ? Postquam enim de notitiâ, cultuque Dei dixi ; de Amore demum ejus restat dicendum : & hic terminus, ac finis statuendus, ad quem non officia tantùm omnia referuntur, sed tota rationalis natura propendet. Nam pondus ejus, amor est; amoris autem terminus, bonum ; boni verò fons, immò ipsummet bonum, Deus.

Ad quem natura rationalis fertur.

Ad hunc ergo finem veniendum. Et frustra Probus, Charitatisque cultor ; si non verè Pius, id est, Dei amans sis. Frustra deinde eum noveris, & colas ; si non ames. Nec potiri ac frui potes ; si non appetieris : nec appetere, nisi per Amorem. Quem ei soli debitum, cùm de *μετῃ ὡς ἀδελφῆ* agerem, demonstravi.

Alioquin frustra sunt alia officia.

Moderatione affectuum.

Amor transmutatur,

Ibidem deduxi : summam energiam ejusdem esse, in transmutatione. Transmutatio autem hæc, non fit (ut item supra dictum) amatum in se convertendo ; sed se in amatum. Nam voluntas transire conatur in id, quod appetit ; Id fit, quod amat ; Ita ut amare ; sit, se relinquere ; à se exire, & in amatum transire.

Quin immò, si rectè expenderis ; agno-

gnosces : quòd ne id quidem propriè *Seipsum*
 agat , ac moliatur verus , & ad verum *perimen-*
 bonum amor , ut transeat in amatum; *do.*
 id est, ut quodā ambitu illud invadat,
 & occupet: sed agit in se; ut se evacuet,
 expropriet, perimat, & annihiliet; quò
 pateat, & vacet amato; illudque reci-
 piat , patiatur, ac induat.

Hoc verò fit , & impletur tribus *Quod fit*
 gradibus:nempe Mortificatione; Ab- *tribus*
 renuntiatione; & Abnegatione. (Utar *gradibus.*
 enim fidenter verbis , quæ Christiana
 Sapientia fecit nova.) In his tribus,in-
 quam , situm rationalis naturæ , veri
 erga Deum amoris officium , meritum,
 & præmium. Cujus rei ipsemet Chri-
 stus dedit nobis documentum , & e- *Vnde tres*
 xemplar. Cui insistendo , tres hasce *Capitis*
 partes, Capite isto , explicabo. Et ex *partes.*
 illis fundamenta *τῆς Θεοφιλίας* osten- *Amoris*
 dam. *Dei.*

Pars Capitis Prima.

De Mortificatione; cujus natu- ra, & ratio explicatur.

INter complura dicta reconditi *Philoso-*
 sensus , & veritatis Philosophorum *phia, mor-*
 veterum; æstimavi , & admiratus *is medi-*
tatio.

sum semper ; quòd Plato , aut quisquis ille , definiverit Philosophiam , μελέτην θανάτου : vertere id solent , mortis meditationem ; & explicant , ut novissima cogitemus , vivamusq; memores lethi. Sed altior paulò mens, opinor, est istius definitionis ; quam explicat alibi Cicero : dum à corpore animum avocare, & abducere docet Sapientem ; & quodammodo consuescere mori. Ita ut Philosophia, ex definitione ista, propriè sit, cura mortis : per quam animus corpus abdicat , ac linoquit , seque ab illo secernit. Quare hoc commentemur ; (inquit Cicero,) disjungamusque nos à corporibus ; id est, consuecamus mori. Hoc ; & cum hîc in terris sumus, erit cælesti illi vitæ simile : & cum illuc ex his vinculis emissi feremur ; minùs tardabitur cursus animorum. Quò cum venerimus , tunc denique vivemus : Nam hæc quidem vita, mors est.

Præclara profectò verba ; sensusque in illis eximius , & altus : qui sanè ἁβέει , etsi profanis illis mentibus insedit. Hoc est enim , quod Christiana profitetur , & agit Mortificatio ; Abrenuntiatio ; & Abnegatio. Mor-

*Id est, ani-
mi à cor-
pore ab-
ductio.*

*Quod ex-
plicat Ci-
cero.*

*Quod im-
pletur pri-
mò Mor-
tificatio-
ne.
Non sine
Deo.*

Mortificatio imprimis, quæ mihi est,
Mors carnis. Ut nempe eam cum
suis concupiscentijs, exemplo Christi,
& admonitione Apostoli, crucifiga-
mus.

Porro cū de ἀναμαρτία agerem; Impecca-
triplicia concupiscentiæ carnis vitia bilitate.
deduxi. Mollitiem nempe, Gulam, & *Et ejus*
Libidinem: ijsque post, in Εὐπραξία *necessita-*
præceptis, Virtutem Temperantiæ op- *tū dimi-*
posui: cujus partes, Abstinencia, Fru- *nutione.*
galitas, & Castitas; præscriberent pru- *Exercitij*
dentem usum eorum, quæ debentur *virtutum.*
carni. Nunc verò Mortificatio, de
qua agimus, hunc ipsum quamvis tem-
peratum usum arctat magis; & pœnè
tollere nititur: dum, quantum potest,
minuit ejus necessitates.

Quantulum enim hoc esset, carnis
supervacanea sprevisse? hoc bruta eti-
am faciunt, præscribente naturâ. Chri-
stianus, qui verè æterna, & Deum ap-
petit; tum se profecisse putet; cùm car-
nis necessaria incipiet aspernari, &
pœne odisse.

Sed non tantum necessaria detrahe- *Et con-*
re ; sed etiam eis contraria docet usur- *trariis*
pare Mortificatio : ut nempe hac ra- *opione.*

tionem animus plenè vincat, & perimat
adversantem semper, & inimicam hanc
sui partem; & à concretionem mortali
se se vindicet, homo animalis esse desi-
nat, & in Spiritum se convertat.

*Contra
mollitiem
asperita-
te.*

Itaq; , contra Mollitiem: vel dura e-
ligit, & aspera, accersitq; ultrò dolo-
rem; & variè affligit, castigat, & in fer-
vitutem redigit corpus; vel oblatas,
impositasvé aliunde ejus molestias
acceptat; & constanter, ac patienter
tolerat. Defricta autem hoc acri sale
caro, non facilè corrumpitur; & disci-
plinæ patientior, & studiosior fit virtu-
tis.

*Contra
Gulā je-
junio.*

Contra Gulam jejunium adhibet,
& inedia; quam, cibum virtutis, vo-
cavit Leo: & quam, mirā prorsus con-
tinentiā Sancti illi, & præsertim Ana-
choretæ exercuerunt: ita ut vix egui-
se amplius esu, visi sint. Tertiò; contra
Libidinem, virginitatem amplectitur:
eamq; in vitam totam, voto etiam ob-
stringit, devincitq;. Hac ratione mi-
nuitur primùm; mox planè interit ca-
ro; & per afflictiones, concupiscentijs
moritur; & molesta esse animo definit.

*Contra li-
bidinem
virginita-
te.*

*Præcepta
ejus, &
monita.*

Modum hujus saluberrimæ exerci-
tationis; & præcepta, monitaq; ad eam
necessa-

necessaria, habes apud Scriptores Afce-
ticos. Præcipua sunt: ut ratione fiat;
non anxie; placide, sobrie, intra men-
suram; ut hypocrisis, ostentatio, faciei
exterminatio, & complacentia deniq;
vitetur. Ideoq; Mortificatio tecta, &
occulta; optima. Deinde; ab alio im-
posita, imperataque; nempe à pote-
state Ecclesiastica, cui parere tenemur;
& si libenter facimus, atq; cum curâ;
meritum augemus. Ejusmodi, inquam,
Mortificatio, dictis vitijs, non facile
obnoxia est.

*Dum te-
gitur, o-
ptima.*

Cæterum totum hoc, ab una causa
oriri, & ad finem unum referri debet;
nempe, ad amorem Dei: qui, cum non
mansurum se in homine dixit, eò, quòd
caro sit; Ideo, hunc primum obicem
carnis amovere oportet; ut nobiscum
manere velit. Hunc, inquam, primum
gradum scandere opus; ad Divinum
amorem, ascendere conanti. Id Chri-
stus, vitâ suâ nos docuit: & exemplo.
Ad hunc agonem invitans; si quis, in-
quit, vult venire post me, tollat cru-
cem suam, & sequatur me. Et iterum;
qui non tollit crucem suam, non est me
dignus. Hoc est auctoramentum ejus
mili-

*Ex amore
causam
habeat, &
finem.*

*Id Chri-
stus docuit
& mon-
stravit.*

militiæ, cui dedere nomen omnes, qui ei olim comparsi, nunc corregnant.

Pars Capitis Altera.

De Abrenuntiatione; cujus vis, atque modus declaratur.

*Abrenū-
tiatio est
Mors cu-
piditatis.*

ALter potiundi amati, ejusq; in se derivandi gradus, seu modus est, Abrenuntiatio; quā voco Mortem cupiditatis: ut nempe rerum externarum, omnis appetentiæ prorsus vacui, toti vacare amorì Divino possimus.

*Et abdi-
catio ex-
ternorū.*

Quod ut impleamus; non modò concupiscentiæ oculorum, seu avaritiæ opponere justitiam, ejusque recensitas partes; quibus rectus usus eorum, quæ extra nos, præcipitur, oportet: sed omnem affectum, & pænè usum etiam ipsum, ac sæpè possessionem abdicare. Hoc enim & ratio requirit, & exemplum; & demum edictū Christi.

*Quibus nō
potest jun-
gi amor
Dei.*

Ratio primū: quia infinitum rectè amari non potest, nisi toto amore. Si eum, ad finita deflectis, & partiris, ac dividis; jam fornicaris, & adulteras. Amor enim Divinus, ob dignitatem solidam,

lidam, & indivisam, non fert rivalem. Impatiens consortis est, quia solus est. Totum totus requirit. Ignoratio itaq; oblivio, vel contemptus veri boni est; alia præter illud cōfectari: & tam vilia, & abjecta ei sociare; injuria, & offensa. Exemplo deinde docuit Christus: nil externum appetere, nil possidere; se solo contentum esse. Deniq; edixit: omnis, inquit, ex vobis, qui non renuntiat omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus.

*Exemplo
Christi
abdicanda.*

Id fit partim affectu, partim re ipsa. Quoad affectum: hunc ut valde moderatum, aut pœnè nullū, ad externa omnia habeamus; firmare imprimis oportet animum verâ eorum æstimatione. Eâ nempe; quam schola Christi aliter, quam olim Philosophia docet. Etsi enim Stoici, magno animo, sola bona, quæ honesta; mala tantum, quæ turpia, vocavere; alia verò ἀδιάφορα, καὶ ἰδέτερα; id est indifferentia, & neutra: Attamen hæc εὐχρηστά, ληπτὰ, ἀξία ἐχοντα, id est commoda, acceptanda, æstimationem habentia, docuere; & si optio daretur, eligenda; ac anteponenda. Christiana verò sapientia longè ulterius

*Affectus
primus.*

*Non modo indifferencia
censenda.*

*Sed etiam
non eligenda.*

*Nō acce-
ptanda,
nec eli-
genda.
Et illis cō-
traria
preferen-
da.*

*Hoc Veri
Christiani
secuti.*

terius in vilipendio, & aspernatione ta-
lium progressa est : Non modò ea
non bona, & adiaphora dixit ; sed ἀλη-
πία etiam, καὶ ἐκ αἰσέτα eo ipso ostendit ;
quòd his contraria, & opposita ; Pau-
pertatem nempe ; uti & dolorem, ac
luctum vocavit non modò non mala,
sed etiam beata. Quòd æterna nobis
assignavit ; ea, contemptu mundi hujus,
parare docuit ; eorum spe, hæc aspernari
jussit ; non hîc thesaurizare, sed in cœlo.

Manifestum ergo est : mundum in æ-
stimatione talium aberrare : cūm Chri-
stus, æterna Sapientia, qui nec fallere,
nec falli potest, contraria anteposuerit.
Meritoq̃ ; imitati eum ; qui sunt ejus.
Unde Apostolus omnia externa, &
detrimenta vocavit, & retrimenta : si-
biq̃ue mundum dixit crucifixum, & se
mundo. Talem animum, similemque
mentem, omnibus habere oportet, qui
Christiano nomine censentur : & non
affectu hæc possidere ; sed usu.

*Appro-
bate Chri-
sto.*

Quantò autem altius non possidere !
& re ipsa abijcere ! Hoc est demum,
presse insistere vestigijs Christi : hoc
obtemperare consilijs ejus. Suasit enim
ille : si vis perfectus esse ; vade, & vende
omnia

omnia, quæ habes, & da pauperibus. Habuitque tot sibi obsequentes, qui relictis omnibus secuti sunt eum. Adeoque hæc derelictio ei placuit; ut cuidam de hæreditate herciscunda sollicito, & ut divideretur ab eo petenti, detrectaverit; subjunxitque: videte, & cavete ab omni avaritia; quia non in abundantia cujusquam vita ejus est, ex his quæ possidet. Ante verò discipulis edixerat: Nolite possidere. Ne verò egestatem timerent; vario exemplo Divinæ providentiæ commonuit: & qui dedit animam, & corpus; daturum certò alimenta, & vestem promisit.

*Et eo in-
stante.*

*Et provi-
dere pro-
mittente.*

Meritò itaque Abrenuntiatio acceptanda: non modò quia jussa, aut suasa; sed quia ad amorem divinum necessaria; & hoc potissimum fine, si non re ipsa, saltem animo & affectu implenda. Magnum enim obicem curæ hujus seculi ponunt Deo; prohibentque, ne animos nostros invisat, & intret. Non potest esse hospes sollicitæ mentis, & turbatæ circa plurima; sed quietæ, vacuæ; & illi soli vacantis.

*Meritò
itaq; hoc
agendum.*

Pars Capitis Tertia.

De Abnegatione : quæ describitur ; ostenditurque , quomodo tandem Θεωσιs proveniat.

Indivina-
tio, Vel
Deifica-
tio.

*Abnega-
tio neces-
saria.*

*Ad amo-
rem Dei.*

Non satis verò est , ut Deo vivas ; carne, & cupiditate mori : non potes eum sequi, nisi non modò ista, quæ tibi adhærent ; sed etiam te ipsum deseras. Non potes verè eum amare ; nisi non modò tua , sed te etiam oderis. Denique ; Deus in homine non erit ; (inquit verè Bernardus ;) si de homine , in homine , quidpiam supererit. Necessaria itaque post Mortificationem, & Abrenuntiationem, Abnegatio : estq; hic tertius , ultimusque gradus ad amorem Dei. Per hunc enim, dum animam vacuum prorsus invenit Deus ; eam ingreditur : inhabitat , replet , compotem sui facit , & amantem vera fruitione dignatur. Definitur , suiipsius mors.

*Ejus mē-
sio supra.*

Modum ejus, & rationem jam attuli in parte ; cùm tertium, supremumque Fortitudinis gradum explicarem. Ibi enim deduxi : in victoriâ proprii Spiritûs,

tus, & quadam animi morte, culmen virtutis consistere. Huc ergo id pertinet; & uberius explicandum est. Humilitatis enim, de qua ibi actum, consummatio est in ea Abnegatione, quam Deus veram videat.

Fit verò illa; quadam abdicatione animi facultatum; earumque; Deo mancipatione. Nempe, memoriam ad omnium imaginum, & Phantasmatum copiam, clausam, & Deo obsignatam habendo; & continuo hunc unum cogitatione respiciendo. In intellectu, procaces, & (ut ille ait) rabide furentes ratiocinationes franando; & ad jussum Dei, præscriptum, præceptumque; fidei, ac regulam credendi, firmiter alligando. Denique; propriam relinquendo voluntatem; libertatemque; datam arbitrij, velut restituendo Deo: & ut fiat voluntas ejus sincerè petendo; curando, implendo.

*Fit, memoria
Deo obsignando.*

*Franando
intellectum.*

*Voluntatem
mancipando.*

Hinc prodibit exigua, aut potius nulla virium suarum fiducia. Hinc subsistet quisque; in se; ne rapiatur supra se. Hinc ad omnia, quæ nos attollere possint, respondebimus illud Joannis: Non sum. Hoc enim nobis propriè convenit; Nam, qui est; solus D E V S est.

Suum Nichil agnoscendo.

Quicumque autem existimat se aliquid esse, cum nihil sit; ipse se seducit.

*Hac est
Christi do-
ctrina, &
exemplū.*

Id Christus & docuit, & monstravit; cum beatos pauperes Spiritu dixit: id est; non externorum modò, sed sui etiam vacuos. Cum discere à se iussit; non mundum fabricare; (inquit Augustinus) non mirabilia facere; nec mortuos suscitare: sed se abnegare; id est; humiles corde esse: Cum semetipsum exinanivit; formam servi accepit; se totum obtulit; posuit animam, aut perdidit, propter Deum. Et deniq; edixit: qui vult venire post me, abneget semetipsum, & sequatur me.

*Quod exi-
miè osten-
dit Cru-
cifixus.*

Sed uti priores duas partes, Mortificationem nempe, & Abrenuntiationē; ita potissimum Abnegationem implevit exactissimè, in theatro illo miri exempli, & eximiæ virtutis; In throno veræ, ac solidæ constantiæ; In novâ cathedrâ mundo ignotæ doctrinæ; In arbore abditæ, & cælestis scientiæ: in Cruce, inquam; quæ ex hinc facta est virtus Dei, & sapientia vera. In hac, inquam, factus gratum Deo, & necessarium hominibus spectaculum: quæ totâ vitâ docuit, & egit; illustri confirmavit, & testa-

testatus est Epilogo. Ibi dolorem, egestatem, contemptum, ferenda ostendit; meriti, immò debiti causâ. Ibi fixus manus, pedesq; ; & ut figeretur, factus obediens, immolavit sui arbitrium: & corpore, fortunâ, animo oblatus est; quia ipse voluit. Ibi, (quod maximum:) in tanta corporis afflictione, omni consolationi internæ renuntians; angorem summum, tædiumq;, ac derelictionem Dei, ad animum admittens; solâ se sustentans in se collectâ, ac invictâ patientiâ; nec succumbens; hominem exiit, triumphavit, Deo impendit: & hoc ipso infinitum meruit, præstititq;. Ibi denique, postquam elevatus est, traxit omnes ad se. Ibi, monuit per Apostolum: ut nihil scire velimus, nisi J E S U M, & hunc crucifixum. Invitavit per eundem: ut Christo simus confixi cruci; mortificationem ejus in corporibus portantes, pauperes Spiritu, ac improperij ejus libenter consortes.

Quòd verò ea ratio exactissime Dei amor acquiratur, impleaturq; ; manifestum exinde est: quia, sui ipsius occiditur. Qui verò amat animam suam, perdet eam; & qui eam perdit propter De-

*Quod fuisse
describitur.*

*Ex ratione
ne impleatur
Dei amor.*

um, eam invenit, etiamsi non quærat. Non, inquam, verus Dei amans, eam quærit: nec hoc agit; ut ex officio amoris divini, bene ei sit; id enim jam esset amoris proprii: sed omnis præmii oblitus amat Deum: primum, quia meretur; immò debet amari: cum sit unicum & totum naturæ rationalis bonum. Deinde, quia ipse prior dilexit nos: & ex hac dilectione se immensum communicavit, in bonis naturæ, gratiæ, gloriæ. Communicavit, inquam, peculiariter, humanæ naturæ; etiam supra Angelos: idq; in Incarnatione, & Eucharistia. Postrema demum causa amoris Divini est: quia eum amare volupe est; & expedit. Volupe imprimis; quoniam suavis est Dominus: & quicquid hîc pulchrum, delectabile, jucundum; ab ipso originem habet; scaturigo ejus parva; gutta, & umbra est boni illius infiniti. Expedit deinde; quia benignus, summè beneficus, & ipsa felicitas: quâ adeptâ; secura ac beata quies, unaq; pax animo. Diliges itaque ob præceptum, meritum, debitum; & ultimò, præmium. Diliges inquam, Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima, ex tota

vira

*Qui debi-
sus Deo.*

*Qui prior
dilexit nos*

*Suavis est
Dominus.*

*Et benefi-
cius.*

*Ideo toto
corde a-
mandus.*

virtute, ex omnibus viribus, & ex tota mente.

Ab hoc amore prodibit ὁμοίωσις, ἀκο- *Vetus Philo-*
 λουθία, & deinde θέωσις. Id est, Assimila- *lophica*
 tio, Affectatio, & (ut ita vertam) Dei- *multa ve-*
 ficatio. Priores duas partes, dum eru- *ra vidit.*
 ditè Lipsius, ex scitis veterum, & Stoi-
 corum præsertim, deducit; Luculenter
 profectò, quantum profana Sapiencia
 ad Divinam assurrexerit, ostendit. Me-
 ritoq; miratur, quomodo ad profanos
 augusta hæc, & sancta, vel delata sint,
 vel illapsa. Utrumq; probabile esse Cle-
 mens Alexandrinus dicit. Dum Plato,
 (inquit) hæc docuit: seu concurrens
 cū dogmate legis; (solent enim magnæ
 mentes, nudæ affectuum, veritatē attin-
 gere:) seu id è sacris didicit; uti semper
 cupidus omnis doctrinæ. Quanquā pro-
 fectò, si inspicis; parcè illi, & languidè
 talia, quæ ducunt ad Deum: nec eo Spi-
 ritu, quo propriæ rationis dictamina.

Consentienter tamen veritati docu- *Homoiōsis*
 ere; τέλος εἶναι ὁμοίωσιν Θεῷ: Finem esse, *Dei, docu-*
 Dei assimilationē. Hoc enim Deus ipse, *it, seu af-*
 & voluit; & edixit. Voluit primū; cū *similitatio-*
 ad imaginem, & similitudinem sui ho- *nem.*
 minem creavit: Edixit deinde, dum;

*Conformi-
ter veri-
tati.*

Sancti estote, (ait;) quia ego Sanctus sum, Dominus Deus vester. Et Christus: Estote perfecti, sicut Pater vester cælestis perfectus est. Apostolus verò: imitatores Dei nos esse debere dicit; illiq; quâ potest, similes. Definit verò hanc Assimilationem satis conformiter Plato: δίκαιον καὶ ὁσίον γενέσθαι: Justum, & Sanctum fieri. Nempe; ut simus in sanctitate, & justitia, coram ipso; qui verè solus Sanctus, & justus est.

*Item acco-
lutiã, seu
affectatio-
nem.*

Ακολουθία, Affectatio, seu Obedientia est. Hanc quoq; veteres agnovere. Unde Epictetus: Præcipuus Philosophorû, inquit, sermo; brevis admodû est: quid enim longû dicere? τέλος ἐστὶ τὸ ἑπείσθαι, θεῷ. Finis est, sequi Deum. Hoc Christus requirit: dum toties; Sequere me: & nisi quis reliquerit omnia, & sequatur me: & vos qui secuti estis me: toties inquam, ingeminavit. Hæc sequela, seu Obedientia est; Deo se submittere: omnia ad eum referre: ab illius nutu pendere: audire quid loquatur in nobis Dominus; petere, ut jubeat, quod vult; & promptè exequi, quod jusserit. Ecce me; mitte me, dicebat ille: Alter; Domine, quid me vis facere? Alius; loquere, audit

*Qua à
Christo
jussu.*

*Et à mul-
tis præs-
ta.*

audit servus tuus: vel ; paratus sum: & paratum cor meum. Idem tu dic, ac præsta: & postquam tibi innotuerit voluntas Dei ; actu, & facto eam imple.

Tertia est Θεωσις: seu (ut semel verti) Deificatio. Hæc itidem veteri Philosophiæ non ignota prorsus. Non quidem in illa insana assertione; quâ Sapientem Deo parem, immò potio-rem docuere: Id enim, non minùs stultum, quam impium ; sed eo sensu, quo dixit Laertius in Zenone: Divinũ quid, esse Sapientem: habere enim in se quodammodo Deum. Ideoq; alter dixit: eum Θεὸν ἐξ ἀνθρώπου ἐπιθυμῖεν ἵνα γενέσθῃ: cupere, ut ex homi- en, Deus fiat. Hoc Sapiaentia Christiana non tam cupit, nec suis viribus curat, & molitur; (Id enim esset pravi, per- versi, superbi illius spiritûs, ambitiosè, & arroganter ascendere, & similem fieri altissimo volentis:) Sed, ut dixi ; hoc agit: ut se seipso spoliet, privet, orbet ; quo capax Dei sit: eumq; demum ultrò illabentem recipiat, ac patiatur; prout de Dyonisio illo dictum, quod esset παθὼν τὰ θεῖα.

*Denique
Theosin :
seu Deifica-
tionem.*

*Quam Sa-
pientia
Christia-
na exe-
quitur.*

*Patiens di-
vinorum.*

Porro id eum velle, exinde evidens est: quòd ideo ipse homo factus, ut ho-

*Dum Ge-
lus ferrū
candens.*

*Exercita-
tionem.*

*In Dei na-
turam
mutatur.*

*Conclusio:
Et Syno-
psis totius
operis.
Perfectus
finis.*

mo fieret Deus: Quòd filios nos vocat;
& , ut nominemur , & simus , requirit :
id est ; ut gratiæ cooperando , efficia-
mur unus cum illo Spiritus ; Divinæ
confortes naturæ ; & in eam converta-
mur. Cujus rei similitudo peti potest
ab ignito, & candente ferro. Illud enim
prorsus suam naturam amittere vide-
tur, dum recipit igneam. Nam ex frigi-
do, opaco, duro, gravi; urit, splendet,
mollescit , levius fit. Sic anima verè à
Deo possessa; & ut possideatur, per tri-
plicem recensitam ἀσκησιν , Mortifica-
tionem, inquam , Abrenuntiationem ,
& Abnegationem apta ; tota immuta-
tur, & Divina fit. Ita ut, & dū hīc vivit,
dicere possit ; vivo ego jam non ego ,
vivit in me Deus: Et, dum hinc migra-
bit, tum demum verè, tota Diva erit.
Postremò (ut in hoc fine , qui verè
est τέλειον τέλος, finem operi imponam;) manifestum est: ea quæ hactenus de Of-
ficijs dixi , huc cuncta referri ; & hoc
compendio contineri. Facile enim est;
Concupiscentiarum victorem , Com-
tionum arbitrum , Virtutum compo-
tem, id est Probum : Deinde ; Charita-
tis , in jure Potestatis, Domini, Obli-
gatio-

gationis studiosum : Denique Pium in sensu, cultu, & Amore erga Deum, esse: Facile, inquam, cuncta hæc implere, Mortificato; Renuntianti externis; & se Abneganti: Id est; ad Dei amorem cuncta referenti; Inde verò totum id quod sis, in causam tui finemque, seu Deum se transformanti.

Fac ergo ô Deus, ut hunc finem nostrum cognoscamus: & ad illum; vel hoc scripto; quod tua ope cæptum, finitumque est; deveniamus. Ut, inquam, transformemur in eam, quam nobis creatione indidisti; & Redemptione, ac Sanctificatione reparasti, Imaginem tuam: Et vitâ, animoque appetamus; referamus; & assequamur TE, UNUM, VERUM, BONUM.

*Cum Goro
ut finis
compotes
finis, seu
Dei.*

A P P E N D I X.

Ad Librum Tertium.

DEduxi, ut vides Lector, rem, quò destinaveram: & unde ultra, & altius non itur. Quod enim majus officium homini assignari potest; quam ut mutetur in Deum? Audax profectò, & improbus videretur hic conatus; si Gyganteo ambitu, viribusque su-

*Monita
paucapenduntur.*

is fieret; &, divinitatem suo studio, velut Promethei astu, furaretur. Verum, ut dixi, status hic non usurpatione contingit, sed dono. Quod, ut memoriâ retineamus semper; uti libris superioribus, ita & huic pauca quædam monita appendam.

*Primum,
ut nolis
alta sapere.*

Primum autem erit: ut ex cognitione tam altæ sapientiæ, non incipiat alta sapere. Vides sublimem hanc pietatis, immò sanctitatis Christianæ structuram? cogitas hanc fabricam? à fundamento incipe: quod tantò magis ima petit; quantò altiùs superædificabitur. Ergo, ut fabrica, (inquit Augustinus:) ante celsitudinem humiliatur; & fastigium post humiliationem demum erigitur: Ita & tu deprimas te, & totus in eo sis; ut præceptum Domini impleas in simplicitate cordis. Altiora verò te ne quæsieris: (inquit Ecclesiastes,) Sed, quæ præcepit tibi Dominus, illa cogita semper, & imple. Cognitionis enim sola, te bonum non faciet; sed voluntas, sed amor: qui sine rationationis magno molimine, affectu fertur, & impletur.

In simplicitate cordis imple præcepta.

*Alterum:
ut scias in*

Alterum monitum: ut scias in parvis

vis profectum consistere. Nam, quæ *parvis esse ardua, & sublimia videntur; facile, an-* *profectu.*
 nexam elationem habent: rarò imple-
 tur; ferè in proposito tantùm consi-
 stunt; in futurum destinantur. Interim,
 dum voto pendet; differtur vita: &
 transcurrit. Itaque tu, vive hodie. Im-
 pone manum præsentì temporì. Quoti- *Quotidie*
 diana, & velut domestica vitia, supera: *vivito.*
 leviora affectuum, corrigere stude: vir-
 tutes, quas putas altas; & ex illis ope-
 ra eximia; nec ambitiosè affectes, nec
 ostentes. Deniq;, intra usum vitæ pro- *Vsu vitæ*
 bæ, ac emendatæ arcta te; ac contine. *emendata*
 Et in pura, ac simplici actione, eorum
 præsertim, quæ à legitimâ potestate
 iussa, & imperata: Ecclesiæ, inquam,
 sancita; cultum præsertim Mysticum;
 tum verò bonas piorum consuetudi-
 nes studiosè imple; & exequere. Quid-
 quid verò vel dignè egeris; vel meritò
 spreveris; vel patienter sustinueris; dic
 tibi obvium illud: servus inutilis sum;
 nihil enim aliud, nisi quod debui; nec
 ut oportuit, feci.

Tertium Monitum est: ut interiorē *Tertium*
 animum, & profectum pietatis nō mo- *monitum.*
 dō non ostentes, sed quantum potes, *ut pietatē*
 etiam *occultes.*

*Etenim
Hypocri-
sim detulit
Christus.*

etiam occultes. Christus id sæpiùs præcepit: dum apparere, & videri ab hominibus; & jejunantibus faciem exterminare, vetuit: Eleemosynam largiri occultè jussit: deniq;, omnem hypocrisim sustulit: idq; non jussu tantum; sed etiam exemplo. Qui aliter faciunt; illi nō proficere, sed conspici volunt. Itaq; recipiunt mercedem suam; Gloriam Vanam consequuntur: ad quam non eundo eunt; & fastum calcant, sed fastu alio. Ambitio, inquam, admiratio, & laus sæpè quæritur; quæ omnia corrumpit, & depravat.

*Natura ipsa regit
pretiosa.*

Atqui vel natura ipsa rerum nos docet, bona nostra occultare; dum pretiosissima quæq; in abdito habet: Metalla intra terræ viscera, Uniones in fundo maris, Gemmas crustâ dissimili tectas: Cætera deniq;, verè magna, in recessu; & sæpè sub diversa specie latent. Itaq;, & virtutes tegere, & abscondere oportet, ne vilescant; aut facilè auferantur.

*Etiam ob
alios, vi-
tanda o-
stentatio.*

Sed etiam aliorum causâ ostentatio omnis vitanda: offendimus enim facile tali exemplo; & quos emendare volumus, affectatâ austeritate fugamus; Efficimusque, ut nihil velint nostri imitari;

ri ; dum timent, ne talia imitanda sint. Satis autem ipsum nomen Sanctitatis Christianæ molestiâ terret : quid si ejus sectatores cæperint se consuetudini hominum excerpere? Itaque, intus ple-
Quia est scandalum.
 raq; dissimilia sint: frons, & facies, ut plurimum populo conveniat. Fac : ut, in quocunq; vitæ genere, quod elegeris ; nihil in te, & habitu tuo, notabile nimis sit; & ab omnibus diversum.

In sermone præsertim ; ne sis mihi æsonans, aut cymbalum tinniens. Quem-
In sermone absit jactantia.
 admodum enim vasa vacua, leviter, quamvis tacta, sonum edunt; plena vix respondent : sed si promendum sit ; illa nihil, hæc largiter fundunt; ac affatim suppeditant: Ita mens inanis, clamorosa sæpè; sed actu nulla: quæ verò plena ; latet primum, & tacet: sed opere se prodit. Ita ut, & videant cuncti opera
Inania ; strepera.
 ejus bona, indeq; glorificent Deum: & si sit opus ; ex abundantia cordis, etiam os loquatur eximiè ; & cum fructu.

Quartum monitum : etiamsi te longa exercitatio, aut potius gratia Dei, ad gradum perfectioris vitæ perduxerit ; attamen quamdiu hîc vivis, nunquam te putes à lapsu securum. Nam
Quartum monitum: ne securitate perces.
 in

in quocunq; statu ; tentatio , & collu-
 ctatio, & militia est, vita hominis super
 terram. Certandum itaq; semper ; ne
 experiamur falsæ pacis mala. Et unica
 securitas hîc est, securitatem timere.

*Quintum:
 ut in Ten-
 tatione
 rectè te
 geras.*

*Suggestio-
 ni resistēs.*

Quintò: si in tentationem incideris,
 non despondeas animum ; sed memen-
 to, eam constare suggestionem, oblecta-
 tione , assensu. Suggestio, non est arbi-
 trij nostri: Et, quòd sine ulla culpa nos
 invadere possit ; testis est tentatus in
 deserto Christus : qui , ut Gregorius
 ait, tentari per suggestionem potuit ;
 sed ejus mentem peccati delectatio
 non momordit. Itaq;, in tali aggressio-
 ne, non opus terreri ; sed cum Deo ar-
 ma sumere : ut mereamur illud respon-
 sum: sufficit tibi gratia mea ; Nam vir-
 tus in infirmitate perficitur.

*Oblectati-
 onem de-
 fugiens.*

Oblectatio , etsi rarò potest culpâ
 carere , saltem negligentia ; tamen, si
 reluctante superiori sua parte animo ,
 per blanda illicia titillaverit tantum
 mentem, non verò pellexerit ad assen-
 sum ; inculpata adhuc, insons, & inno-
 cens est. Itaque hîc maxima decertan-
 di occasio. Solet autem Dæmon sub-
 dolè triumphum ante victoriam canere

re. Ergo circumspice, ac expende vires tuas: & quamdiu resistis, non te victum existimes. Spera ex tentatione proventum. Ad Deum confuge: confide ejus auxilio; illoque fretus, longè te hoste fortiolem cense.

Quod si labi, & assensu peccare contingat: Non diu prostratus jace; sed erige te, & à lapsu validior surge. Hoc, inquam, age: ut aut non pecces; aut peccare quantocius desistas. Si primum admisisti; alterum subitò, & sedulò præsta. Non desperes: nec divinæ misericordiæ diffidas; modò cum dolore veniam implores: verè, inquam, coram Deo pæniteat fecisse; & firmum sit propositum, amplius non facere. Experimentum deinde tui cape: & in futurum firmare; & sapienter cave. Pœnitentia enim, (ait Ambrosius,) delictum abolet, Sapientia cavet.

Ultimum monitum: non ad hunc modò librum, sed ad opus totum pertinens est: ut, cùm exiguam ejus molem, & minorem omnino copiâ rerum tractatarum, videas; ut, inquam, non pigeat relegere illud: ac repetere. Multa enim breviter dicta invenies; quæ
prima

A lapsu cito surgens.

Ultimum monitum, ut hac repetantur.

prima, ac festinata lectione, fallere te potuerunt. Præsertim, si non totum; aut non continuò legisti. Tunc, mihi crede, perdidisti operam. Revoca igitur, & rumina: si vis, proficuo cibo pascere, & explere mentem. Ego spondeo: non nauseam, & cramben recoctam; sed novum forsan saporē semper invenies.

*Merentur
enim.*

Magna volumina qui scribere amant; primum non meminere: Pauca sciri. Deinde; nolunt legi: & frustra accuratum requirunt lectorem, in supina Scripti incuria. Ego verò conatus sum paucis multa dicere; cassa verba vitare; nulla superflua, & quæ demi, sine sensûs detrimento possint; ponere: parcè quædam elegantia, aut amantitati indulgere; meditationi cujusque, consultò multa relinquere: immò Notis etiam reservare quædam; uberius, si

Deus volent, explicanda. Mereor
itaque & legi; &
repeti.

F I N I S.

Opaliński, Łukasz,

Lucae Opaleni ... olim anagrammatice sub nomine Paulinaeoceli editi de
officiis libri tres in quibus sapientiae christianae, id est, moralis
philosophiae, iurisprudentiae, immo & theologiae pleraque, & praecipua ...
explicantur

Viennae 1673

Ph.pr. 892

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10041465-2

VD17 12:639272R